

■ คู่มือรายงาน

ข่าว

ในสถานการณ์
ความขัดแย้ง

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย
ศูนย์ข่าวอิสระ สถาบันอิสระ
มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES)

ISBN 978-974-235-550-0

ลิขสิทธิ์ในการจัดพิมพ์ : มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES)

บรรณาธิการ : ชีรเดช เตี่ยมสำราญ **กองบรรณาธิการ :** พรรษาสิริ กุหลาบ
• ภีรกาญจน์ ไคนุ่นนา • สมัชชา นิลปัทม์ • เสริมศิริ นิลดำ • เย็นจิตร
สธิรมงคลสุข • ปกรณ์ พึ่งเนตร • กิ่งอ้อ เล่าสง • อับดุลการิม รามันห์สิริวงศ์
• วัศยศ งามขำ • เสถียร วิริยะพรรณพงศา • หทัยรัตน์ พหลทัฬห • ติเตชา
ภาคใต้ สถาบันอิสระ **ที่ปรึกษา :** ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ สมาคมนักข่าวนัก
หนังสือพิมพ์ • ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ •
ประดิษฐ์ เรืองดิษฐ์ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ • Jost Wagner ที่ปรึกษา
โครงการภาคใต้ FES • สมมาตร เกระแก้ว FES • เสริมสุข กษิติประดิษฐ์ •
กวี จงกิจถาวร **ผู้ประสานงาน :** วรธนะนี มหาอุฒวิวงศ์

ผู้ประสานงาน ออกแบบรูปเล่ม โรงพิมพ์ : สุภวรรณ แยมเวช โทรศัพท์
089-780-3908 • **ออกแบบปกและรูปเล่ม :** หจก.ชอบและทำ โทรศัพท์
02-447-2464, 081-642-0419 • **โรงพิมพ์ :** หจก.เจริญวิทยุการพิมพ์ 322/1-3
ซอยวัดตรีทศเทพ ถนนประชาธิปไตย แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร กทม.
10200 โทรศัพท์/โทรสาร 02-629-1237-8

ขอขอบคุณ เวสน่า โรดิช ผู้อำนวยการ มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES)

คำนิยม

สังคมปัจจุบันสลับซับซ้อนและวิฤตอย่างมองไม่เห็นทางออก ในความยากสุดๆ นี้ อำนาจต่างๆ ไม่ทำให้ออกจากวิฤตได้ ไม่ว่าจะเป็อำนาจรัฐ อำนาจเงิน หรือการคิดเชิงอำนาจ ตามปรกติเราคิดเชิงอำนาจ คือ ต้องการให้ เป็นไปตามความอยากของเรา ทางออกจากความยากและความซับซ้อนคือ ปัญหาของคนทั้งมวลร่วมกัน ปัญหาของคนทั้งมวลร่วมกัน เกิดจากการรับรู้ ความจริงและการคิดด้วยเหตุผลจากใจที่เป็นกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) การ **สื่อสารที่ดี** จึงสำคัญที่สุด เพราะทำให้คนรู้ความจริงโดยทั่วกันและมีการคิด ด้วยเหตุผล

ผมเขียนคำนิยมนี้ในวันวิสาขบูชา (๘ พฤษภาคม ๒๕๕๒) จึงคิดถึงคำสอน ของพระพุทธองค์เป็นพิเศษ ในพระไตรปิฎก มีพระพุทธวจนะเป็นอันมาก ที่กล่าวถึง วจีสัจฉริต คือ การจะพูดจาอะไร ต้องประกอบด้วย

๑. เป็นความจริง มีที่มา มีที่อ้างอิง
๒. พูดเป็นปียวจา
๓. พูดถูกกาลเทศะ
๔. พูดแล้วเกิดประโยชน์
๕. พูดเป็นภาษาชาวเมือง (ที่ประชาชนเข้าใจง่าย)

หลักวจีสัจฉริตนี้จะเข้ากับเรื่องการสื่อสารที่ดีได้เป็นอย่างดี จนอาจพูด คู่กันไปได้ว่า **การสื่อสารที่ดี - วจีสัจฉริต**

พระพุทธวจนะอีกอย่างหนึ่งที่แสดงความสำคัญของการสื่อสารที่ดี คือ ที่ตรัสว่า อธิปาทิหาริย์ยังไม่ใช่ปาฏิหาริย์ที่ดีที่สุด ปาฏิหาริย์ที่ดีที่สุดคือ **อนุสาสนีปาฏิหาริย์** อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ก็คือ การสื่อสารที่ดีที่ทำให้ผู้ฟังเกิด สัมมาทิฐิ อันนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ สัมมาปฏิบัติทำให้พ้นทุกข์ ฉะนั้นการสื่อสาร ที่ดีจึงสำคัญอย่างยิ่งยวดในการทำให้สังคมพ้นทุกข์

ในท่ามกลางสังคมที่ยังไม่เห็นสังคมนิยม ว่าการสื่อสารที่ดีทำให้สังคม
พันทุกข์ และยังไม่เข้ามาทำให้เป็นนโยบายหรือระเบียบวาระแห่งชาติแต่อย่าง
ใด มีคนเล็กๆ กลุ่มหนึ่งที่เรียกว่านักข่าว ได้พยายามใช้สมาคมนักข่าวนัก
หนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย โดย
สถาบันอิศรา พยายามส่งเสริมคุณภาพของนักข่าวและการสื่อสารข่าวอย่างมี
คุณภาพด้วยประการต่างๆ ตามกำลัง

ในระยะหลังๆ เมื่อสถานการณ์ความขัดแย้งมีมากขึ้นสูงขึ้น และยก
ระดับความรุนแรง นักข่าวต้องเข้าไปทำข่าวท่ามกลางสภาวะที่อาจมีอันตราย
ถึงชีวิต ท่ามกลางอารมณ์รุนแรงของหลายฝ่าย เป็นสถานการณ์พิเศษของ
การทำข่าวที่นักข่าวไทยไม่คุ้นเคยมาก่อน สถาบันอิศรา สมาคมนักข่าวนัก
หนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย โดยคุณ
ธีรเดช เอี่ยมสราญ เป็นบรรณาธิการ ได้รวบรวมประสบการณ์และข้อเสนอ
แนะจากนักข่าวที่มีประสบการณ์ตรงท่ามกลางความขัดแย้ง ว่านักข่าวจะต้อง
เตรียมตัวอย่างไร ทั้งเตรียมใจ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ เตรียมวิธีการทำงาน
เตรียมวิธีรายงาน เพื่อให้

(๑) รอดชีวิตและไม่ถูกทำร้ายโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

(๒) สามารถเก็บข้อมูลได้ตามความเป็นจริง

(๓) สามารถรายงานให้สังคมรับรู้ความจริง และมีวิธีคิดอย่างมีเหตุผล
เพื่อเกิดปัญญา พาให้ออกจากวิกฤตได้

ทั้งหมดนี้ทำได้ยากมาก นอกจากต้องฝึกวิทยายุทธต่างๆ ตามที่คู่มือนี้
แนะนำแล้ว ถ้าทุกคนฝึกเจริญสติอย่างจริงจัง สติจะทำให้นักข่าวทำการสื่อสาร
ที่ดี - วิถีสุจริต หรือถึงขั้นอนุศาสน์ปฎิหาริย์ที่นำไปสู่การมีสัมมาทิฐิได้

ผมขออนุโมทนาในกุศลเจตนาและกุศลกรรมของกลุ่มคนเล็กๆ ที่ทำใน
นามของสถาบันอิศรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคม
นักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย หวังว่างานเล็กๆ แต่ใหญ่ด้วยความปรารถนาดีนี้
จะจุดประกายให้สังคมไทยหันมาสนใจบทบาทของการสื่อสารที่ดีในฐานะ
เป็นเครื่องมือที่จะเขี่ยอนสังคมไทยออกจากหลุมวิกฤต และเข้ามาทำเรื่องนี้
เชิงระบบ เชิงนโยบาย เชิงสถาบัน ให้ข้อมูลข่าวสารที่ดี ซึมซาบจนเข้าถึง
คนไทยทุกคนเกิดโยนิโสมนสิการ หรือการคิดด้วยเหตุผล เกิดมวลปัญญาขึ้น
เต็มชาติบ้านเมือง

มวลงบญญา พาดาดลพ้พววกฤด

หาไลอานาจใด ๆ ไม่ ไม่ว่าจะเป็นอานาจรัฐหรืออานาจเงิน

ผมขอขอบคุณคนเล็กลง ในสถาบันอศรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์
แห่งประเทศไทย และ สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

ประเวศ วะสี

วิสาขบูชา ๒๕๕๒

คำนิยม

โดยมูลนิธิฟรีดริค เอเบิร์ต (Friedrich Ebert Stiftung)

ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1990 สงครามระหว่างรัฐได้ถูกทดแทนมากยิ่งขึ้น โดยความขัดแย้งในรูปแบบใหม่ นั่นคือ ความขัดแย้งระหว่างองค์กรหรือกลุ่มข้ามชาติที่ไม่ใช่รัฐ และความขัดแย้งภายในประเทศ ความขัดแย้งในรูปแบบใหม่นี้มีบริบทเด่นๆ คือ ความล้มเหลวของรัฐ การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจที่มีพื้นฐานอยู่บนความรุนแรง และการก่อการร้าย ทั้งนี้มีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาเครื่องมือและวิธีวิเคราะห์ปัญหาที่จะสามารถยุติความขัดแย้งได้ ในปัจจุบัน นอกเหนือไปจากการเข้าแทรกแซงทางการทหารซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิม ยังมีแนวคิดอีกแนวหนึ่งคือ การจัดการความขัดแย้งในประชาสังคม (civil conflict management) ซึ่งเป็นแนวคิดที่กำลังได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น มูลนิธิฟรีดริค เอเบิร์ตซึ่งเป็นมูลนิธิทางการเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศเยอรมนีมีบทบาทและความรับผิดชอบที่สำคัญในด้านการจัดการความขัดแย้งในประชาสังคม มูลนิธิในปัจจุบันทำงานด้านการพัฒนาระหว่างประเทศมากกว่า 100 ประเทศ และเป็นการทำงานที่มีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อมั่นว่าการพัฒนาโครงสร้างของประชาธิปไตยจะนำไปสู่เสถียรภาพและสันติภาพอย่างแน่นอน และเช่นเดียวกัน สังคมที่มีสันติภาพและความสงบเท่านั้นที่จะเป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่ยั่งยืนได้ ความเชื่อในความพึ่งพาอาศัยกันของปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวกำหนดการทำงานของมูลนิธิฟรีดริค เอเบิร์ตในด้านการจัดการความขัดแย้งในประชาสังคม

ในประเทศไทย มูลนิธิฟรีดริค เอเบิร์ตได้ให้การสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยตลอดมาเป็นเวลามากกว่า 30 ปี โดยทำงานร่วมกับภาคีหลากหลายประเภท ทั้งในภาครัฐและภาคประชาสังคม และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โครงการของมูลนิธิก็ได้มีการเน้นความสำคัญของกิจกรรมการส่งเสริมองค์ความรู้และพัฒนาเครื่องมือต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและเสริมสร้างสันติภาพในภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย มีการจัดสัมมนา ประชุมปฏิบัติการ

การฝึกอบรม การลงศึกษาในพื้นที่ และการจัดพิมพ์รายงานบทความที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ใช้วิธีการเจรจาหรือกันเพื่อยุติความขัดแย้ง (dialogue) การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมานี้จะช่วยส่งเสริมการสร้างเครือข่าย และการสร้างสันติภาพในหมู่ตัวแทนต่างๆ ในภาคประชาสังคมทั้งในภาคใต้ และกรุงเทพฯ ทั้งยังเป็นการสนับสนุนแนวการเจรจาหรือกับหน่วยงานของรัฐในเรื่องนโยบายและการดำเนินการต่อความขัดแย้งที่มีอยู่

ในความพยายามของมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ทที่จะรวบรวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความขัดแย้งให้มามีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ของมูลนิธิ พบว่าสื่อเป็นองค์ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนทำให้เกิดสันติภาพในภาคใต้ตอนล่างได้ เพียงแต่ว่าโดยทั่วไปมีการละเลยอย่างมากในการให้ความสำคัญแก่ภาคส่วนนี้

เช่นเดียวกับความคิดที่ว่าสังคมจะขาดสันติภาพไม่ได้ ประชาธิปไตยก็ไม่สามารถมีความยั่งยืนได้ ถ้าไม่มีสื่อที่มีเสรีภาพในการทำงาน ที่เป็นอิสระ และที่มีความเป็นมืออาชีพ กล่าวคือ การรายงานที่ตรงไปตรงมาเป็นธรรม มั่นยำ และที่ครอบคลุมสมบูรณ์ จะมีส่วนช่วยอย่างมากในการลดทอนศักยภาพที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง และจะช่วยผลักดันให้เกิดการประนีประนอมคืนดีกัน ส่วนการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือน หรือนำเสนอข้อมูลข้างเดียว มีแต่จะเพิ่มความตึงเครียดและเป็นตัวเร่งไปสู่การปะทุขึ้นของความรุนแรง ในทำนองเดียวกัน สื่อที่ถูกควบคุมโดยรัฐหรือกลุ่มผลประโยชน์อาจส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายของความเกลียดชังและโฆษณาชวนเชื่อที่มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความได้เปรียบของกลุ่มคู่อริในความขัดแย้ง มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ทสนับสนุนเสรีภาพของสื่อและเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ทั้งยังสนับสนุนการจัดตั้งโครงสร้างของสื่อที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักนิติธรรมและมุ่งส่งเสริมการเดินหน้าไปสู่ระบอบประชาธิปไตย กิจกรรมของมูลนิธิได้มีการเน้นถึงความสำคัญของสื่อในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าสื่อที่นั่นตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของตนในการลดความขัดแย้งในประชาสังคม เหมือนอย่างที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่นตระหนัก และให้สื่อมีส่วนร่วมอย่างชาญฉลาดในกระบวนการสร้างสันติภาพ ในอีกแง่หนึ่ง จะเห็นได้ว่า นักข่าวที่รายงานสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง ก็ประสบกับความเสี่ยงอย่างสูงในการปฏิบัติหน้าที่ และหลายครั้งเกินไปได้กลายเป็นเหยื่อของความขัดแย้ง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่าง

มากที่จะมีมาตรฐานดูแลความปลอดภัยที่ดี ต้องมีการปรับปรุงสภาพการทำงาน และคู่อกรณในความขัดแย้งต้องเคารพใน “กฎและกติกาแห่งการแสวงหาและ ถ้ายทอดข้อมูลข่าวสารของสื่อ” ในสถานการณ์ความขัดแย้ง ทั้งหมดนี้เป็นสิ่ง ที่จำเป็นต้องมี ถ้าต้องการให้สื่อทำภารกิจของตนได้อย่างเต็มที่

จนถึงปัจจุบัน พบว่าบทบาทของสื่อไทยในการช่วยให้มีการปรับเปลี่ยน สภาพความขัดแย้งในภาคใต้ตอนล่างของไทยนั้นไม่ได้รับการวิเคราะห์มากนัก คำถามที่สำคัญก็เช่น สื่อเราควรมีท่าทีและควรรายงานเกี่ยวกับวิกฤติในภาค ใต้อย่างไร สื่อเรามีส่วนช่วยอย่างไรได้บ้างในการปรับเปลี่ยนสถานการณ์ความ ขัดแย้งให้มาสู่สภาวะปกติ สื่อมีบทบาทอย่างไรไม่ได้ตั้งใจในการเร่งให้ความ รุนแรงและความเกลียดชังทวีมากขึ้นหรือเปล่า อะไรคือแนวปฏิบัติด้านวิชาชีพ จริยธรรม และความปลอดภัยที่สื่อควรยึดถือในห้วงเวลาที่เรากำลังทำงานในบริบท แห่งความขัดแย้ง เหล่านี้คือคำถามที่มีการอภิปรายกันในเวทีสัมมนาและ ประชุมปฏิบัติการที่มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ทจัดขึ้น หลายปีมาแล้วที่มูลนิธิได้ ทำงานร่วมกับนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ไทย กับผู้ทำงานด้านสื่ออื่นๆ และกับ ผู้ที่ทำงานในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับสื่อ และทำงานในหลากหลายหัวข้อด้วยกัน มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ทรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับภาคี ของเราในโครงการที่คาดหวังสูงว่าด้วยการพัฒนาแนวปฏิบัติสำหรับการ รายงานข่าวในลักษณะที่อ่อนไหวต่อบริบทความขัดแย้ง ในการเขียนแนว ปฏิบัติดังกล่าวได้มีการนำเอาประสบการณ์ทั้งที่ดีและไม่ดีจากต่างประเทศมา ปรับเข้ากับบริบทของประเทศไทยและเป็นครั้งแรกที่สื่อไทยจะมีแนวปฏิบัติที่ เขียนเป็นภาษาไทย พัฒนาขึ้นมาโดยนักข่าวไทย และเพื่อนักข่าวไทยโดยเฉพาะ มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ทขอขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อภาคีอันยาวนานของเรา คือ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและ โทรทัศน์ไทย สถาบันอิศรา ผู้ที่มีส่วนช่วยในงานนี้ นักเขียน และบรรณาธิการ ผู้ซึ่งได้ทุ่มเททั้งกำลังและเวลาให้กับโครงการนี้ อนึ่ง จากวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อเร็วๆ นี้ในกรุงเทพฯ ทำให้คิดว่าแนวปฏิบัติดังกล่าวอาจนำมาใช้ได้ในพื้นที่ อื่นไม่เฉพาะแต่ในภาคใต้เท่านั้น

เอกสารฉบับนี้ไม่ถือว่าเป็นงานชิ้นสุดท้ายในหัวเรื่องนี้ แต่ควรมองว่า เป็นความพยายามครั้งแรกในการที่จะมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สาธารณะที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องในหัวข้อนี้ เอกสารนี้มุ่งที่จะให้เกิด

ประโยชน์แก่ผู้อ่าน และผู้ปฏิบัติงานในวงการสื่อ รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ที่ทำงาน ด้านส่งเสริมสันติภาพและประชาธิปไตย ทำยที่สุดแล้วคนส่วนใหญ่ในสังคมก็คือผู้บริโภคสื่อ และสังคมจะมีโอกาสมากยิ่งขึ้นที่จะบรรลุถึงสันติภาพได้ เมื่อสื่อทั้งหมดและสังคมเองพยายามอย่างเต็มที่กำลังที่จะปรับเปลี่ยนสภาพความขัดแย้งให้สู่ภาวะปกติ และส่งเสริมการสร้างสันติภาพ

เวสนา ไรดิช

ผู้อำนวยการมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประเทศไทย

กรุงเทพฯ พฤษภาคม พ.ศ. 2552

คำนำ

หลายปีมานี้ มีคนพูดว่า ‘ข่าวร้ายลงฟรี ข่าวดีเสียเงิน’ จริงๆ แล้วคนพูดอาจไม่เข้าใจการทำงานของหนังสือพิมพ์ เพราะเรื่องปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นเป็นประจำ มักไม่เป็นข่าว เช่น การประชุมสภาผู้แทนฯ พิจารณาผ่านกฎหมาย 5 ฉบับ หนังสือพิมพ์ก็อาจนำเสนอแค่ ชื่อพระราชบัญญัติ 5 ฉบับ แต่ถ้ามีความขัดแย้ง เป็นเหตุทะเลาะเบาะแว้ง มีการประท้วง มีการเดินออก หรือมีเหตุวางมวยกันขึ้นในสภา สื่อก็ต้องนำเสนอซึ่งข่าวขัดแย้งเช่นนี้ ไม่ว่าจะหนังสือพิมพ์ไทย หรือหนังสือพิมพ์ต่างประเทศก็ต้องรายงานเป็นข่าว เพื่อต้องการสื่อให้ประชาชนเห็นว่า ท่านที่เรียกตนเองว่าเป็นผู้ทรงเกียรติเขามีพฤติกรรมเช่นนี้เอง

จริงๆ แล้วความขัดแย้งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของข่าว เรื่องนี้เป็นสิ่งที่มีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมานานแล้วว่า ข่าวต้องมีความสด ความใหม่ ฯลฯ และความขัดแย้ง ฉะนั้น จึงเป็นโอกาสดีที่วงการสื่อสารมวลชนของบ้านเราจะมีคู่มือทำข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของนักข่าวในสนามข่าว เพราะเชื่อว่าในอนาคต ความขัดแย้งและความรุนแรง ยังจะดำรงอยู่สังคมไทยไปอีกยาวนาน

หลักประการสำคัญที่สุดของนักข่าวในการทำข่าวความขัดแย้งก็คือ ต้องระมัดระวังตัวเองในการเข้าไปทำข่าว เพื่อให้ตนเองปลอดภัย หาข่าวให้รอบด้านถูกถ้วนแล้วกลับมารายงานข่าว อย่าลืมนึกว่าในสถานการณ์ความขัดแย้งและมีการใช้ความรุนแรงที่ใดก็ตาม คู่ขัดแย้งจะไม่มีเหตุมีผลใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่อันตรายมาก

หลักอีกประการที่สำคัญคือ ในสถานการณ์ที่วุ่นวายและสับสน จะมีการปล่อยข่าวลือว่อนไปหมด เพราะเจ้ากรรมข่าวลือทำงานอย่างหนัก ฉะนั้นนักข่าวจะต้องระวังข่าวลือให้ดี พินิจพิจารณาให้ถี่ถ้วน เพราะอาจตกเป็นเครื่องมือของคนปล่อยข่าวได้โดยง่าย

สมัยเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนักเรียนอาชีวะที่เป็นพวกกระทิงแดงกับฝ่ายนิสิตนักศึกษา ครั้งหนึ่งกลุ่มนักเรียนอาชีวะ เดินทางมาถึงโรงพิมพ์ บอกว่า ทำไมหนังสือพิมพ์ให้พื้นที่ข่าวนิสิตนักศึกษามาก เราก็กินยันว่าการเสนอข่าวสั้นยาวอย่างไรขึ้นอยู่กับเนื้อหาและความสำคัญ แต่ถ้าจะเรียกร้องให้เสนอข่าวเท่ากันก็ได้ เช่น ลงข่าวให้นิสิตนักศึกษาข่าว 10 นิ้วก็จะลงข่าวให้นักเรียนอาชีวะ 10 นิ้ว เท่ากัน พวกอาชีวะก็บอกว่า ไม่เอา พวกนักศึกษาพูดเก่งกว่า หลักการเรื่องสื่อต้องเป็นกลางเป็นหลักที่ยึดถือกันมาโดยตลอดว่า ข่าวต้องนำเสนอข้อเท็จจริง ปราศจากอคติจะเอาข่าวลือหรือเรื่องยกเมฆมาลงตีพิมพ์ไม่ได้ ส่วนความเห็นของคอลัมนิสต์ ก็เป็นอิสระของแต่ละคน แล้วแต่มุมมองของเขาซึ่งส่วนใหญ่มักเลือกยื่นข้างผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่

บทเรียนสำคัญของการบันทึกภาพเหตุการณ์ความขัดแย้ง สมัยก่อนเวลานักข่าวกับช่างภาพไปทำข่าวผู้ชุมนุมประท้วง ผู้ชุมนุมมักจะกดดันให้ช่างภาพถอดฟิล์มออกจากกล้องแล้วยึดฟิล์มไป เราก็ใช้วิธีให้ช่างภาพถอดฟิล์มและส่งให้นักข่าวเก็บรักษาฟิล์มไว้ เพราะไม่เช่นนั้น ผู้ชุมนุมอาจยึดฟิล์มจากช่างภาพ นักข่าวมักเก็บซ่อนฟิล์มไว้ในถุงเท้า นี่เป็นเคล็ดลับในสมัยก่อน แต่สมัยปัจจุบัน เปลี่ยนจากฟิล์มเป็นเมมโมรี่การ์ด ซึ่งซ่อนได้ง่ายกว่าฟิล์ม ฉะนั้นเวลาออกไปทำข่าวการชุมนุม ต้องเตรียมเมมโมรี่การ์ดไว้หลายอันในยามฉุกเฉิน

การเอาตัวรอดของนักข่าวในสถานการณ์คับขันก็มีตัวอย่าง สมัยก่อนช่างภาพมักถูกผู้ต้องหาทำร้ายบนโรงพักนับครั้งไม่ถ้วน มีอยู่ครั้งหนึ่ง ช่างภาพถูกรุม 3 ต่อ 1 จวนตัวไม่รู้จะป้องกันตัวเองอย่างไร ตำรวจก็ช่วยไม่ทัน ช่างภาพคนนั้นตัดสินใจถอดเข็มขัดออกมาป้องกันตัว ผลก็คือ พวกที่จะเข้ามารุมทำร้ายกระเจิงไปเลย

แต่อย่างไรก็ตาม นักข่าวต้องทำหน้าที่ให้ตรงกับหน้าที่ตัวเองมากที่สุด เช่น ไปทำข่าวในพื้นที่ความขัดแย้ง ต้องไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และไม่เข้าไปเป็นตัวปัญหาเสียเอง มีนักข่าวรุ่นพี่ผมคนหนึ่ง ได้รับมอบหมายให้ไปทำข่าวกรรมกรรถไฟ ประท้วงที่มักกะสัน พอไปถึงที่ชุมนุมประท้วง แล้วเห็นว่าเงียบเหงา ไม่คึกคัก นักข่าวก็กระโดดขึ้นเวทีไปอภิปรายร่วมกับผู้ประท้วง กลับโรงพิมพ์โดนหัวหน้าตำว่า ให้ไปทำข่าว ไม่ใช่ไปอภิปรายเสียเอง หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง นักข่าวฝึกหัดมาจากต่างจังหวัด ถูกส่งไปทำข่าวที่โรงพยาบาลโท

ไปทำข่าวตำรวจสอบปากคำผู้ต้องหา ตำรวจถามเท่าไร ผู้ต้องหาก็ไม่ตอบ
สักคำ นักข่าวฝึกหัดทนไม่ไหว กระโดดขึ้นโต๊ะตะตู่ผู้ต้องหาบนโรงพักจนหน้า
หงาย สำหรับนักข่าวฝึกหัดคนหนึ่งที่สุดก็ให้ทำงานต่อไปไม่ได้ และเตือนว่าโชคดี
เท่าไรที่ตำรวจไม่ดำเนินคดีทำร้ายร่างกายบนโรงพัก

สถานการณ์ความขัดแย้งในปัจจุบัน นักข่าวอยู่ตรงกลางก็มีความลำบาก
ในการนำเสนอข่าว รายงานข่าวถูกใจ ฝ่ายที่ได้ประโยชน์ก็เฉยๆ แต่ถ้าเสีย
ประโยชน์ สื่อก็โดนโจมตีว่า ไม่เป็นกลาง โดยเฉพาะรายงานข่าวจำนวนผู้ชุมนุม
ก่อนหน้านั้นสื่อก็มีปัญหาเรื่องตัวเลข เช่น มูลค่าความเสียหายจากไฟไหม้
ฉบับหนึ่งบอกว่า เสียหาย 50 ล้าน อีกฉบับ บอก 80 ล้าน คนอ่านถามว่า เท่าไร
แน่ ไม่ตรงกันสักฉบับ หลักการรายงานที่ดีที่สุดคือนักข่าวควรถามผู้เสียหาย
หรือเจ้าหน้าที่ดับเพลิง หรือเทศบาลจะดีกว่านักข่าวคำนวณความเสียหายเอง
อันตรายเพราะเสี่ยงจากการตำหนิจากผู้อื่น ฉะนั้น การรายงานจำนวนกลุ่ม
ผู้ชุมนุมก็ให้อ้างจำนวนตามที่ฝ่ายผู้ชุมนุมอ้าง และต้องอ้างตามตัวเลขที่
ตำรวจคำนวณด้วย หากมีปัญหาเราก็บอกได้ว่าสื่อไม่ได้คำนวณเอง แต่เป็น
ตัวเลขที่มาจากแกนนำผู้ชุมนุม หรือ ตัวเลขของตำรวจ

สำหรับหนังสือคู่มือการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งเล่มนี้
ต้องขอขอบคุณคณะทำงาน นักวิชาการ และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่มาร่วมกัน
ทำงานจนสำเร็จเป็นหนังสือเล่มนี้ เชื่อว่า คู่มือเล่มนี้จะไม่ถูกเก็บไว้เฉยๆ บน
หิ้ง แต่จะถูกนำไปใช้จริงอย่างแน่นอนในวันใดวันหนึ่ง และคู่มือเล่มนี้ อาจไม่
สมบูรณ์เต็มร้อย เพราะในอนาคตจะมีปัญหาใหม่ๆ สถานการณ์ขัดแย้งใหม่ๆ
เกิดขึ้น จึงต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

มานิจ สุขสมจิตร
ประธานมูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย

บก.แกลวง

หลังจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ยืดเยื้อมาหลายปี สมาคมนักข่าวฯ มีโครงการจัดทำ หนังสือคู่มือรายงานข่าวความมั่นคง ร่วมกับ มูลนิธิสารานุกรมแห่งชาติ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ และกองทัพไทย แต่จนแล้วจนรอด โครงการ ก็พับไป

ความพยายามครั้งใหม่เกิดขึ้น หลังสังคมไทยผ่านความรุนแรงในเหตุการณ์สลายการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มีอบเสื่อเหลือ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2551 ตามด้วยเหตุการณ์ มีอบเสื่อเหลือบุกไปยึดทำเนียบรัฐบาล สนามบินดอนเมืองและสนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิ เพื่อบีบให้รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ลาออก จากเหตุการณ์ความรุนแรงในทุกสนามข่าว นักข่าวหลายคนและหลายสำนัก ได้บอกเล่าผ่านหนังสือ บันทึกคนข่าว 7 ตุลาคม เสียงของนักข่าวหลายคน พูดตรงกันว่า การรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ยากและเสี่ยงมาก

ในสนามข่าวที่ร้อนแรง นักข่าวมักถูกโจมตีว่า ไม่เป็นกลาง เลิกข้าง และประเด็นที่นักข่าวโดนกดดันบ่อยครั้งก็คือ การรายงานจำนวนผู้ชุมนุม ถ้าแกนนำประกาศว่า ประชาชนมาชุมนุมนับแสน นักข่าวรายงานเป็นจำนวนหลักหมื่นก็โดนผู้ชุมนุมโห่ฮา จนถึงขว้างปาสิ่งของเข้าใส่ทันที นักข่าวบางคน ถูกทำร้ายโดยผู้ชุมนุมที่ไร้เหตุผล หลายเหตุการณ์นักข่าวในสนามเสี่ยงอันตรายทั้งจากระเบิดแก๊สน้ำตา ระเบิดปิงปอง และอาวุธของผู้ชุมนุม

จากเสียงสะท้อนของนักข่าวในวงเสวนาหลายครั้ง ทำให้สมาคมนักข่าวฯ ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดทำคู่มือรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งให้สำเร็จ อย่างน้อยก็ใช้เป็นคู่มือของนักข่าว ก่อนเข้าสู่สนามข่าวท่ามกลางสนามข่าว และกลับออกมารายงานข่าวได้อย่างถูกต้อง รอบด้าน และเป็นธรรม เอาเข้าจริงคู่มือการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งใน

ต่างประเทศ มีเขียนออกมาเป็นจำนวนมาก แต่น่าแปลกที่บ้านเรา ยังไม่มีการรวบรวมอย่างเป็นรูปเล่ม นักข่าวในสนามข่าวต้องเรียนรู้เอง โดยการลองผิดลองถูก

ในวงเสวนาครั้งหนึ่ง เกิดคำถามขึ้นว่า ในสถานการณ์วิกฤต นักข่าวควรวิ่งเอาตัวรอด หรือ วิ่งเข้าไปหาข่าว กันแน่? แล้วทำไมนักข่าวต่างประเทศ วิ่งเข้าไปหาข่าว แต่นักข่าวไทยวิ่งหนีเอาตัวรอด ผู้อาวุโสหลายท่านบอกว่า นักข่าวเอาตัวให้รอดมารายงานข่าวจะดีกว่า เพราะหากตายไปแล้วก็คงรายงานข่าวไม่ได้ แล้วเหตุไฉนนักข่าวต่างประเทศ เก่งมาจากไหน ถึงไม่วิ่งหนี คำตอบก็คือ นักข่าวต่างประเทศ เข้าสู่สนามข่าวราวกับบ่ออุกกาบาตพร้อมสรรพ ทั้งหมวกกันกระแทก เสื้อเกราะ แวนตา ฝักคลุมป้องกันแก๊สน้ำตา และยังมีเครื่องปฐมพยาบาลสนาม ในขณะที่นักข่าวไทยถูกระดมมาทำข่าวมีอบจากหลายสาย ไม่ว่าจะเป็นนักข่าวการเมือง นักข่าวตำรวจ นักข่าวกระทรวง โดยที่ไม่เคยมีใครได้รับการฝึกอบรมใดๆ ทั้งสิ้น นักข่าวหลายคนบอบช้ำจากจิตใจหลังจากทำข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งต่อเนื่องกันมาหลายวัน

เสียงสะท้อนจากนักข่าวในสนามข่าว นำไปสู่การสัมมนาระดมสมองในช่วงกลางเดือนมกราคมที่ผ่านมา ณ โรงแรมโซฟิเทล โกลด์ธานี จ.กระบี่ เพื่อจัดทำหนังสือคู่มือรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง เครือข่ายที่เข้ามาร่วมระดมสมองมาจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้สื่อข่าวจากโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราเอล สถาบันอิสราเอล ตัวแทนสมาคมนักข่าวฯ สื่อมวลชน นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ตำรวจ และกองทัพ โดยโครงการนี้ ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) จากการระดมสมองตลอด 2 วันครั้งนั้นได้นำไปสู่กรอบการจัดทำคู่มือการรายงานข่าว สถานการณ์ความขัดแย้งที่มีความชัดเจนเชิงเนื้อหาสาระมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดสถานการณ์ความขัดแย้งใหญ่ๆ ในสังคมไทย เป็น 4 สถานการณ์ใหญ่ ดังนี้

1. สถานการณ์ความขัดแย้งจากปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้
2. สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง
3. สถานการณ์ความขัดแย้งจากปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ
4. สถานการณ์ความขัดแย้งจากกรณีรัฐกับคนชายขอบ

เอาเข้าจริง ในสังคมไทยมีความขัดแย้งจำนวนมาก ที่ต้องการการรายงานข่าวอย่างมืออาชีพ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งและความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงความขัดแย้งระหว่างเพศที่นับวันจะรุนแรงมากขึ้น รวมถึงความขัดแย้งในรูปแบบอื่นๆ อีกหลายประเภท แต่เมื่อคำนึงถึงความจำเป็นและความเร่งด่วนจริงๆ แล้ว ผู้ร่วมระดมสมองส่วนใหญ่ต่างเห็นตรงกันว่า น่าจะจัดทำคู่มือการทำข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งหลักในสังคมไทย 4 เรื่องก่อน จากนั้นเมื่อมีเวลาและโอกาส น่าจะได้มีการจัดทำคู่มือความขัดแย้งในสถานการณ์อื่นๆ ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ตลอดช่วงเวลา 3 - 4 ปีที่ผ่านมา บทเรียนที่ถอดออกมาเป็นคู่มือได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ คือ การรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งจากปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ และการรายงานข่าวความขัดแย้งทางการเมือง เพราะทั้งสองเรื่องมีการสั่งสมประสบการณ์และถอดบทเรียนกันมาพอสมควร

ขณะที่การรายงานข่าวความขัดแย้งจากปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ได้มาจากบทสัมภาษณ์ คุณวันชัย ดันดิวิทยาพิทักษ์ ประธานชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำข่าวสิ่งแวดล้อมมายาวนานนับสิบปี นอกจากบทสัมภาษณ์แล้วยังมีบทเสริมเป็นข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการทำข่าวสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ส่วนการรายงานข่าวความขัดแย้งกรณีรัฐกับคนชายขอบนั้น คุณชุตินา ชุณหะวัณ จากกรุงเทพธุรกิจ ได้ถอดบทเรียนการทำข่าวคนชายขอบออกมาเป็นบทความ เรื่อง ความขัดแย้งระหว่างรัฐ/สังคมกับคนชายขอบ

ครั้งหนึ่งในการระดมสมองที่โรงแรมสยามซิตี้ (23 เมษายน) คุณประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ นายกสมาคมนักข่าวฯ กล่าวว่า ในสถานการณ์ปกติ การรายงานข่าวต้องรอบด้านและเป็นธรรมอยู่แล้ว แต่ในสถานการณ์ความขัดแย้งยิ่งต้องระมัดระวังยิ่งขึ้นในการรายงานข่าวให้รอบด้านและเป็นธรรมอย่างที่สุด ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่ามีสื่อแสดงท่าทีเอียงข้าง อันตรายจะเกิดขึ้นได้โดยง่าย สิ่งสำคัญคือ สื่อจะต้องไม่ใช่ถ้อยคำที่ยุยงให้สังคมแตกแยก เช่น สื่อบางสำนัก ใช้คำว่า โจรบ้าง ..ไอ้ หรือ อีบ้าง .. ถ่อยบ้าง .. ปล้นชาติบ้าง ทั้งๆ ที่เนื้อหาในข่าวไม่มีคำเหล่านี้ แต่พาดหัวข่าว หยิบใช้คำที่ยุยงให้เกิดความแตกแยกในสังคม อีกตัวอย่างในช่วงวิกฤตช่วงสงกรานต์ได้มีการใช้สื่อโจมตีความเกลียดชัง เช่น บอกว่า เจอนายกรัฐมนตรีที่ไหนให้ตัดหัวที่นั่น การใช้ถ้อยคำที่

รุนแรงเช่นนี้ เหมือนกับเหตุการณ์ในประเทศรวันดา” (Rawanda) ที่สื่อใหม่
ความเกลียดชัง เรียกอีกฝ่ายว่า แมลงสาบ เมื่อฝ่ายตรงข้ามเป็นแมลงสาบก็
สามารถกำจัดได้เลย นี่คือการรุนแรงที่สื่อเป็นฝ่ายกระทำเอง

แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คุณประสงค์ ย้ำว่า นักข่าวจะต้องเอาชีวิตให้รอดออก
มารายงานข่าว และเพื่อค้นหาต้นเหตุแห่งความขัดแย้งต่อไป และแน่นอนว่า
ความขัดแย้งและความรุนแรงจะอยู่กับสังคมไทยไปอีกนาน เพียงแต่ว่าสื่อจะ
ทำหน้าที่รายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งได้อย่างไร เพื่อนำพาสังคม
ไทยไปสู่สังคมที่สงบและสันติ

สุดท้ายต้องขอขอบคุณ ทีมงานโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิศรา สถาบัน
อิศรา นักวิชาการหลายท่านที่ช่วยเขียนต้นฉบับอย่างมืออาชีพ และยังช่วยให้
คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนถึงต้องขอขอบคุณ เพื่อนนักข่าวในภาคสนาม
ที่ร่วมกันถอดบทเรียนออกมาเป็นคู่มือ รวมถึงตัวแทนฝ่ายความมั่นคง ไม่ว่าจะ
จะเป็น ตำรวจ และทหาร ที่มาร่วมระดมสมองด้วยดีทุกครั้ง และต้องขอบคุณ
ผู้อยู่เบื้องหลังที่คอยให้ความคิด และให้กำลังใจทีมงานด้วยดีตลอดมาคือ คุณ
ประดิษฐ์ เรื่องดิษฐ์ เลขาธิการสมาคมนักข่าวฯ สุดท้ายต้องขอบคุณ มูลนิธิ
ฟรีดริค เอแบร์ท (FES) ที่ช่วยสนับสนุนการสัมมนาและจัดพิมพ์คู่มือเล่มนี้ออก
มาสู่สาธารณะ

ธีรเดช เอี่ยมสำราญ

บรรณาธิการ

สารบัญ

คำนิยม นายแพทย์ประเวศ วะสี

คำนิยม มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES)

คำนำ มานิจ สุขสมจิตร

ประธานมูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย

บก.แกลวง วีระเดช เลี่ยมสำราญ

บทที่ 1	เมื่อต้องก้าวข้ามความขัดแย้งและความรุนแรง	1
บทที่ 2	สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทย	21
2.1	สื่อมวลชนไทยท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง (พ.ศ. 2548 - 2552)	21
2.2	ผลกระทบต่อผู้สื่อข่าวและความสูญเสียจากสถานการณ์ความขัดแย้งในรอบทศวรรษ	24
2.3	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของสื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้ง	48
บทที่ 3	แนวปฏิบัติในการรายงานข่าวความขัดแย้ง	51
3.1	หลักการในการรายงานข่าวสถานการณ์ความขัดแย้ง	51
3.2	ถอดบทเรียนการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองกรณีทำข่าวชุมนุมประท้วง (มีอบ)	72
	• บันทึกคนข่าว 7 ตุลา หลังภาพพระทีก ชายเสื้อดำผู้ลั่นกระสุน	80
	• การใช้ภาษาข่าวหนังสือพิมพ์ช่วงสงครามตุลาจล (8 - 14 เมษายน) มุ่งสู่ความขัดแย้งและรุนแรง	86

3.3 ภาพรวมสถานการณ์ขัดแย้ง ณ ดินแดนด้ามขวาน ประเทศไทย	90
• ย้อนอดีตคนข่าวเหยื่อไฟใต้	99
• นครินทร์ ชินวรรณโกมล บทเรียนเป็นครู ที่สอน ให้ผมระมัดระวังมากขึ้น	102
• แวดาไอ๊ะ-อาดัม “ต้องดูแลและรักษาชีวิตตัวเอง”	106
• อับดุลการิม รามันห์สิริวงค์ ผมรอดมาได้เพราะ ยึดหลัก 3 ประการ	111
• อะหมัด รามันห์สิริวงค์ ผมโดนสะกดระเบิดมาแล้วครับ	114
• หลักปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับนักข่าว “คนนอก” ในพื้นที่ชายแดนใต้	117
3.4 ความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านมุมมอง “วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์”	123
• ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการทำข่าวสิ่งแวดล้อม	130
3.5 ความขัดแย้งระหว่างรัฐ/สังคมกับคนชายขอบ	149

บทที่ 4 บทเรียนจากต่างประเทศ 157

- “กวี จงกิดาวร” ทุกสมรภูมิจึง “นักข่าว” ต้องปลอดภัย 168
- “สุณัย ผาสุก” ความเป็นกลางสร้างภูมิคุ้มกัน “คนนอก” 175

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 181

บทที่ 1

เมื่อต้องก้าวข้ามความขัดแย้งและความรุนแรง

ภรณีญาญ์ ไค้ญญา

อาจารย์ประจำคณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

เมื่อสังคมเกิดความขัดแย้งขึ้น ไม่ว่าจะเป็ความขัดแย้งทางการเมือง การแย่งชิงทรัพยากร การขัดแย้งทางเชื้อชาติ ศาสนา ความขัดแย้งทางเพศ วัย และความขัดแย้งอื่นๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยและสังคมโลก เราก็มักจะได้ยินเสียงวิพากษ์วิจารณ์ผู้สื่อข่าว หรือนักข่าว รวมถึงองค์กรสื่อมวลชน ว่าเป็นตัวจุดไฟให้ความขัดแย้งบานปลายกลายเป็นความรุนแรง

ทั้งการวางเฉยและการลুকั้ลुकูลนให้ความสนใจความขัดแย้งของสื่อมวลชน ก็อาจเร่งให้เกิดความรุนแรงได้ทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น การรวมตัวกันของสมาชิกคนจนจากภาคอีสานที่มักจะมาชุมนุมเสนอข้อเรียกร้องแก่รัฐบาลและมาปักหลักอาศัยอยู่ข้างทำเนียบรัฐบาลเมื่อหลายปีที่ผ่านมา แต่ครั้นนานเข้าความสนใจของสื่อมวลชนก็เริ่มน้อยถอยลง กลายเป็นการวางเฉย เมื่อผู้ชุมนุมไม่มีตัวตนบนพื้นที่สื่อมวลชนซึ่งถือเป็นหนึ่งในเวทีแห่งการต่อสู้ จึงนำไปสู่การจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ ถึงจะได้กลายเป็นข่าวดังในชั่วข้ามคืน (พระจันทร์เต็มดวง)

ขณะที่การชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นของบางกลุ่มสื่อก็ส่งผลให้เกิดความรุนแรงขึ้น อันมีพื้นฐานจากความเห็นที่แตกต่างต่อนิยามความเป็นประชาธิปไตย ดังเช่นเหตุการณ์ในช่วงวันที่ 12 - 15 เมษายน พ.ศ. 2552 ที่ผ่านมา แม้สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ของตนเองอย่างแข็งขัน ด้วยการรายงานเหตุการณ์ความรุนแรงเสมือนรายงานข่าวกีฬา แต่ก็เป็เพียงรายงานข่าวเหตุรุนแรง

รายงานที่เกิดขึ้นเท่านั้น ไม่ได้ให้ความรู้ จากเหง้าของปัญหาที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด ทั้งที่เป็นโอกาสในการให้ข้อเท็จจริงเบื้องต้นเบื้องต้นแก่ประชาชน และร่วมแสวงหาทางออกของปัญหาเท่าที่ควรจะเป็น

ด้วยสถานการณ์ที่ซับซ้อนดังกล่าว หากผู้สื่อข่าวเป็นมนุษย์มุ่งหวังให้สังคมเกิดสันติสุข จึงจำเป็นต้องรู้เท่าทันความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้น แล้วความขัดแย้งและความรุนแรงคืออะไรกันละ

ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์

ผู้ที่เชื่อว่า Conflict หรือ ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ และพัฒนาการของสังคมเกิดขึ้นจากการดำรงอยู่ของความขัดแย้ง คือ Karl Marx (1818 - 1883) สำหรับสังคมไทยเองก็ผ่านความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมาแล้วมากมาย ตั้งแต่ระบบโครงสร้าง สถาบันทางสังคม ไปจนถึงภาคประชาชน วนๆ เวียนๆ อยู่อย่างนี้ สำนักความขัดแย้งนี้จึงมองสถาบันสื่อเป็นเสมือน “ผู้ช่วยผู้ร้าย”¹ ที่เร่งให้ความขัดแย้งก้าวไปสู่หนทางแห่งความรุนแรง

ขณะที่แนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่งกลับมองว่า สื่อมวลชนเป็น “พระเอกขี่ม้าขาว”² ที่จะมากอบกู้สังคมผ่านการทำหน้าที่ของตนใน 4 บทบาท คือ การให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน การเชื่อมประสานสังคม การให้ความบันเทิง และการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามให้ดำรงอยู่

ไม่ว่าสื่อมวลชนจะแสดงบทบาทที่โน้มเอียงไปในทางใดก็ตาม แต่หากพิจารณาโดยพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่เฝ้าหาสันติสุขแล้ว สื่อมวลชนก็ย่อมปรารถนาที่จะไม่เป็นผู้นำพาสถานการณ์ความขัดแย้งบานปลายออกไปสู่ความรุนแรงอย่างแน่นอน แต่การจะไม่เป็นน้ำมันในสถานการณ์อื่น ๆ สื่อมวลชนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระมัดระวังในการทำหน้าที่ของตนเอง

ศ.ทวีศักดิ์ สุวคนธ์ (2549) บอกว่า ความขัดแย้ง เป็นภาวะของความขัดกัน เป็นปรปักษ์ต่อกัน อยู่ตรงข้ามกัน หรือบางทีก็ถูกบีบคั้นจนกลายเป็นแรงต่อต้าน แต่ความขัดแย้งนั้นมันมีธรรมชาติของมันอยู่เหมือนกัน ซึ่งนักวิชาการท่านนี้เห็นว่าความขัดแย้งมี “ความสลับซับซ้อน” เป็นธรรมชาติ เช่น บางที

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในอดีตที่ลุกลามต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันอาจมีสาเหตุที่คล้ายกัน แต่ก็ไม่เหมือนกัน เพราะความขัดแย้งไม่มีหลักการแบบวิทยาศาสตร์ มีแต่ความคลุมเครือ บางทีก็อาจลุกลามจนไม่สามารถควบคุมได้ หรือบางครั้งก็อาจทำให้บรรเทาเบาบางลงได้ หรืออาจยุติลงได้ด้วยตัวของมันเอง

นอกจากนี้ความขัดแย้งยังเป็นภาวะที่ไม่สามารถวัดระดับความรุนแรงได้ แต่สามารถระบุเวลาที่ความขัดแย้งก่อตัวขึ้น ลุกลาม และบรรเทาเบาบางลง ความขัดแย้งยังไม่สามารถพยากรณ์ได้ด้วยว่าจะเกิด หรือระงับลงได้เมื่อไหร่ มีความรุนแรงมากเพียงใด มีขอบเขตขนาดไหน เรายังไม่มีทางทราบหรือวัดความหยิ่งลึกของปัญหา และความขัดแย้งส่วนใหญ่ที่มองเห็นจะเปรียบเสมือน “ยอดของภูเขาน้ำแข็ง” ความขัดแย้งนั้นไม่มีรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน อาจมีการซ้ารอยก็ได้

ส่วน Ross Howard (2003 อ้างถึงในวอล์กษณ์กมล จ่างกมล 2551 : 6) มองว่า ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นสถานการณ์ที่สองคน สองฝ่าย หรือมากกว่านั้น พยายามที่จะดำเนินการตามเป้าหมาย หรือความต้องการของตนเอง โดยเชื่อว่าไม่สามารถร่วมมือกับอีกฝ่ายหนึ่งได้ ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งนั้นมีสาเหตุมาจากหลายประการ ซึ่งตามแนวคิดของ Ross Howard (2003 อ้างถึงแล้ว) ระบุว่า สาเหตุของความขัดแย้งเป็นสิ่งที่สามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าได้ ซึ่งอาจเกิดจาก

- ความขาดแคลนทรัพยากร และมีการกระจายอย่างไม่เป็นธรรม
- มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันน้อย
- แต่ละกลุ่มมีความคิด ความเชื่อระหว่างกันอย่างไม่ถูกต้อง
- การไม่ได้รับการแก้ไขความทุกข์ยากมาตั้งแต่อดีต
- การกระจายอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจที่ไม่เสมอภาคกัน

ผู้สื่อข่าวท่านนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ถามตนเองว่า ต้นตอของความขัดแย้งในประเทศของเราจะเกิดจากสาเหตุอะไร และอะไรที่ทำให้ความขัดแย้งกลายเป็นความรุนแรง

ความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมเพราะมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและมีฝ่ายที่คัดค้านความเปลี่ยนแปลงนั้น หากสามารถจัดการความรุนแรงนั้นได้ ก็ถือว่าเป็นกระบวนการในเชิงบวก แต่หากความขัดแย้งได้รับการจัดการที่เหมาะสม

ก็อาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นย่อมไม่ได้หมายความว่า จะเกิดความรุนแรง (Violence) ตามมาเสมอไป แต่ปัจจุบันคนทั่วไปที่กล่าว ถึงความขัดแย้งก็มักจะนึกถึงความรุนแรงด้วยเสมอ

ผู้ที่พัฒนาแนวทางจัดการความขัดแย้ง หรือ Developer of Peace Talk อย่าง Dina Eliash Robinson ซึ่งเป็นผู้ที่พัฒนาแนวทางจัดการความขัดแย้ง หรือ Developer of Peace Talk ระบุว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติอย่าง หนึ่งที่ปรากฏอยู่กับมนุษย์ หากเรามีความตั้งใจที่จะพัฒนาทักษะการสื่อสาร ที่สร้างสรรค์ การเคารพในความต้องการของผู้อื่น ความขัดแย้งนั้นก็กลายเป็น เครื่องมือของการเรียนรู้ (Learning) การเสริมพลัง (Empowerment) และ การสร้างความสัมพันธ์ (improved relationships) ระหว่างกัน

นักสันติวิธีและนักรัฐศาสตร์ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) เห็นสอดคล้อง กันว่า ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งการที่เราเกิดมา พร้อมกับความแตกต่าง ทำให้เรามีการรับรู้ (Perception) ที่แตกต่างกันด้วย แม้ว่า เราจะเติบโตไปพร้อมกับการเดินเข้าสู่ระบบบางอย่างที่พยายามทำให้คน เหมือนกัน แต่ก็เป็นไปได้ทั้งหมด ดังนั้นมนุษย์ต้องยอมรับว่าความขัดแย้ง เป็นเรื่องธรรมดา ที่อาจจะคิดแตกต่างกันได้

การที่ความขัดแย้งจะนำไปสู่ความรุนแรงนั้น มีสาเหตุ 2 ประการ คือ

1. การรับรู้ของมนุษย์ (Perception) การรับรู้ที่แตกต่างกันของมนุษย์ ทำให้มีการตีความและแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่ แตกต่างกันออกไป ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวเกิดจากการบ่มเพาะทางสังคมที่มีความ แตกต่างกัน

2. โครงสร้างของความคาดหวัง (Structure of Expectation) หมายถึง อำนาจหลักและอำนาจรองอื่นๆ มีการต่อสู้หรือปะทะกัน แต่จะไม่นำไปสู่ ความรุนแรง เพราะความคาดหวังของอำนาจหนึ่งที่มีต่ออีกอำนาจอื่น ต่าง ตอบสนองของความคาดหวังซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมยังคงความสมดุลอยู่ได้ แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไป อำนาจก็เปลี่ยนไปด้วย และทำให้ความคาดหวังเปลี่ยน ไปด้วยเช่นกัน ซึ่งการเปลี่ยนของโครงสร้างของความคาดหวังนี้ อาจนำไปสู่ ความรุนแรง เพราะความคาดหวังของแต่ละอำนาจอาจไม่สามารถตอบสนอง ความต้องการซึ่งกันและกันได้

ในที่สุดก็นำมาสู่สิ่งที่เรียกว่า “ฟางเส้นสุดท้าย” (Trigger) ซึ่งคนมักจะคิดหรือสนใจว่าฟางเส้นสุดท้ายนี้เป็นสาเหตุของความรุนแรง แต่ในความเป็นจริงแล้ว กว่าที่จะมาถึงฟางเส้นสุดท้ายนั้น มีสาเหตุของความรุนแรงเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างเช่น

เหตุการณ์วินาศกรรมที่สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2543 เป็นความรุนแรงที่เป็นฟางเส้นสุดท้าย ซึ่งมีสาเหตุมาจากสิ่งอื่นมากมาย เช่น อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของสหรัฐอเมริกากับโลกตะวันออกกลาง บทบาทของสหรัฐอเมริกาในประชาคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป และการเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของประเทศต่างๆ มากขึ้น เป็นต้น จนสุดท้ายมันนำไปสู่ฟางเส้นสุดท้ายที่ทำให้เกิดความรุนแรง นั่นคือ การขับเครื่องบินชนตึกเวิร์ลด์เทรด เซ็นเตอร์และกระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ

พัฒนาการของความขัดแย้ง

แม้ว่าความขัดแย้ง จะเป็นสถานการณ์ที่มีความซับซ้อน แต่ก็เชื่อว่าเราจะไม่สามารถทำความเข้าใจถึงที่มาที่ไปของความขัดแย้งได้เสียทีเดียว ศ.ทวิศักดิ์ สุวคนธ์ (อ้างแล้ว) แบ่งความขัดแย้งว่ามีพัฒนาการอยู่ 5 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะฟักตัว เป็นระยะที่มนุษย์เริ่มมีความขัดแย้งกันภายในจิตใจ ยังไม่แสดงอาการ หรือกริยาออกมา รวมทั้งไม่มีการสื่อสารระหว่างกัน ความขัดแย้งในระยะฟักตัวอาจเกิดขึ้นมาจากความไม่ไว้วางใจกัน เช่น สามีภรรยาเริ่มไม่ไว้วางใจกัน สงสัยว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งปันใจให้คนอื่น หรือในสังคมที่ใหญ่ขึ้น อาจมีการขัดประโยชน์ระหว่างกันขึ้น บางคนกลัวสูญเสียอำนาจ เกิดความคับแค้นใจ ขึ้น บางทีความขัดแย้งก็ฟักตัวจากความไม่พอใจในพฤติกรรม หรือคำพูดของอีกฝ่าย แต่ก็เก็บความหมั่นไส้เอาไว้ในใจ

บางทีก็เกิดจากความสับสนจากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับเพียงด้านเดียว ถ้าไม่ตรงกับกรับรู้ของตนเอง ก็อาจจะสับสนว่าจะเชื่อใครดี จนบางครั้งถึงกับทะเลาะกับตนเอง แต่ถ้าได้ข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับความคิดของตนเองก็อาจส่งเสริมให้เกิดความไม่ไว้วางใจกันให้หนักมากขึ้น ช่วยเสริมความเกลียดความกลัว ความหวาดระแวงให้มากขึ้น อย่างในการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตร

ประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติที่ต่างมีสื่อเผยแพร่กิจกรรมการชุมนุมของตนและให้ข้อมูลข่าวสารเฉพาะด้านที่ตนเห็นด้วยให้กับกลุ่มผู้สนับสนุน หวังให้เกิดการเกาะกุมความคิดของประชาชนที่จะแปรเปลี่ยนเป็นพลังในการขับเคลื่อนต่อไป

ระยะฟักตัวอาจเกิดจากความเข้าใจผิด คิดว่าอีกฝ่ายจะทำร้าย ประสงค์ร้าย ยิ่งคิดความขัดแย้งก็ยิ่งเพิ่มพูนขึ้น อาจลุกลามกลายเป็นการกระทำความรุนแรงต่ออีกฝ่ายได้ แต่ความขัดแย้งภายในตัวเองอาจจะถูกขจัดออกไปได้จากการมีสติ และปัญญาของมนุษย์แต่ละคน ภายหลังจากที่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม หรือจากการฟังทั้งสองฝ่ายอย่างมีจิตใจเป็นธรรม ทำให้สามารถคิดวิเคราะห์ได้

ในขณะนี้ความขัดแย้งอาจจะถูกกำจัดให้หมดไปจากภายในก็ได้ ซึ่งสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่นี้ได้อย่างดีทีเดียว หากเราสามารถจับสัญญาณของความขัดแย้งที่เริ่มก่อตัวนี้ได้ แต่หากความขัดแย้งมันดำรงอยู่ มันก็จะเข้าสู่ระยะต่อไป

ระยะที่ 2 ระยะเริ่มต้น ความขัดแย้งเริ่มปรากฏให้เห็น จากการเริ่มจับกลุ่มสนทนากัน อาจแสดงออกด้วยการโพนทะนากล่าวหากล่าวโทษกันอย่างเปิดเผย หรืออาจแสดงออกด้วยการเขียน การแสดงหลักฐานจริงบ้างเท็จบ้างสนับสนุน หรือแบบคำร่ำลือบอกต่อๆ กันไป ข้อมูลและคำพูดจะถูกบิดเบือนต่อไปเรื่อยๆ ในระยะนี้เริ่มเลือกพวก แบ่งขั้ว แบ่งเป็นฝักฝ่าย มีความคิดเห็นที่ตรงข้ามกับอีกฝ่าย บางครั้งทำให้นุคคลในครอบครัวเดียวกัน เพื่อนที่ทำงาน เพื่อนฝูงเริ่มมองหน้ากันไม่ติด เกิดความหวาดระแวง ไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน เช่น ก่อนเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 การเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยซึ่งต่อต้านนายกรัฐมนตรีนายทักษิณ ทำให้คนในสังคมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน แม้กระทั่งคนในครอบครัวหรือเพื่อนร่วมงานที่มีความเห็นค่านิยมกันต้องเลียงไม่คุยเรื่องการเมือง

ที่จริงแล้ว ความขัดแย้งในระยะนี้ยังสามารถทำความเข้าใจกันได้ หากมีการเจรจากันด้วยเหตุผลจนสมผลประโยชน์กัน หรือมีการไกล่เกลี่ยกันโดยคนกลางอย่างถูกวิธี ความขัดแย้งจะเริ่มลดทอนลงไปได้ ถ้าความขัดแย้งในระยะนี้ไม่ถูกระงับลง ความขัดแย้งจะขยายวงกว้างออกไป และความรุนแรงจะทวีมากขึ้น เข้าสู่ระยะที่ 3

ระยะที่ 3 ระยะรุนแรง ศ.ทวีศักดิ์บอกว่า เป็นระยะที่อันตรายที่สุด ซึ่งจะมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

การจับกันเป็นขั้ว เป็นฝักเป็นฝ่าย จะขยายความเป็นฝักฝ่ายมากขึ้นเรื่อยๆ แสดงออกที่จะเริ่มเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน มีการสื่อสารออกมาทั้งเป็นคำพูดกริยา และข้อความในรูปแบบต่างๆ อย่างที่เราเห็นกันว่า เมื่อมีการต่อต้านรัฐบาลยุคไหน ผู้นำหรือรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนั้นก็ไปไหนมาไหนในพื้นที่ของอีกฝ่ายไม่ได้ ถูกประท้วง ถูกขว้างปา กระทั่งถูกจู่โจมทำร้าย

ดูเหมือนว่าความคิดของทั้งสองฝ่ายจะเป็นคู่ขนาน ไม่มีทางบรรจบพบกันหรือรวมขอมกันได้ ทุกฝ่ายจะสับสน กังวล ไม่แน่ใจว่าความขัดแย้งนี้จะขยายออกไปแค่ไหน อย่างไร และจะยุติเมื่อไหร่ เช่น แม้ว่าสองฝ่ายจะขัดแย้งกันอยู่ แต่คนอื่นๆ ก็กังวลกับสิ่งที่เกิดขึ้น จึงรวมตัวกันเรียกร้องให้ยุติขัดแย้งยุติความระหว่ากัน เกิดคนเสื้อสีขาว สีส้ม ก็ด้วยเพราะเกิดความกังวลว่าความขัดแย้งจะลุกลามเป็นความรุนแรง หรือจะมีแนวทางอย่างไรที่จะยุติข้อขัดแย้งนี้ สื่อมวลชนก็เริ่มหาคนกลางมาเสนอทางออก

ในระยะนี้ อาจมีพวกผสมโรงหรือมือที่สาม มือที่สี่ เข้ายุยง เพิ่มความโกรธ ความเกลียดให้เกิดขึ้น อาจจะเป็นความสะใจ หรือคิดว่าอาจจะได้ประโยชน์จากการทำร้ายกันของคู่ขัดแย้ง อาจมีการฟ้องร้องกันกลับไปกลับมา ถ้ามีบุคคลจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งในระดับองค์กร ชุมชน โรงเรียน หรือระดับประเทศ จะรวมตัวกันเป็นฝูงชนหรือม็อบ ที่ต้องการจะเอาชนะคะคานกันให้ได้

ถ้าเอาชนะจากการสื่อสารกันไม่ได้ ก็อาจจะประทุษร้ายกัน ทำร้ายบุคคลที่เข้ามาห้ามปราม ทำร้ายบุคคลผู้บริสุทธิ์ด้วยความโกรธที่ว่าไม่เข้าข้างฝ่ายตน กล่าวหาว่าเป็นมนุษย์ตกขอบ หรือพวกหนักแผ่นดิน นานไปอาจเกิดสงครามกลางเมือง ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กัน อย่างเหตุการณ์ลอบสังหารกันของชนเผ่าฮูตูและทุตซี ในรวันดา จนนำมาสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้น มีผู้เสียชีวิต 5 แสนคนภายในระยะเวลา 2 เดือน โดยมีสื่อวิทยุเป็นเครื่องมือบ่มเพาะความหวาดระแวง ทำให้อีกฝ่ายเป็นคนที่ต่ำกว่าความเป็นมนุษย์ เช่น ฆ่าแมลงสาบไม่ผิด หรือในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มีการกล่าวหากันว่า ผู้ที่มีความเห็นแตกต่างไม่ใช่คนไทย เป็นคอมมิวนิสต์ ฆ่าได้ไม่บาป

ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกต้อนจนเข้ามุม หรือต้อนหันหลังชนฝา จำต้องสู้เพื่อความอยู่รอด หรือต้องสู้ตาย เพราะตระหนักดีว่าไม่สู้ก็ต้องตาย ทั้งสองฝ่ายจะห้าห้ากัน เหตุการณ์ก็จะรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ในเหตุการณ์ชุมนุมของกลุ่ม นปช. ครั้งล่าสุดช่วงต้นปี 2552 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีต นายกรัฐมนตรีจะโฟนอินบอกให้คนเสื้อแดงสู้กับรัฐบาลที่เขาอ้างว่ามาด้วยความไม่ชอบธรรม หรือการที่จักรภพ เพ็ญแข คนสนิทของ พ.ต.ท.ทักษิณให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนในทำนองที่ว่า จะมีการจับอาวุธสู้กับรัฐบาลแบบใต้ดิน

แต่ความขัดแย้งก็อาจจะยุติลงได้ ถ้าไม่มีการยั่วยุจากมือที่สาม เพราะความขัดแย้งเปรียบเสมือนพลัง เมื่อได้ปลดปล่อยออกมาแล้ว ความรุนแรงก็จะซบเซาลง เหมือนกับภูเขาไฟที่ระเบิดออกมา บางทีการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีชั้นดีธรรม ไม่ได้ตอบ หรือมีการหลีกเลี่ยงหนีออกไปก็อาจทำให้ความขัดแย้งยุติลง หรือบางทีการรวมขอมระหว่างกันก็ทำให้ความขัดแย้งหายไปได้เหมือนกัน

ระยะที่ 4 ระยะสูงกอม ในขณะที่ความขัดแย้งกำลังคุกรุ่นอยู่ เมื่อคู่ขัดแย้งได้มีสติ และปัญญา ความขัดแย้งนั้นก็อาจมอดลง แต่ก็พร้อมที่จะลุกไหม้ได้อีกครั้ง เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้สึกไม่พอใจจากประโยชน์ที่ได้รับ หรือมีฝ่ายอื่นมาแย่งให้เกิดความขัดแย้งกันอีก

ระยะที่ 5 ระยะมอดลง ความขัดแย้งลดลงจนกลับเข้าสู่สภาวะปกติ แต่บางทีก็อาจเข้าสู่ระยะที่ 1 ระยะพักหรือปมตัวอีกครั้งก็ได้ ถ้าผลประโยชน์ยังไม่ลงตัว หรือยังมีข้อขัดข้องใจอยู่ ความขัดแย้งก็รอวันปะทุได้อีก ซึ่งสื่อมวลชนก็ไม่ควรหยุดทำหน้าที่ของตนเอง แม้ความขัดแย้งจะยุติแล้ว แต่ยังคงแสวงหาข้อมูลว่า ยังมีปัจจัยอะไรบ้าง ที่อาจทำให้ข้อขัดแย้งจะสามารถเกิดขึ้นได้อีก เพื่อป้องกันไม่ให้ความรุนแรงเกิดขึ้นอีก อย่ายเป็นส่วนหนึ่งของการชุกปัญหาไว้ได้พรม แล้วเพิกเฉย เพราะนั่นคือสัญญาณอันตรายที่เกิดขึ้นได้เสมอ

การป้องกันความขัดแย้ง

หนังสือ เรื่องคัมภีร์ผู้นำ วิถีสู...สันติ ของ ศ.ทวิชิตดี สุวคนธ์ แนะนำว่าความขัดแย้งสามารถป้องกันได้ ทั้งความขัดแย้งภายในบุคคล และความขัดแย้งระหว่างบุคคลได้ อย่างแนวทางการป้องกันความขัดแย้งในจิตใจบุคคล

นั่น เราควรให้การศึกษาด้านศีลธรรม จรรยาบรรณแก่ประชาชน ซึ่งสถาบันทางสังคมต้องร่วมมือกันเริ่มตั้งแต่ครอบครัว สถานศึกษา องค์กร ชุมชน และประเทศ ผู้นำทุกระดับสังคมต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ลดกิเลสทั้งปวง ลง การสร้างสังคมที่มีสติ ฝึกให้ประชาชนทุกระดับคิดเป็นตัวของตัวเอง มีสติสัมปชัญญะในการรับรู้ ซึ่งอาจเริ่มตั้งแต่เด็กจากครอบครัว สถานศึกษา รวมถึงสื่อมวลชนที่สร้างสังคมแห่งสติได้

ส่วนการป้องกันความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้น เริ่มตั้งแต่การสร้างสังคม ให้มีสติ เช่น การแข่งขันกีฬา แม้ว่าจะแข่งขันเพื่อชัยชนะ แต่ก็ต้องรู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัยได้ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกัน โดยเฉพาะในหลักศาสนา และวัฒนธรรม ดังนั้น รัฐบาล หน่วยงาน องค์กรสื่อมวลชนต้องช่วยกันสร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง หากกลไกป้องกันความขัดแย้ง

ต้องมีมาตรการในการควบคุม เพื่อตรวจสอบสิ่งผิดปกติ และศักยภาพของเหตุการณ์ที่อาจจะนำพาสังคมไปสู่ความขัดแย้งได้ มีการนำหลักการที่ดีของทุกศาสนามาประยุกต์ใช้อย่างเป็นกลาง ไม่สร้างความขัดแย้งต่อสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีวิธีการสื่อสารที่ชัดเจน แนะนำ เกื้อหนุนไม่ให้ประชาชนคล้อยตาม ไม่ควรมีลักษณะสั่ง หรือให้ประชาชนกระทำ เพราะจะทำให้รู้สึกถูกบังคับ อาจเกิดการต่อต้านได้ ควรขอความคิดเห็นและขอเสียงส่วนใหญ่สนับสนุน โดยให้ข้อมูลต่างๆ อย่างเชื่อถือได้ ไม่ใช่เพื่อหาความชอบธรรมให้แก่ตนเอง เช่น โครงการใหญ่ของรัฐวิสาหกิจที่มีผลกระทบต่อชุมชน มักจะมีการเริ่มดำเนินโครงการก่อน พอเกิดการต่อต้านจากชุมชน แล้วจึงคิดทำการประชาสัมพันธ์ แทนที่จะทำประชาสัมพันธ์จากประชาชนก่อน ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความชอบธรรมให้แก่โครงการ ยิ่งทำให้เกิดความขัดแย้งหนักขึ้น

การเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางที่ดี ซึ่งจะต้องสร้างให้คนในสังคมเข้าใจความหมายของคำว่าผูกพันระหว่างกัน สายสัมพันธ์ที่ดีนี้จะช่วยให้คนในสังคมยังยึดเหนี่ยวกันได้ ภาครัฐเองก็ต้องมีกฎหมาย กฎระเบียบป้องกันการเอาัดเอาเปรียบข้ามกลุ่มสังคม เช่น องค์กรธุรกิจกับประชาชนผู้บริโภค ต้องมีระบบการตรวจสอบและวิเคราะห์ข่าวสารทั้งภายในและภายนอกกลุ่มสังคม เพื่อหาทางป้องกัน หรือแก้ไขความขัดแย้งได้อย่าง

ทันท่วงที ที่สำคัญสังคม รวมทั้งสื่อมวลชนควรมีการตรวจสอบ และวิเคราะห์ สภาวะแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอเพื่อแสวงหาโอกาสในการสร้างสันติ และ ป้องกันการคุกคามจากภายนอกที่จะสร้างความแตกแยกในสังคม รวมถึงการ ส่งเสริมและรักษาสีทิมมนุษยชนเพื่อรักษาความสมดุลและความเสมอภาค ของบุคคลในสังคมไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำ แตกต่างกัน

สำหรับสื่อมวลชนนับว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการคลี่คลาย ความขัดแย้ง ซึ่ง Ross Howard มองว่า แม้สื่อมวลชนจะไม่ได้มีหน้าที่ในการ คลี่คลายความขัดแย้ง แต่ว่าการรายงานข่าวที่ดี ก็ย่อมระงับความขัดแย้งได้ เช่นกัน เพราะต้องยอมรับสื่อมวลชนนั้นมีบทบาทสำคัญในการให้สติปัญญา แก่ผู้คนในสังคม

ความขัดแย้งไม่ได้เป็นความรุนแรงเสมอ

หลายคนมักเข้าใจว่า เมื่อมีความขัดแย้งย่อมหมายถึงที่นั่นมีความรุนแรง ตามมาด้วยเสมอ แต่ความจริงแล้ว ความขัดแย้งไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกันกับ ความรุนแรง พระไพศาล วิสาโล (2550) เห็นเช่นเดียวกับนักคิด นักวิชาการ คนอื่นๆ ว่า ความขัดแย้งไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เป็นผลลบเสมอ เพราะการที่ความ ขัดแย้งมักเกิดขึ้นในช่วงที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลง จากสิ่งเก่าไปสู่สิ่งใหม่ ซึ่ง บางก้าวของการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นสิ่งที่ดีก็ได้ ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็น สิ่งที่เราอาจเลี่ยงได้ แต่ความรุนแรงมีอาจยอมรับให้กับธรรมชาติของมวล มนุษย์ได้ เพราะความรุนแรงเป็นกำแพงที่ทำให้สติปัญญาของมนุษย์มีขอบเขต

แต่เราก็ต้องยอมรับว่าความขัดแย้งนั้น มีความเกี่ยวพันอย่างสำคัญกับ ความรุนแรง เพราะหากมีการปฏิบัติ หรือจัดการความขัดแย้งอย่างไม่ถูกต้อง สังคมปัจจุบันเผชิญกับความขัดแย้งกันหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่มาช้านานทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ อันเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งในทาง สังคมซึ่งอาจเกิดจากความแตกต่างในค่านิยม ประเพณี วิถีชีวิต เพศ ความเชื่อ ซึ่งมีให้เห็นตัวอย่างมากมายจากการใช้ความรุนแรงต่อกัน เช่น ในปี 1980 พรรคบีเจพี พรรคฮินดูสุดโต่งในอินเดียได้ปลุกกระดมผู้คนเข้ารีตสู่เหว่าในเมือง อโยธยาเพื่อสร้างโบสถ์ฮินดูขึ้น เพราะสถานที่แห่งนั้นเคยเป็นที่ตั้งวัดฮินดูเมื่อ ครั้งโบราณ จนสร้างความร้าวฉานขึ้นในสังคมอินเดียระหว่างฮินดูและอิสลาม

มีการยกพวกปะทะกันในที่ต่างๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะที่มูมไบ ซึ่งมีชาวมุสลิมอยู่ 120 ล้านคน ที่ต่างก็ประกาศตั้งรับและตอบโต้การกระทำดังกล่าว ทำให้มีผู้เสียชีวิตหลายพันคน (ทวีชัย สุวพานิช www.geocities.com/hisott/02/pt0211c5.htm)

ขณะที่ความรุนแรงนั้น ก็เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่สื่อมวลชน จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจด้วยเหมือนกัน เพราะความรุนแรงอาจปรากฏให้เราเห็นด้วยตา หรืออาจต้องใช้เครื่องมือเฉพาะในการตรวจจับความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งสังคมปัจจุบันมุ่งให้ความสนใจความรุนแรงแบบปรากฏการณ์ที่สังเกตเห็นด้วยตาเท่านั้น แท้จริงแล้วความรุนแรงอาจเป็นปรากฏการณ์ที่มีอาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าก็ได้ เราเรียกว่า “ความรุนแรงซ่อนเร้น” หรือ “ความรุนแรงแบบไม่ลงมือ” ความรุนแรงลักษณะนี้ก็อาจนำไปสู่ความรุนแรงที่ใช้กำลังประหัตประหารกันก็ได้

ความรุนแรงแบบลงมือและซ่อนเร้น

Ross Howard (2003 อ้างถึงในวอล์กเกอร์มิล จ่างมกล 2551 : 6) แบ่งความรุนแรงเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วย

- **ความรุนแรงทางวัฒนธรรม (Cultural Violence)** เป็นความรุนแรงที่ถูกบรรจุอยู่ในวิถีคิด ความเชื่อของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่อาจก่อ เช่น วาจาที่แสดงความเกลียดชัง (hate speech) ความเกลียดกลัว (xenophobia) ตำนาน เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวีรบุรุษ ซึ่งเป็นชัยชนะเพียงด้านเดียวของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง (Myths and legends of war heroes) การอ้างความเชื่อทางศาสนาเพื่อก่อสงคราม (religious justifications for war) การกีดกันทางเพศ (Gender discrimination)

- **ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence)** ความรุนแรงลักษณะนี้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายหรือประเพณีของกลุ่มหรือสังคม ซึ่งอนุญาตให้กระทำความรุนแรงได้โดยชอบด้วยกฎหมาย หรือประเพณี มักถูกละเลยและมองข้าม เช่น การเหยียดเชื้อชาติหรือเพศ ที่การออกกฎหมายหรือแนวปฏิบัติที่ไม่เสมอภาค (Institutionalized racism or sexism) การล่าอาณานิคม (colonialism) การกดขี่ (extreme exploitation) เช่น ระบบทาส ความยากจน (Poverty) การคอร์รัปชันและการหาประโยชน์เข้าพวกพ้องตนเอง (corruption and nepotism)

การกีดกันเชิงโครงสร้าง (Structural segregation) เช่น การออกกฎหมายที่ บังคับให้คนต้องแยกกลุ่มแยกพื้นที่ที่ขัดกับความต้องการของเขา

มหาตมะ คานธี (อ้างถึงใน อนุช อาภาภิรม 2542 : 9 - 59) ผู้เผยแพร่ ลัทธิหิงสา ชาวอินเดีย ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นผู้นำสันติวิธีมาใช้ในการต่อต้าน รัฐบาลอังกฤษ จนต้องยอมคืนเอกราชให้อินเดีย เช่น การก้มลงเก็บเกลือ เพื่อ ประท้วงกฎหมายเกลือ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2473 ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็น สิ่งที่ผิดกฎหมายในเวลานั้น เหตุการณ์นี้เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ชาวอินเดีย ต้อแย้งต่อรัฐบาลอังกฤษ ท่านได้แบ่งความรุนแรงออกเป็น 2 ลักษณะ ซึ่ง เป็นการมองที่ขยายออกไปสู่ความรุนแรงรูปแบบอื่นๆ คือ

1. ความรุนแรงแบบไม่ลงมือ (Passive Violence) ประกอบด้วย 7 ประการ ดังนี้

- ความมั่งคั่งโดยไม่ทำงาน (Welth without Work) เช่น การปันหุ้น และที่ดิน การเก็งกำไรจากการค้าเงินและสินค้า

- ความเพลิดเพลินอย่างขาดความสำนึกผิดชอบ (Pleasure without Conscience) การที่คนไม่ทำงานหนักก็มีแนวโน้มที่จะแสวงหาความเพลิดเพลิน ใฝ่ตัว สร้างแบบอย่างการบริโภคและทัศนคติในการแสวงหาความเพลิดเพลิน อย่างไม่ยั้งคิดแก่สังคม เช่น การเสพยา การติดเกมกีฬา การพนัน ซึ่งทำให้ สิ้นเปลืองเวลาและเงินทอง

- ความรู้ที่ขาดหลักความประพฤติ (Knowledge without Character) คือ ความรู้หรือการศึกษาที่ยังหลงติดการบริโภคทางวัตถุที่มากกว่าการเน้น หลักความประพฤติ เช่น ความเมตตา ความเป็นธรรม ความมีศักดิ์ศรี การ ช่วยเหลือส่วนรวม และบูรณภาพแห่งตน

- การพาณิชย์ที่ขาดศีลธรรม (Commerce without Morality) เป็นการ ดำเนินการทางธุรกิจที่เห็นกำไรอยู่เหนือสุขภาพของผู้ที่เกี่ยวข้อง การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม หรือรับผิดชอบต่อความสงบสุขของสังคม

- วิทยาศาสตร์ที่ปราศจากความเป็นมนุษย์ (Science without Humanity) การพัฒนาวิทยาศาสตร์ที่อาจก้าวไปสู่การทำลายคุณค่าและอารยธรรม ของมนุษย์

- การสักการะที่ปราศจากการเสียสละ (Worship without Sacrifice) การตีความหมายหรือคำสั่งสอนทางศาสนาที่มีแนวโน้มจะควบคุมผู้นับถือ โดย

อาศัยความกลัวตกดกนรก การถูกสาปแช่ง ซึ่งอาจสร้างความเกลียดกลัว หวาดกลัวขึ้นในจิตใจ แล้วอาจนำมาสู่ความขัดแย้งและสงครามในที่สุด

- *การเมืองที่ปราศจากหลักการ* (Politics without Principle) การเมืองในปัจจุบันเต็มไปด้วยเกมการแย่งชิงอำนาจและการสร้างภาพ การติดสินบน การเล่นพวก การยึดติดเก้าอี้ ซึ่งทำให้การเมืองกลายเป็นสิ่งสกปรก ที่จะสร้างสังคมให้เจ็บป่วย ไร้หลักการ

2. ความรุนแรงทางกายภาพ (Physical Violence) เป็นการใช้กำลังคุกคามหรือทำร้ายเพื่อควบคุมหรือครอบครองบุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมานาน เพราะการควบคุมผู้อื่นให้ประโยชน์แก่ตนเองมากมาย เช่น การขับไล่ออกจากที่ทำกิน การบังคับให้ทำงาน การครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นที่จะสร้างความมั่งคั่งให้ตนเอง โดยไม่ต้องทำงานหนัก ความรุนแรงทางกายภาพ ประกอบด้วย 6 ประการ ดังนี้

- *ความรุนแรงในครอบครัว* นับเป็นพื้นฐานของความรุนแรงในสังคม เช่น เด็กที่เติบโตมากับครอบครัวที่มีความรุนแรงก็มักมีแนวโน้มก่อความรุนแรงด้วย ซึ่งการจะแก้ความรุนแรงในสังคม จะต้องแก้ที่ความรุนแรงในครอบครัวก่อน

- *ความรุนแรงในชุมชน โรงเรียน ท้องถนน และในที่ทำงาน* ความรุนแรงลักษณะนี้เกิดขึ้นในหลายรูปแบบ เช่น การจลาจล การลอบยิง สงครามระหว่างแก๊ง การทำร้ายร่างกายในที่ทำงาน การจู่โจมของกลุ่มก่อการร้าย การทรมาน การทิ้งระเบิด สงคราม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การข่มขืนทารุณกรรมทางเพศ ภัยธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ ความรุนแรงทางเพศ ได้แก่การคุกคามทางเพศในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการทำอนาจารและการแสดงภาพโป๊เปลือย ก็ถือเป็นปรากฏการณ์ความรุนแรงในชุมชนและที่ทำงานเช่นกัน

- *ความรุนแรงจากองค์กรอาชญากรรม* ปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นในทุกประเทศและเป็นปัญหายืดเยื้อ แก้ไขยาก คือ การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การพนัน อาชญากรรมคอมพิวเตอร์

- *ความรุนแรงจากองค์กรธุรกิจเอกชน* ในระยะหลังองค์กรธุรกิจที่เป็นบรรษัทข้ามชาติมักถูกเพ่งเล็งกันมาก เพราะการดำเนินธุรกิจมีผลกระทบต่อความเสียหายต่อสังคมและประชาชน

- **ความรุนแรงจากรัฐ** มีรูปแบบสำคัญ ได้แก่ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การทุจริตคอร์รัปชัน และการก่อกบฏขึ้น โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา

- **ความรุนแรงจากสงคราม** สงครามและอาวุธสงครามเป็นความรุนแรงสูงสุดที่อาจเกี่ยวข้องกับรัฐบาลมหาอำนาจของโลกทั้งหมดและรัฐบาลอื่นๆ จำนวนมาก เช่น สงครามโลกครั้งที่ 1-2 สงครามในประเทศ และระหว่างประเทศ

จากแนวคิดของมหาตมะ คานธี ดังกล่าว ก็คงทำให้เราเห็นว่าแท้จริงแล้วความรุนแรงได้เกาะเกี่ยวอยู่ในสังคมเรา ในตัวเรา และในจิตใจของเรา จนบางทีเราก็มองไม่เห็นความรุนแรง หรือชินชากับความรุนแรงที่เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณา “ภาพ” ของความรุนแรงที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่า ความรุนแรงที่มีปรากฏในสื่อคือความรุนแรงทางตรง (Direct Violence) หรือความรุนแรงทางกายภาพ (Physical Violence) ซึ่งได้แก่พฤติกรรมเกี่ยวกับความรุนแรงต่างๆ เช่น การตบตี ทำร้ายร่างกาย ยิง วางระเบิด ช่มชืด ทรมานร่างกาย การเอารัตเอาเปรียบ ซึ่งเป็นเพียงยอดของภูเขาน้ำแข็ง แต่ความรุนแรงทางวัฒนธรรมและความรุนแรงเชิงโครงสร้างนั้นมักไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด เพราะเป็นฐานภูเขาน้ำแข็งที่ใหญ่โตและซ่อนตัวอยู่ใต้ผืนน้ำ ทำให้สังคมไม่ตระหนักและรับรู้เท่าที่ควร

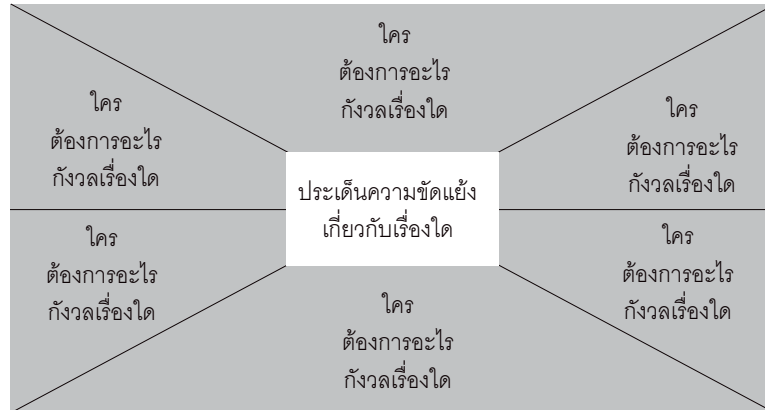

แผนภาพแสดงลักษณะของความรุนแรงตามแนวคิดของ Johan Galung โดย Jake Lynch และ Anna McGoldrick (2006 : 60)

เมื่อทราบเช่นนี้แล้ว สื่อมวลชนจึงควรตั้งคำถามว่า ก่อนจะมาเป็นความรุนแรงทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนนั้น ฐานของความรุนแรงทางตรงคืออะไร และฉายภาพภูเขาน้ำแข็งที่ซ่อนอยู่ให้สาธารณะได้รับรู้ เพื่อที่สังคมจะได้ร่วมกันทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของความรุนแรงและนำไปสู่การป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงและคลี่คลายความขัดแย้งต่อไปได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

การวิเคราะห์แผนผังแห่งความขัดแย้ง

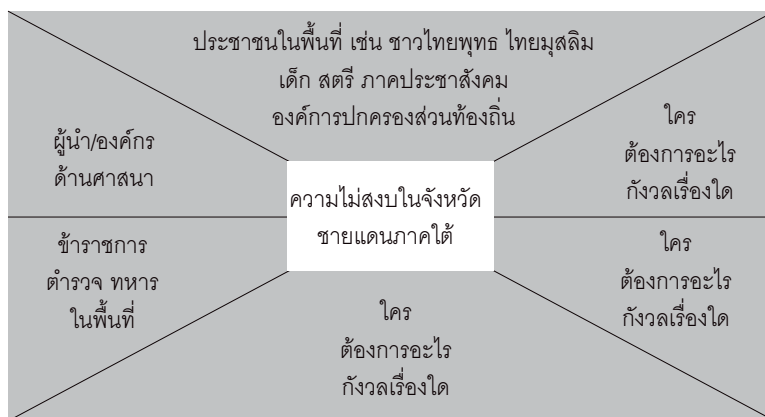
ในเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นจากความเห็นหรือความต้องการที่แตกต่างกันของคนซึ่งอาจมีมากกว่า 2 ฝ่าย Jake Lynch และ Anna McGoldrick นักบรรณคดีด้านวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพจึงเสนอแนะว่า สื่อมวลชนควรใช้การวิเคราะห์ความขัดแย้ง (conflict analysis) ขั้นแรกคือพิจารณาว่า มีผู้เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบ (stakeholder) เป็นใครบ้าง และกลุ่มคนเหล่านั้นเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งนั้นอย่างไร ตามแผนผังต่อไปนี้

แผนภาพแสดงการวิเคราะห์กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง
โดย Lynch และ McGoldrick (2006 : 43)

ตัวอย่างเช่น

หากพิจารณาเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่ดำเนินมาตั้งแต่ พ.ศ. 2547 จะพบผู้เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวเช่นแผนผังดังต่อไปนี้ โดยแต่ละฝ่ายมีความต้องการ ความกังวล และผลกระทบที่ได้รับจากเหตุการณ์ทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไป

หลังจากที่เห็นว่ามีฝ่ายใดบ้างที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความขัดแย้งแล้ว ในการคลี่คลายความขัดแย้งก็ควรมาพิจารณาว่า กลุ่มคนเหล่านี้มีพื้นที่ในการสื่อสารความต้องการและความกังวลของตน รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพวกเขาอย่างเพียงพอให้สังคมได้เข้าใจแล้วหรือไม่ และความต้องการของกลุ่มคนเหล่านี้จะมาสานกันได้อย่างไร

สันติวิธีขัดตรงข้ามกับความรุนแรง

หากกล่าวถึงความขัดแย้งและความรุนแรง ก็มักจะมีการกล่าวถึงทางออก และก็มีอีกข้างอิงไปยังคู่ตรงข้ามเสมอ ในฐานะของทางออกของปัญหา นั่นคือ สันติภาพในเชิงเป้าหมายสุดท้ายของการคลี่คลายความขัดแย้งหรือการแสวงหาทางออก ด้วยกระบวนการที่เรียกว่า “สันติวิธี”

อนุช อภาภิรม (2543 : 61) มองว่า สันติภาพไม่ได้หมายถึงภาวะที่ปลอดจากความขัดแย้งเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการ

สนับสนุนการเจรจา (Dialogue) และการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยความเข้าใจและร่วมมือระหว่างกันด้วยซึ่งสันติภาพมีความหมายครอบคลุมหลายมิติ ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมแห่งสันติภาพ” หมายถึง ชุติสนธิสัญญา ทักษะการเจรจา ประเพณี และแบบแผนของพฤติกรรมและวิถีชีวิต มีหลักการสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

• หลักการแห่งความเคารพในชีวิต ที่แสดงถึงการยอมรับว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของระบบ ไม่ใช่ผู้ควบคุม ได้แก่ ความเคารพในชีวิต ที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ไม่เพียงประทุษร้ายต่อกัน ทั้งชีวิตคน สัตว์ สิ่งแวดล้อม ความเคารพในอำนาจอธิปไตย เคารพในความเป็นมนุษย์โดยไม่เลือกเชื้อชาติ สีผิว

- หลักแห่งความแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ
- หลักแห่งการพัฒนาอย่างสันติ หรือสร้างสังคมอย่างยั่งยืน
- หลักแห่งความมีใจกว้าง

สันติภาพ หมายถึง สภาพของความสมดุลและความเข้าใจในตนเองและระหว่างบุคคลอื่น ซึ่งเกิดขึ้นจากการยอมรับในความแตกต่าง ใจกว้าง การแก้ไขความขัดแย้งด้วยการเจรจา การให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน การรับฟังและได้ยินเสียงของทุกฝ่าย ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่นำมาสู่สังคมที่ปราศจากความตึงเครียด (อ้างในเว็บไซต์ <http://en.wikipedia.org/wiki/Peace>)

ส่วนมาร์ค ตามไท (2547 : 101 - 103 อ้างในเว็บไซต์ TORTAHARN.NET) กล่าวว่า สันติวิธี มี 2 ลักษณะคือ

1) สันติวิธีในการต่อสู้เรียกร้องให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและสันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Peaceful Demonstrate/Protest) แนวทางในการต่อสู้นี้เป็นแนวทางที่ถูกนำมาใช้ เมื่อเกิดความไม่พอใจ หรือมีความเห็นไม่สอดคล้องกับผู้มีอำนาจ มีการดำเนินการในลักษณะของการประท้วง หรือการเรียกร้อง หรือการต่อสู้โดยการยื่นหนังสือขอเข้าพบ หรือ การชุมนุมกันเพื่อแสดงออกถึงความไม่เห็นด้วย หรือแสดงออกถึงความคิดเห็น ที่แตกต่างจากผู้มีอำนาจ โดยสงบ สันติ ไม่มีอาวุธ การต่อสู้ในแนวทางนี้จะมีชื่อเรียกกันว่า “การดื้อแพ่ง” (Civil Disobedience) ซึ่งแนวทางนี้เป็นแนวทางที่มีต้นแบบจากแนวทางการต่อสู้แบบ “อหิงสา” ของ มหาตมะคานธี ในการต่อสู้เรียกร้องเอกราชของอินเดีย

2) **สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Peaceful Conflict Resolution):** เป็นแนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหาหลังจากที่ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้ว และพยายามที่จะยุติความขัดแย้งโดยการใช้แนวทางที่สันติ ซึ่งแนวทางที่เด่นชัดที่สุดได้แก่ การเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation) กันเองระหว่างคู่พิพาท หรือ โดยมีคนกลางซึ่งเป็นบุคคลที่สาม ช่วยในกระบวนการไกล่เกลี่ยและไม่ได้ทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดแต่จะเป็นผู้กำกับการเจรจาให้ดำเนินไปได้อันจะนำไปสู่ทางออก คือการยุติความขัดแย้ง

โคทม อารียา (2546 อ้างในเว็บไซต์ SANTIPAP.COM) มองว่า สันติวิธีคือวิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่ง การใช้สันติวิธีมีเหตุผลสำคัญตรงที่ว่าเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม และสันติวิธี ไม่ใช่วิธีที่เฉื่อยชาหรือยอมจำนน หากเป็นวิธีที่เข้มแข็งและต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ ไม่ใช่ยุทธวิธีที่เลือกใช้ในบางโอกาส หากเป็นยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอ เป็นสังขรณ์ที่น่าเชื่อถือไม่ใช่วิธีที่ดีในเชิงกระบวนการเท่านั้น หากเป็นวิธีที่หวังผลที่กลมกลืนกับวิธีการด้วย และยังเสนอว่า ควรมีการใช้สันติวิธีเพื่อจัดการความขัดแย้งใน 3 วิธีด้วยกันคือ

1) **ป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง** สร้างสันติในใจของทุกคน ได้แก่ การส่งเสริม สันติวัฒนธรรม สันติธรรม ความอ่อนปรน การลดอคติ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

2) **แก้ไขความขัดแย้ง** เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น คู่กรณีมักคิดว่าตนถูกและอีกฝ่ายผิด ในกรณีนี้ ความยุติธรรม หมายถึง การพิสูจน์ว่าใครผิดใครถูก โดยฟังศาลยุติธรรม หรือศาลอื่นๆ หรือฟังการไกล่เกลี่ยโดยศาล หรือฟังอนุญาตตุลาการ หรือฟังการไกล่เกลี่ย โดยผู้มีอำนาจที่คู่กรณียอมรับ อย่างไรก็ตาม บางคู่กรณีอาจยอมรับว่าไม่มีใครผิดถูกโดยสมบูรณ์ กรณีเช่นนี้ สามารถคลี่คลายความขัดแย้งไปสู่การชนะ-ชนะด้วยกันทั้งสองฝ่าย วิธีการคลี่คลายนั้นอาจเป็นการเจรจากันโดยตรง หรือฝ่ายที่สามมาช่วยทำให้คู่กรณีออกจากตำแหน่ง หรือจุดที่ยืนอยู่ไปสู่พื้นที่การรับรู้ใหม่ที่สามารถเจรจาแบบถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกันได้

3) **เยียวยาหรือติดตามผลความขัดแย้ง** การเยียวยาผู้แพ้ด้วยความใจกว้างของผู้ชนะ หรือการเยียวยาซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการคืนดี หรือคืนสันติสู่จิตใจ ผลเสียที่เกิดจากความขัดแย้งจะได้หมดไป ภายหลังจากการแก้ไข

ความขัดแย้งแล้ว ตลอดจนปฏิบัติตามข้อตกลงและขจัดเงื่อนไขความขัดแย้ง
ให้บางเบา หรือ หหมดไป

สำหรับผู้สื่อข่าวหรือสื่อมวลชน นอกจากจะมีบทบาทในการเฝ้าระวัง
ความขัดแย้งและความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นแล้ว ยังต้องมีหน้าที่สำคัญในการ
ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพ ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไหวรู้เท่าทันปรากฏ
การณ์ที่เกิดขึ้น Loretta Hieber (2001) ถึงกับเปรียบเทียบว่า สื่อมวลชนนั้น
เปรียบได้กับอาวุธที่อาจนำไปสู่สงครามหรือเป็นเครื่องมือแห่งการสร้างสันติภาพ
ก็ได้

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2549. **อาวุธมีชีวิต? : แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง**. กทม.: ฟาเดียวกัน
- ทวีศักดิ์ สุวคนธ์. 2549. **คัมภีร์ วิถีสู้...สันติ**. กทม.: พิษณุเศศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์
- พระไพศาล วิสาโล. 2550. **สร้างสันติด้วยมือเรา**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล
- วลักษณ์กมล จ่างกมล. 2550. **การสื่อข่าวที่ไหวรู้ต่อความขัดแย้ง**. คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แปลจาก Conflict Sensitive Journalism written by Ross Howard.
- อนุช อาภาภิรม. 2548. **จากความรุนแรงในยุคโลกาภิวัตน์**. อมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์: กทม.
- ความขัดแย้งและการยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี (ออนไลน์) สืบค้นจาก http://www.tortaham.net/contents/index.php?option=com_content&task=view&id=77&Itemid=75 (ค้นคืนวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2552)
- การส่งเสริมสันติวิธี (ออนไลน์) สืบค้นจาก <http://www.santipap.com/kotom.htm> (ค้นคืนวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2552) **ความรุนแรง : อาวุธมีชีวิต** สืบค้นจาก <http://gotoknow.org/blog/pherakan/85175> (ค้นคืนวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2552)
- McGoldrick, A. and Lynch, J. (2005). **Peace Journalism**. Hawthorn Press: London.
- Loretta Hieber. 2001. **Lifeline Media: Reaching populations in Crisis**. Media Action International.
- PeaceTalk: The Language of Successful Relationships**. (online) Available: <http://www.peace-talk.com> (2009, Feb 20)
- Peace (online) Available <http://en.wikipedia.org/wiki/Peace> (2009, Feb 20)

บทที่ 2

สถานการณ์ความขัดแย้ง ทางการเมืองในประเทศไทย

สื่อมวลชนไทยท่ามกลางสถานการณ์ ความขัดแย้งทางการเมือง (พ.ศ. 2548 - 2552)

1. ความขัดแย้งทางการเมืองเริ่มปะทุขึ้นเมื่อประมาณปลายปี 2548 เมื่อมีการรวมตัวกันของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเพื่อขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549
2. ความขัดแย้งดังกล่าว มีลักษณะพิเศษ คือ มีการแบ่งฝ่ายชัดเจนระหว่างฝ่าย “ไม่เอาทักษิณ” และ “นิยมทักษิณ”
3. นักวิชาการบางกลุ่มมองว่า เป็นการต่อสู้กันระหว่างชนชั้น คือ กลุ่มขุนนางข้าราชการกับชนชั้นกลางระดับสูงในเมือง ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของทักษิณกับกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างถึงคนในชนบทที่ได้รับผลประโยชน์จากนโยบายดังกล่าว
4. ในช่วงการต่อสู้กันระยะแรกนั้น มีการเรียกร้องจากกลุ่มพันธมิตรฯ ให้สื่อเลิกข้างเพื่อต่อต้านระบอบทักษิณ ซึ่งแม้จะไม่มีมีการประกาศเลิกข้างอย่างเป็นทางการ แต่ถ้าดูจากแนวทางการเสนอข่าวและบทความแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์แล้ว มีผลในทางลบกับทักษิณมากกว่า

5. หลังการรัฐประหารระยะหนึ่งจนกระทั่งมีการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2550 สื่อมวลชนส่วนใหญ่ค่อยๆ และมีความพยายามในการปรับตัวในการเสนอข่าวให้รอบด้านมากขึ้น

6. เนื่องจากหนึ่งในแกนนำพันธมิตรฯคือ สุนธิ ลิ้มทองกุล เป็นเจ้าของผู้จัดการและ ASTV จึงมีการใช้สื่อดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองจนสามารถสร้างเครือข่ายได้อย่างกว้างขวาง

7. ด้านรัฐบาลซึ่งมีพรรคพลังประชาชนซึ่งแปรสภาพมาจากพรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำ นอกจากใช้สื่อของรัฐโดยเฉพาะสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 หรือ NBT เป็นเครื่องมือแล้ว กลุ่มนิคมทักษิณยังใช้เครือข่ายวิทยุชุมชน และหนังสือประชาทรรศน์ในการตอบโต้ด้วย

8. การที่ฝ่ายต่างๆ ใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมือง ทำให้ได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากทั้งนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนและคนในแวดวงวิชาชีพอย่างมาก

9. สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้สมาคมนักข่าวและนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย รวมถึงสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติตกอยู่ในลักษณะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก เพราะถูกเรียกร้องให้ควบคุมจริยธรรมการเสนอข่าวในเรื่องความเป็นกลาง แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วไม่สามารถทำอะไรได้มากและถูกสองฝ่ายโจมตีอย่างรุนแรงว่า เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

10. ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายนำไปสู่ความรุนแรงหลายครั้งโดยเฉพาะเหตุการณ์การสลายการชุมนุมในวันที่ 7 ตุลาคม 2551 ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้สื่อข่าวในสนามตกอยู่ในอันตราย หลายคนได้รับบาดเจ็บ การนำเสนอข่าวถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ไม่สามารถทำได้อย่างรอบด้าน

11. ความอ่อนไหวของสถานการณ์ เมื่อฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการเสนอข่าวเริ่มมีการใช้ความรุนแรงกับสื่อมวลชนมากขึ้น เช่น กรณีผู้สื่อข่าวบางคนถูกข่มขู่จากการัดของพันธมิตรฯ หรือกรณียกกำลังไปปิดล้อมศูนย์ข่าวสถานีโทรทัศน์ TPBS ที่เชียงใหม่

12. เพื่อยุติความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปจากความขัดแย้งดังกล่าว สมาคมวิชาชีพสื่อได้ร่วมก่อตั้งเครือข่ายสานเพื่อสันติธรรมเพื่อรณรงค์ให้มีการสานเสวนาเพื่อหาทางออกกับปัญหาที่เกิดขึ้นรวมทั้งเรียกร้องให้ทุกฝ่าย

ยุติการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

13. ความขัดแย้งทางการเมืองได้ปะทุเป็นความรุนแรงอีกครั้ง จากการชุมนุมของแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปช.) หรือกลุ่มคนเสื้อแดง ที่เริ่มต้นขึ้นในวันที่ 26 มีนาคม 2552

14. วันที่ 8 เมษายน 2552 ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ช่อง 7 และสำนักข่าวเนชั่น ถูกกลุ่มผู้ชุมนุมเสื้อแดงคุกคาม โดยการขว้างปาขวดน้ำพร้อมทั้งเข้ามารุมต่าทอ ระหว่างการปฏิบัติหน้าที่รายงานข่าวการชุมนุมของกลุ่ม (นปช.)

15. การชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดง นำไปสู่จลาจลกลางเมือง ช่วงสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 11 - 14 เมษายน 2552 มีการปิดถนน เมาท์เมด และเกิดความวุ่นวายขึ้นในหลายพื้นที่ รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ประกาศพระราชกำหนด (พ.ร.ก.) การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีการปิดสถานีโทรทัศน์ ดีเอสดีเอ็น และเครือข่ายวิทยุชุมชนของกลุ่มคนเสื้อแดง

16. เหตุการณ์ความวุ่นวายในช่วงสงกรานต์ ได้นำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง สังคมไทยแบ่งแยกเป็นสีเหลือง สีแดง สีน้ำเงิน และสีอื่นๆ ในสังคมไทยเกิดความขัดแย้งแบ่งขั้ว กลุ่มคนเสื้อแดง กล่าวหาว่ารัฐบาลและกองทัพใช้ความรุนแรงในการสลายการชุมนุม ขณะที่รัฐบาลและกองทัพยืนยันว่า สลายมือปืนตามขั้นตอน และไม่มีผู้เสียชีวิตจากการสลายการชุมนุมในขณะนี้เองที่สื่อถูกโจมตีจากคู่ขัดแย้งว่า สื่อไม่เป็นกลาง ไม่เป็นมืออาชีพและสื่อเลือกข้าง

17. วันที่ 16 เมษายน 2552 สหคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย จัดประชุมร่วมกันของหลายองค์กรทั้งจากภาครัฐกิจ ภาควิชาการและภาคประชาชน เพื่อหาทางออกให้กับประเทศภายหลังจากสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความรุนแรงในรอบปีที่ผ่านมา โดยที่ประชุมได้มีมติให้มีการร่วมกันรณรงค์ในชื่อโครงการ “หยุดทำร้ายประเทศไทย” ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2552

18. วันที่ 17 เมษายน 2552 เวลา 05.40 น. นายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ถูกคนร้ายยิงถล่มด้วยอาวุธสงครามได้รับบาดเจ็บ เหตุเกิดบริเวณถนนสามเสน หน้าปั๊มน้ำมันศาลาเท็กซ์ ใกล้สี่แยกบางขุนพรหม แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร กรุงเทพฯ

ผลกระทบต่อผู้สื่อข่าวและความสูญเสีย จากสถานการณ์ความขัดแย้งในรอบทศวรรษ

ณัฐกานท์ มลาสานต์

แม้สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนได้รับการยอมรับและรับรองไว้ในมาตรา 19 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไว้ในมาตรา 39 และมาตรา 41 ซึ่งระบุรับรองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะผ่านสื่อมวลชน และยังได้ระบุคุ้มครองสิทธิในการนำเสนอข่าวสารและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนไว้อีกด้วย

ต่อมารัฐธรรมนูญ ปี 2540 ถูกฉีกหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ประเทศไทยได้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นผลพวงจากการรัฐประหาร รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไว้ในมาตรา 45 - 48

จากรัฐธรรมนูญปี 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญปี 2550 จะพบว่า ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา (2542 - 2551) ใน 4 รัฐบาล สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไทยก็ยิ่งลุ่มๆ ดอนๆ มีเหตุการณ์สำคัญนับ 100 เหตุการณ์ที่มีพฤติกรรมการคุกคามสื่ออย่างชัดเจน

ก่อนหน้านี้ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ในฐานะองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ได้ปฏิรูปบทบาทเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของประเทศที่มีอยู่ตลอดเวลา มีเป้าหมายในการทำงาน เพื่อยกระดับมาตรฐานสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนให้ดียิ่งขึ้น โดยการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ สร้างมาตรฐานทางด้านวิชาชีพ และการสร้างภาคีความร่วมมือระหว่างองค์กรสื่อกับภาคส่วนอื่นๆ ในสังคม เพื่อดูแลสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ในปี พ.ศ. 2551 มีการตั้งฝ่ายสิทธิเสรีภาพและการปฏิรูปสื่อขึ้นมา โดยมีภารกิจหนึ่งในปีนั้นเป็นศูนย์เฝ้าระวังการคุกคามสื่อมวลชนทั่วประเทศ รายงานฉบับนี้ ได้รวบรวมและประมวลสถานการณ์สื่อมวลชนไทย ในรอบทศวรรษ เพื่อ

เป็นกรณีศึกษา และเป็นบทเรียนสำคัญ

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2542

การประชุม คุคคามสื่อมวลชนโดยใช้กำลังประทุษร้าย

1. กลุ่มคนร้ายใช้ปืน 357 นุกยิงสำนักงานศูนย์ข่าว น.ส.พ.ไทยรัฐ จังหวัดปทุมธานี ต้นเหตุมาจากเสนอข่าวประเด็นการลักลอบปิดวาล์วน้ำประปา ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน การรายงานข่าว ส่งผลกระทบไปถึงกลุ่มการเมืองท้องถิ่น (20 เม.ย. 42)

2. เมื่อมีเด็กลอบวางระเบิดข่มขู่ นายวิทยุทศ แสงโสภาต์ นักจัดรายการวิทยุ และอดีตหัวหน้าศูนย์ข่าวภาคใต้ (สยามรัฐ 3 ก.ย. 42) ต่อมาเมื่อวันที่ 26 ก.ย. นายวิทยุทศ เข้ามาเอาเอกสารและข้อมูลเตรียมจัดรายการในตอนเช้าที่สำนักงานของตัวเอง ปรากฏว่าบริเวณประตู กระจกและกำแพง เต็มไปด้วยอุจจาระผสมกับน้ำมันสน เชื่อว่าเป็นการกลั่นแกล้งจากผู้เสียผลประโยชน์จากการนำเสนอข่าวต่างๆ (ไทยรัฐ 28 ก.ย. 42)

3. คนร้ายใช้ระเบิดอานุภาพร้ายแรงขว้างใส่สำนักงาน น.ส.พ.ข่าวสด เมื่อกลางดึกวันที่ 21 ก.ค. จนทำให้อาคารสำนักงานเสียหาย สาเหตุจากการเสนอข่าวที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่ม (ข่าวแห่งประเทศไทย 22 ก.ค.42)

การประชุม คุคคามสื่อมวลชนโดยใช้อำนาจรัฐ

1. น.ส.เยาวเรศ สุทธิพิณพ ผู้สื่อข่าวสายทหาร น.ส.พ.เดลินิวส์ และ นายสุทธา พิมาลัย ผู้สื่อข่าวสายทหาร หนังสือพิมพ์สยามรัฐ เข้ายื่นหนังสือถึง พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ ขอให้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความกรณี พล.ต.ปฐมพงษ์ เกษรศุกร์ (ยศในขณะนั้น) ออกคำสั่งให้เปลี่ยนตัวผู้สื่อข่าวสายทหารถึงบรรณธิการต้นสังกัด สาเหตุไม่พอใจการเสนอข่าวที่ผ่านมา (เดลินิวส์ 18 ส.ค. 42)

2. นายตุลย์ ศิริกุลพิพัฒน์ บรรณธิการ น.ส.พ.ผู้จัดการรายวัน ยื่นหนังสือร้องขอความเป็นธรรมต่อ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้สอบสวนทางวินัย นายเฉลิมพล ประทีปะวนิช ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง กรณีเสนอข่าวการย้ายราษฎรออกจากบริเวณโรงไฟฟ้า

แม่เมาะ หลังการนำเสนอข่าว ผวจ.ลำปางถูกรัฐมนตรีตำหนิว่าข้อเสนอของจังหวัดขัดนโยบายรัฐบาล จึงโยนความผิดให้หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ แล้วแจ้งตำรวจดำเนินคดีในข้อหาหมิ่นประมาท (ผู้จัดการรายวัน 22 ก.ค. 42)

3. มีบุคคลอ้างตัวว่าเป็นนายชาลี นพวงศ์ ณ อยุธยา เลขานุการส่วนตัวของนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รองนายกรัฐมนตรีกับชายฉกรรจ์อีก 7 คน พกพาอาวุธปืน โดยใช้ท่าที่ข่มขู่คุกคาม บุกรุกขึ้นไปบนอาคารสำนักงาน น.ส.พ. ไทยโพสดีโดยมิได้รับอนุญาต เพื่อชี้แจงข่าวที่เสนอพาดพิงถึงนายไตรรงค์ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเดินทางมาถึง ทราบว่าบุคคลที่บุกรุกอ้างเป็นลูกน้องรัฐมนตรี พฤติกรรมข่มขู่ดังกล่าว ได้สร้างความหวาดกลัวให้เกิดขึ้น (ไทยรัฐ 5 ส.ค. 42)

การแทรกแซงเสรีภาพการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชน

1. ร.ต.ต.วันเฉลิม และนายดวงเฉลิม สองพี่น้องลูกชาย ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รองหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ และกลุ่มชายฉกรรจ์สวมชุดซาฟารี สีดำ ปิดล้อมรถตระเวนข่าวของนายเนเรศ หมิมเทศ ผู้สื่อข่าวอาชญากรรม น.ส.พ.ไทยรัฐ ขณะปฏิบัติหน้าที่ ที่สถานบันเทิงเรดบาร์ ย่านถนนอารีชีเอ เมื่อประมาณ 01.30 น. วันที่ 11 ก.ค. ต่อมา ร.ต.อ. เฉลิม เดินทางมา สน.มักกะสัน และชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับนักข่าว โดยนักข่าวไม่เอาเรื่อง ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงลงบันทึกประจำวันไว้เป็นหลักฐาน (เดลินิวส์ 12 ก.ค. 42)

2. นายวันชัย พูลเพิ่มทรัพย์ ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.ข่าวสด ประจำจังหวัด นครปฐม ถูกเจ้าของร้านขายเบียร์สดข่มขู่ คุกคาม เนื่องจากได้นำภาพร้านที่เอาโต๊ะ เก้าอี้และป้ายมาติดล้อไปบนถนนไปลงในคอลัมน์ภาพมันฟ้องใน ข่าวสด (ข่าวสด 28 ธ.ค. 42)

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2543

เป็นเรื่องหน้าขึ้นอกตรมของวงการสื่อสารมวลชนไทยหลังจากองค์กร Freedom House แห่งสหรัฐอเมริกา จัดกลุ่มให้ประเทศไทยอยู่ในประเภท “ประเทศที่สื่อมวลชนมีสิทธิเสรีภาพมาก” ในปี 2542 สถานการณ์ด้านสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนดูเหมือนจะดีขึ้น แต่ในด้านของกฎหมายยังไม่มีควมคืบหน้าใดๆ ทั้งกรณีการเสนอยกเลิก พ.ร.บ.การพิมพ์ พ.ศ. 2484 และกรณีร่าง พ.ร.บ.การประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ มีแนวโน้มว่าร่าง

กฎหมายดังกล่าว มีเนื้อหาจำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ขณะเดียวกันการข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนจากฝ่ายอำนาจต่างๆ ก็ยังคงมีให้เห็นอย่างต่อเนื่อง

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้กำลังประทุษร้าย

1. สำนักงานน.ส.พ.ไทยรัฐ ประจำจังหวัดปทุมธานี ถูกยิงถล่ม สาเหตุจากการเสนอข่าวกระทบนักการเมืองท้องถิ่น (15 เม.ย.)
2. นายอำนาจ จงยศยิ่ง บรรณาธิการอำนวยการน.ส.พ.ภาคเหนือรายวัน ถูกยิงจนได้รับบาดเจ็บสาหัส สาเหตุการเสนอข่าวเปิดโปงการทุจริตในเทศบาลนครเชียงใหม่หลายกรณี (18 เม.ย.)
3. นายศิริเกษ หมายสุข ผู้สื่อข่าวประจำจังหวัดศรีสะเกษ น.ส.พ.มติชนและข่าวสด ถูกคนร้ายใช้ของมีคมกรีดตัวถึงรถยนต์และราดน้ำมันเบรก สาเหตุจากการไปขวางผลประโยชน์ของบุคคลที่แอบอ้างเป็นสื่อมวลชนหลอกลวงข้าราชการและชาวบ้าน (17 มิ.ย.)
4. สำนักงาน น.ส.พ.ไทยรัฐ ประจำจังหวัดชลบุรี ถูกยิงถล่มด้วยอาวุธปืน สาเหตุจากการเสนอข่าวการจับกุมบ่อนการพนันของผู้มีอิทธิพล (19 ก.ค.)
5. การวางระเบิดบ้านนายสุริวงค์ เอื้อปฏิภาณ บรรณาธิการข่าว น.ส.พ.ข่าวสด โดยเชื่อว่า มีสาเหตุเกิดจากการเขียนคอลัมน์ไปกระทบผลประโยชน์กลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจบางกลุ่ม (21 ส.ค.)
6. สำนักงาน น.ส.พ.ผู้จัดการ ถูกกลุ่มบุคคลแต่งกายคล้ายทหารใช้กำลังเข้าบุกคุกและใช้กำลังทำร้ายพนักงานรักษาความปลอดภัย และมีการขว้างปาทำให้ทรัพย์สินเสียหาย สาเหตุจากการนำเสนอข่าวเปิดโปงการผูกขาดธุรกิจสุรา (15 พ.ย.)
7. น.ส.มัลลิกา บุญมีตระกูล ผู้สื่อข่าวพร้อมด้วยช่างภาพของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ถูกกลุ่มบุคคลที่อ้างตัวว่าสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ทำร้ายขณะรายงานข่าวการปราศรัยใหญ่หาเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า (20 พ.ย.)

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้อำนาจรัฐ

1. สำนักงานตำรวจสันติบาลใช้อำนาจตาม พ.ร.บ.การพิมพ์ พ.ศ. 2484

ซึ่งมีบทบัญญัติบางส่วนขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ดังต่อไปนี้ น.ส.พ.ไทยโพสดีในการเสนอข่าวกองกำลังก๊อตอาร์มีบุกยึดโรงพยาบาลศูนย์จังหวัดราชบุรี (26 ม.ค.)

2. นายบัณฑิต รอดสงคราม ผู้สื่อข่าวประจำจังหวัดบุรีรัมย์ของ น.ส.พ. มติชนและข่าวสด ซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติด้วย ถูกคำสั่งย้าย เนื่องจากเขียนบทความพาดพิงถึงการประทุติตัวที่ไม่เหมาะสมของข้าราชการระดับสูงบางคนในจังหวัดบุรีรัมย์ (9 มิ.ย.)

3. คณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.) ใช้อำนาจสั่งการให้สถานีวิทยุ กรป.กลางถอดสเปคตชาวของสำนักข่าวไอเอ็นเอ็น โดยอ้างว่ามีเนื้อหาโจมตีรัฐบาลด้วยถ้อยคำที่หยาบคาย (1 ส.ค.)

4. กองบัญชาการทหารสูงสุด เห็นเซอร์ รายการ “คารวะแผ่นดิน” ซึ่งผลิตโดย น.ส.พ.ผู้จัดการ ทางสถานีวิทยุเอฟเอ็ม 99.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ โดยกล่าวหาว่าเป็นรายการที่โจมตีรัฐบาลไปในทางเสื่อมเสีย และได้สั่งการให้จัดทำเทปรายการที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ส่งฝ่ายรายการตรวจสอบก่อนออกอากาศทุกครั้ง หากไม่ทำตามจะระงับการออกอากาศรายการและดำเนินคดีตามกฎหมาย (13 พ.ย.)

การแทรกแซงเสรีภาพการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชน

ผู้สื่อข่าวในฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ร้องเรียนมายังสมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน ว่าถูกฝ่ายบริหาร ละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามมาตรา 41 ของรัฐธรรมนูญ โดยโยกย้ายนายเทพชัย หย่อง ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการฝ่ายข่าว ไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากรรมการ อำนวยการ ซึ่งผู้ร้องเรียนเชื่อว่ามีสาเหตุจากการนำเสนอข่าวกรณีกลุ่มธุรกิจใหญ่จะเข้าซื้อหุ้นในสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในสัดส่วนที่เกินกว่าที่กำหนด

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2544

สื่อทุกแขนงต้องเผชิญกับแผนการอันแยบยลของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่เข้ามาแทรกแซงการเสนอข่าวอย่างไม่เคยมีมาก่อน ถือเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลใช้อำนาจรัฐและเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรอย่างเป็นระบบ

รวมทั้งการกระทำที่เป็นรูปแบบต่างๆ จำกัดการแสดงความคิดเห็นของสื่อ
เอกชนและรัฐเหมือนประเทศเผด็จการรอบบ้านของเรา โดยไม่ยอมปฏิบัติตาม
เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

จากรายงานประจำปีล่าสุดขององค์กรสิทธิเสรีภาพสื่อทั่วโลก ได้วิจารณ์
และประณามการกระทำของรัฐบาลขณะนั้นอย่างกว้างขวาง ทำให้ภาพลักษณ์
ของประเทศเสียหายมาก ในฐานะประเทศแนวหน้าที่เคารพสื่อเสรีและมี
คุณภาพเป็นที่ยอมรับในเวทีนานาชาติ (กวี จงกิจถาวร, หนังสือวันนักข่าว 5
มีนาคม 2552)

การแทรกแซงเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชน

1. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เตือน น.ส.พ.ไทยรัฐ และ น.ส.พ.กรุงเทพ-
ธุรกิจ ที่นำเสนอข่าวอ้างอิงถึงรายงานวิเคราะห์ของสำนักข่าวรอยเตอร์เกี่ยวกับ
คดีชุกข์ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกฯ การกระทำดังกล่าวเป็นการ
คุกคามการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน ซึ่งไม่ชอบด้วยบทบัญญัติของ
รัฐธรรมนูญ มาตรา 39

2. กองทัพบก สั่งการให้ผู้จัดรายการบางรายการของสถานีวิทยุกระจาย
เสียงกองทัพบก ระมัดระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับการเมืองและนักการเมือง
การเสนอข่าวที่เกี่ยวกับนายกฯ และรัฐมนตรี ให้เสนอข่าวในลักษณะสร้างสรรค์
และช่วยประชาสัมพันธ์นโยบาย และมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาของ
รัฐบาลและให้ปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ซึ่งเป็นคำสั่งที่ขัดต่อหลักการและเสรี-
ภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกอบการอาชีพสื่อมวลชน
ตามรัฐธรรมนูญ

3. กรมประชาสัมพันธ์ มีเจตนาถึงผู้อำนวยการโครงการพัฒนาสื่อ
สร้างสรรค์ มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ ผู้ผลิตรายการ “ตามหาแก่นธรรม” และ
กรรมการผู้จัดการ บริษัท วิชชด็อก จำกัด ผู้ผลิตรายการ “เหรียญสองด้าน”
ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย 11 ให้เปลี่ยนผู้ดำเนินรายการจาก
นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง เป็นผู้อื่น เนื่องจากนายเจิมศักดิ์ ไม่ได้รับใบรับรองเป็น
ผู้ประกาศจากกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจของภาครัฐปฏิบัติ
ราชการทางการปกครองไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ที่ปฏิบัติ
รวมทั้งเป็นการเลือกปฏิบัติน่าจะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในการแสดง

ความคิดเห็น ตามที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 และ 41

4. ฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ออกแถลงการณ์ว่าผู้บริหารของสถานี ซึ่งเป็นของบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น ผู้ถือหุ้นใหญ่รายหนึ่งได้เข้ามาแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวในช่วงระยะเวลา 2 เดือนที่ผ่านมา โดยพยายามไม่ให้นำเสนอข่าวในด้านลบแก่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และกดดันพนักงานฝ่ายข่าวที่ไม่ตอบสนองของผู้บริหารของบริษัทซึ่งละเมิดรัฐธรรมนูญ มาตรา 41 (3 ม.ค.)

5. ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี จำนวน 23 คน ถูกเลิกจ้าง เหตุการณ์ดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงได้ว่าการปลดพนักงานเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนอย่างเปิดเผย ซึ่งเข้าข่ายการละเมิดรัฐธรรมนูญ มาตรา 41 เช่นเดียวกัน

“ในสมัยที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บริหารประเทศ ช่วงปี 2545 - 2546 ขณะนั้นองค์กรสื่อสารมวลชนทุกแขนงเกิดภาวะวิกฤตการถูกแทรกแซงจาก “อำนาจมืด” ทั้งทางตรงและทางอ้อม เริ่มจากการใช้วิธี “แทรกซึม” ในปี 2545 มาเป็นการกวาดต้อนในปี 2546 สภาพการทำงานของฝ่ายบรรณาธิการอยู่ในภาวะกดดัน ส่งผลกระทบต่อการทำงานที่เป็นอิสระ และนับวันก็ถูกคุกคามมากยิ่งขึ้น เพราะผู้มีอำนาจมอง “สื่อ” ที่ทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาโดยสุจริตเป็นปฏิปักษ์ แทนที่จะคิดว่านั่นคือมิตรที่ดีเพื่อต่อต้านการคุกคามสิทธิเสรีภาพของสื่อในขณะนั้น จึงเป็นไปในลักษณะที่เสียบซีมีลิก และนุ่มแต่มีประสิทธิภาพ” (วีระ ประทีปชัยกูร วันนักข่าว 5 มีนาคม 2552)

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2545

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้กำลังประทุษร้าย

1. คนสนิทนายกษมขุจะตบปากผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบรัฐบาลของ น.ส.พ.ไทยโพสท์ สาเหตุไม่พอใจการนำเสนอข่าวเรื่องที ปปง.ตรวจสอบการทำธุรกรรมของผู้บริหารหนังสือพิมพ์ (7 มี.ค.)

2. นักข่าววิทยุสำนักข่าวไอเอ็นเอ็น ถูกชายฉกรรจ์อ้างตัวเป็นตำรวจจำนวน 4 คน คุกคามที่บ้านพักอ้างว่ามีผู้ไม่พอใจการทำหน้าที่ของผู้สื่อข่าวที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (17 มิ.ย.)

3. บรรณาธิการ น.ส.พ.ตราดเดลี ถูกพนักงานควบคุมสะพานของบริษัทเรือเฟอร์รี่ ที่ อ.แหลมงอบ จ.ตราด ทำร้ายขณะทำหน้าที่บันทึกภาพการลำเลียงรถยนต์ลงเรือเฟอร์รี่ (30 มิ.ย.)

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้อำนาจรัฐ

1. รายการโทรทัศน์ของรัฐสภาทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ถูกสั่งงดรายการโดยนำเอารายการของหน่วยงานราชการต่างๆ มาแทรกแทน

2. กรมการพลังงานมีคำสั่งไปยังบริษัทผู้เช่าเวลา ให้ถอดรายการวิทยุเนชั่นออกจากผังรายการในสถานีวิทยุของกรมฯ สาเหตุมีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลรุนแรงเกินไป (5 มี.ค.)

3. สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินมีหนังสือไปยังธนาคารต่างๆ ให้ตรวจสอบการทำธุรกรรมของผู้บริหาร น.ส.พ.เดชะเนชั่น ไทยโพสต์ และแนวหน้า (6 มี.ค.)

4. สื่อมวลชนตั้งรื้องเรียนว่าผู้ว่าราชการจังหวัดตั้งข่มขู่ว่าจะใช้อำนาจในฐานะพนักงานการพิมพ์ตามพ.ร.บ.การพิมพ์ ปิดหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น “ข่าวเสรี” โดยอ้างว่าเสนอข่าวทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย (9 ก.ค.)

การคุกคามทางเพศนักข่าวหญิง

1. นักข่าวสายพานิชย์ล่าชื่อออกแถลงการณ์ เรื่อง “พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมระหว่างนักการเมืองและผู้สื่อข่าว” โดยเรียกร้องให้นายอดีตนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เข้ามาแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักการเมืองในกระทรวงคนหนึ่ง โดยใช้วิธีชี้ไปที่หน้าอกของผู้สื่อข่าวหญิง จนเกือบโดนส่วนสำคัญของเพศหญิง ถือว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่งส่ออนาจาร โดยผู้ถูกกระทำไม่มีโอกาสปกป้องหรือตอบโต้ (แนวหน้า 27 พ.ค.45)

2. สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้ออกจดหมายเปิดผนึก เรื่อง ประณามพฤติกรรมนักการเมืองในการคุกคามเพศผู้สื่อข่าว กรณีเหตุเกิดบนชั้น 28 ที่ น.ส.พ.มติชนนำเสนอ ระบุถึงพฤติกรรมของ พล.ต.สนั่น

ขจรประศาสน์ ที่ใช้ความอาวุโสและอำนาจของแหล่งข่าวลวงละเมิดทางเพศ นักข่าวหญิงของ น.ส.พ.มติชน ณ ห้องพักของโรงแรมแห่งหนึ่ง ย่านรัชดาภิเษก ก่อนออกมาชี้แจงถึงเหตุการณ์ดังกล่าวว่า ตนรักสื่อมวลชนเหมือนลูกหลาน และชอบสนิทสนมหยอกล้อเล่นกับสื่อมวลชน แต่ไม่เคยคิดเรื่องชู้สาว (ผู้จัดการรายวัน 19 ก.ย. 49)

3. กลุ่มนักข่าวสตรีอาวุโส ออกคำแถลงว่าพฤติกรรมการคุกคามทางเพศระหว่างแหล่งข่าวกับสื่อข่าวมีอยู่จริงในหลายระดับ ตั้งแต่การใช้วาจา ทะเลาะวิวาทพาราซีนจนถึงจับเนื้อต้องตัวโดยไม่สมควร พฤติกรรมดังกล่าวถือเป็นการทำร้ายจิตใจและละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง (มติชน 20 ก.ย. 49)

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2546

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้กำลังประทุษร้าย

1. นายวิชิต ชิตวิเศษ หรือก้านน้เผือก อดีตก้านน้ตำบลบ้านสวนคนสนิท นายสมชาย คุณปลื้มหรือที่รู้จักในนาม “ก้านน้เป๊าะ” ถูกศาลพิจารณาลงโทษในข้อหา ทำร้ายร่างกายนักข่าว น.ส.พ.เดลินิวส์ เนื่องจากไม่พอใจการเสนอข่าวในแง่ลบของก้านน้เป๊าะ จำคุก 2 เดือน และปรับ 2,000 บาท แต่ให้รอลงอาญาเป็นเวลา 1 ปี (กรุงเทพธุรกิจ 25 เม.ย. 46)

2. นายสมบัติ มั่นคงดี ผู้สื่อข่าวพิเศษสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และผู้สื่อข่าว น.ส.พ.ไทยรัฐ จ.นครสวรรค์ ถูกคนร้ายใช้ปืนลูกซองยิงใส่รถปิกอัพ สาเหตุน่าจะมาจากการเสนอข่าวเกี่ยวกับผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ (ไทยรัฐ 26 ก.ค. 46)

3. นายถาวร มลทิพย์ ช่างภาพ น.ส.พ.เอเชียนิวส์ ถูกเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยประจำทำเนียบรัฐบาล พ.ต.ต.ศุภฤกษ์ พันธุ์โกศล สารวัตรชุดปฏิบัติการสันติบาล เข้ามาล็อกแขนนายถาวร และลากออกไปจากบริเวณนั้นอย่างรุนแรงโดยไม่ฟังคำชี้แจง ขณะรอดำยรูปนายเรอโนวด์ เดอนัว เดอ แซง มาร์ค รองประธานศาลปกครองสูงสุดฝรั่งเศส (ไทยรัฐ, แนวนหน้า, มติชน 14 พ.ย. 46)

4. รถของนายขจร วัตรเอก ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.เดลินิวส์และทีวีช่อง 9 ประจำจังหวัดนครปฐม ถูกทุบกระจกได้รับความเสียหาย สาเหตุมาจากการนำเสนอข่าวกรณีการฆ่าแหละหมูเถื่อนบริเวณถนนพระยาแกง จนเป็นเหตุ

ให้เกิดการจัดระเบียบตลาด และการนำเสนอข่าวในเรื่องการรับฝากรถของกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ในงานนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ (ข่าวสด 1 ธ.ค. 46)

การประชุม คุุคคามสื่อมวลชนโดยใช้อำนาจรัฐ

1. รายการ “ร่วมด้วยช่วยกัน” ทางคลื่นเอฟเอ็ม 96.0 เมกะเฮิรตซ์ ของสถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดนกองทัพบกบริหารสำนักข่าวไอเอ็นเอ็น ถูกตัดสัญญาณออกอากาศ และทางกรมการรักษาดินแดนจะลดเวลาการดำเนินการลงเหลือเพียง 50 เปอร์เซ็นต์ หลังจากหมดสัญญาเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ (มติชน 5 มี.ค. 46)

2. คนใกล้ชิดของอดีตโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ไม่พอใจการนำเสนอข่าวของ น.ส.พ.มติชน แล้วเดินเข้าไปข่มขู่นักข่าวประจำทำเนียบรัฐบาลของหนังสือพิมพ์ดังกล่าว ทั้งๆ ที่สามารถชี้แจงได้หากพบว่าการนำเสนอข่าวไม่ตรงกับความเป็นจริง

การแทรกแซงเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชน

1. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกฯ ให้สัมภาษณ์กล่าวหาการทำหน้าที่ของผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบรัฐบาล ในหลายโอกาสด้วยกันว่าการตั้งคำถามไม่สร้างสรรค์ สร้างความขัดแย้ง ไม่คำนึงผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ เสนอความเป็นจริงครั้งเดียว ผู้สื่อข่าวทำเนียบฯ จำนวน 30 คน ได้ยื่นหนังสือชี้แจงการทำหน้าที่ของผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ผ่านนายยงยุทธ ดิยะไพรัช เลขาธิการนายกฯ และเรียกร้องต่อนายกฯ และผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหมด โดยเฉพาะขอเรียกร้องให้เคารพสิทธิและเสรีภาพในการทำหน้าที่ของแต่ละฝ่าย และขอให้นายกฯ ลดการใช้อารมณ์ และมีขั้นตอนการตอบคำถามของสื่อมวลชน อีกทั้งเป็นสิทธิของนายกฯ ที่จะตอบคำถามของผู้สื่อข่าวหรือไม่ก็ได้ แต่เป็นหน้าที่ของผู้สื่อข่าวในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อเสนอต่อสังคม ซึ่งละเมิดรัฐธรรมนูญ มาตรา 41

การคุกคามทางเพศนักข่าวหญิง

สื่อมวลชนประจำทำเนียบรัฐบาลร้องเรียนว่า นายตำรวจระดับสูงรายหนึ่งมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในเชิงชู้สาวกับผู้ประกาศข่าวสาวสถานีโทรทัศน์

คนหนึ่ง ระหว่างการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรที่ จ.ภูเก็ต และ จ.อุบลราชธานี โดยให้ลูกน้องติดต่อไปพบที่ห้องพักส่วนตัวพุดจาแทะโลม ด้วยการเสนอบ้าน และรถยนต์ให้เป็นของกำนัลหากยอมเป็นบ้านเล็ก ด้านคู่กรณี พล.ต.อ.สันต์ ศรุตานนท์ ผบ.ตร. ได้ออกมาแถลงข่าวปฏิเสธ ระบุเป็นขบวนการสร้างข่าวให้ ตนเองและองค์กรตำรวจได้รับความเสียหาย ประกาศฟ้องสื่อมวลชน และ แต่งตั้งคณะกรรมการต่างๆ มาสอบสวนหาข้อมูลเรื่องนี้ (ไทยรัฐ 17 มิ.ย. 46) ส่งผลให้สื่อมวลชนหลายสำนักพิมพ์ถูกดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาท ประกอบด้วย น.ส.พ.บ้านเมือง น.ส.พ.ผู้จัดการรายวัน น.ส.พ.ผู้จัดการ น.ส.พ.ข่าวสด น.ส.พ. มติชน น.ส.พ.ไทยโพสต์ น.ส.พ.บางกอกทูเดย์ น.ส.พ.เสรีรายวัน (ข่าวสด 25 ต.ค.46)

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2547

การข่มขู่คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้กำลังประทุษร้าย

1. นายสนม บุญจันทิก ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.คมชัดลึก ประจำ.เพชรบูรณ์ แจ้งความกับตำรวจ กรณีถูกโทรศัพท์เตือนให้ระวังตัว หลังเปิดโปงข่าว พ.ต.ท. ผู้หนึ่ง พัวพันคดีอุ้มฆ่าเสี่ยฟาร์มไก่ (คมชัดลึก 24 ต.ค.47)
2. นายขวัญคำ สาราคำ นักจัดรายการเพลงและข่าวเล่าสู่กันฟัง สถานีวิทยุ ทอ. 020 ขอนแก่น ถูกชายลึกลับโทรศัพท์เข้ามาที่สถานีต่อว่า “นักข่าวใหญ่มาจากไหนวะ จะถูกปืนจ่อหัวตายโหงระวังให้ตี” กรณีที่อ่านหัวข้อข่าว “สืบสวนภาค 4 ตรวจตึกคอมไม่มีหมายค้นหน้าตึก” (ไทยรัฐ 17 ต.ค. 47)
3. นายเอกภาพ ทองทับ ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.ไทยรัฐ จ.ภูเก็ต ถูกนายเรื่องฤทธิ์ ประทุม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าเรือ อ.ถลาง พุดจาข่มขู่และกระชากเสื้อ กรณีไปทำข่าวเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านท่าเรือเป็นลมพร้อมกันถึง 10 คน (ไทยรัฐ 13 มี.ค.47)
4. นายวินัย วงศ์วีระจันทร์ ผู้สื่อข่าวประจำจ.ร้อยเอ็ด ถูกนายเอกภาพ พลซื่อ ส.ส.ร้อยเอ็ด พรรคไทยรักไทย พร้อมตำรวจติดตาม 3 คน ชับรถกระบะ พร้อมส่งสัญญาณให้จอดแล้วเข้ามาถามว่าตามถ่ายวิดีโอปราศรัยทำไม พร้อมข่มขู่เอาหมอนวิดีโอออกจากกล้อง สาเหตุจากนายเอกภาพเข้าใจผิด คิดว่านายวินัย อยู่เบื้องหลังการถ่ายวิดีโอ นายเอกภาพปราศรัยพาดพิงนายเสนาะ เทียนทอง ประธานที่ปรึกษาพรรคไทยรักไทยว่าเป็นภารโรงเฝ้าหน้าพรรค

(แนวหน้า 10 มี.ค. 47)

การแทรกแซงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

ผู้สื่อข่าวประจำกองบรรณาธิการ น.ส.พ.บางกอกโพสต์กว่า 100 คน รวมตัวกันยื่นหนังสือต่อนายสุทธิเกียรติ จิราธิวัฒน์ ประธานบริหารโพสต์พับลิชชิง จำกัด (มหาชน) เพื่อเรียกร้องให้ฝ่ายบริหารชี้แจงกรณีคณะกรรมการบริหารมีคำสั่งปรับ นายวีระ ประทีปชัยกูร นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยพ้นจากตำแหน่งบรรณาธิการน.ส.พ.บางกอกโพสต์ และเรียกร้องขอความเป็นอิสระให้กับกองบรรณาธิการข่าว ในการทำหน้าที่เสนอข่าวอย่างเป็นกลางตามหลักวิชาชีพ โดยปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายบริหารและแรงกดดันจากภายนอก การกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ มาตรา 41 อย่างชัดเจน (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ฯ 20 ก.พ. คมชัดลึก 21 ก.พ. 47)

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2548

การทำงานของสื่อมวลชนกับการถูกฟ้องทางแพ่ง อาญาถือเป็นเรื่องธรรมดา แต่ระยะหลังการฟ้องร้องสื่อมักมีรอยอาฆาตแฝงเข้ามา อย่างเช่นคดีทางการเมืองหรือกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ฟ้องสื่อตกเป็นจำเลย เรียกค่าเสียหายเป็นสิบหรือร้อยล้านบาท แต่หากมองอีกด้านหนึ่งคนเสียหายจากการนำเสนอของสื่อย่อมมีสิทธิที่จะพิทักษ์ปกป้องสิทธิของตนเอง แต่นับวันความเป็นทุนนิยมทำให้บุคคลที่เป็นใจทักขุ่นฟ้องสื่อมากขึ้น

ดังนั้น การทำหน้าที่ของสื่อจึงคาบเกี่ยวระหว่างการถูกฟ้องร้อง ซึ่งสื่อต้องรัดกุมในการนำเสนอ ถ้าภาษามวยก็เรียกว่าตั้งการ์ดสูงๆ ลดอารมณ์เอามันลง เพราะพลาดเมื่อไหร่ถูกฟ้องแน่ (นายชาญชัย สงวนวงศ์ บรรณาธิการ น.ส.พ.ข่าวหุ้น ให้สัมภาษณ์ผ่านผู้จัดการรายวัน 30 เม.ย. 48)

คดีตัวอย่างเช่น บริษัททำอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) (ทอท.) และบริษัท ทำอากาศยานสากลกรุงเทพแห่งใหม่ (บทม.) ยื่นฟ้อง น.ส.พ.บางกอก-โพสต์ คดีแพ่งฐานละเมิดค่าเสียหาย 1,000 ล้านบาทและคดีอาญาฐานหมิ่นประมาท เนื่องจากตีพิมพ์เผยแพร่ข่าว รินเวย์สนามบินสุวรรณภูมิรั่วแตกที่ใหญ่พอจะทำให้ล้อหน้าของเครื่องบินตกลงไปได้ (ไทยรัฐ 17 ส.ค. มติชน 3

ก.ย. ผู้จัดการรายวันและข่าวสด 16 ส.ค. 48)

พรรคไทยรักไทย ยื่นฟ้อง น.ส.พ.ไทยโพสต์ คดีแพ่งฐานละเมิดเรียกค่าเสียหาย 500 ล้านบาท กรณีตีพิมพ์พาดหัวข่าว ทำให้คนอ่านอาจเชื่อว่าเป็นพรรคที่โกงกินบ้านเมือง ทูจวิตคอร์รัปชั่น ข้อหารัฐบุ๋บบังหลวงเป็นศูนย์รวมของคนไม่ดี ข่าวดังกล่าวเป็นเรื่องที่นายเสนาะ เทียนทอง ที่ปรึกษาพรรคไทยรักไทย ไปบรรยายที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ไทยโพสต์ 5 ก.ย. 48)

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกฯ เป็นโจทก์ยื่นฟ้องนายสนธิ ลิ้มทองกุล กับ น.ส.สโรชา พรอุดมศักดิ์ คดีอาญาฐานหมิ่นประมาท ฐานความผิดดูถูกเจ้าพนักงาน และคดีแพ่งฐานความผิดละเมิด เรียกค่าเสียหาย จำนวน 500 ล้านบาท โดยระบุว่าจำเลยเป็นผู้ดำเนินรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. กรณีวิพากษ์ตั้งผู้ทำหน้าที่แทนสังฆราช และนำบทความ “ลูกแกะหลงทาง” มาเผยแพร่ ทำให้ได้รับความเสียหาย (4 ต.ค.48)

นายสมัคร สุนทรเวช และนายดุสิต ศิริวรรณ นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ยื่นฟ้องคดีอาญา น.ส.อัญชลี ไพรีรัก ผู้สื่อข่าวและ น.ส.พ.ไทยโพสต์ คอลัมน์ “เล่าหลังไมค์” มีเนื้อหาระบุว่าโจทก์ทั้งสองโจมตีผู้คัดค้านการนำเปียร์และเหล่าเข้าตลาดหุ้น และยื่นฟ้องคดีอาญาหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน หัวข้อเรื่อง “คนเดือนตุลารวมถล่ม สมัคร-ดุสิต บิดเบือนข้อมูลเหตุการณ์ 6 ตุลา มีฆวนตายคนเดียว ผাগถึงคนเดือนตุลาที่ได้ดิบได้ดีเป็นใหญ่เป็นโตในรัฐบาลเดือนปาก สมัคร-ดุสิต ทำบ้านเมือง ลูกเป็นไฟ” (ผู้จัดการรายวัน 26 ต.ค.48)

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้อำนาจรัฐ

1. หนังสือพิมพ์สมิหลาไหม้ จ.สงขลา ร้องเรียนผ่านสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติว่ามีนักการเมืองข่มขู่คุกคามและลิดรอนเสรีภาพในการทำหน้าที่ จากกรณีการลงข่าวและภาพข่าวนายเนวิน ชิดชอบ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรียกประชุมลับผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล พัทลุง เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ส.ส. ต่อมาถูกกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งโทรศัพท์มาข่มขู่ให้ยุติการไปให้ถ้อยคำหรือข้อมูลใดๆ กับ กกต. (มติชน 23 ก.พ. 48)

2. นายสนธิ ลิ้มทองกุล ผู้ดำเนินรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ถูกคณะกรรมการบริหาร บมจ. อสมท. ระบุรับสัญญาเช่าเวลารายการ ซึ่งออกอากาศทางโมเดิร์นไนน์ทีวี ตั้งแต่วันที่ 16 ก.ย. เป็นต้นไป โดยอ้างเหตุผลสำคัญว่ามีการ

ก้าวล่วงพระราชอำนาจ (มติชน 17 ก.ย.48)

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2549

ในช่วงสถานการณ์ทางการเมือง ได้ถูกลามนำไปสู่ความขัดแย้งในเกือบทุกภาคส่วนของสังคมไทย ขณะที่สิทธิเสรีภาพในการนำเสนอและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นสาธารณะของสื่อมวลชน ซึ่งถือเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อสังคม

แต่ปรากฏว่าการทำงานของสื่อมวลชนต่างๆ กลับถูกกลุ่มบุคคลที่อยู่ในอำนาจ ช่มชู้ และคุกคามอย่างรุนแรงโดยอาศัยกลไกอำนาจรัฐและพลังมวลชนที่มีหลักฐานว่ามีการจัดตั้งโดยกลุ่มการเมือง รวมทั้งนำเสนอข่าวการตรวจสอบผู้มีอำนาจของสื่อ มักถูกฟ้องร้องทั้งคดีแพ่งและคดีอาญานับหมื่นล้านบาท ซึ่งทางองค์กรสื่อมวลชนทุกแขนงได้ออกมาเคลื่อนไหวและร่วมแสดงจุดยืนต่อต้านการคุกคามสื่อ โดยได้สวมเสื้อยืดสีขาวที่มีสัญลักษณ์การต่อต้านการคุกคามสื่อและข้อความ “คุกคามสื่อ คือคุกคามประชาชน” สกรีนอยู่ด้านหลังเสื้อยืด

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้กำลังประทุษร้าย

1. กลุ่มคาราวานคนจน พร้อมชายฉกรรจ์จำนวนหลายร้อยคนเดินทางมาปิดล้อมสำนักงานของ น.ส.พ.เครือเดอะเนชั่นยานบางนาได้แสดงพฤติกรรมปาถกฐัน กักขัง หน่วงเหนี่ยว และข่มขู่ ห้ามไม่ให้พนักงานในเครือเดอะเนชั่นเดินทางออกจากอาคารสำนักงาน สาเหตุอ้างว่าไม่พอใจที่ น.ส.พ.คมชัดลึกตีพิมพ์คำปราศรัยจบบ้างเบื่องสูง (30 มี.ค.)

2. เกิดเหตุระเบิดหน้าสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (23 พ.ค.)

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้อำนาจรัฐ

1. นายเฉลิมชัย ยอดมาลัย บรรณาธิการข่าวภาคเช้าของสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ถูกสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง สาเหตุจากการนำเสนอข่าวที่ทำให้ผู้มีอำนาจในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณไม่พอใจ

2. นายบุญยอด สุขถิ่นไทย ผู้ดำเนินรายการ “ข่าววันใหม่ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3” ถูกปลดการเป็นพิธีกรอย่างกะทันหัน เหตุจากที่นายบุญยอดได้แสดงความคิดเห็นที่กระทบผู้มีอำนาจ

3. นางยุวดี ธีบุญศิริ และนางอัมพา สันติเมทนีดล ถูกถอดจากพิธีกรรายการ “สี่สัปดาห์หยุด” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุความถี่ 94.0 เมกะเฮิร์ตซ์ สาเหตุจากรายการได้สัมภาษณ์แหล่งข่าวที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและพรรคไทยรักไทยโดยตรงไปตรงมา

4. กลุ่มผู้ขับขีจักรยานยนต์รับจ้างที่ไปประท้วง น.ส.พ.แนวหน้า กรณีเสนอข่าวว่าพวกเขาได้รับค่าจ้างในการออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร หรือกรณีพ่อค้า แม่ค้าและผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างมาวางพวงหรีดให้กับ น.ส.พ.เดอะ เนชั่น และเรียกร้องให้รายงานข่าวอย่างเป็นทางการ กระทั่งกล่าวว่ามีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า มีผู้อยู่เบื้องหลังการประท้วงสื่อ

5. สำนักข่าวไทยไทม์นิวส์ ไอเฟนเรดิโอ 94.0 เมกะเฮิร์ตซ์ ของกองทัพบกภายใต้สังกัดแกรมมี่ ถูกคำสั่งปิดหลังออกอากาศมา 5 เดือน เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังที่นายสมักร สุนทรเวช สมาชิกวุฒิสภา กล่าวโจมตีว่าเป็นคลื่นที่ปลุกกระดมโจมตีรัฐบาล พร้อมตำหนิกองทัพบกในฐานะเจ้าของคลื่นอย่างรุนแรง จากนั้นไม่นาน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เข้าพบนายไพบูลย์ ดำรงชัยธรรม ประธานกรรมการบริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ ก่อนจะมีคำสั่งดังกล่าวออกมา

6. รัฐบาลยุค พ.ต.ท.ทักษิณ พยายามสร้างสื่อหนังสือพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อข้อความสั้น (SMS) ซึ่งถือเป็นการสร้าง “สื่อเทียม” ที่เครือข่ายนักการเมืองพยายามใช้ประโยชน์สนองตอบเป้าหมายทางการเมืองของตนมากกว่าประโยชน์สาธารณะ จนสร้างความสับสนให้หลงเชื่อว่สื่อมวลชนมีความแตกแยก เป็นฝ่ายต่อต้านรัฐบาลกับฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล อันเป็นพฤติกรรมที่เคยเกิดขึ้นและนำไปสู่ความรุนแรงในชาติมาแล้วหลายต่อหลายครั้งในอดีต

7. พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผบ.ทบ.และหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 และได้ยึดสื่ออย่างเต็มรูปแบบ ตั้งแต่สถานีดาวเทียมไทยคม

และตรึงกำลังไปยังฟรีทีวี มีคำสั่งให้ทุกช่องเตรียมพร้อมถ่ายทอดจากโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ โดยห้ามมิให้มีรายการอื่นใดเข้าแทรก ปิดท้ายด้วยการปิดเคเบิลทีวี อย่าง ยูบีซี และ ASTV (Nation Weekend 22 ก.ย. 49)

8. พล.ท.สพรั่ง กัลยาณมิตร แม่ทัพภาคที่ 3 ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย ในเขตพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 ประชุมชี้แจงกับผู้บัญชาการสถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์ของรัฐ และสื่อมวลชน 17 จังหวัด เกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลข่าวสารในขณะนี้ให้เป็นที่ไปตามความเป็นจริง และสร้างสรรค์

นอกจากนี้ให้ประชาสัมพันธ์ 17 จังหวัดภาคเหนือสั่งระงับการดำเนินรายการของวิทยุชุมชนทุกแห่งเป็นการชั่วคราว เนื่องจากที่ผ่านมาได้มีการดำเนินรายการในลักษณะการปลุกระดมมวลชน ส่วนหนังสือพิมพ์ขอความร่วมมือไม่ให้นำเสนอเปรียบเทียบข้อมูลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน เนื่องจากอาจนำไปสู่ความขัดแย้งของคนในสังคม

9. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) ออกแถลงการณ์เรียกร้องคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) หยุดการปิดกั้นเสรีภาพทางความคิด อาทิ การสั่งปิดวิทยุชุมชน การปิดเว็บไซต์ การใช้มาตรการทางกฎหมายฟ้องร้องผู้ที่ออกมาตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์ รวมถึงมาตรการอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการจำกัดเสรีภาพการแสดงออก (โพสต์ทูเดย์ 5 ต.ค. 49)

การแทรกแซงเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชน

1. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอื่นๆ ในรัฐบาลมักจะโจมตีสื่อมวลชนว่าไม่ให้ความเป็นธรรม และทำหน้าที่ไม่เป็นกลาง ปิดเบี่ยงการนำเสนอข่าว และฟ้องร้อง หนังสือพิมพ์หลายฉบับในคดีหมิ่นประมาท และใช้มาตรการเข้มรักษาความปลอดภัยแก่กับสื่อมวลชน ทำเนียบรัฐบาลว่าจะอนุญาตให้สื่อเข้าไปเก็บภาพและทำข่าวเพียง 10 นาที สำหรับสื่อที่ไม่มีบัตรอนุญาตเข้า-ออกทำเนียบจะไม่อนุญาตให้เข้าทำข่าวอย่างเด็ดขาด (กรุงเทพธุรกิจ 7 ก.ย. 49)

2. ฝ่ายกฎหมายพรรคไทยรักไทยยื่นฟ้องพรรคประชาธิปัตย์ นายเทพไท เสนพงศ์ โฆษกศูนย์อำนาจการเลือกตั้ง และบรรณาธิการ น.ส.พ.มติชน ข่าวสด และเดลินิวส์ เป็นจำเลยที่ 1 - 5 ในคดีหมิ่นประมาทและฟ้องแพ่งเรียก

ค่าเสียหายอีก 800 ล้านบาท สืบเนื่องจากจำเลยที่ 1 - 2 ร่วมกันแถลงข่าวโดยมีผู้สื่อข่าวของจำเลยที่ 3 - 5 ร่วมสัมภาษณ์ และนำข้อความตีพิมพ์เผยแพร่ระบุว่า พ.ต.ท.ทักษิณ มีลักษณะเหมือนผีปอบที่ใช้อำนาจระหว่างเป็นนายกฯ เข้าไปแทรกแซงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกครั้งที่ผ่านมา และทำการทุจริตประทุติมิชอบเพื่อตนเองและพรรคพวก ซึ่งเป็นการกล่าวหาบุคลากรของพรรคอย่างรุนแรง ไม่เป็นธรรมและเกิดความเสียหาย

3. คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ขอความร่วมมือให้สื่อนำเสนอข่าวสารและความคิดเห็นต่างๆ ให้ยึดหลักความมั่นคงของชาติเป็นสำคัญ ซึ่งก่อให้เกิดข้อจำกัดในการทำงานของสื่อ เพราะผู้มีอำนาจบางคนตีความของคำว่า “ความมั่นคงของชาติ” กว้างขวางมาก

4. คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ปิดวิทยุชุมชนแบบเลือกปฏิบัติ และสั่งการให้วิทยุชุมชนเผยแพร่ข่าวสารของกองทัพบก ปิดเว็บไซต์ควบคุมสื่ออินเทอร์เน็ตที่แสดงความคิดเห็นทางการเมือง เช่น www.19sep.org และ www.micnightuniv.org

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2550

หลังรัฐบาลทักษิณถูกยึดอำนาจเบ็ดเสร็จโดย คมช. แล้วเปลี่ยนมือการบริหารประเทศมาสู่ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี ทางการเมืองรัฐบาลใหม่ก็เร่งเดินหน้าสะสางปัญหาเก่าๆ และรับมือกับปัญหาใหม่ นับตั้งแต่วินาทีที่ดำรงตำแหน่งนายกฯ ด้านสื่อมวลชนก็ไม่น้อยหน้านอกจากตามชี้แจงสื่อเทศ เพื่อตอบผู้คัดค้านและแสดงจุดยืนการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไทยแล้ว ต้องรับมือกับสถานการณ์ด้านสิทธิเสรีภาพสื่อกับรัฐบาลชิงแก่

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้กำลังประทุษร้าย

1. สำนักงานน.ส.พ.เดลินิวส์ ถูกมือมืดสาดกระสุนเข้าไปยังสำนักงาน พบความเสียหาย 2 จุดด้านกำแพงอาคารจอดรถโรงแรมรามาริเด้นส์ และพื้นถนนด้านในของเดลินิวส์ (เดลินิวส์ 30 ม.ค. 50)

2. การทำหน้าที่ของนักข่าวในเหตุการณ์ประท้วง การปะทะกันและการเผชิญหน้าของกลุ่มผู้ประท้วง กรณีเหตุการณ์ปะทะกันระหว่างกลุ่มแนวร่วม

ประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) กับเจ้าหน้าที่ตำรวจเมื่อคืนวันที่ 22 ก.ค. ที่ผ่านมา ผู้ประท้วงแสดงท่าทีเป็นปรปักษ์ต่อนักข่าว ถึงขั้นที่นักข่าวไม่กล้าเปิดเผยตัวขณะทำข่าวเพราะเกรงว่าจะถูกทำร้าย ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ตำรวจบางคนกลับสันนิษฐานว่า นักข่าวเป็นฝ่ายตรงข้ามและไม่ได้ปฏิบัติต่อนักข่าวในฐานะเป็นผู้ส่งสารที่ต้องการนำความจริงไปแจ้งให้ประชาชนได้รับทราบ (27 ก.ค.50)

การข่มขู่คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้อำนาจรัฐ

1. เจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ.ต.แสนสุข จ.ชลบุรี ทำหนังสือแจ้งทางมหาวิทยาลัยบูรพาว่า หนังสือพิมพ์ลานมะพร้าว ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ สาขานิเทศศาสตร์ ภาควิชาวารสารศาสตร์ ออก 3 ฉบับต่อปี กระทำผิด พ.ร.บ.การพิมพ์ เนื่องจากมิได้ขออนุญาตการออกหนังสือพิมพ์จากเจ้าพนักงานการพิมพ์แต่อย่างใด โดยยกนิยาม “หนังสือพิมพ์” ตามมาตรา 4 ของ พ.ร.บ.การพิมพ์มาอ้าง และเรื่องดังกล่าวถูกส่งถึงสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ เพื่อให้ดำเนินการตาม พ.ร.บ.การพิมพ์ ซึ่งโดยปกติหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของแต่ละสถาบันการศึกษาก็ไม่ได้จดทะเบียนหัวหนังสือพิมพ์เช่นกัน (30 เม.ย. 50)

2. นายสุชมพงศ์ โง่นคำ รองเลขาธิการพรรคพลังประชาชนและคณะทำงานฝ่ายกฎหมายของพรรคพร้อมคณะ ได้เรียกร้องให้ กกต.สั่งระงับรายการ “การเลือกตั้ง 50 ชื่อนาคตประเทศไทย” ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ และรายการ “หน้า 1” ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 สาเหตุจากในช่วง 10 - 11 ธ.ค. มีการดำเนินรายการโดยมีเนื้อหาพาดพิงและโจมตีพรรคพลังประชาชนในทางเสียหาย ซึ่งถือเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญและระเบียบ กกต.ว่าด้วยหน่วยงานในสังกัดของรัฐจัดทำกรอันสื่อถึงความไม่เป็นกลาง (ผู้จัดการออนไลน์ 12 ธ.ค. 50)

การแทรกแซงเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชน

1. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรียกย่องให้สัมภาษณ์สารไทม์ ระบุว่าสื่อมวลชนไทยลงข่าวเกี่ยวกับตนเองโดยไม่มีหลักฐานและลงความจริงไม่หมดพร้อมกับยืนยันว่าไม่มีการแทรกแซงและคุกคามสื่อในสมัยที่ดำรงตำแหน่ง

ทางสมาคมวิชาชีพสื่อได้ทำจดหมายชี้แจงไปยังผู้บริหารนิตยสารไทม์และเรียกร้องไปยังสื่อต่างประเทศทุกแขนงว่า ในการรายงานข่าวใดๆ ที่พาดพิงหรืออ้างถึงการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนไทย ขอให้สอบถามข้อเท็จจริงอย่างครบถ้วนรอบด้านจากทุกฝ่าย และทางสมาคมฯ พร้อมให้ความร่วมมือในการให้ข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมาต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพสื่อในรัฐบาลที่ผ่านมา (สมาคมวิชาชีพสื่อ 5 ก.พ. 50)

2. ผู้แทนองค์กรสื่อมวลชน ยื่นหนังสือถึงประธานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พิจารณายกเลิกระเบียบและประกาศเกี่ยวกับการเลือกตั้งวันที่ 24 ต.ค. 50 ซึ่งมีหลายประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน และสิทธิเสรีภาพตามวิชาชีพของสื่อมวลชน โดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ ในช่วงที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้งวันที่ 23 ธ.ค. 50 องค์กรสื่อเห็นว่า ระเบียบและประกาศกกด. ขัดต่อเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (สมาคมวิชาชีพสื่อ 26 ต.ค. 50)

สถานการณ์สื่อมวลชน พ.ศ. 2551

ปีแห่งการเปลี่ยนขั้วทางการเมืองภายใต้การบริหารจากรัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจรัฐบาลทักษิณ และเมื่อกลุ่มอำนาจเก่าอย่างพรรคไทยรักไทยได้ตัดต่อพันธุกรรมเป็นพรรคพลังประชาชน เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล โดยมี “ชวาพิชิตสื่อ” นามว่านายสมคิด สุนทรเวช นายกฯ เข้ามาไขว่คว้ามือบริหารประเทศ และปฏิวัติการคุกคามสื่อมวลชนรูปแบบใหม่ด้วยการแสดงท่าทาง คำพูดที่ก้าวร้าว หยาบคาย การตอบโต้การทำหน้าที่สื่อมวลชนผ่านสื่อของรัฐ ในรายการสนทนาประสานมิตร ทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยเอ็นบีทีและสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ ที่มักโฆษณาชวนเชื่อให้ประชาชนเข้าใจผิดในการทำหน้าที่ของสื่อ รวมทั้งชวนทะเลาะกับสื่อมวลชน คอแลมนิสต์ รายการบางรายการของวิทยุและโทรทัศน์ที่วิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง

นับเป็นปีที่สื่อมวลชนส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ต้องรับศึกรอบด้านกับยุทธวิธีการคุกคามสิทธิเสรีภาพสื่อแบบเดิมๆ จากกลุ่มอำนาจรัฐ กลุ่มทุน กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงฝ่ายต่างๆ แต่ดีกรีความรุนแรงกลับเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และใน

เวลาเดียวกันต้องลุ้นระทึกเตรียมรับมือกับ “ขวาพิฆาตสื่อ” รายวันนานนับหลายเดือน ก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยเมื่อวันที่ 9 ก.ย. ว่า นายสมักร สุนทรเวช มีการกระทำต้องห้ามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ต้องพ้นจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีทันที

การข่มขู่คุกคามเสรีภาพสื่อมวลชนโดยใช้วาจา

1. “ทำไมผมถึงต้องเป็นปฏิปักษ์กับสื่อมวลชน ผมพูดตรงๆ เพราะไอ้คนพวกนี้วิจารณ์ถาปนาคันต่า ไม่รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรควรเว้น พอลอยเกลียดแค้นชิงชังไปกับเขาด้วย พอคนเขามีอำนาจก็ถีบหัวส่ง ก็สันดานมันเป็นอย่างนี้แหละ” นายสมักร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี รมว.กလာโหม กล่าวถึงสื่อมวลชนในระหว่างเป็นประธานการประชุมชี้แจงการปฏิบัติงานและมอบนโยบายแก่กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ (กอ.รมน.) (คมชัดลึก 19 มิ.ย. 51)

2. “ผมคงทำงานให้บ้านเมืองได้อีกยาวพอสมควร เรื่องอื่นไม่คุยหรอก ท่านก็รู้ว่าทำไมถึงไม่คุย ไม่จำเป็นต้องคุย รวมทั้งเรื่องปรับ ครม. ผมพูดในสภาพ ไร่แล้วจะไม่มาพูดซ้ำที่นี่ พาดหัวกันเอิกเกริกใหญ่โต พรรคร่วมรัฐบาลสั่งบีบให้ปรับอะไรต่างๆ ผมก็บอกคอยดูแล้วเป็นอย่างไร มันสาระแนกันจริงๆ ไร่เรื่องเสียมให้มันเกิดอย่างโน้นอย่างนี้ ไร่การพาดหัวข่าวผมจะไม่ให้หนังสือพิมพ์มาพาดหัวสั่ง แล้วรัฐมนตรีก็ทำตึกๆๆ ไม่หรอก ดูสิใครแน่กว่ากัน ทำนายกันสิจะปรับจะปรุงจะเปลี่ยนอย่างไร ทำนายกันเลย หน้าแตกแล้ววายนที่ชื่ออ่านบ้างก็แล้วกัน” นายสมักร กล่าวในรายการสนทนาประสาสมัคร (ไทยรัฐออนไลน์ 30 มิ.ย. 51)

3. “เกิดมาไม่เคยเห็นใครเลวทรามอย่างคนพวกนี้เลย ทุเรศจริงๆ คนจะเข้าห้องน้ำก็มายืนเฝ้า มันบ้าหรือเปล่า ในสมาคมหัดอบรมสั่งสอนเสียบ้างคนเป็นนายกรัฐมนตรีประเทศไทยจะเข้าห้องน้ำก็มายืนเฝ้า”

“มันเป็นความบ้าส่วนบุคคล มันทุเรศ” จากนั้น นายสมักร ได้เรียกให้พ่อค้า แม่ค้าในตลาด อ.ต.ก. ดูหน้านักข่าวและช่างภาพ พร้อมบอกว่า “มันทุเรศมั้ย ไม่รู้เป็นอย่างไร ผมเกิดมาก็ไม่เคยเห็นทั้งช่อง 3 ช่อง 7 ช่อง 9 เ็นปีทีก็เอากับเขาด้วยหรือ” นายสมักรยังคงระเบิดอารมณ์ด่าสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้สื่อมวลชนเริ่มกระจายตัวออกห่าง แต่เหลือช่างภาพของสถานีโทรทัศน์

ช่องหนึ่งที่ตั้งถ่ายภาพอยู่ นายสมัครจึงหันไปต่อว่าด้วยวาจารุนแรงว่า “ยังหน้าด้านถ่ายอยู่อีกหรือ ต่อว่าขนาดนี้แล้ว ยังมาถ่ายอยู่ได้ มาเลยๆ มาถ่าย

ขณะที่ต่อว่าช่างภาพ นายสมัครก็ได้เดินเข้าหาช่างภาพตลอดและทำท่ายว่า ...ทำไมไม่ถ่ายอีกล่ะ” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างนายสมัคร เสร็จจากการไปออกรายการสนทนาประสาสมัครและเดินทางไปตลาด อ.ต.ก. (มติชนออนไลน์ 4 ส.ค.51)

นี่คือ ภาพการเผชิญหน้าระหว่างนายสมัครกับสื่อ

การข่มขู่ คุณคามีสื่อมวลชนโดยใช้กำลังประทุษร้าย

1. นักข่าวประจำจังหวัดอ่างทองถูกลอบทำร้าย ในครั้งแรกนักข่าวช่อง 3 และหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ถูกทำร้ายร่างกาย และปากระຈบ้านจนแตก แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถจับกุมคนร้ายได้ แม้มีพยานเห็นคนร้ายก็ตาม สาเหตุจากการนำเสนอข่าวการเมืองท้องถิ่น ครั้งที่ 2 นายสำเริง คำสนธิ ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์มติชน และข่าวสด ถูกคนร้ายลอบเผารถยนต์ที่ใช้ออกไปทำข่าวทุกวัน สาเหตุเบื้องต้นเจ้าหน้าที่ตำรวจสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นการนำเสนอข่าวที่ตรงไปตรงมา (เดลินิวส์ 10 ม.ค. 51)

2. คนร้ายสาदन้ากรดใส่รถยนต์ของนายเจตนา จนิษฐ ผู้ช่วยบรรณาธิการข่าว หนังสือพิมพ์มติชนได้รับความเสียหาย สาเหตุสันนิษฐานว่ามาจากการเขียนคอลัมน์ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงในกระทรวงยุติธรรมและกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ)

3. นายเดี๋ยว คงสินธ์ ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.เดลินิวส์และไทยทีวีสีช่อง 3 ประจำจังหวัดสมุทรปราการ ถูกกลุ่มชายฉกรรจ์สวมชุดดับเพลิงของเทศบาลตำบลเมือง อ.เมืองสมุทรปราการ รุมทำร้ายร่างกาย จนได้รับบาดเจ็บต่อหน้าตำรวจและภายหลังได้หลบหนีไป ซึ่งมีภาพวีดีโอบันทึกเหตุการณ์ไว้ สาเหตุไม่พอใจการเข้าไปทำข่าวและถ่ายภาพอุบัติเหตุรถดับเพลิงของเทศบาลเฉี่ยวชนกับรถเก๋ง (สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์ฯ 27 ก.พ. 51)

4. นายสุรยุทธ์ ยงชัยยุทธ นักข่าว น.ส.พ.มติชน ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ถูกคนร้าย 2 คนดักยิงหน้าบ้านระหว่างจอดรถ เมื่อวันที่ 26 พ.ค. แม้ นายสุรยุทธ์ไม่ได้รับอันตรายแต่ทำให้รถยนต์ได้รับความเสียหาย สาเหตุจากการนำเสนอข่าวไปกระทบต่อกลุ่มผู้มีผลประโยชน์ทั้งนายทุนและนักการเมือง

ท้องถิ่น

5. สำนักงาน น.ส.พ.ผู้จัดการ บ้านพระอาทิตย์ ถูกขวางระเบิดปึงปอง จนเกิดเสียงดังสนั่นหวั่นไหว จำนวน 2 ครั้ง เป็นการกระทำที่อุกอาจ มุ่งหวัง ช่มชู้การทำหน้าที่ของสื่อมวลชน (www.tja.or.th 16 มิ.ย. 51)

6. รถข่าวเครื่องเนชั่นถูกการ์ดของพันธมิตรฯ เดินเข้ามาใช้มือทูปที่ ประตูรถ ระหว่างเจรจากับหัวหน้า รปภ.พันธมิตรฯ เปิดทางให้เข้าไปทำข่าวใน ทำเนียบรัฐบาล (คมชัดลึก 26 ส.ค.51)

7. ชาลี บุญสวัสดิ์ ผู้สื่อข่าวท้องถิ่น น.ส.พ.ไทยรัฐ ประจำจังหวัด นราธิวาส ต้องปิดฉากชีวิตลงระหว่างปฏิบัติหน้าที่ทำข่าวเหตุการณ์คนร้าย ลอบวางระเบิดที่หน้าสถานีตำรวจภูธรสุโขทัย เมื่อวันที่ 21 ส.ค.

8. กลุ่มพันธมิตรฯ ใช้อาวุธปืนยิงรถถ่ายทอดสัญญาณสถานีโทรทัศน์ ข่าวที่เอ็นเอ็น ของสถานีเคเบิลทีวี ยูบีซี ทูวี่ซันส์ หลังจากนั้นหนึ่งในแกนนำ กลุ่มพันธมิตรได้ออกขอโทษพร้อมแจ้งว่าเป็นการเข้าใจผิดของการตัดสินใจว่าเป็น รถของผู้มาเยือนระเบิดก่อวินาศกรรม จึงยิงสวนไปเพื่อสกัดรถ (มติชนออนไลน์ 30 พ.ย. 51)

9. นายอริวัฒน์ ชัยนุรัตน์ ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.มติชนและผู้สื่อข่าวสถานี โทรทัศน์ช่อง 7 จังหวัดนครศรีธรรมราช นักข่าวประเภทไฟเตอร์ บุคคลตรวจสอบ ความไม่ชอบมาพากลชนิดกัดไม่ปล่อย ถูกยิงเสียชีวิตอย่างโหดเหี้ยมภายใน บ้านตัวเอง แล้วเขามาปลายกระบอกรบปืนยังไม่ทันได้เช็ดก็มีเหตุบุกสังหาร จารึก รังเจริญ ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.มติชน ประจำจังหวัดสุพรรณบุรี

การข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนโดยใช้อำนาจรัฐ

1. นายจักรภพ เพ็ญแข รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี มีนโยบาย จัดระเบียบสื่อของรัฐ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยใช้อำนาจเข้าไป เปลี่ยนแปลงสื่อที่อยู่ภายใต้สังกัดของกรมประชาสัมพันธ์ กัดดันเพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงใน อสมท. และจัดโครงการทดลองพัฒนาความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐและวิทยุชุมชนขึ้น และมีสิทธิพิเศษสำหรับสถานีที่เข้าร่วม โครงการฯ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบบีบบังคับทางอ้อมให้สถานีวิทยุ ชุมชนเข้าเป็นพวกพ้อง เพื่อรายงานข่าวของรัฐเป็นหลัก กีดกันผู้มีความคิดเห็น ที่แตกต่าง รวมทั้งการต่อรองว่าจะไม่จับกุมสถานีสมาชิก ก็หมิ่นเหม่ต่อการ

ฝ่าฝืนกฎหมายและส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย

2. ดร.วิลาสินี อดุลยานนท์ กรรมการบริษัท อสมท. และกรรมการบริหารกรรมการบริษัท อสมท.ใหม่ ตัดสินใจยื่นใบลาออก เนื่องจากรับไม่ได้กับการแทรกแซงการแต่งตั้งกรรมการชุดใหม่จากฝ่ายการเมือง โดยนายจักรภพ เพ็ญแข ได้เสนอรายชื่อกรรมการบริษัทชุดใหม่ทั้งหมด โดยไม่ยอมให้คณะกรรมการสรรหาเสนอรายชื่อบุคคลอื่นเข้าเป็นกรรมการบริษัทใหม่แต่อย่างใด (มติชนออนไลน์ 24 เม.ย. 51)

การแทรกแซงเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชน

1. องค์การวิชาชีพสื่อมวลชน ออกมาแสดงจุดยืนไม่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องและท่าทีของนายสมคิด ภาณิกรเรียกร้องให้สื่อมวลชนนำเสนอข่าวโดยต้องเลือกข้าง จะอยู่ตรงกลางไม่ได้และอย่าร่วมมือกับฝ่ายที่นายกรัฐมนตรี เรียกว่าพวกทำลายบ้านเมือง และเห็นว่าหากครึ่งหนึ่งของสื่อที่อยู่กับฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลนั้นจะถือว่าสื่อมวลชนมีส่วนส่งเสริมให้บ้านเมืองเกิดความเสียหายด้วย ซึ่งข้อเรียกร้องดังกล่าวทางองค์การวิชาชีพสื่อมวลชนถือเป็นความคิดและทัศนคติไม่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ต้องนำเสนอข้อเท็จจริงรอบด้าน พร้อมยืนยันว่าสื่อทุกแขนงเลือกอยู่ข้างประชาชนและความถูกต้องแต่ไม่จำเป็นต้องเสนอข่าวไปในทิศทางเดียวกัน (องค์การวิชาชีพสื่อมวลชน 26 ส.ค. 51)

2. กรณีกลุ่มชายฉกรรจ์พร้อมด้วยอาวุธที่อ้างตัวเป็นกลุ่มพันธมิตรฯ ได้บุกrukเข้าไปในสถานีวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย หรือเอ็นบีที เมื่อวันที่ 26 ส.ค. โดยบังคับให้พนักงานของสถานียุติการทำหน้าที่และตัดสัญญาณการออกอากาศ เพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชน โดยให้เหตุผลว่าสถานีโทรทัศน์แห่งนี้เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล ทางองค์การวิชาชีพสื่อมวลชนประณามการกระทำดังกล่าวที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพและขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ฯ 26 ส.ค. 51)

3. พนักงานช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ มีทั้งฝ่ายช่าง ฝ่ายเทคนิค พนักงานฝ่ายข่าวจำนวนน้อยได้ก่อหวอดประท้วงฝ่ายบริหาร ภายใต้การดำเนินงานของบริษัทดิจิทัล มีเดีย โฮลดิ้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพนักงานและ

กลุ่มทุนจากไต้หวันเดิมในยุคที่บริษัทชินคอร์ป ซึ่งเป็นบริษัทครอบครัวของอดีตนายกฯทักษิณ ที่นำเอา ช่อง 11 ไปปรับใช้การเมืองจนทำให้เสียภาพลักษณ์ สูญเสียความน่าเชื่อถือจากสังคม ทำให้การทำหน้าที่มีความลำบากและรู้สึกไม่ปลอดภัย พร้อมเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์ใหม่จากเอ็นบีที กลับเป็นช่อง 11 ตามเดิม ขณะเดียวกันเรียกร้องให้มีการปรับปรุงสวัสดิการของพนักงานให้ดีขึ้นด้วย (ผู้จัดการออนไลน์ 16 ก.ย.51)

จากภาพรวมของสถานการณ์สื่อมวลชนในรอบทศวรรษ จะพบว่า นอกจากสื่อมวลชนจะถูกคุกคามจากอำนาจทางการเมืองแล้ว สื่อมวลชนยังถูกคุกคามจากผู้มีอิทธิพล โดยเฉพาะผู้สื่อข่าวในส่วนภูมิภาค ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักข่าวภูมิภาคที่บาดเจ็บและล้มตาย ในช่วงหลังมีจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะหลังจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติให้ต้องกระจายอำนาจ บุคลากร และงบประมาณไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีการจัดสรรงบประมาณลงสู่ท้องถิ่นจำนวนมาก ตาม พ.ร.บ.แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เมื่อผลประโยชน์ถูกโอนไปสู่ท้องถิ่นความขัดแย้งจึงเคลื่อนไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น

เมื่อนักข่าวท้องถิ่นเข้าไปตรวจสอบโครงการการใช้งบประมาณของฝ่ายบริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตรวจสอบการบุกรุกป่าไม้ของพวกผู้มีอิทธิพล จึงได้รับอันตรายจากการข่มขู่ ตลอดจนการลอบทำร้ายจนถึงแก่ชีวิต ยังไม่นับรวมนักข่าวที่รายงานสถานการณ์ปัญหา ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการทำหน้าที่ของผู้สื่อข่าว ที่ผ่านมาเสียชีวิตไปก็มี และบาดเจ็บหลายราย

ขณะเดียวกันสถานการณ์ความขัดแย้งทางความคิดในทางการเมือง ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการทำหน้าที่ของนักข่าวอยู่ไม่น้อย เพราะรายงานข่าวอยู่ตรงกลางเขาควาย จึงถูกคุกคามในรูปแบบต่างๆ อยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

ฉะนั้นแล้ว การเรียนรู้การทำข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง จึงเป็นเรื่องจำเป็นในสถานการณ์ที่ความขัดแย้งและความรุนแรง เกิดขึ้นในสนามข่าวทุกหนแห่ง จากทำเนียบรัฐบาลไปถึงสนามข่าวไกลปืนเที่ยง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของสื่อมวลชน ในสถานการณ์ความขัดแย้ง

หากเรามองว่า การประมวลความสูญเสีย การแทรกแซงและการคุกคาม สื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ ในรอบทศวรรษข้างต้นเป็นเพียงยอดภูเขาน้ำแข็ง หรือเป็นความรุนแรงทางตรงที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชน การทำความเข้าใจกับ มวลน้ำแข็งที่ซ่อนอยู่ใต้น้ำซึ่งเป็นทั้งความรุนแรงทางวัฒนธรรมและความรุนแรงเชิงโครงสร้าง อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานที่ของสื่อมวลชนก็เป็นสิ่ง สำคัญไม่แพ้กัน

เมื่อพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนจากเหตุการณ์ความ ขัดแย้งในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา อาจแบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานที่ของ สื่อมวลชนออกเป็น 3 ประเด็น คือ จรรยาบรรณวิชาชีพ วัฒนธรรมองค์กร และมาตรฐานวิชาชีพ และความเป็นอิสระของนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน

จรรยาบรรณวิชาชีพเป็นประเด็นที่มักถูกหยิบยกมาใช้วิพากษ์การทำงาน ที่ของสื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้งเพราะเป็นปัญหาที่เด่นชัด ที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งเหมือนการแข่งขันกีฬา ที่แอบลุ้นให้มีฝ่ายชนะและฝ่ายแพ้ การฉายภาพความรุนแรงซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อ ให้ข่าว “ขาย” ได้ หรือการแข่งขันกันรายงานข่าวโดยเลือกความปัจจุบันทันด่วน มากกว่าความถูกต้องของข้อมูล

สิ่งเหล่านี้เป็นโจทย์สำคัญที่นักวิชาชีพสื่อต้องมาขบคิดว่าจะหลุดพ้น จากวังวนนี้ได้อย่างไร และร่วมกันทบทวนใหม่ว่า กรอบจริยธรรมวิชาชีพที่ตั้ง ไว้มีความรู้ไหวและเท่าทันต่อความขัดแย้งหรือไม่ ทำอย่างไรจะรายงานได้ถูก ถ้วนและรอบด้านจริงโดยไม่ตอกย้ำซ้ำเติมฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และสามารถเป็น เวทีให้ทุกฝ่ายร่วมอภิปรายและประนีประนอมกันได้ ที่สำคัญ จะทำอย่างไร ให้สื่อมวลชนทุกแขนงเห็นความสำคัญและนำจรรยาบรรณไปเป็นแนวปฏิบัติ อย่างจริงจัง

ประเด็นเรื่องวัฒนธรรมองค์กรและมาตรฐานทางวิชาชีพเป็นอีกปัจจัย หนึ่งที่ส่งผลต่อการทำงานของสื่อมวลชน เพราะการสร้างความสำเร็จเกี่ยวกับ ประเด็นขัดแย้งไม่ใช่เป็นหน้าที่ของผู้สื่อข่าวและช่างภาพภาคสนามเท่านั้น แต่ ยังรวมถึงบุคลากรในเบื้องหลังทุกคนด้วย การแบ่งสายงานด้วยระบบ “โต๊ะข่าว”

ในองค์กรสื่อทำให้การรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งเป็นไปอย่างแยกส่วน มุมมองที่แตกต่างกันอย่างสุดขีดของนักข่าวต่างสายงานอาจยังทำให้สาธารณชนไม่เห็นภาพรวมของความขัดแย้ง และไม่เกิดการทำความเข้าใจและคลี่คลาย ปัญหาได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ การที่องค์กรไม่เห็นความสำคัญของการยกระดับมาตรฐานการทำงาน ไม่ลงทุนกับการรายงานข่าวเชิงลึก เพิกเฉยต่อการ “ติดอาวุธ” ทางปัญญาด้วยการอบรมและฝึกฝน รวมทั้งไม่มีนโยบายในการรักษาสวัสดิภาพของทีมนักข่าวภาคสนามที่ชัดเจน ไม่เพียงบั่นทอนกำลังใจในการทำหน้าที่ของนักสื่อสารมวลชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้ข่าวสารที่รายงานต่อสาธารณชนเป็นเพียงภาพผิวเผิน เพราะขาดทั้งทุนและทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพในการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนอีกด้วย

ประเด็นสุดท้ายคือความเป็นอิสระของนักวิชาชีพ ซึ่งหมายถึงการที่สื่อมวลชนมีสิทธิและเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลและนำเสนอข่าวสารได้อย่างเต็มที่ อันจะทำให้เกิดการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารในสังคมอย่างกว้างขวาง และนำไปสู่การร่วมกันสร้างความเข้าใจและอภิปรายในประเด็นความขัดแย้งได้อย่างรอบด้าน แต่หากสื่อต้องถูกตีกรอบการทำงานเนื่องจากเป็นหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชนที่หวังกำไร หรือมีผู้บริหารที่มีนโยบายไม่ประนีประนอมต่อความขัดแย้ง โอกาสที่นักวิชาชีพในองค์กรนั้นๆ จะได้รายงานสิ่งที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายขององค์กรน่าจะมีไม่มากนัก

การออกกฎหมายหรือมาตรการเฉพาะกิจเพื่อควบคุมการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง ก็ส่งผลให้สื่อมวลชนทำงานอย่างไม่เป็นอิสระ จึงไม่น่าแปลกใจที่องค์กรวิชาชีพจะออกโรงคัดค้านกฎหมายบางฉบับ เช่น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ตั้งแต่ยังไม่เริ่มร่างจนกระทั่งนำมาบังคับใช้ เพราะกฎหมายฉบับนี้ทำให้สื่อ “เกร็ง” จนอาจทำให้ต้องเซ็นเซอร์ตัวเอง เนื่องจากไม่แน่ใจว่าข้อมูลแบบใดที่จะกระทบต่อความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามนิยามของผู้บังคับใช้กฎหมายได้

ขณะเดียวกัน กฎหมายยังเป็นช่องทางให้ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องใช้ฟ้องร้องผู้สื่อข่าวหรือองค์กรข่าวที่รายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง ซึ่งเป็นการปิดปากสื่อไม่ให้สืบสาวหรือรายงานเรื่องราวที่ต้องการปกปิดจากสาธารณชน

แทนที่จะเปิดเผยข้อมูลที่เป็นให้ทุกฝ่ายได้รับรู้ร่วมกันอย่างโปร่งใส

ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของสื่อมวลชนทั้ง 3 ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่า การแก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานของสื่อมวลชนในสถานการณ์ขัดแย้งนั้น ไม่ใช่งานที่สถาบันสื่อสารมวลชนต้องแก้ไขเพียงสถาบันเดียว แต่ยังต้องอาศัยพลังและการผลักดันจากภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมประกอบกัน เพื่อให้สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่คลี่คลายความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ได้รับการคาดหวังจากสาธารณะด้วย

บทที่ 3

แนวปฏิบัติในการรายงานข่าวความขัดแย้ง

หลักการในการรายงานข่าวสถานการณ์ความขัดแย้ง

สถานการณ์ความขัดแย้ง นำมาซึ่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย เป็นความวุ่นวายที่กระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และภาพลักษณ์ประเทศไทย จากความคิดแตกต่างทางการเมืองหลายฝ่าย หลายองค์กรมีการออกมาเรียกร้องอย่างกว้างขวางว่า “การสื่อสาร” โดยเฉพาะสื่อสารมวลชน จะต้องเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการ “คลี่คลายความขัดแย้ง” เพื่อนำไปสู่ความสงบสุขของบ้านเมือง และสันติภาพของการอยู่ร่วมกัน

ในฐานะองค์กรและวิชาชีพสื่อมวลชน สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย มีเป้าหมายในการทำหน้าที่และบทบาท เพื่อให้เกิดสันติภาพในสถานการณ์ต่างๆ ดังที่ สถาบันอิศรา เคยระบุไว้ว่า “...ภาระหน้าที่ของสื่อมวลชนมีอาจเพิกเฉยได้ในภาวะการณ์เช่นนี้ ซึ่งต้องสะท้อนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆ อย่างรอบด้าน เพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามา่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ช่วยกันกอบกู้ พลิกฟื้นสถานการณ์รุนแรง และวิกฤตชายแดนภาคใต้ จำเป็นต้องอาศัยแนวคิด ภูมิปัญญา องค์ความรู้ที่ถูกต้อง ยิ่งสถานการณ์ตึงเครียดมากขึ้นเท่าไร การรับรู้ความจริง ก็ยิ่งจำเป็นมากขึ้นเท่านั้น ...”

“...การสร้างกระบวนการประชาสังคมผลักดันนโยบาย เพื่อเสนอวิธีการแก้ปัญหาต่อรัฐ ภายใต้แนวทางสันติวิธี และเคารพในวิถีของความแตกต่าง

ทางความคิด ความหลากหลายด้านวัฒนธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันมายาคติการรับฟังข้อมูลแบบครั้งๆ กลางๆ แล้วตัดสินว่า นี่คือความเป็นจริงที่จะแก้ปัญหาได้ถูกทาง ทั้งที่แนวทางการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ผ่านมา ไม่ได้รับการยอมรับจากคนกลุ่มอื่น หรือคนในพื้นที่” (ศุภชัย วิชาวิศรธา, 2548)

สังคมจึงคาดหวังกับการนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร เนื้อหาต่างๆ ผ่านสื่อมวลชน ในฐานะมีบทบาทต่อการสร้างความสงบสุข และสันติภาพในพื้นที่ต่างๆ ที่สื่อมักจะถูกตรวจสอบและติดตามวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอ

ดังที่ผ่านมา ในกรณีของการรายงานข่าวความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น สื่อถูกตั้งคำถามถึงการรายงานความจริงที่เกิดขึ้นว่า เป็นเพียงความจริงของฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว หรือรายงานในมุมมองของผู้มีอำนาจ มากกว่ามุมมองของประชาชน หรือผู้ได้รับผลกระทบหรือไม่ รวมถึงการรายงานข้อมูลที่รุนแรงเกินความจริง โดยเหตุการณ์บางเหตุการณ์เกิดขึ้นเพียงบางจุด แต่สื่อรายงานแบบ “เหมารวม” (generalization) ทำให้ดูน่ากลัวและส่งผลกระทบต่อสังคมโดยภาพรวม

นอกจากนี้ยังวิจารณ์ว่าสื่อ มักรายงานแต่ข้อมูลที่เป็นความรุนแรง ความเจ็บปวด สูญเสีย แต่ไม่มีการกระตุ้นเตือนให้หาทางออกกับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้น บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2547) กล่าวถึงปัญหาของการรายงานข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงว่า “...สื่อต่างก็แข่งขันกันสร้างผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เท่าทันต่อแรงกดดันเรื่อง “เวลา” ที่เน้นความรวดเร็ว โดยทั่วไปแล้วการนำเสนอข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ สื่อมวลชนมักจะเริ่มต้นขึ้นจากการพิจารณาว่าเหตุการณ์รุนแรงนั้นเป็น “สินค้า” อีกชนิดหนึ่ง ที่ต้องนำเสนอเรื่องราว โดยมักใช้ถ้อยคำเต็มไปด้วยความหวือหวา และสีล้นมากมาย เพื่อจะเรียกร้องความสนใจจากผู้บริโภคมากเกินไป โดยไร้ความสำนึก ...ที่จำเป็นต้องมีอย่างยิ่งว่านี่คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายในบ้านเมืองของเรา ที่สุดแล้ว ต้องมีเป้าหมายอยู่เพียงทางเดียวคือ “สันติภาพ” เท่านั้น ฉะนั้น งานข่าวใดๆ ที่อาจจะขัดขวางหรือลดโอกาสของสันติภาพ ย่อมต้องได้รับการพิจารณาระมัดระวังเป็นพิเศษ”

ดังนั้น กระบวนการสื่อข่าวที่ดีและมีคุณภาพจะทำให้วิชาชีพวารสารศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการคลี่คลายความขัดแย้ง

แนวคิด Peace Journalism และ War Journalism

จากงานวิจัยของ **วลักษณ์กมล จ่างกมล** คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เรื่อง **“สื่อเพื่อสันติภาพ : จริยธรรม การจัดการและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา”** ได้มีการแบ่งประเภทและตัวบ่งชี้เป็น **“การสื่อข่าวเพื่อสันติภาพ” (Peace Journalism)** และ **“การสื่อข่าวเพื่อสร้างความขัดแย้ง” (War Journalism)** ซึ่งไม่ได้หมายถึงการรายงานข่าวสงคราม แต่หมายถึงการรายงานข่าวที่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรง หรือความขัดแย้งให้เพิ่มขึ้น ด้วยการเน้นประเด็นความรุนแรง เสนอผลที่ปรากฏจากความรุนแรง (visible impact) เป็นหลัก นั่นคือปัจจัยที่ว่า ทำไมข่าวนี้จึง **“เป็นข่าว”** ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าว ระบุว่า **การนำเสนอข่าวกระแสหลักของสื่อมวลชนทั่วโลกยังไม่ให้ความสำคัญมากนักกับการเป็นกลไกในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคม**

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการนำเสนอข่าวที่โน้มเอียงไปในทิศทางของ War Journalism เนื่องมาจากความคุ้นเคยของผู้สื่อข่าวและองค์กรสื่อ ที่ประเมินคุณค่าความเป็นข่าวจากองค์ประกอบของข่าวตามทฤษฎีวารสารศาสตร์ ที่มีประเด็นเกี่ยวกับ **“ความขัดแย้ง” (conflict)** เป็นองค์ประกอบของข่าวประการแรกๆ ที่ทำให้เหตุการณ์นั้นๆ ดูน่าสนใจและน่าติดตาม”

นอกจากนี้ องค์ประกอบของข่าวในประเด็นที่เกี่ยวกับ **“อารมณ์และความสนใจของมนุษย์ปุถุชน” (human interest)** ทั้งในแง่ของการใช้ภาษาที่แสดงอารมณ์เกินจริง การใช้ภาษาที่แสดงถึงการตัดสินว่าใครผิด ใครถูก หรือใครดีใครชั่ว รวมทั้งการให้ความสำคัญกับแหล่งข่าวที่เป็นระดับผู้นำ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้การรายงานข่าวถูกจัดว่าเป็นประเภทของ War Journalism”

รอส ไฮเวิร์ด นักวิชาชีพและนักวิชาการด้านการสื่อข่าวเพื่อสันติภาพ เจ้าของหนังสือชื่อ Conflict Sensitive Journalism ได้ขึ้นต้นบทนำหนังสือของเขา ซึ่งตรงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองไทย ณ เวลานั้นว่า **“...เมื่อสังคมถูกคุกคามจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดจากความขัดแย้ง วิชาชีพผู้สื่อข่าวก็เผชิญกับความยากลำบากในการปฏิบัติหน้าที่มากยิ่งขึ้น เนื่องจากฝ่ายที่ขัดแย้งกันพยายามที่จะควบคุมสื่อ ข้อมูลข่าวสารจึงอาจเชื่อถือไม่ได้ หรืออาจถูกกลั่นกรองตัดตอนและเลือกนำเสนอ ประกอบกับมีประเด็นความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของผู้สื่อข่าว แต่ทว่าในสภาวะการณ์เช่นนี้การสื่อข่าวที่ดีและมีคุณภาพก็ยังมี**

ความจำเป็นมากที่สุดต่อสังคม”

“การสื่อข่าวที่ดีและมีคุณภาพ” มิใช่เพียงการสื่อข่าวที่ฉายภาพบางด้านที่สอดคล้อง และจะเอื้อประโยชน์กับความเชื่อและรสนิยมทางการเมืองของผู้มีส่วนตัดสินใจในกองบรรณาธิการข่าว หรือมิใช่เพียงการนำเสนอแบบยู่ให้ร่ำดำให้ร่ำ โดยใช้สำนวนภาษาหรือถ้อยคำบรรยายบุคคล เหตุการณ์ และอารมณ์เช่นในแวดวงของภาพยนตร์สงครามล้างโลก

ประเด็นที่สำคัญคือ สังคมไม่ได้คาดหวังว่าผู้สื่อข่าวต้องเข้ามาเป็นผู้ลดความขัดแย้ง แต่เขาหวังให้สื่อนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนมากเท่าที่จะหาได้ และไม่ลำเอียงเข้าข้างใคร (รู้เท่าทันอคติในใจในฐานะปุถุชนของตน) ซึ่งเชื่อว่าการสื่อข่าวที่ดีจะช่วยทำให้ความขัดแย้งลดลง)

ผู้สื่อข่าวจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นผู้มองเห็นสถานการณ์อย่างพินิจพิเคราะห์ มากกว่าผู้ที่เป็นตัวแสดงในสถานการณ์ เราไม่ได้ต้องการเจ้าของบริษัทผู้ผลิตสื่อมวลชน คอลัมนิสต์ หรือผู้ประกาศข่าว มาทำหน้าที่เป็นผู้กำกับ ผู้แสดง หรือผู้จัดการในฉากแห่งสถานการณ์ความขัดแย้ง เช่นเดียวกับที่เราไม่ต้องการให้ผู้สื่อข่าวที่ยึดมั่นถือมั่นต่ออคติส่วนตัวและจงรักภักดีต่อผลประโยชน์ของผู้ครอบครององค์กรสื่อ นำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อตอบสนองที่มาจากนั้นต่อสังคม

แน่นอนว่าไม่มีผู้สื่อข่าวคนใดสามารถเป็นกลางได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากผู้สื่อข่าวก็เป็นปุถุชนธรรมดาคนหนึ่งที่มีค่านิยม ความเชื่อ และศรัทธาเฉพาะของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาว่าทำไมเราต้องมีมาตรฐานด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณในด้านความถูกต้องเที่ยงธรรม และความรับผิดชอบของวิชาชีพผู้สื่อข่าว เพื่อที่จะจัดหรืออย่างน้อยควบคุมไม่ให้ค่านิยมและอคติส่วนบุคคลเข้ามาเป็นส่วนผสมหลักในการรายงานข่าว ด้วยเหตุ (ตามหลักการ) เช่นนี้

บทบาทที่สามารถเป็นทางออกสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้สื่อข่าวเพื่อนำไปสู่การสื่อข่าวที่มีคุณภาพนั้น นอกจากบทบาทพื้นฐานในการเป็นช่องทางการสื่อสาร การให้การศึกษา หรือการเชื่อมโยงวิเคราะห์เหตุการณ์ให้สังคมเข้าใจที่ไปที่ไปได้มากยิ่งขึ้นแล้ว รอส ไฮเวิร์ด ยังได้เสนอบทบาทอื่นๆ

ไว้อย่างน่าสนใจ ดังเช่น บทบาทในการเป็นพื้นที่ระบายนอารมณ์ความรู้สึก (ของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในความขัดแย้งมิใช่ของตัวเอง) ซึ่งฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้งจำเป็นจะต้องมีช่องทางในการระบายความรู้สึกคับแค้น โศกเศร้า ความคิด ความเชื่อ การเปิดโอกาสให้มีพื้นที่ผ่านสื่อจะทำให้ช่วยลดการถกเถียงซึ่งหน้าหรือการต่อสู้บนท้องถนน

ในการยึดเอาสันติภาพเป็นเป้าหมายในการทำงานของผู้สื่อข่าว นั้น ผู้สื่อข่าวจะต้องมีบทบาทในการกำหนดกรอบของการสื่อสารความขัดแย้งเสียใหม่ กล่าวคือจำเป็นต้องอธิบายและนำเสนอความขัดแย้งในแง่มุมที่แตกต่างหลากหลาย เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดในประเด็นเดิมๆ ของสถานการณ์ (แทนที่จะรายงานภาพการปะทะกันของกลุ่มตรงข้ามแล้วซ้ำเล่า ก็นำเสนอปัญหาสุขภาพของผู้ชุมนุมและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษของสถานที่ชุมนุม เพื่อให้เห็นปัญหาร้ายแรงอีกด้าน อันเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเร่งแก้ไขความขัดแย้ง)

บทบาทในการเป็นผู้รักษาหน้าและสร้างความเห็นชอบร่วมกัน ยังเป็นอีกบทบาทที่มีความจำเป็นในการรายงานข่าวสถานการณ์ความขัดแย้ง สื่อต้องช่วยเป็นบันไดให้แต่ละฝ่ายที่ขัดแย้งก้าวลงมาโดยไม่ถูกกระแทกซ้ำ (แม้บทบาทแทนในเชิงกฎหมายและเชิงศีลธรรมก็ยังคงต้องดำเนินไป แต่ต้องด้วยองค์กรอื่นที่ไม่ใช่สื่อมวลชน) เพราะนั่นหมายถึงว่าผู้สื่อข่าวได้ทำหน้าที่ในฐานะมนุษยชาติ และได้ปฏิบัติต่อฝ่ายความขัดแย้งแต่ละฝ่ายอย่างมนุษยชาติเช่นเดียวกัน

ผู้สื่อข่าวจึงต้องพยายามไหว้รู้ต่อความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น โดยการให้ข้อมูลในด้านที่จะพยายามลดความขัดแย้งลง นั่นหมายถึงว่าผู้สื่อข่าวมิได้เป็นแค่ผู้เฝ้ามองเหตุการณ์แล้วรายงานที่เกิดขึ้นให้สังคมทราบเท่านั้น แต่ผู้สื่อข่าวที่ไหว้รู้ต่อความขัดแย้งและมีสันติภาพเป็นเป้าหมายในการทำงานยังจะต้องเรียนรู้และศึกษาที่จะ “วิเคราะห์ความขัดแย้ง” และค้นหาความจริง ความคิด เห็น และมุมมองใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง รายงานความเคลื่อนไหวของบุคคลที่พยายามจะแก้ไขความขัดแย้ง สังเกตการณ์ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และรายงานว่าความขัดแย้งที่คล้ายคลึงกันนี้ที่ผ่านมามีการแก้ปัญหากันอย่างไรร

รอส ไฮเวิร์ด ให้ความสรุปในตอนหนึ่งของหนังสือว่า ผู้สื่อข่าวที่ไหว้รู้ต่อความขัดแย้งและมีเป้าหมายเพื่อสันติภาพจะรายงานข่าวโดยให้ความสนใจกับการค้นหาทางออก และที่สำคัญผู้สื่อข่าวประเภทนี้จะเลือกใช้ถ้อยคำใน

การรายงานข่าวอย่างระมัดระวัง

ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ที่ภาคใต้ หรือเหตุการณ์กลางเมืองหลวง หรือเหตุการณ์ความรุนแรงอื่นๆ ล้วนจำเป็นต้องมีสื่อที่ “ไหวรู้ต่อความขัดแย้ง” เพื่อช่วยนำพาสถานการณ์ความขัดแย้งไปสู่การคลี่คลาย และไม่ตกเป็นต้นตอหลักของความรุนแรงเสียเอง เช่นที่เป็นอยู่

ไม่เช่นนั้น จะเป็นเช่น ที่ โจฮาน เกาตุง (Johan Galtung) เคยกล่าวไว้ว่า สงครามการรายงานข่าวความขัดแย้งของสื่อมวลชนคล้ายคลึงกับการรายงานข่าวกีฬา ที่มุ่งหาผู้แพ้ผู้ชนะ แทนที่จะรายงานข่าวความขัดแย้ง ให้เหมือนการกระทำเช่นเดียวกับการรายงานข่าวสุขภาพ ซึ่งผู้สื่อข่าวจะต้องอธิบายให้ผู้ป่วยทราบว่ากำลังเผชิญกับโรคอะไร และสาเหตุของโรคคืออะไร ขณะเดียวกันต้องนำเสนอด้วยว่า จะมีทางเลือกอะไรบ้างที่จะป้องกันและรักษาโรคร้ายนี้ ดังนั้น การสื่อข่าวเพื่อสันติภาพต้องคำนึงถึงความครอบคลุม เป็นธรรมและถูกต้องให้มากที่สุด เพื่อนำเสนอเหตุการณ์และมองลึกไปถึงการวิเคราะห์

ดังนั้น การรายงานข่าวเพื่อสันติภาพ สื่อมวลชนต้องก้าวให้พ้นและผ่านความคิดไปจากการตอบคำถาม 5 W 1 H (What., When, Where, Why, Who, How) ตามหลักวารสารศาสตร์แบบดั้งเดิม รอส ไฮเวิร์ด มินิยามและวิธีการสำหรับผู้สื่อข่าวที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์ความขัดแย้งว่า การทำงานของผู้สื่อข่าวมืออาชีพ ไม่ได้มุ่งหวังที่จะลดปัญหาความขัดแย้งแต่การรายงานข่าวที่ดีถูกถ่วง ไม่เอนเอียงนั้น บ่อยครั้งนำไปสู่การคลี่คลายความขัดแย้ง

โดยเขาให้ความหมายในการปฏิบัติงานสื่อข่าวท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้ง ไปสู่สันติภาพ ว่า Peace Journalism หรือการสื่อข่าวเพื่อสันติภาพ ซึ่งก็คือ การแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ ในทางวารสารศาสตร์ ที่จะเกิดกรอบความคิดของนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อมวลชน เพื่อให้การสื่อข่าวเป็นส่วนหนึ่งของความหวังในการคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

สำหรับประเทศไทย ขณะนี้สื่อมวลชนไทยมีแนวโน้มจะรายงานข่าวเพื่อสันติภาพมากขึ้นกว่าตอนที่เหตุการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นใหม่ๆ ตัวอย่างรูปธรรม เช่น การเกิดขึ้นของศูนย์ข่าวอิศรา การรายงานข่าวที่เน้นเบื้องหลังความขัดแย้งมากขึ้น การมีรายงานพิเศษที่ให้มุมมองใหม่ๆ ที่นอกเหนือจากปรากฏการณ์ที่มองเห็น แต่ทุกคนก็ยังคงต้องผลักดันให้แนวคิด

การสื่อข่าวเพื่อสันติภาพให้แพร่หลายมากขึ้น เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันสร้างสังคมที่เกิดสันติสุข

สำหรับแนวคิด Peace Journalism หรือการสื่อข่าวเพื่อสันติภาพ เป็นแนวคิดที่ ...

- เปลี่ยนค่านิยมสื่อมวลชนให้เห็นความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศีลธรรมและจริยธรรม
 - เป็นการเปิดพื้นที่สาธารณะให้กับกลุ่มคนต่างๆ อย่างเท่าเทียมกันในพื้นที่สื่อมวลชน
 - เป็นการเปิดกรอบความคิดทางวิชาการและวิชาชีพเพิ่มมากขึ้น
- Peace Journalism เป็นแนวคิดใหม่ที่ต้องร่วมกันศึกษา ปรับประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไทย และผลักดันไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

ตัวบ่งชี้ War Journalism และ Peace Journalism

War Journalism	Peace Journalism
ชี้ความเป็นฝ่ายดีฝ่ายร้าย หรือ ฝ่ายกระทำกับฝ่ายเหยื่อ	หลีกเลี่ยงการตราหน้าว่าเป็นคนดี หรือผู้ร้าย
เน้นรายงานเฉพาะสิ่งที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบัน	รายงานทั้งสาเหตุและผลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ให้ความสำคัญกับผู้นำ	คำนึงถึงความหลากหลายของผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์
เสนอข่าวเชิงรับ เฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	เสนอข่าวเชิงลึก วิเคราะห์ และนำเสนอมากกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
แสดงอคติเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชัดเจน	ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชัดเจน

ตัวบ่งชี้ War Journalism และ Peace Journalism

War Journalism	Peace Journalism
ใช้ภาษาแสดงอารมณ์ความรู้สึกเกินจริง เช่น สั่งหารหมู่ ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ปลิดชีพ	ใช้ภาษาเป็นกลางไม่แสดงอารมณ์ความรู้สึก หลีกเลี่ยงคำที่แสดงอารมณ์เกินจริง
รายงานข้อมูลที่เป็นความขัดแย้งแตกต่าง ที่จะนำไปสู่ความรุนแรงมากยิ่งขึ้น	รายงานเหตุการณ์หรือข้อตกลงต่างๆ ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้ง
ใช้ภาษาที่แสดงการตกเป็นเหยื่อ ทำให้รู้สึกเวทนา	หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อ ทำให้รู้สึกเวทนา
รายงานข้อมูลเฉพาะผลกระทบที่ชัดเจน เช่น ผู้บาดเจ็บ ผู้เสียชีวิต ทรัพย์สินเสียหาย	รายงานข้อมูลผลกระทบรอบด้านทั้งกายภาพ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรม
ใช้ภาษาที่แสดงถึงความเป็นผู้ร้าย เช่น โจรใจโหด ทมิฬ หรือใจใต้	หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่แสดงถึงความเป็นผู้ร้าย
เน้นเป้าหมายเดียวคือหาทางชนะ	เน้นแนวทางประนีประนอมทั้ง 2 ฝ่าย
เน้นผู้ที่เกี่ยวข้องเพียง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายแพ้ กับผู้ชนะ	ให้ความสำคัญกับเสียงประชาชนทั่วไป ทั้งในฐานะผู้อยู่ในเหตุการณ์ และการเป็นแหล่งข่าว
หยุดรายงานข่าวเมื่อเหตุการณ์สงบ	เกาะติดและรายงานข่าวอย่างต่อเนื่อง แม้เหตุการณ์สงบลงแล้ว

ประเด็น	Peace Journalism	War Journalism
วิธีการ (approach)	1. รายงานข่าวเชิงรุก (proactive) รายงานเพื่อเตรียมการป้องกันก่อนจะเกิดเหตุรุนแรง	1. รายงานข่าวเชิงรับ (Reactive) รอให้เกิดเหตุรุนแรง หรือเกือบจะเกิดเหตุ แล้วจึงรายงาน
	2. รายงานผลกระทบที่มองไม่เห็น เช่น ความกระทบกระเทือนทางจิตใจ ความเสียหายต่อสังคมและวัฒนธรรม	2. รายงานเฉพาะผลกระทบที่มองเห็น เช่น การบาดเจ็บ/เสียชีวิต ความเสียหายต่อทรัพย์สิน
	3. เน้นการนำเสนอคนในข่าว และแหล่งข่าวที่เป็นประชาชนทั่วไป (People-oriented)	3. เน้นการนำเสนอคนในข่าว หรือแหล่งข่าวที่เป็นชนชั้นนำ (Elite-oriented)
	4. รายงานข้อตกลงต่างๆ ที่อาจนำไปสู่การคลี่คลายความขัดแย้ง	4. เน้นการนำเสนอความแตกต่างที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง
	5. รายงานสาเหตุและผลกระทบของความขัดแย้ง	5. เน้นเฉพาะสถานการณ์ที่เกิดขึ้นปัจจุบัน (here and now)
	6. หลีกเลี่ยงการตราหน้าว่าใครเป็นฝ่ายดี ฝ่ายเลว	6. แยกแยะออกเป็นฝ่ายดี ฝ่ายร้าย หรือฝ่ายผู้กระทำกับฝ่ายเหยื่อ
	7. คำนึงถึงความหลากหลายของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และให้พื้นที่กับทุกฝ่าย (Multiparty orientation)	7. เน้นการนำเสนอเพียงคนสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งเป็นฝ่ายชนะ อีกกลุ่มเป็นฝ่ายแพ้
	8. ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Nonpartisan)	8. เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (Partisan)

ประเด็น	Peace Journalism	War Journalism
	9. มีเป้าหมาย ประเด็น และทางออกที่หลากหลาย มากกว่าหนทางเดียว เน้นการประนีประนอม (Win-win orientation)	9. เน้นเป้าหมายทางเดียว คือต้องชนะเท่านั้น (Zero-sum orientation)
	10. เกาะติดสถานการณ์และรายงานผลที่เกิดขึ้นจากสงครามแม้การสู้รบจะสงบลงแล้ว เช่น การฟื้นฟู การก่อสร้างใหม่ การใช้ข้อตกลงสันติภาพ	10. หยุดรายงานเมื่อการสู้รบสิ้นสุด มีการลงนามในข้อตกลงสันติภาพ หรือหยุดยิงแล้วผลจะไปยังที่อื่นต่อ
การใช้ภาษา (language)	11. เลี่ยงการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นการตกเป็นเหยื่อ (victimizing language) ผู้สื่อข่าวสามารถรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้ได้รับผลกระทบได้ แต่ก็ควรระบุด้วยว่าประชาชนรับมืออย่างไร หรือแก้ปัญหาอย่างไร	11. ใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นการตกเป็นเหยื่อ ที่บอกเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นกับประชาชน เช่น ยากจน เศร้า ไม่มีทางต่อสู้ นำสงสาร โศกนาฏกรรม ไม่มีคุณธรรม
	12. เลี่ยงการใช้ภาษาแสดงความเป็นผู้ร้าย (demonizing language) ใช้การอธิบายตำแหน่งชื่อที่ชัดเจน	12. ใช้ภาษาที่แสดงความเป็นผู้ร้าย เช่น ร้ายกาจ โหดเหี้ยม ป่าเถื่อน บ้าคลั่ง ผู้ก่อการร้าย หัวรุนแรง

ประเด็น	Peace Journalism	War Journalism
	13. ใช้คำที่เป็นภววิสัยและอยู่ในระดับพอดี (objective and moderate) จะใช้ภาษาที่แสดงความรุนแรงเฉพาะในสถานการณ์รุนแรงจริงๆ เท่านั้น	13. ใช้คำเร้าอารมณ์ (emotive words) เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การสังหารหมู่ ลอบสังหาร

นอกเหนือจากวิชาชีพสื่อมวลชนที่ต้องนำเสนอและรายงานข่าว 5 W 1 H ตามหลักวารสารแล้ว ยังต้องเพิ่มเติม “S” (Solutions) หรือทางออกของปัญหา และ “C” (Common ground) หรือจุดร่วมทางความคิดใส่เข้าไปในข้อมูลที่รายงานข่าวด้วย เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ไปสู่สันติภาพ ทั้งนี้ จะช่วยให้ผู้สื่อข่าามีเป้าหมายที่จะให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลเพื่อขยายประเด็นต่อไปนี้

1. หาคำตอบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไรบ้าง ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นใครบ้าง และแต่ละฝ่ายมีเป้าหมายอะไร
2. โครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์ คือสาเหตุที่ซ่อนอยู่เบื้องลึกของความขัดแย้งนี้หรือไม่
3. มีทางออกที่หลากหลายและสร้างสรรค์ใดบ้างที่จะก้าวผ่านความขัดแย้งนี้ และจะสามารถป้องกันไม่ให้ความรุนแรงเกิดขึ้น
4. ถ้าความรุนแรงเกิดขึ้นแล้ว ผลกระทบที่มองไม่เห็นที่อาจเกิดขึ้นมีอะไรบ้าง เช่น ความเจ็บปวด ความสูญเสียทางจิตใจและวัฒนธรรมอันอาจนำไปสู่ความเคียดแค้นชิงชัง
5. องค์กรใด หรือใครบ้างที่ทำหน้าที่ในการป้องกันความรุนแรง และมีแนวทางอย่างไร สังคมและสื่อมวลชนควรจะมีหนทางใดในการสนับสนุนองค์กรเหล่านี้ได้บ้าง
6. ใครเป็นผู้เยียวยา บำรุง และซ่อมแซมความสูญเสีย และสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นได้บ้าง

จากเหตุการณ์ความขัดแย้ง วุ่นวายที่เกิดขึ้นมีสาเหตุและเบื้องหลังของปัญหาที่สลับซับซ้อนเกินกว่าที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะหาคำตอบได้เพียงลำพัง แต่หากสื่อมวลชนได้พยายามอย่างเต็มที่กำลังที่จะใช้เทคนิคการสื่อข่าวแบบสืบสวนสอบสวน (Investigative reporting) ผนวกกับแนวปฏิบัติของการสื่อข่าวเพื่อสันติภาพ (Peace Journalism) ยึดเป้าหมายของความสงบสุขที่ปราศจากความรุนแรงเป็นสำคัญ ความสลับซับซ้อนนี้อาจจะสามารถคลี่คลายลงได้

เมื่อสรุปประเด็นให้ชัดเจน ถึงวิธีการนำเสนอข้อมูล ที่สื่อมวลชนเพื่อสันติภาพควรปฏิบัติ ดังนี้

1. หลีกเลี่ยงการนำเสนอภาพความขัดแย้งที่เป็นการเอาชนะคะคานกันของ 2 ฝ่าย ไม่ด่วนสรุปและแบ่งฝักฝ่าย แต่ต้องเปิดใจเพื่อหาบทสรุปที่หลากหลาย
2. หลีกเลี่ยงการยึดติดกับความแตกต่างระหว่างตัวเรากับผู้อื่น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง
3. หลีกเลี่ยงกับการเข้าไปจัดการกับความขัดแย้ง แต่ต้องพยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์และผลที่ตามมาทั้งในปัจจุบัน และอนาคต
4. หลีกเลี่ยงการประเมินค่าความรุนแรงเพียงผลกระทบที่เป็นรูปธรรม แต่ต้องรายงานผลกระทบที่มองไม่เห็นด้วย เช่น ผลกระทบในอนาคต หรือความเจ็บปวดทางใจ
5. หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงผู้ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยแค่คำกล่าวของผู้นำ แต่จะต้องสืบสวนหาเป้าหมายที่ลึกลงไป เช่น คนระดับล่างที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์
6. หลีกเลี่ยงการตอกย้ำเกี่ยวกับสิ่งที่จะสร้างความแตกแยกของคนสองกลุ่ม แต่ต้องพยายามที่จะถามสิ่งที่จะนำไปสู่การผสมกลมกลืน ซึ่งจะทำให้การรายงานข่าวสามารถให้คำตอบกับเป้าหมายหรือหนทางร่วมกันได้ในที่สุด
7. หลีกเลี่ยงการรายงานเพียงแค่พฤติกรรมความรุนแรงและอธิบายแต่ความน่ากลัว แต่ต้องแสดงให้เห็นว่าผู้คนถูกปิดกั้นและหมดความหวังขนาดไหนที่ต้องเผชิญกับความขัดแย้ง

8. หลีกเลี่ยงการเน้นความเจ็บปวด ความกลัว และความเศร้าโศกของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องนำเสนอข่าวที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจ็บปวด เศร้าโศก และความกลัวของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

9. หลีกเลี่ยงการกล่าวหาคนใดคนหนึ่งว่าเป็นผู้เริ่มต้นความรุนแรง แต่ต้องพยายามมองว่าแต่ละฝ่ายมีส่วนร่วมเกี่ยวกับปัญหาและประเด็นต่างๆ อย่างไร

10. หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อ แต่จะต้องรายงานเพียงสิ่งที่เกิดขึ้น และถามด้วยว่าเขาจะจัดการกับเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างไร หรือคิดเห็นอย่างไร

11. หลีกเลี่ยงการใช้คำแสดงอารมณ์ที่คลุมเครือ เพื่ออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคล เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การสังหารหมู่ การลอบสังหาร แต่ต้องอธิบายอย่างตรงไปตรงมา และสะท้อนเหตุการณ์จริง

12. หลีกเลี่ยงการใช้คำขยาย เช่น เลวทราม ทารุณ โหดร้าย ป่าเถื่อน คำแบบนี้สะท้อนความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องรายงานการกระทำที่ไม่เหมาะสมโดยอธิบายข้อมูลให้ชัดเจน

13. หลีกเลี่ยงการใช้คำที่ตีตรา เช่น ผู้ก่อการร้าย พวกหัวรุนแรง พวกบ้าคลั่ง ซึ่งเป็นคำที่ไม่มีใครยินดีให้เรียกชื่อของตนเอง แต่ผู้สื่อข่าวจะต้องพยายามเรียกขานชื่อพวกเขาด้วยชื่อที่พวกเขาเรียกตนเอง หรืออธิบายด้วยภาษาที่ตรงไปตรงมา

14. หลีกเลี่ยงการเน้นย้ำไปที่การละเมิดสิทธิมนุษยชน ผู้กระทำความผิด หรือพฤติกรรมที่ผิดพลาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องพยายามที่จะแสดงให้เห็นชื่อของผู้กระทำความผิดจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

15. หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นหรือการกล่าวอ้างที่ดูคล้ายเป็นความจริง แต่ต้องระบุให้ชัดเจนว่าเป็นความเห็นของใคร หรือใครกล่าวหาใคร

16. หลีกเลี่ยงการรับรองเอกสารที่เป็นของผู้นำ ที่จะนำไปสู่ชัยชนะของการใช้กำลัง แต่จะต้องถามถึงสิ่งที่จะแก้ไข หรือรับมือกับความขัดแย้งอย่างสันติ

17. หลีกเลี่ยงการรอคอยให้ผู้นำเสนอแนะทางออก แต่ต้องพยายามหาแนวทางสร้างสันติจากทุกฝ่ายทั้งภาคประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

แนวปฏิบัติการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งด้านศาสนา

การเคารพ “สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน” ของบุคคล ในการให้ “เสรีภาพ” นับถือ “ศาสนา” เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นในทุกสังคม และทุกชนชั้น แต่มีหลายครั้งที่ “ศาสนา” ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ เป็นเหตุผล ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ถือเป็นประเด็นละเอียดอ่อนยิ่งนัก

กรณีที่เป็นรูปธรรม คือการรายงานข่าวมีความอ่อนไหวอันเนื่องมาจาก วิศวกรรมอาคารเวสต์เทรต เซ็นเตอร์ และอาคารกระทรวงกลาโหม ของประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อ 11 กันยายน 2544 มีการรายงานข่าว เสนอบทความ และภาพการ์ตูน เพื่อให้คนไทยได้รับทราบความเป็นมา และความเคลื่อนไหวอย่างหลากหลายแง่มุมเช่นเดียวกับสื่อมวลชนต่างประเทศ โดยมีความพยายามของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่ดึงเอาศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง อันเป็นเรื่องล่อแหลมต่อสถานการณ์ที่อ่อนไหวอย่างยิ่ง ที่ว่าด้วยเรื่องความเชื่อของคนมุสลิม และความคิดของคนชาติตะวันตก

ขณะที่ประเทศไทย มีการจุดประเด็นศาสนาขึ้นมา เกือบจะทุกครั้งที่มีการตราร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ว่าด้วยประเด็น “พุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ” อารมณ์ความนึกคิด และความรู้สึกของคนไทยก็จะเกิดขึ้นทันทีในเรื่อง ความล่อแหลมต่อความมั่นคงของชาติ นำไปสู่การแบ่งแยกดินแดน และความเป็นไปได้ที่จะเกิดความรู้สึกเป็นประชากรชั้นสองของคนกลุ่มหนึ่ง นำมาซึ่งความไม่ไว้วางใจของคนในชาติ และกลุ่มชาติที่นับถือศาสนาต่างกัน

ประเด็นละเอียดอ่อนเช่นนี้ หากขาดความพึงระมัดระวัง ขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบ อาจนำมาซึ่งความแตกแยกของคนในชาติได้ สื่อมวลชน ซึ่งมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูล จึงต้องดูแลด้านจริยธรรม มีความห่วงใยในเรื่องเหล่านี้เช่นกัน เพื่อป้องกันปัญหาใดๆ ที่อาจเกิดขึ้น และเพื่อดำรงไว้ซึ่งจริยธรรม

การเคารพสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะใช้เสรีภาพในการนับถือศาสนา ประกอบพิธีการศาสนาและการเผยแพร่คำสั่งสอนทางศาสนา ในการรายงานข่าวหรือทำรายการจะต้องไม่ส่อไปในทางลบหลู่ความเชื่อถือศรัทธาของบุคคล ขณะเดียวกันเราก็มีภาระหน้าที่ในการปกป้องผู้อ่อนแอที่อาจจะตกเป็นเหยื่อของการล่อลวง

บรรษัทกระจายเสียงและแพร่ภาพแห่งบริเตน (บีบีซี) มีแนวปฏิบัติและกรอบจรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน ถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งของผู้ที่ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ที่จะปฏิบัติให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน เพื่อความสงบสุข และสันติภาพของสังคม

หลักในการนำเสนอประเด็น “ศาสนา” ดังกล่าว ต้องปฏิบัติ

1. สื่อมีหน้าที่ต้องรายงาน หรือกล่าวถึงความเชื่อถือและการประกอบศาสนกิจของศาสนาใหญ่ๆ ของโลกด้วยความเที่ยงตรงปราศจากอคติ
2. ต้องไม่บิดเบือน หรือกีดกัน การแสดงทัศนะและความเชื่อถือศรัทธาทางศาสนาของบุคคล
3. ตระหนักถึงความอ่อนไหวของผู้ที่มีความเชื่อถือศรัทธา เมื่อสื่ออ้างอิงหรือพาดพิงถึง สัญลักษณ์ ชื่อ ภาพลักษณ์ จารีต พิธีกรรม ประวัติ จารีก ภาษา วัตถุโบราณของศาสนาต่างๆ ต้องรายงานด้วยความระมัดระวังทั้งการใช้ภาษา เสียง หรือภาพ
4. ต้องเคารพต่อวันสำคัญทางศาสนา รวมถึงการประกอบพิธีกรรม การบูชา การปฏิบัติธรรม หรือประเพณีในวันดังกล่าว
5. หากประสงค์รายงานข่าว นำเสนอบทความทางศาสนา ต้องไม่มีเป้าหมายในการชักชวนผู้อ่านให้มาเลื่อมใสนับถือศาสนานั้นๆ และต้องระมัดระวังไม่ให้บุคคลซึ่งเป็นแหล่งข่าว พุดจาพาดพิงในทางลบหลู่ศาสนาอื่นๆ
6. การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา อาจจะมีบุคคลที่เราเชิญมาร่วมออกอากาศกล่าวอ้างถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือมีบุญญาภิหาร โดยบุคคลเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ ต้องระมัดระวังให้เนื้อหาประเภทนี้ นำเสนอ เผยแพร่ไปสู่กลุ่มเด็กๆ และผู้เยาว์ให้หลงเชื่ออย่างมกมาย
7. ในการนำเสนอข้อมูลเชิงตลกหรือเสียดสี ควรหาหรืออย่างรอบคอบ เมื่อต้องมีการพาดพิงถึงผู้นำทางศาสนาใดศาสนาหนึ่ง

แนวปฏิบัติในการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง จากสงคราม และเหตุก่อการร้าย

เหตุการณ์รุนแรงเกี่ยวกับการปะทะ สงคราม เป็นความขัดแย้งที่แสดงถึง อารมณ์และขวัญของผู้คน เมื่อได้เห็นได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับเหตุร้ายแรง ความ เสี่ยงภัย ความสูญเสียทางเลือดเนื้อ บาดแผลความเจ็บปวด และความทุกข์ ทรมาน ซึ่งอาจจะมีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่ล้มตาย หรือตกอยู่ในสภาพทุกข์ ร้อนเจ็บปวด สื่อมวลชนต้องระมัดระวังเมื่อทำหน้าที่การรายงานเหตุการณ์ดัง กกล่าว

โดยหลักทั่วไป ในการนำเสนอต้องพิจารณาพิเคราะห์พิจารณาการนำเสนอข่าวที่ ต้องบอกให้ชัดเจนว่า แหล่งข่าวคือใครมาจากไหน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าหาก มีความลับสนหรือรายละเอียดที่ขัดแย้งกัน ถ้าได้รายงานมาจากสำนักข่าวอื่นๆ หรือบุคคลที่สามเราจะต้อง ตัดป้าย ให้ชัดว่าต้นตอของข่าวมาจากไหน

ถ้าอยู่ในภาวะศึกสงคราม รายงานข่าวบางชิ้นที่มาจากภาคสนามอาจ จะต้องผ่านการตรวจสอบ (censored) หรือควบคุมเนื้อหาจากเจ้าหน้าที่ ซึ่ง ต้องเปิดเผยต่อผู้อ่านให้รู้ถึงข้อจำกัดในการรายงานข่าว และระเบียบข้อบังคับ ในการทำงานของสื่อมวลชนว่าสื่อถูกบังคับให้อยู่ในกรอบ

การใช้ถ้อยคำภาษา ส่วนวนในการนำเสนอข่าว รายงานเหตุการณ์ต้อง มีความเหมาะสมสุขุม ต้องไม่พยายามสร้างบรรยากาศให้อีกทีเกินจริง ต้อง หลีกเลี่ยงการใช้อารมณ์ ความรู้สึกในการรายงานข่าวและเนื้อหาสาระ เนื่องจากมีความสำคัญในการชักจูงผู้อ่านอย่างมาก

ในการรายงานความจริงของสงคราม สื่อต้องไม่ปิดบังสภาพความโหด ร้ายทารุณที่เกิดขึ้น แต่ในเวลาเดียวกันสื่อจะต้องเคารพในศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของเหยื่อ โดยต้องชั่งน้ำหนักว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดที่จะ ต้องเผยให้เห็นภาพที่มีรายละเอียดที่สยดสยอง สะเทือนขวัญ และต้องให้ เกียรติแก่ญาติพี่น้องของคนตาย ด้วยการรอกจนกว่าญาติพี่น้องของเขาได้รับ แจ้งข่าวร้ายก่อน ที่สื่อจะเปิดเผยชื่อคนตายออกอากาศสู่สาธารณชน

นอกจากนี้ การเปิดให้แสดงความคิดเห็นประชาชนทั่วไป ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง กับสงคราม การปะทะ เหตุรุนแรง การก่อการร้าย สื่อจะต้องกลั่นกรองไม่ ปล່อยให้มีภาพหรือข้อความที่ใช้ภาษาไม่เหมาะสม หรือปล່อยให้มีการใส่ อารมณ์มากกว่าการโต้แย้งกันด้วยเหตุผล

ในส่วนของการนำเสนอเหตุการณ์รุนแรง ประเด็นการก่อการร้าย ซึ่งรายงานด้วยความรวดเร็ว ด้วยความถูกต้องเที่ยงตรง และด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม สื่อต้องระมัดระวังในการเลือกใช้คำพูดและน้ำเสียงในรายงานข่าว โดยไม่ใส่อารมณ์เข้าไปในเนื้อหาข่าว ต้องไม่ปะปนอคติหรือใส่ค่านิยมของผู้สื่อข่าวเข้าไปในเนื้อหาข่าว

ที่สำคัญควรระวังหลีกเลี่ยงในการกล่าวถึงบุคคลว่าเป็นผู้ก่อการร้าย จนกว่าจะมีการตัดสินคดีในศาล ถ้าหากเจ้าหน้าที่ผู้ให้ข่าวใช้คำนี้ก็ต้องแสดงให้เห็นชัดว่าใครเป็นผู้ก่อการร้าย และต้องอ้างแหล่งข่าวตลอดเวลาที่ใช้คำนี้ หากไม่เช่นนั้น การกล่าวหาว่าใครเป็นผู้ก่อการร้าย เท่ากับตีดาบประทับตราให้เขาดังกล่าว อาจจะเป็นอุปสรรคในการแสวงหาข้อเท็จจริง สื่อมีหน้าที่รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นหน้าที่ของคนอื่นๆ ที่จะตัดสินว่าใครก่อเหตุอะไรกับใครจนกว่าจะมีคำตัดสินของศาลออกมา ดังนั้น ควรเลือกใช้คำบ่งชี้ถึงผู้ก่อเหตุ อาทิ กลุ่มมือปืน (Gunmen) ผู้วางระเบิด (bomber) กลุ่มผู้โจมตี (attacker) นักจับตัวประกัน (kidnapper) กลุ่มนิยมความรุนแรง (militant) กลุ่มก่อการกบฏ (insurgent) เป็นต้น สื่อมวลชนจำเป็นต้องวางตัวให้ปลอดจากอคติ รายงานข้อเท็จจริงโดยปราศจากสีสัน ไม่ปรุงแต่ง แม้ใครก็ตามที่กล่าวหาบุคคลอื่นว่าเป็นผู้ก่อการร้าย สื่อต้องแยกแยะให้ชัดว่าใครเป็นคนกล่าวหาต้องอ้างถึงทุกครั้ง และแยกตัวเองออกมาจากผู้ที่ถูกกล่าวหาอย่างชัดเจนว่า สื่อไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้กล่าวหา นั่น ให้เป็นหน้าที่ของผู้อ่าน ตัดสินเอาเองว่าใครก่อเหตุอะไรกับใคร หรือจะเชื่อตามข้อกล่าวหาหรือไม่

นอกจากนี้ การคุกคามและคำขู่ลวงว่าจะมีการก่อเหตุร้าย เช่น การวางระเบิดสถานที่ หรือการลอบทำร้ายบุคคล คำขู่หรือคำเตือนดังกล่าวอาจจะมาในรูปแบบของโทรศัพท์ โทรสาร อีเมล เทปบันทึกเสียง จดหมาย หรือเท็กซ์ข้อความ สื่อต้องไม่รับนำเสนอรายงานทันที สมควรจะต้องส่งเรื่องหรือตรวจสอบเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือฝ่ายความมั่นคงก่อน

รวมถึงสื่อจะต้องไม่รายงาน เปิดเผยข้อมูลที่ละเอียดอ่อน อันเกี่ยวกับความปลอดภัยส่วนบุคคลหรือสถานที่สำคัญ ซึ่งอาจจะเป็นการสนับสนุนการโจมตีของกลุ่มที่ต้องการก่อเหตุร้าย เช่น กำหนดการเดินทางหรือระบบการรักษาความปลอดภัยของบุคคลสำคัญ หรือสถานที่ราชการ ทั้งนี้ มักจะมีกลุ่มบุคคลต่างๆ ต้องการใช้สื่อมวลชน เป็นเครื่องมือ มักจะมีคนส่งคำขู่ลวง

(Hoaxes) เข้ามาอยู่เสมอๆ เป็นหน้าที่ของผู้สื่อข่าวที่ต้องกรองแยกแยะข้อมูลต่างๆ ที่ไหลเข้ามา

สำหรับ การจับตัวประกัน การลักพา การจี้เครื่องบิน ยานพาหนะ บุกยึดสถานที่ราชการ ในการรายงานข่าวเหตุร้ายเช่นนี้ สื่อต้องระมัดระวังว่า ข้อความหรือภาพใดๆ ในการเผยแพร่ ย่อมต้องผ่านหูผ่านตาของผู้ก่อเหตุ หรือพรรคพวกของผู้ก่อเหตุ ทั้งในประเทศ และที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศ จึงต้องระวังชี้แจงในเรื่องการนำเสนอข้อเรียกร้องของผู้ก่อเหตุ ให้อยู่ในกรอบแห่งความเหมาะสม ต้องระวังไม่ให้ตกเป็นปากเป็นเสียงของผู้ก่อเหตุ โดยเฉพาะในกรณีที่พวกเขาติดต่อกับสื่อมวลชนโดยตรงเพื่อขอใช้เป็นเวทีในการแจ้งข้อเรียกร้อง ข้อต่อรอง ของพวกเขา

วิธีการปฏิบัติของผู้สื่อข่าว หากสัมภาษณ์ผู้ก่อเหตุ ไม่สมควรนำเสนอเหตุการณ์ผ่านสื่อแบบเรียลไทม์ หรือการออกอากาศสดผ่านสื่อใหม่ (new media) ในทันที เช่น ไม่ถ่ายทอดเทปเสียง หรือเทปวิดีโอที่ส่งมาจากผู้ก่อเหตุออกอากาศสด แม้กระทั่ง การนำเสนอข้อเรียกร้องใดจากผู้ก่อเหตุ จะต้องมีการตรวจสอบ ผ่านการพิจารณาไตร่ตรองของกองบรรณาธิการ หรือได้รับการอนุมัติจากบรรณาธิการอาวุโส เสียก่อน

ในการติดตามรายงานข่าวเกี่ยวกับเหตุร้ายดังกล่าว เราจะต้องรับฟังคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและฝ่ายความมั่นคง เกี่ยวกับการปล่อยข้อความหรือภาพบางอย่างออกไป ที่อาจจะทำให้สถานการณ์ที่ความรุนแรงมากขึ้น ในบางกรณีสื่อมวลชนอาจจะได้รับคำขอร้องมิให้รายงานข้อมูลหรือตีพิมพ์ภาพบางอย่างออกไป ซึ่งควรจะปฏิบัติตามถ้าหากมีความสมเหตุสมผล ในบางเวลาถ้าหากเจ้าหน้าที่และฝ่ายความมั่นคงต้องการให้สื่อนำเสนอข้อมูลบางอย่างออกไป ก็ต้องพิจารณาความสมเหตุสมผลก่อน แต่สิ่งที่ไม่ปฏิบัติตามคือ จะไม่เผยแพร่ข้อความหรือภาพที่รู้แน่ชัดว่าเป็นเท็จ

แนวทางปฏิบัติในการรายงานข่าวสถานการณ์ภาวะฉุกเฉิน เหตุร้าย และภัยธรรมชาติ

ในการทำข่าวหรือรายงานเหตุร้าย ภัยธรรมชาติ อุบัติเหตุขนาดใหญ่ ภาวะฉุกเฉิน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ เรื่องสำคัญอันดับแรกคือ แหล่งที่มาของข่าว สื่อต้องตระหนักด้วยว่าตัวเลขเกี่ยวกับผู้เสียชีวิตและความเสีย

หายที่เข้ามาในระยะแรกๆ ของข่าวนั้นมักจะไม่ถูกต้องกับความเป็นจริง หากมีแหล่งข่าวมากกว่าหนึ่งและตัวเลขที่ส่งเข้ามาไม่ตรงกัน สื่อต้องบอกตัวเลขประเมินต่ำสุดและสูงสุด ควบคู่กันไป

ถ้ากรณีมีผู้คนล้มตาย เสียชีวิต บาดเจ็บ หรือสูญหาย สื่อควรรำลึกอยู่เสมอว่า ญาติพี่น้องของพวกเขาควรได้รับแจ้งข่าวร้ายจากเจ้าหน้าที่ก่อน ที่สื่อจะชี้ตัวออกอากาศไป เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งที่ญาติพี่น้องของผู้ตายต้องรับฟังข่าวร้ายจากสื่อสารมวลชน

รวมถึงสื่อควรให้ข้อมูลจำเพาะเมื่อได้รับการยืนยันแล้วเพื่อรายงานเหตุการณ์ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อลดความวิตกกังวลในหมู่ญาติมิตร เช่น ชาวเครื่องบินตก ถ้าสื่อได้ชื่อของสายการบิน หมายเลขเที่ยวบิน ออกจากสนามบินใด เวลาใด และจุดหมายปลายทาง จะช่วยลดความวิตกกังวลของคนจำนวนมากลงไปได้

และควรร่วมมือกับหน่วยกู้ภัย ซึ่งพยายามนำความช่วยเหลือหรือข่าวสารเข้าไปในพื้นที่หายนะหรืออยู่ภายใต้ภาวะฉุกเฉิน การช่วยกระจายข้อมูลข่าวสาร คำเตือนอาจจะช่วยชีวิตผู้คนลดความเสียหายลงได้ อย่างไรก็ตาม ผู้สื่อข่าวจะต้องพินิจพิจารณาว่าข้อมูลข่าวสารหรือคำเตือนนั้นเที่ยงตรงตามข้อเท็จจริงหรือไม่ และถือเอกลักษณ์ที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด

สำหรับ การรายงานข่าวการชุมนุม การประท้วง การจลาจล การก่อเหตุร้ายจลาจล ผู้สื่อข่าวต้องดำเนินการอย่างรอบด้านครบถ้วน สะท้อนภาพใหญ่และเป็นกลาง พึงสังวรว่า การรายงานแบบคาดคะเนสถานการณ์ล่วงหน้าก่อนเหตุการณ์จะเกิดขึ้น อาจจะเป็นการหลอกลวงให้เกิดเหตุร้ายหรือไม่

หากการเข้าไปติดตามทำข่าวของสื่อในบริเวณที่มีการชุมนุม มีส่วนทำให้พวกชุมนุมเกิดการอีกheimต้องการแสดงออก เราต้องถอนตัวออกทันที ขณะที่สื่อต้องระมัดระวังการรายงานจำนวนหรือตัวเลขของผู้เข้าชุมนุม เพราะยังไม่มีวิธีการใดที่สามารถคำนวณจำนวนผู้คนได้อย่างแม่นยำ ผู้สื่อข่าวจะต้องอ้างชื่อของแหล่งข่าวที่ให้ตัวเลข และถ้ามีหลายแหล่งข่าวที่ให้ตัวเลขที่ผิดกันมาก ผู้สื่อข่าวจะต้องให้ทั้งตัวเลขมากที่สุดและน้อยสุดพร้อมกับชื่อผู้ให้ตัวเลขนั้น

ในการชุมนุมขนาดใหญ่ เป็นการยากที่ผู้สื่อข่าวซึ่งอยู่มุมหนึ่งของการชุมนุมจะสามารถรายงานสถานการณ์ได้อย่างรอบด้าน จึงควรหาข้อมูลอีก

ด้านหนึ่ง และพยายามให้ภาพกว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะควรหา นักวิชาการนักวิเคราะห์หรือสาระมาให้ภาพรวมและบริบทของเหตุการณ์ ประกอบ การรายงานเหตุการณ์

ส่วนการรายงานเหตุ **อาชญากรรมและพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม ต่อสาธารณชน** (Crime and Anti-Social Behaviour) ผู้สื่อข่าวต้องรายงาน ข้อเท็จจริงพร้อมด้วยบริบท อันเป็นภาพกว้างของชาวนั้นด้วย จะต้องไม่สร้างความ ตื่นตระหนกต่อประชาชนอย่างเกินกว่าเหตุ โดยสร้างความรู้สึกที่ทุกคน จะกลายเป็นเหยื่อของอาชญากรรมนั้นกันไปหมด

หลักการทำข่าวอาชญากรรม การรายงานเหตุการณ์ต้องไม่สอดใส่ ข้อมูลหรือเนื้อหาที่จะยั่วยู่ให้มีการประกอบอาชญากรรม หรือชักนำไปสู่การ ก่อความไม่สงบ ผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการประจำวันจะต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วน ว่ามีความจำเป็นแค่ไหนที่จะต้องสอดใส่เนื้อหาที่อาจนำไปสู่การชี้หน้าให้ก่อ อาชญากรรม โดยต้องคำนึงถึงสิทธิส่วนตัวและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ ผู้เคราะห์ร้ายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในการรายงานเหตุการณ์ ไม่ให้ ประเจิดประเจ้อ หรือรู้สึกถูกซ้ำเติม ทั้งนี้ จะต้องสร้างความสมดุลระหว่าง สิทธิในการรับรู้ของประชาชน และสิทธิส่วนบุคคลของเหยื่ออาชญากรรม

โดยผู้สื่อข่าวต้องซึ่งน้ำหนักดูว่ามีเหตุผลมากน้อยแค่ไหนในการรายงาน หรือเสนอเหตุการณ์ที่เปิดเผยเทคนิค หรือให้รายละเอียดขั้นตอนในการก่อ อาชญากรรม ซึ่งอาจจะมีการลอกเลียนนำไปใช้ และโดยตามปกติ สื่อไม่ควร จะสัมภาษณ์อาชญากร หรือผู้ที่มีพฤติกรรมเป็นอาชญากร หากมีความ จำเป็นต้องสัมภาษณ์อาชญากร ผู้สื่อข่าวจะต้องได้รับอนุมัติจากบรรณาธิการ อากูสก่อน เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว เนื้อหาการสัมภาษณ์จะต้องไม่สื่อไปในทาง สร้างความกลัวให้กับอาชญากรรม ไม่เสนอเนื้อหาทางเทคนิคของการกระทำ ผิดที่อาจจะมีการนำไปลอกเลียนแบบ และไม่เป็นการลบหลู่กระบวนการ ยุติธรรม

นอกจากนี้ ผู้สื่อข่าวต้องไม่สัมภาษณ์ผู้มีความผิดต้องโทษ โดยไม่ได้ รับความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่ ผู้ดูแลเรือนจำ และจะไม่สัมภาษณ์นักโทษ ที่หลบหนีออกจากเรือนจำ หากจำเป็นต้องรายงาน ควรผ่านการพิจารณาจาก บรรณาธิการ เสียก่อน

ในการสัมภาษณ์พยานหรือบุคคลที่อาจจะเป็นพยาน สื่อจะต้องระมัดระวังไม่ส่อไปในทางเข้าไปแทรกแซงการไต่สวนและกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการกล่าวถึงหลักฐานคำให้การ ระหว่างการไต่สวนคดีในศาล โดยควรปรึกษากับฝ่ายกฎหมายก่อนเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกกล่าวหาว่าหมิ่นศาล และถ้ามีคำสั่งศาลใดๆ เกี่ยวกับรายงานข่าวอาชญากรรมหรือการไต่สวนคดี สื่อมวลชนต้องปฏิบัติตาม

กรณีการรายงานข่าวอาชญากรรม ผู้สื่อข่าวอาจจะต้องติดต่อหาข้อมูลกับญาติพี่น้องของอาชญากรนั้น สื่อมวลชนจะต้องไม่สร้างแรงกดดันหรือสร้างความอับอายขายหน้าให้แก่พวกเขา และต้องไม่เหมารวมโดยไร้หลักฐานว่าญาติพี่น้องของเขารู้เห็นเป็นใจหรือมีความผิดด้วย

แนวทางปฏิบัติในการรายงานสถานการณ์ในความพยายามในการฆ่าตัวตาย หรือทำร้ายตัวเอง ประเด็นเหล่านี้มีความระมัดระวังเป็นพิเศษในการเสนอภาพหรือข่าวเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย ความพยายามที่จะฆ่าตัวตาย หรือการทำร้ายร่างกายตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นรายการข่าว เหตุการณ์ปัจจุบันหรือรายการสารคดี โดยเฉพาะสื่อมวลชนต้องไม่เผยแพร่ละเอียดถึงวิธีการและเทคนิคต่างๆ ให้ตระหนักว่าสาระที่นำเสนอออกอากาศนั้นจะต้องไม่ส่อไปในทางที่ชี้ชัดว่าเป็นแนวทางที่น่าเอาอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องที่แต่งขึ้น อาจจะมีส่วนโน้มน้าวผู้ที่ตกอยู่ในความยากลำบาก ตัดสินใจเลียนแบบ

กรณีการรายงานสถานการณ์ **เหตุโศกนาฏกรรม** หลังจากเกิดเหตุเศร้าสลด เช่นการเสียชีวิตของบุคคลสำคัญ หรือเหตุโศกนาฏกรรมครั้งใหญ่ เช่นแผ่นดินไหว สึนามิ รถไฟชนกัน การก่อการร้ายครั้งใหญ่ ที่มีผู้คนตายจำนวนมาก สื่อมวลชนต้องรับผิดชอบต่อสังคม จึงควรจะต้องทบทวนเนื้อหาเหตุการณ์ที่กำลังจะตีพิมพ์ว่าเหมาะสมกับบรรยากาศในขณะนั้นหรือไม่ เพื่อให้ไม่ให้เกิดความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งอาจจะมีความรู้สึก หรือมีส่วนร่วมในความเศร้าสลดจากเหตุการณ์นั้นๆ ทั้งนี้รวมไปถึงการนำเสนอเหตุการณ์รำลึกเมื่อถึงโอกาสครบรอบปีของเหตุเศร้าสลดนั้น ก็ไม่ควรนำเอารายการบันเทิงมากกล่าวถึง มาเรียงลำดับก่อนหรือหลังรายการรำลึกถึงเหตุเศร้าสลด

ถอดบทเรียนการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง ทางการเมืองกรณีทำข่าวชุมนุมประท้วง (มือบ)

วันนี้การเมืองไทยเดินเข้าสู่ยุคที่มีความผันผวนสูงมาก อย่างน้อยก็ 3 ปี เป็นความผันผวนอันสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งของผู้คนในสังคมที่มันดำรง จมลึกจนยากที่ย้อนกลับไปหาสาเหตุหรือค้นหาว่าจุดเริ่มต้นของเรื่องมันอยู่ ตรงไหนและเมื่อไหร่

บ้างก็ว่าเริ่มจากพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ได้สถาปนา สิ่งที่นักวิชาการจำนวนหนึ่งเรียกว่า “ระบอบทักษิณ” ขึ้นมาในระบบการเมือง ไทย อันหมายถึงระบอบที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นศูนย์กลาง เป็นประชาธิปไตย ที่มีการรวมศูนย์อำนาจครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทย

บ้างก็ว่าเริ่มจากการก่อตัวของกลุ่ม “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ที่ลากเอาผู้คนมาสวมเสื้อสีเหลืองเป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้โค่นล้ม “ระบอบทักษิณ” พร้อมกันนั้นก็ได้กวาดต้อนคนที่ใส่เสื้อสีอื่นไปยืนอยู่ฝั่งตรงข้ามแทบทั้งหมด

ไม่ว่าฝ่ายไหนจะเริ่มก่อนเรื่องก่อนกันก็ตาม แต่วันนี้สภาพความขัดแย้ง ทางการเมืองของคนไทยด้วยกันเข้มข้นถึงจุดที่พร้อมจะแตกชีวิตกันได้ สีแดง สีเหลือง สามารถประจันหน้ากันได้ทุกที่ทุกเวลาเพื่อพิสูจน์จุดยืนทางการเมือง ของแต่ละฝ่าย ถ้าพังถ้าสองฝ่ายใช้กำลังร่างกายเข้าปะทะกันคงไม่มีอะไรให้ ต้องหนักใจ แต่เมื่อมีการใช้ตัวช่วยทั้งอาวุธหนักทั้งอาวุธเบา ปืน ระเบิด เริ่ม ทำให้บรรยากาศการต่อสู้ทางการเมืองตึงเครียด ยกกระดานไปเป็นสงคราม ขณะที่สนามข่าวได้แปลงโฉมไปใกล้เคียงกับสมรภูมิมิรบไปทุกขณะ

“สุณัย ผาสุข” ที่ปรึกษาอิวแมนไรท์ วอชต์ ประจำประเทศไทย เคย กล่าวไว้ว่า การรายงานตามความเป็นจริงของผู้สื่อข่าวในประเทศไทยได้ข้อสรุปว่า ในรอบปีที่ผ่านมารายการการเป็นปรปักษ์ อย่างชัดเจน ถึงขั้นใช้ ความรุนแรงต่อร่างกายกับผู้สื่อข่าว จากผู้ชุมนุมทั้ง 2 ฝ่าย เราอยากเรียกร้อง ต่อผู้ชุมนุมว่าอย่าใช้ความรุนแรงอย่าละเมิดสิทธิเสรีภาพ เราอยู่ในบริบทของ การเรียกร้องความยุติธรรมให้เกิดขึ้น ในช่วงที่ผ่านมามีการถูกละเมิดสิทธิ เสรีภาพสื่อ ดังนั้นใครที่ถูกทำร้าย ต้องได้รับความยุติธรรม

เราเดินผ่านสนามรบ

ในฐานะ “นักข่าว” ที่ต้องทำหน้าที่รายงานข่าวในสถานการณ์ที่สุ่มเสี่ยง มีแนวโน้มจะเกิดการปะทะได้ทุกเมื่อทั้งการปะทะกันระหว่างมวลชนด้วยตัวเอง หรือมวลชนกับเจ้าหน้าที่รัฐทั้งทหารและตำรวจ การมุ่งค้นหาคำตอบว่าความผันผวนของการเมืองไทยว่าเริ่มต้นจากจุดไหน อาจจะไม่สำคัญเท่าการพยายามเรียนรู้วิธีการปฏิบัติตัว เพื่อรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินโดยเฉพาะเหตุการณ์ปะทะกันที่อาจจะลุกลามเป็นจลาจลได้ทุกเมื่อองค์ประกอบปัจจัยต่างๆ เอื้ออำนวย

“ประดิษฐ์ เรื่องดิษฐ์” เลขาธิการสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย กล่าวว่า ตลอด 1 ปี ที่ผ่านมา นักข่าวทำข่าวกันหนักและเหนื่อยมาก อย่างที่อาจารย์เอนก เหล่าธรรมทัศน์ นักรัฐศาสตร์ บอกว่าเหมือนเราผ่านสนามรบครั้งใหญ่มาก เราผ่านมาแล้วก็ตกใจว่า เราผ่านมาได้อย่างไร เพราะมันเป็นปีแห่งการทดสอบในการผ่านสมรภูมิรบครั้งนี้ให้ได้ เราก็จะเดินทางผ่านวิชาชีพได้อย่างมั่นคง

“ประดิษฐ์” ย้ำเตือนให้เราย้อนคิดทบทวนอย่างไม่เชื่อหูตัวเองว่า “เราต่างผ่านสนามรบกันมาแล้วหรือไม่?”

การทำข่าวในภาวะวิกฤติ ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองที่เข้มข้นรุนแรงหรือเรียกว่าเป็นสถานการณ์พิเศษนั้น เชื่อว่านักข่าวที่อยู่ในภาคสนามในรอบ 3 - 4 ปีนี้ล้วนเคยประสบพบพานมาแล้วทั้งสิ้น มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป จากนักข่าวที่เคยนั่งเฝ้ากระทรวง หน่วยงานราชการ ดักสัมภาษณ์รัฐมนตรี หน้าห้องทำงานหรือตามงานโรงแรม ต่างถูกโยกลงไปเดินอยู่บนถนนราชดำเนิน ท้องสนามหลวง หน้าทำเนียบรัฐบาล หรือหน้ารัฐสภาที่ครั้งหนึ่งเมื่อ 7 ต.ค. 2551 เคยเป็นสมรภูมิเลือดชั่วคราว

ประสบการณ์ที่นักข่าวเหล่านี้พบเจอด้วยตัวเองล้วนมีคุณค่าเป็นบทเรียนที่นักข่าวในยุคที่สังคมเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งความขัดแย้งควรจะเรียนรู้

เลือกเสื้อผ้า (สี) ให้เหมาะสม

จากประสบการณ์ตรงของเขาและเธอที่พบเจอในสนามข่าว พบว่า การทำงานในสถานการณ์ที่ไม่ปกตินั้นต้องมีความละเอียดรอบคอบสูงมาก ตั้งแต่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ที่ดูเหมือนเรื่องเล็กแต่จะมองข้ามไม่ได้เลย ถ้าได้รับ

มอบหมายให้ตามข่าวในกลุ่มมวลชนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องศึกษาให้ดีกว่า มวลชนกลุ่มนั้นสวมเสื้อสีอะไรเป็นสัญลักษณ์ นักข่าวอาจจะไม่จำเป็นต้อง สวมสีเดียวกันแต่ต้องไม่สวมใส่สีที่เป็นฝ่ายตรงข้ามอย่างเด็ดขาด

อย่าลืมว่ามวลชนที่รวมตัวกันจำนวนมากๆ นั้นจะมีลักษณะพิเศษ คือ มีอารมณ์ร่วมกันสูง สร้างอารมณ์ร่วมให้เกิดขึ้นได้ง่าย และหลายครั้งที่อารมณ์ จะอยู่เหนือเหตุผล ถ้าใครไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุมขนาดใหญ่ก็ให้ลองนึกถึง ความรู้สึกสมัยที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนนักเรียนมัธยมหรือมหาวิทยาลัย ที่เวลาเพื่อน เสาไหนเราก็เฮนั่นโดยบางทีก็ไม่ถามว่าที่เฮไปนั้นจะเฮไปไหน

ดังนั้น ถ้านักข่าวดันไปสวมเสื้อสีเดียวกันหรือคล้ายกับสีตรงข้าม แล้ว ถ้ามีคนในกลุ่มมวลชนที่มีมือเราเป็นฝ่ายตรงข้าม อีกไม่กี่อึดใจ เราจะเจอเท้า จำนวนมาก ถ้าเลวร้ายกว่านั้นคืออาวุธ จะลอยมาอยู่ตรงหน้า หรือตามตัวคุณ โดยที่คุณอาจไม่ทันชี้แจงว่าคุณคือ.....นักข่าว

“อนุชา เจริญโพธิ์” หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เล่าว่า ... โดยส่วนตัว ไม่ค่อยมีปัญหากับมือบ อาจจะถูกละเมิดสิทธิบ้าง เช่น การค้นกระเป๋า ชู ทำร้ายบ้าง ถ้าไม่อยากทุกข์ ก็หนีมัน (ชะ) มีเหมือนกันที่พอทะเลาะกับการัด บ้าง แต่ก็ไม่อยากอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้ง แต่เข้าใจการทำงานเพราะ เราก็อยากได้ข้อมูลที่ดีที่สุด

นอกจากเรื่องสีเสื้อแล้วยังควรที่จะเลือกเครื่องแต่งกายที่กระชับ ทะมัด- ทะแมง สลัดทิ้งอุปกรณ์เสริมความก๊ิบเก๋ๆ เราทำตามสมัยนิยมออกไปให้ได้มาก ที่สุด เน้นความสบายในการลุก นั่ง ยืน นอน โดยเฉพาะการ **“วิ่ง”** ซึ่งสำคัญ ที่สุดในยามฉุกเฉิน

บางที่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องสีเสื้อก็อาจจะไปมีปัญหารื่อง **“ข้อความ”** หรือ **“สัญลักษณ์”** บางอย่างที่ปรากฏบนเสื้ออาจจะไม่ถูกใจหนุ่มสาวมือบ ก็ เป็นเหตุให้เกิดอารมณ์โกรธเคือง และอาจบานปลายไปจนเลยเถิดไปไกลเป็น เรื่องเป็นราวขึ้นมาได้ พลอยจะทำให้ทำข่าวยากลำบากด้วย ฉะนั้นถ้าหลีกเลี่ยง ได้ก็ควรหลีกเลี่ยง

ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า การไปทำข่าวแบบนี้แล้วถูกลิดรอนสิทธิ ถึง ขนาดใส่เสื้อก็ต้องใส่เสื้อตามใจมือบ เพราะธรรมชาติของการชุมนุมหรือการ ปลุกระดมมัน **“อารมณ์มักจะถูกอยู่เหนือเหตุผล”** ดังนั้น เพื่อการทำงานที่ราบรื่น ควรจะลดเงื่อนไขการเกิดเรื่องจากฝ่ายเราให้ได้มากที่สุด อย่างน้อยถ้าเกิด

ปัญหาอะไรขึ้นก็จะได้ออกอย่างเต็มปากว่าไม่ได้เกิดจากพวกเขา

ว่าด้วย “บัตรประจำตัวผู้สื่อข่าว”

อีกอย่างที่สำคัญ คือ “บัตรประจำตัวผู้สื่อข่าว” เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพกติดตัวอยู่เสมอ เมื่อในสถานการณ์คับขันหรือเกิดเข้าตาจนจริงๆ ก็ใช้ยืนยันสถานภาพ เพราะแม้แต่ในสงครามนั้น “ผู้สื่อข่าว” มีสถานะเป็น “ผู้สังเกตการณ์” ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่ทั้งคู่ทะเลาะกันอยู่

การประกาศตัวว่าเป็นนักข่าวจึงมีความสำคัญมาก เว้นแต่ในยามที่ทั้งสองฝ่ายหน้ามืด เลือดเข้าตาจนจริงๆ นักข่าวก็ไม่ได้รับการยกเว้น สถานการณ์เช่นนี้ก็มีเหมือนกัน หรือบางที่สังกัดของเรานั้นถูกกลุ่มมวลชนต่อต้านหรือกล่าวหา เคยถูกข่มขู่ว่าจะทำร้าย การแสดงตนจึงเป็นการ “เรียกแขก” เพิ่มอัตราเสี่ยงมากกว่าไม่แสดงตน กรณีเช่นนี้ต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจและการประเมินสถานการณ์เฉพาะหน้า

นักข่าวรุ่นใหม่ไฟแรง ค่าย “เอเอสทีวี” บอกว่า ...เราอยู่ในค่ายที่ชัดเจนในการทำข่าว ซึ่งแตกต่างจากสื่อทุกค่าย ช่องเรามีการถ่ายทอดการชุมนุมตลอดเวลา ในพันธมิตรฯ จึงไม่มีปัญหา แต่พอไปทำข่าวเสื้อแดง มีผลกระทบทันทีเลย เวลาเข้าไปทำข่าวพวกเขาเราต้องบอกว่ามาจากกรมประชาสัมพันธ์ ไม่ใช่เราอยากปกปิดอะไร แต่เราต้องใช้ไหวพริบในสถานการณ์ที่แบ่งข้างกันอย่างชัดเจน ผมมองว่าบางที่บอกว่าทำงานอีกที่หนึ่งอาจเป็นผลดีกว่าบอกเขาตรงๆ

จิระพงศ์ ประเสริฐพลกรัง หนังสือพิมพ์แนวหน้า เล่าว่า “...มีวันหนึ่งการ์ดพันธมิตรฯ เขามาในวังนกระจอก เพื่อมาถามหานักข่าวเอ็นบีทีอยู่มัย เราก็บอกไม่มี และไม่ให้ตรวจค้น จากนั้นเขาก็ห้ามเอาสัญลักษณ์เอ็นบีทีเข้ามาในที่ชุมนุม ปัญหาเริ่มไม่แบ่งแยกที่เราคือสื่อ มีการคุกคามสื่อ หากใช้ป็นยิงเราก็ไม่รู้ว่าจะใครจะรับผิดชอบ...”

น.ส. ออริสา อนันตะวัน หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ถ่ายทอดประสบการณ์ว่า “... ตอนนั้นที่ไปทำข่าวยังไม่ได้รับบัตรนักข่าว พอจะเข้าไปในมือบก็ทะเลาะกับการ์ด เขาไม่ให้เข้าเพราะบอกว่าเราไม่มีบัตร แต่เราก็พยายามจะเข้าไป เพราะถ้าไม่เข้าก็ไม่ได้ทำข่าว การ์ดก็มาใส่อารมณ์กับเรา เหมือนชีวิตเราต้องอยู่ตรงนั้น จะอยู่จะรอดจะตาย คือต้องอยู่ตรงนั้น”

สรุปแล้วสำหรับบัตร์นักร่างกายนั้นจำเป็นต้องพกเอาไว้ ส่วนจะแสดงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และอย่าคิดว่าบัตร์นักร่างกายจะเป็นยันต์กันเหตุร้ายได้เสมอ สิ่งสำคัญที่สุดอยู่ที่ความแข็งแรงของร่างกายโดยเฉพาะสองเท้าที่จะพาเราวิ่ง และความฉลาดในการเลือกประจำการในจุด ซึ่งจะกล่าวต่อไป

อุปกรณ์ทำข่ามมือ

จากเสื้อผ้าและบัตร์นักร่างกายก็มาถึงอุปกรณ์ที่จำเป็นเวลาลงสนามข่ามที่มี แนวนุ่มจะเกิดเหตุปะทะ เหตุการณ์ความขัดแย้งกันในรอบ 2 - 3 ปีมานี้ ทำให้นักข่ามต้องเน้นการป้องกันตัว ป้องกันชีวิต อย่างจริงจังมากขึ้น สิ่งที่ต้องมีใน กระเป๋า (ใบเล็ก ๆ กะทัดรัด) นอกจากสมุดจดข่าม ปากกา เทปอัด หรือกล้อง ถ่ายรูปแล้ว ก็จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ป้องกันแก๊สน้ำตา อาทิ หมวกกันน็อค แวนตา ขับมือเตอริสท์หรือแวนดำน้า ผ้าขนหนู น้ำเปล่าสักขวดหรือสองขวด ไม้ล้าง หน้าล้างตาหรือดื่มเวลาหิวกระหาย หรือถ้าจำเป็นจริงๆ มีเสื้อเกาะกัน กระสุนไว้ซั๊กตัวก็จะทำให้อุ่นใจไม่น้อย

“นิติพันธุ์ สุขอรุณ” หนังสือพิมพ์แนวหน้า กล่าวว่า “...การทำข่าม หน้าที่หลักคือการเขียนข่ามแต่ผมเลือกที่จะทำอะไรได้มากกว่านั้น ผมมีกล้อง พร้อมถ่านชาร์จทำให้พร้อมทุกสถานการณ์ หากเกิดอะไรขึ้น ถ้าช่างภาพ ไม่อยู่ก็ถ่ายรูปแทน หมวกกันน็อค แวนตาต้องพร้อม...”

สำรวจสมรรถภูมิก่อนลงสู่สนามข่าม

นอกจากสำรวจความพร้อมของร่างกายแล้วก็มาสำรวจจุดที่ปลอดภัย ในการประจำการ เริ่มจากการพิจารณาสมรรถภูมินั้นว่ามีลักษณะอย่างไร ควรอยู่ใกล้กับบริเวณที่มีทางออก ตรอก ซอกซอยให้หลบหนีออกจากพื้นที่ได้ อย่างรวดเร็ว เหมือนเที่ยวผับก็ต้องสำรวจทางหนีไฟเอาไว้แต่เนิ่นๆ เพื่อหลุดพ้น จากโศกนาฏกรรม ในส่วนนักข่าวนั้นเมื่อเกิดเหตุจลาจลหรือเริ่มมีการใช้อาวุธ ก็สามารถเคลื่อนออกนอกพื้นที่ได้ทันที ถ้าเป็นไปได้การอยู่ในพื้นที่พิเศษควร จะมีบัตร์หรือค้อนติดกันไปด้วย เมื่อช่วยเหลือกันได้ในยามคับขัน และควร ที่จะกำหนดจุดนัดพบที่อยู่ใกล้เคียง เอาไว้ในกรณีที่ต้องพลัดหลงกันแล้วไม่สามารถใช้โทรศัพท์ติดต่อกันได้

“**สุนัย ผาสุข**” เล่าด้วยว่า “...การทำงานในสถานการณ์ความขัดแย้งหลายคนที่ต้องลุยเดี่ยว แต่จากประสบการณ์ของผมเมื่อลุยเดี่ยวแล้วไม่มีใครบอกว่าศพเราอยู่ที่ไหน ตอนที่เขาไปอัฟกานิสถาน เคยโดนทิ้งที่นั่น 2 คืน โทรศัพท์ไม่มี ตอนนั้นคิดว่าซบหายแล้ว ถ้าตายไปลูกเมียจะทำอย่างไร ไม่มีใครรู้ว่าเราอยู่ที่ไหน หลังจากนั้นถ้าไม่มีบัดดี้ เราต้องมีการตั้งระบบเช็กอินกลับมาที่สำนักงานใหญ่ ว่าวันนี้จะไปไหนโทรติดต่อส่งเอสเอ็มเอสให้กัน หากหายไปจะได้ตามหาได้พิกัดครั้งสุดท้าย ว่า เราอยู่ที่ไหน...”

หลังจากการสำรวจทางหนีที่ไล่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อถึงเวลาโคลแมกซ์สถานการณ์กระทบกระทั่งกันนักข่าวก็ต้องดูทิศทางลมให้ดี ไม่พาตัวเองไปอยู่ในจุดศูนย์กลางของการปะทะ พยายามอยู่บริเวณรอบนอกเหตุการณ์ แล้วใช้สายตาสังเกตเหตุการณ์ในภาพรวมๆ จดจำรายละเอียดการเคลื่อนไหวของทุกฝ่าย เพื่อรายงานข่าวได้อย่างรอบด้าน ถ้าเปรียบเขตพื้นที่การปะทะเป็นไขดาวก็ควรตระเวนอยู่รอบๆ ไข่ขาว ไม่ไปทะเรือทะร่าอยู่กลางไข่แดง อย่างกลัวว่าใครจะหาว่าซี้ชลาดตาขาว เพราะการ رصدเหตุการณ์อยู่รอบไข่ขาวนั้น มองเห็นสถานการณ์ได้ชัดและรอบด้านกว่ายืนอยู่กลางไข่แดงแน่นอน เพราะการอยู่ในไข่แดงนั้นนอกจากจะถูกบีบให้มุ่มมองแคบแล้วยังต้องกังวลกับการหลบกระสุนอีก ไม่ดีแน่ๆ

เทคนิคการส่งข่าวอย่างปลอดภัย

เมื่อเอาชีวิตรอดมาได้ทีนี้ก็มาถึงตอน “ส่งข่าว” ไม่ว่าจะส่งด้วยการพิมพ์แล้วส่งทางอีเมลหรือโทรศัพท์ส่งหรือต้องรายงานข่าวทางโทรทัศน์ วิทยู ถ้าเป็นไปได้ควรหลีกเลี่ยง ที่จะทำในท่ามกลางฝูงชน เพราะคุณจะไม่สามารถรายงานได้อย่างตรงไปตรงมาได้ ต้องอยู่ภายใต้แรงกดดันของมวลชน ควรเดินออกไปให้ห่างจากจุดนั้นพอสมควรแล้วจึงปฏิบัติกรายงานข่าว แต่ในกรณีที่สถานการณ์บังคับให้ต้องส่งข่าวขณะนั้น เดียวนั้น ก็ต้องมีวิธีการหรือเทคนิคที่ดีพอต้องบริหารอารมณ์ความรู้สึกของมวลชนโดยที่ไม่บิดเบือนข่าวสารที่จะต้องส่งต่อให้กับประชาชน

นักข่าวที่ดีจะต้องสร้างคุณภาพตรงนี้ให้ได้ ต้องรักษาชีวิตเอาไว้ให้ได้พร้อมๆ ไปกับรักษาความถูกต้องของข่าวสารเอาไว้ให้ได้ด้วยเช่นเดียวกัน

“**เสาวภา ชาติก้อน**” นักข่าวทีวีไทย เคยกล่าวไว้ว่า “... เรื่องสี่สี่เวลา

ที่มีการชุมนุมแล้วไปทำข่าว อย่าใส่เสื้อสีที่บอกข้าง บอกฝ่าย หรือเวลา รายงานสดนั้นจะเอาธอไอปี (รถถ่ายทอดสด) ไปจอดไกลจากพื้นที่ชุมนุม เพื่อเป็นอิสระในการรายงานข่าว แต่บางทีก็ทำไม่ได้ มีมวลชนมายืนข้างหลัง เต็มไปหมดเวลารายงานมันก็กดดัน ก็ต้องแก้ปัญหาด้วยการพยายามหลีกเลี่ยง ระวังในคำพูด อย่างเรื่องจำนวนผู้ชุมนุมถ้าเสี่ยงได้ก็จะไม่ระบุ เพราะมัน จะก่อปัญหามาก ในการทำข่าวที่ผ่านมาก่อเหตุการณ์ ถูกยึดเทปก็เข้าไป เจริญจากการ์ด เขาขอตรวจสอบ เราก็ตอบให้ตรวจสอบ ถึงขั้นขอคุยกับ หัวหน้าการ์ด ที่สุดท้ายคืนเทปให้เรา แต่ต้องให้นามบัตรและบอกสังกัดที่อยู่”

บทเรียนของผู้ที่ผ่านประสบการณ์ตรงทั้งหลายเหล่านี้ ได้ถูกถอดบทเรียน เพื่อให้ให้นักข่าวรุ่นต่อไป ได้เรียนรู้ เพราะเชื่อว่าทั้งเขาและเธอยังคง ผ่าทะลุอยู่ในสนามข่าวที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและคงจะไม่จบลงง่าย ๆ หวังว่าบทเรียนเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติตัวในสนามข่าวบ้าง

แต่แน่นอนว่า บทเรียนเหล่านี้ไม่ใช่คัมภีร์ หรือข้อปฏิบัติที่ถูกต้องที่สุด มีความสมบูรณ์เป็นนิรันดร์ เพราะขึ้นชื่อว่าทำข่าวในสถานการณ์วิกฤต ที่เป็น สถานการณ์พิเศษแล้ว มักจะมีเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันเกิดขึ้นอยู่เสมอ และมัก จะมีเรื่องใหม่ๆ เกิดขึ้นอยู่เรื่อยๆ เป็นหน้าที่ของ “นักข่าว” ที่จะต้องเก็บเกี่ยว ประสบการณ์ ความรู้ให้ได้มากที่สุด ทั้งจากที่พบเจอด้วยตัวเอง หรือการพูดคุย แลกเปลี่ยนกับนักข่าวด้วยกันเอง สะสมเอาไว้เป็น “องค์ความรู้” เพื่อรับมือกับสถานการณ์พิเศษในทุกรูปแบบ

“เสถียร วิริยะพรรณพงศา” สำนักข่าวเนชั่น กล่าวว่า “...เรื่องความปลอดภัยในการทำข่าวเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ บางทีก็ไม่มีใครมาบอกเราได้ เพราะ ไม่มีใครรู้ล่วงหน้า เรารู้พื้นฐานว่าจะต้องเตรียมแว่นตา ผ้าเช็ดหน้า แต่ถ้ามีระเบิดจะทำอย่างไร ผมก็ได้รู้ตอนที่เจอระเบิดจริงๆ จากเพื่อนนักข่าวที่อยู่ จ.สระแก้ว บอกว่าเวลามีระเบิด ต้องเอาตัวเองเข้าไปอยู่ใต้คานใหญ่ๆ และ ต้องนอนราบลงกับพื้นแต่อย่าเอาหน้าออกไปแนบกับพื้นเพื่อไม่ให้แรงระเบิด มันจะอัดกระแทกใส่ตัว มันเป็นเรื่องที่ต้องไปเรียนรู้ในสนามจริงๆ ...”

ดังนั้น การเรียนรู้จากผู้ที่เคยผ่านทางมาในอดีต จึงเป็นเพียงบทเรียน ส่วนหนึ่งเท่านั้น

สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการเก็บเกี่ยวบทเรียนด้วยตัวเองที่ละเล็กละน้อย ค่อยๆ สั่งสมจนกลายเป็นประสบการณ์ของตัวเอง และมันจะติดตัวเหล่า

นักพิราบไปทุกหนทุกแห่งแม้จะต้องโยยบินหาข่าวในสมรภูมิเลือด ก็สามารถ
จะเอาชีวิตรอด คาบข่าวสารไปบอกประชาชนได้สมดังเจตนารมณ์แห่งภารกิจ
ของพวกเขา

บันทึกคนข่าว 7 ตุลา หลังภาพระทึก ชายเสื้อดำผู้ลั่นกระสุน

ภาณุภาค สงวนวงษ์

ช่างภาพ น.ส.พ.มตชน

เช้าวันนั้น (7 ต.ค. 2551) แม้ผมจะทราบดีว่ากลุ่มพันธมิตรฯ ได้ปักหลัก
ชุมนุมอยู่ที่บริเวณด้านหน้ารัฐสภาแล้ว แต่ก็อดใจหายไม่ได้ เมื่อรู้ข่าวการปะทะ
กันของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับกลุ่มผู้ชุมนุม จนมีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก

ผมติดตามข่าวสารและการเสนอข่าวจากสื่อมวลชนหลายสาย ขณะที่
รายการข่าวเข้าในสถานีโทรทัศน์ต่างๆ ก็มีภาพของเหตุการณ์ปะทะกันมาให้
ชม ตำรวจจะระดมยิงแก๊สน้ำตาอย่างหนัก ขณะที่ประชาชนก็ล้มลุกคลุกคลาน
บ้างวิ่งหนีบ้าง พยายามต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เคลื่อนตัวเพื่อเปิดทางเข้าสู่
อาคารรัฐสภา บริเวณแยกคูทองใน และภาพสุดท้ายก่อนที่ผมจะออกจากบ้าน
เพื่อเข้าสู่สถานที่เกิดเหตุ คือภาพของคนที่ถูกอาวุธบางอย่างที่ผู้สื่อข่าวในพื้นที่
ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นแก๊สน้ำตาหรือระเบิด โดยบาดเจ็บมีรอยไหม้และ
เลือดไหลออกมาก

ผมเข้ามาผลัดเวรกับช่างภาพมติชนรอบดึกที่ต้องทำงานท่ามกลาง
ความรุนแรงของเหตุการณ์ แก๊สน้ำตายังคลุ้งอยู่ทั่วบริเวณ แต่ความวุ่นวาย
ต่างๆ ที่เห็นทางจอโทรทัศน์สงบลงแล้ว แนวตั้งรับของเจ้าหน้าที่ตำรวจหน้า
ประตูรัฐสภาด้านถนนคูทองใน ยังคงตั้งประจันหน้ากับประชาชนที่ทยอยกัน
เข้ามาเสริมกำลังอย่างไม่ขาดสาย เส้นขนานที่ถูกกันด้วยรั้วเหล็ก ยังคงตรึง
ผู้คนสองฝั่งไว้ด้วยความหวาดระแวง แม้ไม่ได้ก้าวข้ามมาประชิดกัน แต่แว
ดวงตาก็ยังคงแดงเรื่อปริ่มน้ำตา ไม่มีใครกล้าชี้ชัดเจนนว่า มันคือดวงตาที่แสบ
ร้อนด้วยฤทธิ์ของแก๊สที่ยังไม่จางหาย หรือคือดวงตาที่แสดงความคับแค้นใน
หัวใจของพวกเขาทั้งนั้น

อาสาสมัครพยาบาลคนหนึ่งเดินมาเล่าเหตุการณ์ในช่วงเช้าให้ผมและนักข่าวอีกหลายๆ คนฟัง ขณะที่ในมือก็ถือชิ้นส่วนเนื้อมนุษย์กับซากกระเบิด แก๊สน้ำตาที่ผู้ชุมนุมต่างเก็บรวบรวมมาได้ ความรุนแรงต่างๆ ที่ถูกถ่ายทอดจากความทรงจำของผู้หญิงคนนี้ ถูกปะติดปะต่อกับเรื่องราวจากปากผู้ร่วมชะตากรรมอีกหลายๆ คนที่ต่างอยู่ในระยะเวลาเดียวกัน ผมเข้าใจและรับรู้สิ่งที่เขาพูดด้วยหูของตัวเองและด้วยสองตาของผมจากภาพข่าว ทั้งที่ไม่หวังจะได้พบเจอกับตัวเองสักเท่าไร

แล้วเวลาเอาคืนก็มาถึง...ตลอดช่วงเช้าถึงสาย บรรดา ส.ส. และ ส.ว. บางส่วนต่างทยอยกันใช้เส้นทางที่เปิดไว้เข้าไปประชุมภายในรัฐสภาและรวมทั้งนายกรัฐมนตรีด้วย ผมเดินสำรวจความเสียหายกับเศษซากหลักฐานต่างๆ ที่หลงเหลือ ขณะที่อีกทางหนึ่งผู้ชุมนุมเริ่มเคลื่อนตัวปิดล้อมเส้นทางเข้าสู่รัฐสภาได้บ้างแล้ว และในที่สุด ผู้ชุมนุมก็สามารถปิดล้อมได้ทุกเส้นทาง โดยมีการนำรถบรรทุกขนาดใหญ่พร้อมเครื่องเสียงมาจอดปิดบนถนนและนำมวลชนมาปิดล้อมแนวกันของตำรวจไว้อีกทางหนึ่ง

ตำรวจตกอยู่ในวงล้อม! นั่นเท่ากับว่าทางเลือกเวลานั้นมีไม่มากนัก ไม่ใคร่ใคร่ต้องเริ่มเปิดทางอีกครั้ง เพื่อชิงความได้เปรียบ หรือไม่ก็ทางรอด

ผมเดินจากหน้าพรรคชาติไทยกลับมาทางแยกคูทองในเพื่อเตรียมหาซื้อเทียนประทังชีวิตไว้ก่อน แต่ยังเดินไม่ทันพ้นแนวตำรวจ ความเคลื่อนไหวของผู้ชุมนุมก็เริ่มขึ้น แถวหน้าเริ่มเข้าลุย โดยใช้สองมือดันโล่และแถวตำรวจให้แตก ก่อนที่ท่อนไม้ เสาธง ขวดแก้วและอาวุธเฉพาะกิจสารพัดจะระดมใส่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่มีโล่และกระบอง ตำรวจถอยร่นออกไปทางถนนสุขชัย โดยระหว่างนั้นมีการปะทะกันบ้างแต่ไม่ถึงกับรุนแรง โดยผู้ชุมนุมบางส่วนใช้ไม้วิ่งเข้าตีตำรวจที่วิ่งวิ่ง กิ่งเดินและถอยขบวนออกจากถนนไปในที่สุด โชคดีที่ไม่มีใครบาดเจ็บร้ายแรงในการปะทะครั้งนี้ แต่โชคร้ายเหลือเกินที่ทางออกเพียงทางเดียวกลับถูกปิดตาย ขณะที่ยังคงมีสมาชิกผู้ทรงเกียรติถูกขังอยู่ในรั้วรัฐสภาอีกจำนวนมาก ทางเลือกของตำรวจในเวลานั้นน่าจะเหลือเพียงทางเดียว คือการสลายการชุมนุมบางส่วนเพื่อเปิดทางออกให้กับผู้ที่ยังติดอยู่ในรัฐสภาให้ได้

ข่าวลือเกี่ยวกับช่วงเวลาและวิธีการเข้าสลายการชุมนุมถูกบอกต่อๆ กันไปอย่างรวดเร็ว ประชาชนเริ่มมีปฏิกิริยาต่อการเตรียมพร้อมรับมือมากกว่าใน

ช่วงเช้า โดยผู้ชุมนุมหลายคนมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ป้องกันแก๊สน้ำตา มาอย่างดี ทั้งแว่นตาว่ายน้ำที่ใช้คู่กับหน้ากากปิดปากและจมูก น้ำเกลือใช้สำหรับล้างตา น้ำดื่มกึ่งใหญ่ถูกขนมากองไว้ตามจุดต่างๆ เพื่อใช้ล้างหน้าล้างตา และรดกลบคว้นแก๊สน้ำตาที่จะฟุ้งกระจายหากถูกโจมตี รถของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกือบทุกคันที่จอดอยู่ริมถนนถูกปล่อยลมยางออกทั้งหมดเพื่อป้องกันการเข้ามายึดคั่นและนำไปใช้งานต่อ โดยผู้ชุมนุมได้นำรถเครื่องเสียงขนาดใหญ่ของตำรวจนครบาลและรถชนผู้ต้องหาหลายคันของตำรวจมาขวางกันประตูทางออกและบนถนน เป็นเสมือนปราการป้องกันหากเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้ามาสลายการชุมนุมจริงๆ

เกือบบ่าย 3 โมง ผู้ชุมนุมก็เห็นเฮลิคอปเตอร์ตำรวจบินลงยังบริเวณด้านหลังอาคารรัฐสภา โดยแน่ชัดว่าเป็นการไปรับตัวนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีออกจากพื้นที่ ท่ามกลางเสียงโห่ไล่ตามหลัง ขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งก็เริ่มมีข่าวการจัดกำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามจุดต่างๆ ทั้งบริเวณด้านหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต และแยกการเวก ด้านถนนสุขโขทัย หน้าพรรคชาติไทยและฝั่งถนนราชวิถี ใกล้สวนสัตว์ดุสิต

ผมอยู่ท่ามกลางวงล้อมของผู้ชนที่กำลังหวาดระแวง บางคนโกรธแค้น บางคนเริ่มวิตกกังวล ผมเองพยายามเช็กข่าวว่าจะวางตัวเองที่จุดไหนดี เพราะเริ่มสับสนกับข่าวลือที่แม้อยู่ในพื้นที่จำกัดแต่ก็มีหลายจุดที่ต้องรับผิดชอบถ่ายภาพในช่วงเวลาดังกล่าว

จากบริเวณหน้าสวนสัตว์ดุสิต ฝั่งถนนราชวิถี ผมเดินย้อนกลับออกไปยังถนนสุขโขทัยซึ่งตำรวจถูกผู้ชุมนุมผลักดันให้ออกจากพื้นที่และปิดการจราจรไปก่อนหน้านี้ ชายคนหนึ่งวิ่งหน้าตาตื่นมาทางผมแล้วบอกให้ผมรีบไปตรงทางแยก...มีระเบิด! แล้วตระโกนบอกให้คนอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปไกลๆ หน่อย อันตราย!

ขณะวิ่งถือกล้องคู่กายไปข้างหน้า ผมนึกในใจว่า “นี่มันอะไรกันวะ...มีระเบิดได้ไง”

ตรงข้ามที่ทำการพรรคชาติไทย บนถนนสุขโขทัย รถคันหนึ่งมีไฟลุกโชนอยู่ ผมวิ่งไปพักหนึ่งเพราะไม่เคยเจอเหตุการณ์ “คาร์บอมบ์” เลยสักครั้งในชีวิต เอล่ะ ถ่ายรูปก่อน...ระหว่างนั้นมีผู้ชุมนุมที่อยู่ใกล้จุดระเบิด บอกว่ามีคนตายนะ นอนอยู่ข้างๆ รถนั้นไง ผมมองตามนิ้วมือชายคนนั้นไป ก็พบว่าไร้

สติตกอยู่ข้างรถจี๊ป เซโรกิ สีขาว อิม! นี่กว่าระเบิดรถอย่างเดียว

ไฟยังลุกโชนอยู่ ขณะที่ความแตกตื่นของผู้คนที่รายล้อมเริ่มเบาบางลงบ้าง ทุกคนเฝ้ารถดับเพลิง ขณะที่บางคนเดินถือถังดับเพลิงไปฉีดเปลวไฟที่กำลังลุกเข้าใกล้ถังแก๊สท้ายรถคันดังกล่าว ผมใจคอไม่ค่อยดี เมื่อรู้ว่าเป็นรถที่ใช้แก๊ส และไม่แน่ใจว่าระยะที่ผมยืนถ่ายภาพอยู่นั้นจะปลอดภัย

ช่างภาพอย่างผม รู้โดยสัญชาตญาณว่า ประสบการณ์เท่านั้นที่สำคัญในช่วงเวลาเช่นนี้ จากการเดินถ่ายรูปคนเดียว ผมเริ่มเกาะกลุ่มช่างภาพรุ่นพี่ที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อลดความกดดันจากความไม่มั่นใจในความปลอดภัยของตัวเอง แม้การยืนอยู่ในระยะที่เท่าๆ กันกับคนอื่นจะทำให้เราไม่ได้ภาพที่โดดเด่นสักเท่าไร แต่เวลานั้นมันทำให้รู้สึกดีว่าการยืนอยู่คนเดียวเป็นไหนๆ

ไม่ทันได้ขยับหามุมใหม่ ถังแก๊สหลังเบาะท้ายก็ระเบิด ลุกไฟขนาดใหญ่ลุกฟูขึ้นไปบนอากาศ โชคดีที่มันไม่ได้ทำร้ายใครอีก ชั่วครู่รถดับเพลิงคันหนึ่งก็รีเข้ามาฉีดน้ำดับไฟได้อย่างรวดเร็ว เมื่อไฟมอดลง พวกเรารีบเข้าไปดูรถเกิดเหตุ และตรวจสอบสภาพศพพลิกกลับ ซึ่งต่อมาพบว่า เป็นอดีตเจ้าหน้าที่ตำรวจ หัวหน้าการ์ดกลุ่มพันธมิตรฯ นั่นเอง

ผมทิ้งปริศนาที่มาของการระเบิดไว้ข้างหลัง ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ไม่ขาดปากของผู้ชุมนุมที่อยู่ในเหตุการณ์ สัญญาณเตือนนี้ ไม่รู้ว่าเกี่ยวข้องกับการเข้าสลายการชุมนุมของเจ้าหน้าที่หรือไม่ หรืออาจเป็นการสร้างสถานการณ์ของคนบางกลุ่ม แต่แน่นอนว่า เมื่อผมเดินย้อนกลับไปตั้งหลักที่แยกกลุ่มในอีกครั้ง บรรยากาศการเตรียมพร้อมเพื่อเดินหน้าสู้ของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจกำลังก่อตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่งแล้ว

เสียงระเบิดแก๊สน้ำตาตั้งขึ้นพร้อมกับความแตกตื่นของประชาชนที่อยู่กระจัดกระจายบนถนน ตำรวจถือโล่เดินหน้ามาเรื่อยๆ ผมเริ่มมองจากระยะไกลแล้วค่อยๆ ขยับเข้าใกล้ขึ้นๆ ด้านหลังของผมมีประชาชนที่วิ่งไปมาขวักไขว่ เสียงแหว่ดังจากรถเครื่องเสียงปลุกเร้าให้ผู้ชุมนุมเดินหน้าเข้าสู่ แต่เสียงรพพยาบาลที่วิ่งไปและย้อนกลับมาพร้อมผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ กลับทำให้ผมใจหาย การเดินหน้าไปของการอาสา อาจทำให้หลายคนฮึกเหิมและมีความกล้าที่จะไปเป็นด่านหน้าหยุดยั้งการเคลื่อนแนวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ใครจะต้านทานได้...

ผมกลับมาตั้งหลักที่ตรงทางแยกอีกครั้ง หลังแสดงความกล้าด้วยการวิ่งไปข้างหน้าเพราะหวังจะได้ภาพที่ดีที่สุดภาพ แน่ใจว่ามันไม่มีภาพที่ดีแน่ๆ หากผมคิดก้าวไปจากจุดสุดท้ายนั้นเพียงก้าวเดียว ลูกแก๊สน้ำตาตอกต่อหน้าแต่คนที่รับไปเต็มๆ คือชายคนหนึ่งซึ่งผมดูแล้วก็ไม่ได้รับบาดเจ็บอะไร เพียงกระโดดหนีแล้วค่อยๆ ถอยกลับ

ภาพชายชาชาติเมื่อเช้า ยังวนเวียนอยู่ในหัวความคิดของผม อย่างน้อยผมคงต้องมีขาเพื่อจะวิ่งกลับไปส่งภาพเข้าโรงพิมพ์นะ

ตำรวจเดินหน้าเข้ามา ก้าวแล้วก้าวเล่า ผมค่อยๆ ถอยไปพร้อมประชาชนที่ทยอยเดินกลับมาตั้งหลักอีกครั้งบริเวณแยกอุทองในซึ่งเป็นจุดสำคัญเพื่อรักษาประตูทางออกของรัฐสภา ผมยืนถ่ายภาพจากท้ายกระบะรถยนต์คันหนึ่งขณะที่แฉกกันของพันธมิตรฯ เริ่มแตก รถเครื่องเสียงของตำรวจที่ถูกนำมาขึ้นประตูก่อกำแพงพร้อมควันขาวคลุ้งของแก๊สน้ำตา ผมกระโดดลงจากรถพร้อมที่ถ่ายภาพขาวสดเพื่อย้ายจุดเข้าไปในสวนสัตว์ดุสิต (เขาดิน) ซึ่งน่าจะปลอดภัยมากกว่า ก่อนที่รถกระบะที่ผมใช้ยืนเมื่อครู่จะถูกโจมตีเข้าอย่างจัง...วิ่งไป ยึดไป แต่ใจผมตอนนี้ชักสั่น นี่มันของจริง

อุณใจได้เพียงพักเดียว หลังวิ่งผ่านฝูงยี่ราฟและสัตว์ป่าในสวนสัตว์เขาดิน ซึ่งคงกำลังตกใจและงุนงงกับเรื่องราวความขัดแย้งของมนุษย์ด้วยกัน ด้านนอก ผมเดินขึ้นไปบนลานจอดรถของสวนสัตว์ ถ่ายภาพเหตุการณ์ทุกอย่างจากตรงนั้น ผู้ชุมนุมทยอยถอยร่นมาจนถึงรถเครื่องเสียงหลัก ด้านหน้ารัฐสภา แล้วเริ่มตั้งรับอย่างถอยไม่ได้ แกนนำผู้ชุมนุม ประกาศขอให้ตำรวจหยุดยิงพร้อมร้องขอให้เจ้าหน้าที่พยาบาลเข้าไปดูแลและนำคนเจ็บออกจากจุดปะทะ สถานการณ์นิ่งชั่วครู่แล้วก็กลับวุ่นวายอีกครั้ง เมื่อตำรวจระดมยิงแก๊สน้ำตาอย่างหนักอีกครั้งเพราะมีผู้ชุมนุมบางคนใช้หนังสติ๊กยิงเข้าแนวกั้นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

อาสาสมัครเริ่มหิวแปลขนย้ายคนเจ็บเข้ามาขึ้นรถพยาบาลและรถกู้ภัยที่จอดรอในลานจอดรถ ใกล้เคียงๆ ผม มีหญิงวัยกลางคนที่อาศัยสถานที่หลบภัยอยู่ด้วยกันก่นด่า การเข้าสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงของตำรวจ แล้วก็นหันกลับมาทางผม “เป็นนักข่าววีป่านี่ ลงข่าวให้มันถูกๆ หน่อยนะ เขียนข่าวให้มันตรงกับความจริงสิ...” (เออ! รู้แล้ว) ผมตอบกลับด้วยรอยยิ้มก่อนจะหันกลับมาทำงานของตัวเองโดยไม่ได้เอ่ยคำ

การปะทะกันเริ่มดูนิ่ง แก๊สน้ำตาถูกยิงมาบ้างเป็นระยะ โดยที่หมายหนึ่งคือรถเครื่องเสียงหลักที่ใช้ในการกำหนดทิศทางการต่อสู้ของกลุ่มผู้ชุมนุม การรุกและถอยยังคงมีต่อเนื่อง คนเจ็บก็ทยอยเข้าและออกอย่างไม่ขาดตอน ผู้ชุมนุมเริ่มจะมีสติดีขึ้นแต่ก็ได้ตอบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นระยะๆ เมื่อเห็นทิศทางการเคลื่อนตัวของตำรวจหยุดลงที่การใช้ความพยายามเปิดทางให้สมาชิกรัฐสภาและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งสื่อมวลชนที่ติดอยู่ในอาคารรัฐสภาออกมาได้เท่านั้น ผมก็ลงมาจากจุดถ่ายภาพ เพื่อพักคลายความเครียดของตัวเอง แล้วเข้าไปคุยกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของสวนสัตว์เขาดินที่ยังคงรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ของตนอย่างแข็งขัน

ผมหาจุดปลอดภัยยืนพักเหนื่อยขณะที่ผู้ชุมนุมยังวิ่งไปมาบริเวณถนนหน้ารัฐสภา เพื่อได้ตอบการรุกของตำรวจ ชายคนหนึ่งนั่งคุกเข่าลงกลางถนน พลังยกมือขึ้นไหว้ คล้ายขอให้ตำรวจหยุดใช้ความรุนแรง ขณะที่เสียงตามสายเริ่มส่งสัญญาณการร้องขอให้ทุกฝ่ายใช้ความสงบและหยุดความรุนแรงที่จะสร้างความเสียหายและบอบช้ำไปมากกว่านี้

สัญญาณบอกเหตุที่ดีที่ทำให้อาการหัวใจเต้นแรงและปวดตึงบนขมับซ้ายขวาของผมดีขึ้น ทันใด เสียงปืนก็ดังขึ้น บัง บัง บัง ความจริงแล้วผมจำไม่ได้ชัดว่าจำนวนนัดของเสียงปืนที่ลั่นมีสักเท่าไร แต่ที่แม่น คือหลังจากผมเห็นตัวคนยิงแล้ว ยังสามารถขยับพร้อมปรับระยะชัดได้พอสมควรก่อนจะลั่นชัดเตอร์ได้สองเฟรมสุดท้าย เมื่อลั่นเสียงปืนกระบอกลั่นในมือชายเสื้อดำคนนั้นพอดี

ชายคนนี้เป็นหัวหน้าในสวนสัตว์เขาดิน หันปลายกระบอกปืนไปทางเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งตั้งแนวรับอยู่บริเวณแยกคูทองใน หลังลั่นเสียงปืน เขาหันหลังกลับแล้ววิ่งไปพร้อมคนกลุ่มหนึ่งที่ผมเข้าใจว่ามาด้วยกัน ไม่ทันได้นึกว่าเขาเป็นใคร หรือว่าเขาจะวิ่งไปไหน ผมเลิกหันหลังกลับเช่นกันเพราะไม่คิดว่าการยืนอยู่กลางแจ้งจะเป็นที่ยืนที่ดีนักหากไม่อยากเป็นเป้าสายตาใครบางคน

แม้กระสุนที่ออกจากปลายปืนกระบอกนี้จะได้ฆ่าใครให้ต้องจบชีวิตลงเบื้องหน้า แต่จุดเปลี่ยนที่ลั่นตามเสียงปืน ก็คือเสียงของประชาชนที่เคยเตรียมตั้งรับและถอยกลับ มากลายเป็นฝ่ายรุกไล่และเข้าปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ต่างแตกแถวเพราะตกใจเสียงปืนที่ถูกยิงมาจากฝ่ายตรงกันข้าม

ผมเลี้ยงเดินกลับเข้ามาในเขาดินอีกครั้งเพื่อส่งทุกภาพในวันนี้เข้าโรงพิมพ์ ขณะที่ใจเริ่มท้อกับความเหนื่อยล้าและความวุ่นวายที่ยังไม่สิ้นสุด มีผู้ที่ต้องบาดเจ็บจากการเข้า “แลก” และ “ลุย” ครั้งนี้ไม่น้อย เมื่อเงื่อนไขต่างๆ คลี่คลายลง มวลชนที่ต่างอ่อนล้าและบางคนที่ยังโกรธแค้นจากการเข้าสลาย การชุมนุมของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจต่าง ถอยหลังกลับที่ตั้งในทำเนียบรัฐบาล โดยท้ายที่สุดแล้วยังมีการปะทะกันอย่างดุเดือดระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับประชาชนอีกครั้ง บริเวณด้านหน้ากองบัญชาการตำรวจนครบาลจนมีผู้ได้รับบาดเจ็บเพิ่มขึ้น ทั้งบาดเจ็บเล็กน้อย แขน ขาขาด จนถึงการสูญเสียชีวิตหญิงสาวผู้บริสุทธิ์คนหนึ่งที่นี่

หลังจากวันนั้น ภาพความรุนแรงต่างๆ ที่ถูกถ่ายทอดออกมาซ้ำแล้วซ้ำเล่าทางสื่อมวลชนหลายแขนง คงเป็นเพียงภาพบันทึกความทรงจำที่มีค่าเพื่อเป็นหลักฐานให้ต่างฝ่ายต่างใช้แก้ต่างการกระทำของตนเองเท่านั้น แต่มิได้ทำให้สังคมตระหนักรู้ว่า ความรุนแรงไม่เคยแก้ปัญหาใดๆ ได้เลย

การใช้ภาษาข่าวหนังสือพิมพ์ ช่วงสงกรานต์จลาจล (8 - 14 เมษายน) มุ่งสู่ความขัดแย้งและรุนแรง

ในวันสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนโลก (World Press Freedom Day - 3 May) เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคมที่ผ่านมา ธานี เชื้อสถาปนศิริ โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม (Media Monitor) แถลงผลการสำรวจ “ผลสำรวจการใช้ภาษาข่าวหนังสือพิมพ์ในช่วงเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง (8 - 14 เมษายน 2552)” ณ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ผลการสำรวจสะท้อนการใช้ภาษาข่าวของหนังสือพิมพ์ที่นำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงอย่างมีนัย

นายธานี กล่าวว่า “เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ระหว่างวันที่ 8 - 14 เมษายน 2552 ที่ผ่านมา สื่อหนังสือพิมพ์ได้ทำหน้าที่รายงานข่าวสารความขัดแย้งทางการเมืองนี้อย่างให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนและองค์กรวิชาชีพ

สื่อก็อาจมีข้อสงสัยและตั้งคำถามต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนด้วยกันเองว่า ท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงเช่นนี้ สื่อได้มีส่วนในการใช้ภาษาข่าวที่นำไปสู่ความขัดแย้งให้มากขึ้นหรือลดลงอย่างไร โดยศึกษาจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด ไทยโพสต์ และผู้จัดการรายวัน”

ผลการสำรวจพบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. กลุ่มคำที่ใช้เรียกฝ่ายการเมือง พบว่ากลุ่มคำที่ใช้เรียกแหล่งข่าวทางการเมืองมีลักษณะรุนแรง มุ่งประณาม การกระทำอันเกิดจากกลุ่มบุคคลนั้นๆ ขณะที่กลุ่มคำที่ใช้เรียกรัฐบาลกลับไม่มีการใส่สีสีน เช่น

1.1 กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ได้แก่ แดง, มีอบเสื้อแดง, คนเสื้อแดง, แก๊งเสื้อแดง, แดงถ้อย, นรกแดง, มีอบถ้อย, มีอบแดง, แดงเถื่อน, มีอบเสื้อแดง, เสื้อแดงเถื่อน, หางแดง, แดงจัญไร, โจรแดง, สัตว์นรกเสื้อแดง, สัตว์นรก, มีอบป่วนเมือง, มีอบแดดเดียว, นรกป่วนกรุง, กองทัพแดงทักษิณ, แก๊งหัวครก, มีอบธิปไตย, กองทัพเสื้อแดง, แดงจนตรอก, อภิปรีย์แก๊งหัวครก, แดงแห้ว เป็นต้น

1.2 กลุ่มคำที่ใช้เรียก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้แก่ นักโทษแมว, นักโทษชาย, นช.แมว, แม้ว, นักโทษหนี, แกนน่าสัตว์นรก, นักโทษทักษิณ เป็นต้น

1.3 ฝ่ายรัฐบาล ได้แก่ มาร์ค, อภิสิตธิ์, นายกฯ อภิสิตธิ์, โอบามาร์ค, เทพ, เทพเทือก, เทพเทือกหน่อมแน้ม, รัฐบาลหัวหมอ, ทหารชี้ขลาด เป็นต้น

1.4 คำอื่นๆ ได้แก่ อีแอบ, มือมืด, เดนนรก ‘อริสมาร’ เป็นต้น

2. กลุ่มคำที่ใช้เรียกเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองภาษาที่ใช้บรรยาย มีลักษณะคล้ายการทำสงคราม การก่อความวุ่นวาย เช่น แม้วปลุกระดม, ทำสงครามประชาชน, แผนเผาเมือง, เสื้อแดงเดือด, ป่วนกรุง, มีอบบุก, มีอบเดือด, เผาเมือง, แดงริบชิงตีเหล็กรั้น ปลุกฮือทั่วประเทศ, ระดมพล, เคลื่อนทัพ, คี๊กแดงเดือด, สงครามต์เลือด, ก่อการเผาบ้านเผาเมือง, จัดทัพเคลื่อนขบวน, มีอบฮือปะทะเดือด, ประกาศความถ้อย ถือนไม้เกรงกลัวอาญา, โศกนาฏกรรมเมื่อมีอบเสื้อแดงจำนวนมากแสดงความป่าเถื่อนอย่างบ้าคลั่ง, ชีตเส้นตาย, ระดมพลคึกคักล้มหลามแต่ย่ำรุ่ง, แดงตายพรีบเพื่อแม้ว, เสื้อแดงเดินทัพตามแผนพระเจ้าตากสิน, ปลุกคนป่วนชาติ, เชือดนรกป่วนกรุง, จลาจลไล่ฆ่านายกฯ,

สงกรานต์เร่ไฟ, สงครามกลางเมือง, สงกรานต์เลือดสด, กอจ. ดับจลาจลแดง, อภิสัทธินันท์แผนชั่ว, สำแดงสันดานเถื่อน, ตร. ปล่อยสัตว์นรกอาละวาดทั่วกรุง, พลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน, แผนเผาเมือง, วันเผด็จศึก, ฐุบคมอภิสัทธินันท์ จูโจมประชิดตัว, นักรวมพลใหม่รอล้างแค้น เป็นต้น

3. กลุ่มคำที่ใช้บรรยายเหตุการณ์ปะทะกัน เช่น ปะทะเดือด, ไฟท่วมเมือง, สลาย-แดงคลั่งเผาเมือง!, ตร.แมว เอาเท้าลูบ เทพเทือก, มาร์คหวัดโดนรุมสกรัม, แดงถ่อยก่อจลาจลป่วนเมือง, เข็ม ยี่ตรงดั่งหน้าพารากอน, รัฐบาลปล่อยแดงเผาเมือง ชาวบ้านสุดทนลุกขึ้นสู้, “นิพนธ์” เจอสกรัมเลือดอาบ, เลือดแดงเดือดปิดมท. ฮือล้อมรถมาร์ค, แดงได้กลับใช้รถก๊ากซู่! กู้ระทึก, สลด! แมวหลอกแดงถ่อยตายแทน, ทหารลุยเลือดแดง, ก่อจลาจลเผาหัวเมืองจี้รถแก๊สหัวขี้ม, เชื้อคนรกป่วนกรุง, ย่า“นิพนธ์”ปางตาย จลาจลไล่ฆ่านายกฯ เป็นต้น

4. ภาษาที่ใช้แสดงการโต้ตอบทางการเมืองของแหล่งข่าว เช่น ฟัน, จวก, อัด, สวน, ฐุบคม, เข็ม, จี้, คุยฟุ้ง, คุยไม้ เป็นต้น

5. ภาษาที่แสดงความน่าตื่นเต้นหวาดกลัว เช่น สุดระทึก, หนีตายอลหม่าน, ป่วนเมือง, เคลื่อนพลทะเลักเมืองกรุง, บั้มป่วนเมือง, ระดมพรรคพวก, แดงโคราช เข็ม เผาโลงศพ เป็นต้น

6. กลุ่มคำที่ใช้ตัดสินและประณามการกระทำ พบมากในพาดหัวข่าวความนำ วลี เช่น เลือดแดงเถื่อน พาประเทศลงเหว, โพลประจันมือบทำทุกซ์ خاکศพเสนอยุบสภาแก้, โพลล์ 3 สำนักตอกหน้ารถแดงป่วนกรุง, อิทธิฤทธิ์เลือดแดงส่งผลแล้ว, อัปยศ เลือดแดงเถื่อน, แดงเถื่อนบุกล้มอาเซียน-อัปยศแก๊งหัวครก ลั่นไซโย-ชาติพิง! ชัยชนะอัปยศ, สื่อเทศซ์มาร์คหน่อมแน้ม, สมใจนักโทษชาย ดำขวานแบ่งแยกแล้ว, สำลัก ปชต. خاک-ถุย สื่อ, เลือดแดงเข็มเกริม “รัฐบาล-ตร.ทหาร” ไร้น้ำยา, แดงจัญไรมันนี่ม, แมวโผล่จ้อซีเอ็นเอ็น โถ อยากเห็นชาติสงบ เป็นต้น

7. กลุ่มคำภาษาที่สะท้อนเชิงนวนิยายพบมากในพาดหัวข่าว เช่น “เนวิน ร้าให้ ยันไม่ทรยศ”, “เนวินหลังน้ำตาพิฆาตทักษิณ หยุดก้าวล่วง”, “น้ำตาภูเขา ของเนวิน อติตเลือดแดงตัวพ่อ” เป็นต้น

นายธาม สรุปผลการสำรวจว่า “ภาษาข่าวหนังสือพิมพ์สะท้อนความรุนแรง โดยแสดงให้เห็นพฤติกรรมและการกระทำของกลุ่ม นปช. ที่ใช้ความรุนแรงตามเหตุการณ์ที่พบ มีลักษณะประณามและไม่เห็นด้วยกับการกระทำที่ใช้

ความรุนแรง พบมากในพาดหัวข่าวหลัก ความน่า และพาดหัวข่าวรอง ขณะที่
ภาษาในเนื้อหาข่าวนั้นค่อนข้างปกติ มีลักษณะบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง
มีส่วนน้อยที่แสดงความรู้สึกลงไปเนื้อหาข่าว”

ภาพรวมสถานการณ์ขัดแย้ง ณ ดินแดนด้ามขวานประเทศไทย

คงไม่มีคนไหนจะกล้าว่า สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นความขัดแย้งครั้งร้ายแรงที่สุดครั้งหนึ่งในสังคมไทย และกลายเป็น “วาระแห่งชาติ” ที่รัฐบาลทุกรัฐบาลในระยะครึ่งทศวรรษหลังมานี้ต้องกำหนดนโยบายเฉพาะและทุ่มเทงบประมาณจำนวนมหาศาลลงไปเพื่อคลี่คลายปัญหา

เมื่อกล่าวถึงปัญหาความรุนแรง “รอบใหม่” ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ทุกฝ่ายมักจะเริ่มนับหนึ่งที่เกิดการณ์ปล้นปืนจำนวน 413 กระบอก จากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ บ้านปี่เหล็งใต้ ตำบลมะรือโบออก อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 เป็นปฐมบท

เพราะนับจากวันนั้นได้เกิดสภาพการณ์ที่เรียกกันว่า “ความรุนแรงรายวัน” กระจายไปทั่วพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางอำเภอของจังหวัดสงขลา ทั้งที่เป็นเหตุร้ายขนาดใหญ่ซึ่งมีผู้สูญเสียชีวิตนับร้อยคน ดังเช่น เหตุการณ์กรือเซะ (การปะทะกันระหว่างกลุ่มวัยรุ่นติดอาวุธ กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง) เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 หรือเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่หน้า สภ.อ. ตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 24 ตุลาคมปีเดียวกัน เป็นต้น และเหตุร้ายขนาดย่อย ทั้งลอบยิง ลอบวางระเบิด และลอบวางเพลิงสถานที่ราชการ ตลอดจนบ้านเรือนราษฎร

จากวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 ถึงสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 มีผู้เสียชีวิตจากความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ แล้วถึง 3,476 ราย (ข้อมูลจากโต๊ะข่าวภาคใต้ สถาบันอิศรา) ในจำนวนนี้มีทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง ข้าราชการ พนักงานของรัฐ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนผู้บริสุทธิ์ ผู้ก่อความไม่สงบ รวมทั้งนักข่าว!

มิติของความขัดแย้ง

รูปแบบและเป้าประสงค์ของการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

หาใช่เป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลต่อบุคคล และเหตุการณ์ร้ายที่เกิดขึ้นก็มิใช่อาชญากรรมธรรมดา แต่เป็นปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนด้วยบริบททางประวัติศาสตร์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม การเมือง และความมั่นคง

ในรายงานที่ชื่อ “**เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสามานันท์**” ที่จัดทำโดยคณะกรรมการอิสระเพื่อความสามานันท์แห่งชาติ (กอส.) ที่มี **นายอานันท์ ปันยารชุน** เป็นประธาน ได้สรุปมิติของความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้เอาไว้ที่น่าสนใจ

รายงานของ กอส.ระบุว่า แม้ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีปมเหตุในระดับโครงสร้างคล้ายปัญหาชนบทไทยในที่อื่นๆ คือ ประสบปัญหาความยากจน ความโหดร้ายในการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากอำนาจเศรษฐกิจภายนอก ความอ่อนด้อยของคุณภาพการศึกษา ความไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ และความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรม

แต่ความขัดแย้งนี้ถูกทำให้เข้มข้นอันตรายขึ้น เพราะความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ ภาษา และประวัติศาสตร์อันถูกใช้เป็นข้ออ้างแห่งความรุนแรงได้ง่าย การเอาชนะปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงจำเป็นต้องใช้มาตรการทางการเมืองเป็นหลัก โดยมุ่งจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนส่วนใหญ่กับคนส่วนน้อยทั้งในพื้นที่และในประเทศ เพื่อแก้ปัญหาในระดับโครงสร้าง และต่อสู้กับข้ออ้างแห่งความรุนแรงในระดับวัฒนธรรม

กอส. เห็นว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจอย่างปัญหาความยากจน หรือความไม่เป็นธรรมเกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรง เพราะเป็นทั้งเงื่อนไขที่ทำให้เกิดแนวร่วมและการสนับสนุนทั้งในและนอกพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นข้ออ้างในการต่อสู้ที่ใช้ความรุนแรงได้

ขณะเดียวกันก็วินิจฉัยชัดว่า ศาสนาไม่ใช่เหตุของความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่ก็เกี่ยวพันกับความรุนแรงนี้ในฐานะข้ออ้างที่คนบางกลุ่มนำมาใช้อ้างความชอบธรรมกับวิธีการรุนแรงที่เกิดขึ้น

ที่สำคัญศาสนาก็ไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่ใช้ให้เกิดความชอบธรรมเช่นนี้ เพราะประวัติศาสตร์ปัตตานีและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ความเป็นมลายูก็ถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างเป็นความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรงด้วยเช่นกัน

สภาพพื้นที่

จุฬารัตนความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 10 เรื่อง “การก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย” ซึ่งมี รศ.ดร.สุรชาติ บำรุงสุข อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นบรรณาธิการ และพิมพ์เผยแพร่เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 ได้ระบุถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้เอาไว้ดังนี้

สภาพทางสังคม วิถีชีวิต เชื้อชาติ เศรษฐกิจ และศาสนาของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับว่ามีส่วนทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกระหว่างชาวไทยมุสลิมในพื้นที่กับประชากรในส่วนอื่นๆ ของประเทศ

กล่าวคือในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสนั้น ถึงแม้จะมีพื้นที่รวมกันถึง 6.79 ล้านไร่ หรือ 10,936 ตารางกิโลเมตร ซึ่งอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีประชากรรวมกันประมาณ 1.78 ล้านคน ส่วนใหญ่ร้อยละ 79 นับถือศาสนาอิสลาม แต่กลับมีผลิตภัณฑ์มวลรวมในปี พ.ศ. 2544 เพียงจำนวน 69,606 ล้านบาท และรายได้ต่อหัวเพียง 40,468 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งต่ำกว่าในระดับประเทศซึ่งมีรายได้ต่อหัวเฉลี่ย 81,435 ต่อคนต่อปี ถึงครึ่งหนึ่ง ขณะที่บุคลากรทางการแพทย์และสิ่งอำนวยความสะดวกก็มีน้อยมาก

ในด้านสังคม ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ยังยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม ซึ่งมีสาเหตุจากกฎเกณฑ์ทางศาสนา และการดำรงชีวิตตามวิถีมุสลิม ทำให้ประชาชนยังคงอัตลักษณ์ของตนอย่างเหนียวแน่นและแตกต่างจากภาคอื่นของประเทศ

ขณะที่ภาษามลายู (ภาษายาวี) ที่ประชาชนใช้กันในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็มิได้มีความหมายเพียงเพื่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แต่มีความหมายลึกซึ้งกว่านั้นที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของชาวมลายูทั้งหมด (รวมถึงชาวมลายูในมาเลเซียด้วย) ทั้งยังสามารถใช้สร้างความขัดแย้งกับรัฐไทยที่ต้องการให้ประชาชนในพื้นที่ใช้ภาษาไทย จนถูกตีความว่ารัฐไทยพยายามใช้นโยบายผสมกลมกลืน

ด้านมาตรฐานการศึกษาของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในภาพรวมก็ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นของประเทศ ซึ่งตามรายงานของโครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Deve

lopment Programe / UNDP) เมื่อปี ค.ศ.2003 ระบุว่า คะแนนเฉลี่ยคุณภาพทางการศึกษาในระดับมัธยมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 43.1 ประชากรที่จบการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีถึงร้อยละ 44.85 และมีผู้ที่สำเร็จระดับปริญญาตรีขึ้นไปเพียงร้อยละ 3.58

นอกจากนี้ เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ยังบั่นทอนคุณภาพการศึกษาของพื้นที่นี้อย่างมาก จากการที่โรงเรียนต้องหยุดการเรียนการสอนเป็นระยะๆ และครูขอย้ายออกนอกพื้นที่ ลาออก หรือถูกลอบสังหาร

ตามรอยประวัติศาสตร์

จุลสารความมั่นคงศึกษาฉบับเดียวกัน ยังให้ข้อมูลในแง่ประวัติศาสตร์ปัตตานีเอาไว้ว่า พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบันเคยเป็นอาณาจักรเก่าแก่มาก่อน มีความผูกพันกับความเจริญและความเสื่อมของรัฐต่างๆ ในแหลมมลายูและหมู่เกาะชวามาอย่างต่อเนื่อง

การที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่เชื่อมต่อลงไปถึงแหลมมลายูทำให้มีความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ทั้งในด้านการเป็นเส้นทางเชื่อมการค้าระหว่างภูมิภาคตะวันตกกับตะวันออก และเป็นศูนย์กลางการค้าและการเดินเรือระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก

“อาณาจักรลังกาสุกะ” เป็นอาณาจักรแห่งแรกในแหลมมลายูที่ก่อตั้งขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ปัตตานี ส่วน “อาณาจักรปัตตานี” นั้น ถือกำเนิดขึ้นภายหลังอาณาจักรลังกาสุกะล่มสลายลงแล้ว ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่อาณาจักรสุโขทัยกำลังเรืองอำนาจอยู่ทางภาคเหนือ

ในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเรืองอำนาจนั้น เป็นช่วงเดียวกับที่พ่อค้าอิสลามจากต่างภูมิภาคเดินทางเข้ามาทำการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในแถบรัฐมลายู ซึ่งความมั่งคั่งทางการค้าของพ่อค้าอิสลามดังกล่าวนี้เอง นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงการนับถือศาสนาเป็นอิสลาม หรือกระบวนการทำให้เป็นอิสลามขึ้นครั้งแรกในดินแดนแถบนี้

อาณาจักรปัตตานีได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2329 ซึ่งแม้จะเกิดการต่อต้านการปกครองจากบรรดาเจ้าเมืองที่มีเชื้อสายมลายูเป็นระยะๆ แต่ห้วงเวลาที่ดูจะมีความรุนแรงมากที่สุดคือ ช่วงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยประกาศใช้ “กฎข้อบังคับสำหรับปกครอง 7 หัวเมือง รศ.120” เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2444 ทำให้บรรดาเจ้าเมืองในหัวเมืองมลายูสูญเสียอำนาจที่มีมาแต่เดิม จนเกิดการต่อต้านเป็นระยะๆ

ในปี พ.ศ. 2452 ได้มีการจัดทำสนธิสัญญาสยาม-อังกฤษ กำหนดเส้นเขตแดนระหว่างสยามกับบริติชมลายา (ในปัจจุบันคือประเทศมาเลเซีย) โดยมีการกำหนดให้ปัตตานีอยู่ในเขตของสยาม ส่วนกลันตัน เบรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส อยู่ในเขตของบริติชมลายา ต่อมาสยามได้แบ่งปัตตานีออกเป็น 3 จังหวัด ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

สุขบวนการแบ่งแยกดินแดน

ถึงแม้สยามจะเผชิญการต่อต้านจากบรรดาเจ้าเมืองมลายูในปัตตานีมาเป็นระยะๆ แต่ในช่วงนั้นยังไม่มีวี่แววเคลื่อนไหวในรูปขบวนการ จนกระทั่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. 2475 แล้ว จึงเกิดการรวมตัวต่อต้านอำนาจรัฐเป็นครั้งแรกที่จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 - 28 เมษายน พ.ศ. 2491 ที่รู้จักกันในชื่อ “กบฏดุซงญอ”

จุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ครั้งนั้น สืบเนื่องมาจากการที่ หะยีสุหลง (บิดาของ นายเด่น โต๊ะมีนา อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย อดีตสมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปัตตานีหลายสมัย) ประธานสภาอิสลามจังหวัดปัตตานีได้ก่อตั้งขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาชนปัตตานีขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2490 เพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองของปัตตานี จนกระทั่งถูกจับกุมและเกิดการประท้วงต่อต้านอย่างรุนแรงจากประชาชน

การประท้วงดังกล่าวทำให้ทางการส่งกำลังเข้าปราบปราม (จุดสำคัญที่สุดอยู่ที่ ตำบลดุซงญอ อำเภอจะแนะ จังหวัดนราธิวาส ในปัจจุบัน) มีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ครั้งนั้นถึง 400 คน

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญทำให้มีการก่อตั้งขบวนการก่อความไม่สงบอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2502 ในชื่อ **“ขบวนการแนวร่วมแห่งชาติปลดปล่อยปัตตานี”** หรือกลุ่ม **“บีเอ็นพีพี”** ซึ่งก่อตั้งโดยทนายทศเชื้อสายเจ้าเมืองในหัวเมืองมลายูเดิม และตามมาด้วยการก่อตั้งขบวนการในลักษณะนี้อีกหลายขบวนการในเวลาต่อมา ซึ่งในจุลสารความมั่นคงศึกษาให้คำจำกัดความว่าเป็น **“กลุ่มและขบวนการทางการเมือง”** เช่น กลุ่มบีอาร์เอ็น พูโล เบอร์ซาตู เป็นต้น

ความรุนแรงรอบใหม่

แม้จะมีกลุ่มและขบวนการทางการเมืองที่เคลื่อนไหวภายใต้อุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนหลายต่อหลายกลุ่ม แต่ปฏิบัติการตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมากลับไม่ประสบความสำเร็จ และรัฐไทยสามารถจำกัดขอบเขตการเคลื่อนไหว กระทั่งกดดันจนกลุ่มเหล่านี้ไม่สามารถแสดงศักยภาพได้เกือบจะเด็ดขาด

เหตุการณ์ความรุนแรงในลักษณะการก่อวินาศกรรมและเรียกค่าคุ้มครองเริ่มลดน้อยลงเป็นลำดับ กระทั่งถึงช่วงรัฐบาลของ **พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร** ได้ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงแนวทางการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งใหญ่ ด้วยการยุบเลิกศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ ศอ.บต. และกองกำลังผสมพลเรือนตำรวจทหารที่ 43 หรือ พตท.43 เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2545 รวมทั้งมอบโอนภารกิจด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่จากเดิมที่เป็นความรับผิดชอบของทหารภายใต้โครงสร้าง พตท.43 ไปให้ตำรวจรับผิดชอบแทน

หลายฝ่ายเชื่อว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้รอบใหม่จากการประเมินสถานการณ์ที่ผิดพลาดของฝ่ายการเมืองซึ่งเข้าใจว่าปัญหาในพื้นที่อยู่ในระดับเพียงการก่ออาชญากรรมปกติเท่านั้น ทว่าหลังจากนั้นไม่ถึง 2 ปี ก็เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ตามมาด้วยเหตุร้ายรายวันที่ทวีความรุนแรงขึ้นกระทั่งถึงปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ดี มีการพบหลักฐานใหม่โดยฝ่ายความมั่นคงในภายหลังว่ากลุ่มที่มีอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนได้เตรียมการก่อความไม่สงบตามแผน **“บันได 7 ขั้น”** เพราะแยกตัวเป็นอิสระจากรัฐไทยมาระยะหนึ่งแล้ว โดยใช้

ประวัติศาสตร์และศาสนาเป็นเครื่องมือในการขยายแนวร่วม รวมทั้งดึงเยาวชนเข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการก่อความไม่สงบ

โครงสร้างการแก้ปัญหา

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ที่เกิดความรุนแรงรอบใหม่ขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลได้ปรับปรุงและออกแบบโครงสร้างองค์กรเพื่อจัดการปัญหามาแล้วหลายครั้ง โดยเน้นความเป็นเอกภาพและบูรณาการ

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2547 โดยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ประกาศใช้นโยบายเสริมสร้างสันติสุข ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 68/2547 และได้จัดตั้ง “กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” (กอ.สสส.จชต.) หรือที่เรียกกันติดปากว่า **กอ.3 ส.** ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 69/2547

โครงสร้างของ กอ.สสส.จชต.มีการปรับเปลี่ยนอีกหลายครั้ง ทั้งยังเปลี่ยนตัวแม่ทัพภาคที่ 4 อีกอย่างน้อย 5 คนในระยะเวลาไม่ถึง 5 ปี กระทั่งถึงรัฐบาล **พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์** (ก.ย. 2549 - ธ.ค. 2550) ได้มีการฟื้น ศอ.บต. และ พตท.43 กลับมาอีกครั้ง โดย พตท.43 เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร ใช้ตัวย่อว่า พตท. และให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เป็นหน่วยนำในการบังคับบัญชาหน่วยงานในพื้นที่

กอ.รมน. ซึ่งปัจจุบันมีกฎหมายรองรับแล้ว คือพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ได้จัดโครงสร้างแยกออกเป็น 4 ภาค โดยหน่วยที่ดูแลพื้นที่ภาคใต้คือ **กอ.รมน. ภาค 4** ซึ่งได้จัดตั้งหน่วยแยกใช้ชื่อว่า กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า รับผิดชอบปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะ โดยมี พตท. ศอ.บต. ศูนย์ปฏิบัติการสำนักงานตำรวจแห่งชาติส่วนหน้า (ศปก.ตร.สน.เดิม ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้) และศูนย์ข่าวร่วม อยู่ภายใต้โครงสร้าง กอ.รมน. ภาค 4 ซึ่งมีแม่ทัพภาคที่ 4 เป็นผู้อำนวยการ

ภายหลัง **พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา** ขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารบก (ผบ.ทบ.) การจัดโครงสร้างองค์กรเพื่อแก้ปัญหาความไม่สงบในระดับจังหวัด ใช้ทหารเป็นหน่วยปฏิบัติทั้งหมด โดยจัดกำลังจากกองทัพอากาศต่างๆ ลงไปปฏิบัติงาน

ในพื้นที่ แยกเป็นหน่วยเฉพาะกิจปัตตานี หน่วยเฉพาะกิจยะลา หน่วยเฉพาะกิจนราธิวาส และยังมีหน่วยเฉพาะกิจจ่อโถงชัย เป็นหน่วยเก็บกู้ทำลายล้างวัตถุระเบิด

สำหรับพื้นที่ จ.สงขลา บางอำเภอ ยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจตระเวนชายแดน

การบังคับใช้กฎหมาย

ปัจจุบันจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ประกาศใช้กฎหมายพิเศษถึง 2 ฉบับ กล่าวคือ กฎอัยการศึก กับพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ)

กล่าวเฉพาะกฎอัยการศึก มีการประกาศเคอร์ฟิว (ห้ามประชาชนออกจากเคหสถานในเวลาที่กำหนด) ใน 2 อำเภอ คือ อำเภอยะหา กับอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ส่วนการใช้อำนาจตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ นั้น จังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นพื้นที่แรกในประเทศไทยที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินร้ายแรงตามกฎหมายฉบับนี้ และประกาศอย่างต่อเนื่องมาเกือบ 4 ปี ต่ออายุทุกๆ 3 เดือนมาแล้ว 14 ครั้ง (นับถึงสิ้นเดือนมีนาคม 2552)

นอกจากนั้น ยังมีการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอาญา และเตรียมจะประกาศใช้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.2551 หรือที่รู้จักกันในนาม “พ.ร.บ.ความมั่นคงฯ” ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย

การทำงานของสื่อมวลชน

จากสภาพปัญหา สภาพพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ และมีเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ตลอดจนมีปัญหาด้านความมั่นคงซึ่งรัฐประกาศใช้กฎหมายพิเศษและจัดตั้งองค์กรพิเศษเข้าไปจัดการปัญหา ทำให้รายงานข่าวในพื้นที่นี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สื่อข่าวจะต้องเตรียมความพร้อมเพื่อทำความเข้าใจสภาพสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานสำคัญๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน รวมถึงมีเทคนิคพิเศษบางประการในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ปลอดภัยจากความรุนแรง

แม้ในแง่ของความปลอดภัยจะค่อนข้างชัดเจนว่า ผู้สื่อข่าวไม่ใช่เป้าหมายของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ ทว่าปฏิบัติการความรุนแรงที่มีความแยบยลซับซ้อนขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาทิ การใช้ระเบิดลูกที่สอง หรือ second bomb ได้ทำให้สวัสดิภาพของ “คนข่าว” ลดต่ำลงเรื่อยๆ จนมีนักข่าวต้องสละชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่ไปแล้ว 1 คน และได้รับบาดเจ็บอีกจำนวนมาก

ย้อนอดีตคนข่าวเหยื่อไฟใต้

การสูญเสียผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ นายชาติ บุญสวัสดิ์ ที่ต้องจากไปอย่างไม่มีวันกลับจากการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนอย่างเด็ดเดี่ยว ในเหตุการณ์คาร์บอมบ์ครั้งรุนแรงที่ อ.สุโขทัย-ลก จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ 21 ส.ค. 2551 นั้น แม้ว่าจะเป็นครั้งแรกที่มี “เหยื่อข่าว” ต้องสังเวยชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ครั้งนี้ไม่ใช่ครั้งแรกที่ผู้สื่อข่าวต้องเจอหาลงจากสถานการณ์ความรุนแรง

เพราะตลอด 5 ปีที่เมฆหมอกแห่งความโหดร้ายปกคลุมดินแดนด้ามขวานมี “คนข่าว” ได้รับบาดเจ็บจากการทำหน้าที่รายงานความจริงสู่สาธารณชนแล้วหลายคน จากหลายๆ เหตุการณ์

ทีมข่าวติดตาม “ทักษิณ” เจอบีเอ็มร้านลาบ

ครั้งแรกที่น่าจะเป็นปฐมบทของอันตรายใกล้ตัวนักข่าว คือเมื่อวันที่ 7 ต.ค. 2548 เกิดเหตุระเบิดที่ร้านลาบเจ๊สาว ตั้งอยู่ไม่ห่างจากโรงแรมอิมพีเรียล นราธิวาส อ.เมือง จ.นราธิวาส โดยคนร้ายได้ขว้างระเบิดเข้าไปในร้าน ทำให้ผู้สื่อข่าวและทีมงานของสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ซึ่งกำลังนั่งรับประทานอาหารอยู่ในร้านได้รับบาดเจ็บ โดยนักข่าวกลุ่มนี้เป็นทีมข่าวที่ติดตามทำข่าว พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี (ในขณะนั้น) ลงไปปฏิบัติภารกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้

อีกเกือบ 1 ปีต่อมา คือวันที่ 2 ต.ค. 2549 เกิดเหตุระเบิดขณะเจ้าหน้าที่ตำรวจกำลังเข้าตรวจสอบเหตุการณ์เผาตู้โทรศัพท์สาธารณะที่ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส โดยคนร้ายใช้โทรศัพท์มือถือถือกดจุดชนวนระเบิด เป็นเหตุให้ผู้

สื่อข่าวที่ติดตามทำข่าวได้รับบาดเจ็บ 2 คน

นักข่าวสาวกัโตน-ดักบี้

อีกเหตุการณ์ที่กระทบจิตใจ “คนข่าว” เข้าอย่างจัง เพราะเหยื่อที่ได้รับบาดเจ็บเป็นนักข่าวผู้หญิง คือเหตุการณ์วางเพลิงอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบือเจาะ หมู่ 1 ต.บือเจาะ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ 16 ม.ค. 2550 โดยระหว่างที่ทหาร ตำรวจกำลังเดินทางเข้าไปตรวจสอบที่เกิดเหตุ ซึ่งมีผู้สื่อข่าวตามไปด้วยนั้น คนร้ายได้จุดชนวนระเบิดชนิดแสวงเครื่องที่ฝังไว้ใต้พื้นถนนในหมู่บ้าน ห่างจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบือเจาะประมาณ 200 เมตร แรงระเบิดทำให้ นายณรงค์ นवलสกุล ผู้สื่อข่าวพิเศษประจำ จ.นราธิวาส ของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และ น.ส.สัณห์ฐิติ ขอจิตเมตต์ ผู้สื่อข่าวท้องถิ่น และนักจัดรายการสถานีวิทยุทหารเรือจังหวัดนราธิวาส ได้รับบาดเจ็บ ส่วนนาย มะรุติง สะนิ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านบือเจาะ เสียชีวิต

สื่อเทศไม่เว้นเจอสะเกิดระเบิดที่ยะลา

อีกเหตุการณ์ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เพราะมีนักข่าวได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก คือเมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2550 เกิดเหตุยิงกันบนถนนท่าสาป-ลำใหม่ บ้านปืซัด หมู่ 1 ต.ลำใหม่ อ.เมือง จ.ยะลา มีผู้เสียชีวิต 1 ราย โดยระหว่างที่เจ้าหน้าที่ตำรวจกำลังตรวจวัดอุทยานอยู่ในที่เกิดเหตุ โดยมีผู้สื่อข่าวติดตามทำข่าวตามปกติ ปรากฏว่าคนร้ายได้จุดชนวนระเบิดที่ฝังไว้ใต้พื้นถนนตรงจุดที่พบศพคนถูกยิง แรงระเบิดทำให้ตำรวจ เจ้าหน้าที่อาสาสมัครกู้ภัย รวมทั้งนักข่าวได้รับบาดเจ็บรวม 12 คน

เฉพาะ “คนข่าว” ที่ได้รับบาดเจ็บประกอบด้วย นายฟิลิป เบลนคินซอพ ช่างภาพนิตยสารไทม์ ชาวออสเตรเลีย นายไฉน ถมทอง ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ ททบ.5 และผู้สื่อข่าวสำนักข่าวไทย ประจำจังหวัดยะลา นายสุรพันธ์ บุญถนอม ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ข่าวใต้ และช่างภาพสำนักข่าวรอยเตอร์ น.ส.รุ่งสุรีย์ กิตติกุลสวัสดิ์ ช่างภาพสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ประจำ จ.ยะลา และ นายเอกรักษ์ ศรีรุ่ง ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ประจำ จ.ยะลา

สำหรับ นายฟิลิป เบลนคินซอพ ถือเป็นนักข่าวต่างประเทศคนแรกที่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฟิลิปเข้า

ประจำการทำข่าวในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 80 เคยได้รับรางวัลช่างภาพยอดเยี่ยม และเคยถ่ายภาพความขัดแย้งในหลายประเทศ ซึ่งรวมถึงสงครามกองโจรในจังหวัดอาจะหะห์ของอินโดนีเซีย เหตุรุนแรงโดยฝีมือกลุ่มกบฏคอมมิวนิสต์ในเนปาล และสถานการณ์ของชนกลุ่มน้อยชาวม้งในลาว

บีมซ์ักกลางเมืองยะลาคนข่าวเจ็บระนาว

ถัดมาอีกเพียงไม่ถึง 2 เดือน คือวันที่ 17 ก.ค. 2550 เกิดเหตุระเบิดที่หน้าร้านยะลาบุญศรี จำกัด ตั้งอยู่ริมถนนรถไฟ ในเขตเทศบาลนครยะลา โดยเป็นระเบิดที่คนร้ายวางไว้ในตะกร้าหน้ารถจักรยานยนต์ จอดทิ้งไว้ริมฟุตบาท หลังเกิดเหตุผู้สื่อข่าวได้เดินทางไปรายงานข่าวตามปกติ

จังหวะนั่นเอง คนร้ายซึ่งคาดว่าแฝงตัวอยู่ใกล้กับจุดเกิดเหตุได้จุดชนวนระเบิดอีกลูกหนึ่งที่ซุกซ่อนไว้ในรถจักรยานยนต์คันเดียวกัน จนเกิดระเบิดอย่างรุนแรง เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ชุดเก็บกู้วัตถุระเบิดซึ่งอยู่ตรงจุดดังกล่าวได้รับบาดเจ็บทันที 4 นาย และมีผู้สื่อข่าวได้รับบาดเจ็บ 4 คน คือ นายมะรุติง ตีโต ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 นายอาหมัด รามันห์สิริวงค์ ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี (ในขณะนั้น) นายเอกรักษ์ ศรีรุ่ง ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และนายสุรพันธ์ บุญถนอม ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ข่าวใต้

คาร์บอมบ์ 2 ครั้งปี 2551 นักข่าวเจ็บ 2 ดับ 1

ส่วนในปี 2551 ที่ฝ่ายความมั่นคงยืนยันมาหลายครั้งว่าสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่เริ่มคลี่คลายนั้น ปรากฏว่ามีนักข่าวตกเป็นเหยื่อเหตุการณ์ความไม่สงบมาแล้ว 2 ครั้ง คือเมื่อวันที่ 15 มี.ค.2551 เกิดระเบิด “คาร์บอมบ์” ที่หน้าโรงแรม ซี.เอส.ปัตตานี อ.เมือง จ.ปัตตานี แรงระเบิดทำให้มีผู้เสียชีวิต 1 ราย และได้รับบาดเจ็บอีกเกือบ 20 คน โดยหนึ่งในจำนวนนั้นมี นายปาเรช โลหะสัณห์ ผู้สื่อข่าวเครือเนชั่นประจำ จ.ปัตตานี รวมอยู่ด้วย

และล่าสุดคือเหตุระเบิด “คาร์บอมบ์” ที่หน้าร้านอาหารสีส้ม อ.สุไหงโก-ลก จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ 21 ส.ค. ซึ่งนอกจาก นายชาลี บุญสวัสดิ์ ผู้สื่อข่าวไทยรัฐจะต้องสังเวชชีวิตแล้ว ยังมีนายผดุง วรรณลักษณ์ ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี (ช่อง 9) ได้รับบาดเจ็บสาหัสด้วย

นครินทร์ ชินวรรณโกมล บทเรียนเป็นครู ที่สอนให้ผมระมัดระวังมากขึ้น

การทำงานข่าวของผมเริ่มต้นประมาณปี 2543 หรือเมื่อ 9 ปีที่ผ่านมา ในช่วงแรกก็เข้ามาทำงานข่าวด้วยความที่อยากจะเรียนรู้ และหาประสบการณ์ทางด้านนี้ ก็ได้พี่ไฉน ถมทอง ผู้สื่อข่าว ททบ.5 ประจำ จ.ยะลา พี่อายุบ มูฮำมัดอายุบ ปาทาน ผู้สื่อข่าว นสพ.มติชน-ข่าวสด ประจำ จ.ยะลา และพี่ต้ามูกะตา หะไร ผู้สื่อข่าวช่อง 9 (โมเดิร์นไนน์) ประจำ จ.ยะลา ให้โอกาส รวมทั้งคำแนะนำในงานข่าว ทุกเรื่อง

การทำข่าวในช่วง 2 - 3 ปีแรก ถือว่าเป็นช่วงที่ต้องฝึกปรีความรู้อาจสามารถในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเขียนข่าว การถ่ายภาพข่าวที่วี การถ่ายภาพนิ่ง ทุกอย่างที่คุณสื่อข่าวที่ดีจะต้องสามารถทำได้ และในช่วงดังกล่าวเหตุการณ์ความไม่สงบยังไม่รุนแรงอย่างเช่นทุกวันนี้ อาจจะมีเหตุการณ์ระเบิดหรือยิงตำรวจ บ้าง แต่ก็ไม่ได้มากมาย จึงสามารถทำข่าวได้อย่างหลากหลาย ทั้งข่าวสังคม ข่าวเชิงประชาสัมพันธ์ และข่าวอาชญากรรม รวมทั้งข่าวด้านความมั่นคง

จนกระทั่งช่วงกลางปี 2545 เหตุการณ์ปล้นปืน ก็เกิดขึ้นที่ อุทยานแห่งชาติปางสีดา อ.ธารโต จ.ยะลา วันที่ 20 มิถุนายน 2545 เป็นข่าวที่หลายคนสงสัยว่า คนร้ายปล้นปืนไปทำอะไร? และเพื่ออะไร? โดยไม่รู้เลยว่านี่คือจุดเริ่มต้นของความรุนแรงที่ถู่นวายจนถึงวันนี้ การทำข่าวในช่วงนั้นก็ไม่ใช่ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด ทั้งเรื่องข้อมูล การเดินทางที่ไม่ต้องระมัดระวัง รวมทั้งการใช้ชีวิต ก็ยังคงดำเนินตามปกติในแต่ละวัน

หลังจากปล้นปืนของอุทยานแห่งชาติปางสีดา ก็มีข่าวเหตุการณ์ยิงเจ้าหน้าที่เพื่อขโมยปืน ขโมยอาวุธต่างๆ อยู่หลายคราว จนกระทั่งวันที่ 28 เมษายน 2546 เหตุการณ์ปล้นปืน ก็เกิดขึ้นอีกครั้ง แต่คราวนี้เกิดขึ้นพร้อมกัน 2 จังหวัดคือที่ จ.นราธิวาส และ จ.ยะลา โดยที่ จ.ยะลา หน่วยทักษิณพัฒนาที่ 5 ต.บ้านแห อ.ธารโต จ.ยะลา คือเป้าหมาย คนร้ายได้อาวุธปืนสงครามและเครื่องกระสุนไปจำนวนหนึ่ง ในช่วงนี้ก็ยังคงทำงานข่าวได้ตามปกติ การรายงานข่าวไปยังต้นสังกัด ก็เป็นไปตามระบบของงานข่าวตามปกติ

4 มกราคม 2547 เหตุการณ์ปล้นปืนช็อกโลกก็เกิดขึ้นที่ค่ายปิเหล็ง อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส อาวุธปืนนักร้อยกระบอก ถูกกลุ่มชายฉกรรจ์ไม่ทราบฝ่ายว่าเป็นกลุ่มใด (ในขณะนั้น) นักร้อยคน ปล้นหลบหนีไป และจากวันนั้น เหตุการณ์ความไม่สงบ ก็ถูกเริ่มต้นอย่างเป็นทางการ

และในช่วงนั้นเองความเป็น “นักรข่าว” ของผมก็เริ่มต้นอย่างจริงจัง ประสบการณ์ในการทำข่าวตั้งแต่ปี 2543 หรือ 4 ปี ก่อนเกิดเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 ก็ได้สะสมมาพอสมควร ทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ก็จะลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบ และรายงานข่าวด้วยตนเอง เกือบทุกเหตุการณ์ เพราะจะต้องมีความรับผิดชอบกับการรายงานข่าว หากไม่ได้ลงพื้นที่ด้วยตนเอง ก็จะต้องตรวจสอบข้อมูลจากหลายๆ แห่งว่าข้อมูลข่าวสารดังกล่าวตรงกัน และถูกต้องหรือไม่ ก่อนที่จะรายงานให้กับต้นสังกัด เพื่อนำเสนอเป็นข่าว ซึ่งภาษาข่าว ก็จะต้องมีการตรวจสอบอย่างละเอียดว่า หมิ่นเหม่กับศาสนาหรือไม่ ซึ่งหากมีคำที่หมิ่นเหม่ ก็จะถูกตัดทิ้งออกไป

เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นในพื้นที่ อย่างเช่นเหตุการณ์ระเบิดที่ร้านน้ำชาถนอม เลขที่ 399 ถ.สิโรธร เขตเทศบาลนครยะลา เมื่อเช้าวันที่ 26 ตุลาคม 2547 ทำให้มีผู้บาดเจ็บเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ และประชาชนนับสิบราย ซึ่งหลังเกิดเหตุบรรดาผู้สื่อข่าวจากทุกสำนักก็เดินทางไปทำข่าวตามปกติ ปฏิบัติหน้าที่รายงานข่าวเช่นเดิมคือ ไปถึงจุดเกิดเหตุ สอบถามข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ เกี่ยวกับจำนวนผู้บาดเจ็บ ลักษณะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบันทึกภาพข่าวทีวี และภาพข่าวหนังสือพิมพ์

เพราะด้วยความไม่ได้มีการเตรียมตัวระมัดระวังกับเหตุการณ์ซ้ำซ้อน เหตุการณ์ดังกล่าวคนร้ายใช้วิธีวางระเบิดเอาไว้ใกล้ๆ เป็นลูกที่สอง รอจังหวะเจ้าหน้าที่ชุดเก็บกู้วัตถุระเบิดเข้าตรวจสอบ แล้วจุดชนวนซ้ำทำให้มีเจ้าหน้าที่ได้รับบาดเจ็บอีกหลายนาย และเสียชีวิต 1 นาย รวมทั้งตัวของผมเองที่ได้รับแรงอัดของระเบิด ทำให้มีอาการเจ็บที่ต้นคอเล็กน้อย ซึ่งเหตุการณ์นี้ถือเป็น “ครู” ที่สอนให้ผมเริ่มมีความระมัดระวังมากขึ้นในการเข้าพื้นที่เกิดเหตุ สอนให้ต้องหัดสังเกตสิ่งของต้องสงสัย

นอกจากนั้นการทำข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ เมื่อเกิดขึ้นพร้อมๆ กันหลายๆ เหตุการณ์ในช่วงเวลาเดียวกัน ก็มีให้ต้องทำอยู่หลายครั้ง เช่นเหตุการณ์คนร้ายปิดเมืองบันนังสตา เมื่อวันที่ 7 พ.ย. 2548 กลุ่มคนร้ายนับสิบกระจ่าย

กำลังใช้อาวุธปืนสงคราม กราดยิงเข้าไป สภ.อ.บันนังสตา ที่ว่าการอำเภอ บ้านพักนายอำเภอบันนังสตา แล้วเกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับกลุ่มคนร้าย ผลปรากฏว่ามีคนร้ายเสียชีวิตในจุดเกิดเหตุ 2 ราย

นอกจากนั้นในพื้นที่ 6 อำเภอของ จ.ยะลา ก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกันในเวลาเดียวกันคือ 19.30 น. รวม 19 เหตุการณ์ ทั้งไปรอยตะปูเรือใบ ผាយางรถยนต์ วางกล่องต้องสงสัย ตัดต้นไม้ขวางถนน ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ต้องวิเคราะห์สถานการณ์ในการเดินทางเข้าพื้นที่ ว่ามีความ “ไม่ปลอดภัย” ค่อนข้างสูง ผู้สื่อข่าวส่วนใหญ่จึงตัดสินใจว่าจะเดินทางไปยังอำเภอบันนังสตา ในช่วงเช้าของวันต่อมา

และในช่วงเช้าของวันถัดมาเหตุการณ์ก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หลังจากกลับจากพื้นที่บันนังสตา ก็เกิดระเบิดขึ้นภายในลานจอดรถของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 1 และเกิดระเบิดบริเวณลานจอดรถภายในศาลากลางจังหวัดยะลา การทำข่าวในช่วงนั้นจึงต้องเป็นระบบมาก เนื่องจากว่าผู้สื่อข่าวของแต่ละสำนักจะมีเพียงคนเดียวในแต่ละจังหวัด การรวมตัวของผู้สื่อข่าว เพื่อช่วยเหลือกันจึงมีความสำคัญมาก แผนการทำข่าวก็จะมีระบบมากขึ้น รวมทั้งระบบอินเตอร์เน็ต ก็เข้ามามีส่วนในการทำงาน การรายงานข่าวมีการแข่งขันสูงในเรื่องของความเร็วของการรายงานข่าว

วิธีการตรวจสอบข่าวเพื่อรายงานข่าวเบื้องต้นก็ถูกนำมาใช้ เช่น “เมื่อ 5 นาทีที่ผ่านมาเกิดเหตุระเบิดขึ้นที่.... มีผู้บาดเจ็บ....และเสียชีวิต.... ขณะนี้กำลังเข้าตรวจสอบ” และเมื่อเดินทางเข้าไปทำข่าวในพื้นที่ โทรศัพท์มือถือก็จะเป็นสิ่งที่สำคัญในการติดต่อประสานงาน กับผู้สื่อข่าวที่รอคอยข้อมูลอยู่ที่สำนักงาน เพื่อพิมพ์ข่าวและส่งข่าว ให้กับต้นสังกัดของผู้สื่อข่าวทุกคน

ส่วนการทำข่าวในพื้นที่ทุกครั้ง ความปลอดภัยในการทำงานก็มีความสำคัญ และจะต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างมาก ก่อนเข้าพื้นที่เกิดเหตุทุกครั้ง จะมีการประเมินสถานการณ์ร่วมกันระหว่างผู้สื่อข่าวว่า มีความเสี่ยงมากน้อยเท่าไร หากเหตุการณ์ใดประเมินแล้วมีความเสี่ยงสูง เช่นอยู่ในพื้นที่เสี่ยง หรือการเดินทางเข้าที่เกิดเหตุเป็นพื้นที่ค่อนข้างอันตราย การเดินทางเข้าไปเป็นกลุ่ม ก็จะถูกนำมาใช้ เพื่อหากเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น จะได้สามารถช่วยเหลือกันได้อย่างทันที่

เหตุการณ์ล่าสุดเมื่อวันที่ 19 ก.พ.52 ที่ผ่านมา ได้รับแจ้งว่าเกิดเหตุระเบิดขึ้นในเขตพื้นที่ ของ สภ.ลำใหม่ จ.ยะลา มีเจ้าหน้าที่บาดเจ็บ ก็เดินทางไปเก็บบันทึกภาพที่โรงพยาบาลศูนย์ เป็นอันดับแรก นอกจากจะได้ภาพข่าวทีวี และภาพนิ่งสำหรับหนังสือพิมพ์แล้ว จะได้ข้อมูลในที่เกิดเหตุ จากเจ้าหน้าที่ที่นำคนเจ็บมาส่ง ซึ่งจะทำให้สามารถประเมินสถานการณ์ว่า การเข้าพื้นที่มีความเสี่ยงมากน้อยเท่าไร

เหตุการณ์นี้จากการประเมินร่วมกันของทีมงาน ก็ตกลงกันว่า จะเข้าไปที่เกิดเหตุ แต่จะไปในอีกเส้นทางหนึ่ง ที่เชื่อว่าใกล้กว่า และจะปลอดภัยกว่า จึงตัดสินใจเดินทางไปตรวจสอบที่เกิดเหตุในเส้นทางนี้ แต่การเดินทางเข้าจุดเกิดเหตุไม่ได้ราบรื่นอย่างที่หวังเอาไว้ ห่างจากถนนใหญ่เข้าไปในซอยภายในหมู่บ้านประมาณ 500 เมตร บนสะพานข้ามลำน้ำ มีตะปูเรือใบวางกีดขวางทางอยู่จำนวนมาก และกล่องต้องสงสัยวางอยู่บนถนน

งานนี้มีชาวบ้านเป็นลูกใจดี รีบวิ่งออกมาแจ้งว่าอย่าเพิ่งเข้าไป อันตรายมาก มีตะปูเรือใบ และกล่องระเบิด ผมและทีมงานเมื่อได้ยินเช่นนั้นจากคุณลุง ก็ตัดสินใจถอยออกจากจุดดังกล่าว ไปตั้งหลักที่ปากทางเข้า ซึ่งห่างเพียง 500 เมตร รออยู่เพียงไม่นาน เจ้าหน้าที่ตำรวจ ประมาณ 5 - 7 นาย เดินทางด้วยรถยนต์กระบะ ก็วิ่งเข้ามา เพื่อเดินทางไปยังจุดเกิดเหตุ จึงไปแจ้งให้รับทราบเอาไว้ว่า ในเส้นทางข้างหน้านั้นมีอะไรบ้าง ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เดินทางไปตรวจสอบ โดยมีผมและทีมงานผู้สื่อข่าว ตามเข้าไป

ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจอดรถ และใช้วิธีเดินเท้าเข้าตรวจสอบ ผมและทีมงานก็จอดรถ และนำกล้องวิดีโอบันทึกภาพ เดินตามเข้าไป หวังจะเก็บภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งในขณะที่กำลังเดินเข้าไปตรวจสอบนั้น คนร้ายที่ซ่อนอยู่ ก็จุดชนวนระเบิดที่ซุกไว้ที่โคนเสาตรงหัวสะพานขึ้นทันที เสียงระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว กลุ่มผู้สื่อข่าวซึ่งอยู่ไม่ห่างจากจุดระเบิด ไม่มีผู้ใดได้รับบาดเจ็บ ก็ยังคงทำหน้าที่บันทึกภาพข่าวต่อไป ซึ่งสามารถชมคลิปภาพข่าวนี้ได้ทาง www.oknation.net/blog/idongphoto2/2009/02/18/entry-1

แวดาโอะ-อาดัม “ต้องดูแลและรักษาชีวิตตัวเอง”

สถานการณ์ปลายด้ามขวานที่ไม่มีทีท่าสงบถึงความสงบสุข เหตุการณ์ที่บ้านปลายมากกว่าห้าปียังคงดำเนินอยู่ และไม่รู้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อไหร่ ผู้คนทุกตัวหวัระแหงต่างได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่มีใครรับประกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของใครได้

สื่อมวลชนคือผู้ทำหน้าที่สื่อสารข่าวคราวของพื้นที่แห่งนี้ไปสู่สังคมใน ทุกด้าน แน่นนอน...เมื่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นล้วนอยู่ในความสนใจและคอยติดตาม ของผู้คน การนำเสนอข่าวสารส่วนใหญ่ของสื่อจึงเป็นไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การทำงานท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้ของสื่อจึงเป็นเรื่องไม่ปกติของชีวิต คนธรรมดา ความเสี่ยงต่อชีวิตมีอยู่รายรอบตัวพวกเขาตลอดเวลา ยิ่งในภาวะ อึมครึมของแต่ละเรื่องราวที่เกิดขึ้น สิ่งใดคือข้อเท็จจริงคือหน้าที่และความ รับผิดชอบของสื่อ แล้วพวกเขาทำงานกันอย่างไร

ไม่ว่าจะเจเนสนามหรือมากมายประสบการณ์เพียงไร หากในภาวะที่เป็น อยู่จริง สื่อทุกคนต้องมีเทคนิคเฉพาะตัวที่ทำให้สามารถทำงานไปพร้อมกับ การรักษาชีวิตตนเองให้ได้ เขี่ยขว้าวแห่งนราธิวาส แวดาโอะ ะไร ที่ฝาก ชีวิตไว้ในสนามข่าวมากกว่าสิบสองปีกับการนำเสนอข่าวสารในหนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ บางกอกโพสต์ ทีวีไทย สำนักข่าวไทยและอีกหลายสังกัดยังบอกว่า “กลัว” กับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของพื้นที่

แวดาโอะบอกว่าหลังปี 2547 เขาสังเกตว่าเหตุที่เกิดขึ้นเพิ่มความรุนแรง ทั้งการระเบิดสะพาน รางรถไฟ โจมตี ชุมนยิงเจ้าหน้าที่ เป็นการสร้างสถานการณ์ที่หวังชีวิต การปะทะของชีวิตต่อชีวิต เป็นระบบของการก่อวินาศกรรม มากขึ้น ส่งผลให้สื่ออย่างเขาทำงานยากขึ้นด้วย

“เมื่อก่อนเมื่อมีเหตุเกิดจะรีบไปทันที แต่ตอนนี้ต้องคิดหลายครั้ง ตรวจสอบข้อมูลและเส้นทาง เช็ครายละเอียด บางครั้งต้องไปพร้อมเจ้าหน้าที่เพื่อ ความอุ่นใจและปลอดภัย ช่วงหลังๆ ไปกับเจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้ปลอดภัย เสี่ยง เท่ากัน บางครั้งไปเองเพื่อความปลอดภัยเพราะชินเส้นทางและรู้ว่าพื้นที่ไหน มีความเสี่ยงอย่างไร หากกรณีมีระเบิดในเมืองจะไปกับชุดเก็บกู้เพราะมี เครื่องมือตัดสัญญาณ มีการวางกำลังหลายจุดแต่ต้องเฝ้าจุดล่อที่อาจมีระเบิด

ลูกสองลูกสามตามมา”

แวดดาโธ๊ะบอกว่า “ความกลัว” ยังคงมีอยู่และมีมากขึ้น

“อย่างเหตุการณ์ระเบิดต่างพื้นที่จะดูและคิดเผื่อว่าอาจมีการชุมนุมยิงลอบโจมตีระหว่างทาง ดูเหตุระเบิดที่เกิดว่าหวังผลอย่างไร มีคนเจ็บ มีการวางแผนแบบไหน หากมีระเบิดโดยไม่มีเป้าหมายหรือกลางถนน อย่างนี้จะไปเองถ้าไปกับเจ้าหน้าที่อาจมีการดักรวมโจมตีระหว่างทาง หากไปกับเจ้าหน้าที่จะกลับก่อนหรือหลังไม่กลับพร้อมกัน ถึงอย่างไรเราก็ไม่ใช่เป้าหมายของพวกเขา อยู่ที่ว่าใครจะเจอเมื่อไหร่ ใครดวงแข็งก็รอด ทุกวันนี้ความเป็นคนในพื้นที่ไม่ได้ช่วยอะไรในการทำงานเพราะสื่อถูกมองจากฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นคนของรัฐทำงานให้รัฐด้านเดียว เขาจะแวงและไม่ไว้ใจมากขึ้น ผมว่าสื่อส่วนใหญ่ก็เจอแบบนี้ บางทีเห็นสายตาเพื่อนที่มองมาไม่เหมือนเดิม”

ปัญหาอีกอย่างของสื่อที่มักประสบเมื่อเกิดเหตุการณ์คือการก็ดกันไม่ได้ ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรหรือน้อยมาจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ เขาบอกว่ายิ่งปิดข่าวยิ่งทำให้มีการพยายามหาข่าวและไม่มีสื่อไหนอยากนำเสนอเรื่องไม่จริงสู่สังคม

“ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาเรื่องการถ่ายภาพกับเจ้าหน้าที่ เขาจะกันไม่ให้เข้าไปถ่ายภาพ ยิ่งหากผู้สูญเสียเป็นเจ้าหน้าที่เขาจะรีบเก็บรีบไป แต่เวลาฝ่ายตรงข้ามสูญเสียเขาจะบอกว่าเอาเลย เชิญเลย ถ่ายเลยครับ ทั้งที่ความจริงต้องใช้หลักการเดียวกันเพราะทุกคนมีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ต้องให้เกียรติเช่นกัน ผู้สูญเสียเขามีครอบครัวและญาติที่มีความรู้สึกเหมือนกัน เราก็รู้สึกเมื่อไปยื่นถ่ายรูปผู้เสียชีวิต รู้ว่ามีขอบเขตแค่ไหน ตัดสินใจถ่ายอย่างไรไม่ให้ออกมาดูจากสายตา อยากให้มีการคุยกันว่าจะถ่ายยังไง ไม่เป็นการจำกัดสิทธิ เคยมีการพูดคุยกันแต่เมื่อลงไปในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ตรงนั้นมีอำนาจมาก ใครสั่งมา ใครแจ้งไป คือคำถามที่ได้ยินเสมอ มันเป็นหน้าที่ของสื่อที่ต้องไปทำข่าวเมื่อมีเหตุ จะปิดอย่างไรก็ไม่ผิด ความจริงไม่ไปก็ได้ข่าวแต่ความเป็นจริงที่อยากนำเสนอคือต้องไปยังสถานที่ที่เกิดเหตุเพื่อดูความเป็นจริงและเสนอตามที่เห็นให้สังคมได้รับรู้อย่างที่เรารับเห็น”

การทำงานของเขที่ตั้งใจนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ออกสู่สังคมอาจมีทั้งผู้ที่ชอบและไม่ชอบในผลงาน หรือบางครั้งมีผู้เดือดร้อนหรือมองว่าเขาเสนอเรื่องไปอย่างไม่เป็นธรรม เขาบอกว่า

“อาชีพนี้อาจเป็นอาชีพที่เสี่ยงในพื้นที่นี้ มีหมายข่าวดี ๆ ที่ไม่ได้ไปทำอีกมาก เพราะเหตุการณ์เกิดขึ้นกลบเรื่องราวเหล่านั้นด้วยความสนใจของประชาชน ไม่ได้เสนอข่าวเพราะความมั่นใจหรือสะใจ เคยโดนตามแต่ไม่รู้จุดประสงค์ของเขา โดนชู้ก็มี คิดว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่เขาอาจได้รับผลกระทบจากข่าว เช่นข่าวนี้ ออกมาไม่เป็นธรรมสำหรับเขา แต่เวลาไปถามเขาไม่พูดไม่บอกความจริงทั้งที่มีโอกาส เวลาเข้าพื้นที่ไม่ใช่ได้ข่าวแล้วกลับ ผมจะค้นหาข้อมูลกับอีกหลายคน โดยไม่ได้บีบบังคับใคร พอข่าวออกมาก็มีอารมณ์ว่าเราเสนอข่าวลำเอียง หลังเกิดเหตุก็พูดคุยกันว่าเราเสนอไปตามข้อมูลที่มี หากไม่ถูกต้องและเขามีข้อมูลที่สมบูรณ์ขึ้นดีที่จะแก้ไขเพราะสื่อไม่ใช่เจ้าหน้าที่ที่จะไปจับผิดใคร”

หากนำเสนอข่าวเจาะลึกก็จะมีปัญหากับเจ้าหน้าที่อีก

“เวลาเสนอข่าวรอบด้านก็จะมีปัญหากับเจ้าหน้าที่ว่าไปขุดคุ้ยให้เกิดความรู้สึกอีกทำไม แต่เพราะครั้งนั้นได้รับข้อมูลด้านเดียว เราอยู่ตรงกลางไม่ได้เข้าข้างใคร หากทำงานด้านเดียวก็เป็นเครื่องมือของฝ่ายนั้น ต้องให้ออกาสผู้เสียหายได้บอกเล่าความเป็นจริง และคนอ่านจะเป็นผู้ตัดสินเอง”

สิ่งที่เกิดขึ้นมานานอย่างสถานการณ์ที่มีเกือบทุกวันเขาบอกว่าอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงจากการทำงานและการป้องกันของเจ้าหน้าที่ที่น่าจะมีแนวทางแก้ได้เพราะเรื่องเกิดมานานตั้งสี่ห้าปีรวมทั้งการมีมุมมองที่ดีต่อประชาชนในพื้นที่

“ผมอยากเห็นความเปลี่ยนแปลงในข่าวที่น่าเสนอเช่นกัน เรื่องราวที่เกิดขึ้นซ้ำซากจะมีวิธีป้องกันอย่างไร หลายปีที่เกิดเรื่องขึ้นยังไม่เห็นการป้องกันที่ดี มีการวางระเบิดซ้ำ การโจมตี การใช้อุปกรณ์ที่เหมือนเดิมซึ่งน่าจะเป็นโอกาสและประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ที่จะนำมาพิจารณาปรับปรุงและป้องกันไม่ให้เกิดเหตุได้ ทำไม่ต้องตามไปเก็บกู้ทุกครั้ง ทั้งที่มีเจ้าหน้าที่ อุปกรณ์และการอบรมในเรื่องเหล่านี้เยอะมากที่จะสร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้น งบประมาณ คนความรู้ที่มาจากส่วนกลางล้วนมีคุณภาพแต่ในการปฏิบัติกลับไม่ใช่ หากจุดไม่เจอ กำลังพลมาสักพักก็สลับเปลี่ยน ชุดใหม่ลงมาก็เหมือนเดิม ไม่ได้ใช้คนในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ มีการระแวงไปทั่วแม้แต่สื่อเองเจ้าหน้าที่ยังมองผิดๆ แล้วเขาจะมองประชาชนยังไง”

เวดดิ้อะบอกว่าไม่ว่าเหตุการณ์ในพื้นที่จะเป็นเช่นไร เขายังคงยืนหยัดในอาชีพที่เขารักต่อไป

“ณ วันนี้ชีวิตยังไม่มีอะไรเลวร้ายแต่หากเกิดอะไรขึ้นก็ยอมรับสภาพ พยายามรักษาตัวเอง หากมีเหตุแล้วไม่ไปก็ไม่ต้องทำงานนี้ แต่ถ้าเป็นกลางคืน จะไม่เสี่ยงชีวิตออกไปเพราะในที่มืดไม่สามารถเดาเหตุการณ์ได้ แต่ถ้าเหตุใหญ่จริงก็ไป เป็นอาชีพที่เรารักและเลี้ยงดูครอบครัวได้ เวลาที่มีเหตุไม่ต้องห้าม แต่รู้ว่าเขาเป็นห่วง ทำข่าวมายังไม่มีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับครอบครัวและตัวเอง แต่ไม่รู้ว่าจะแต่และครั้งที่ออกไปทำงานจะได้กลับมาบ้านอีกหรือไม่ หากโชคดี ก็ได้กลับพร้อมงาน โชคร้ายก็เหมือนเพื่อนๆ ที่ประสบเหตุไปหลายคน ถึงเหตุการณ์สงบลงผมก็ยังคงทำหน้าที่นี้ของผมต่อไป”

อาดัม ช่างภาพประจำสำนักข่าวต่างประเทศแห่งหนึ่งใน จ.ยะลา ชีวิตเขาเข้าสู่แวดวงสื่อมวลชนตั้งแต่เรียนจบคณะนิเทศศาสตร์ ม.ราชภัฏยะลา เมื่อปี 2548 กับงานถ่ายภาพที่เขารัก ผลงานและมุมมองของเขาเป็นที่ถูกใจ สำนักข่าวต่างประเทศและเขาได้เป็นช่างภาพประจำมาตั้งแต่ขณะนั้น

ในการทำงานของเขาที่มีต้นสังกัดในต่างประเทศและมีเครือข่ายทั่วโลก ทำให้เขาได้เรียนรู้ อบรม และศึกษาเรื่องการทำงานในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง อยู่เสมอเพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานของตนเองในพื้นที่

“ทางสังกัดจะให้ศึกษาวิถีชีวิตสภาพเหตุการณ์จากการทำงานในสถานการณ์เสี่ยงภัยที่เกิดความขัดแย้งอื่นๆ ในโลกเพื่อจะได้หาแนวทางป้องกันตัวเองในการทำงานในพื้นที่นี้ เขาจะส่งอุปกรณ์อำนวยความสะดวกมาให้ตลอด เพราะบางครั้งจำเป็นต้องใช้ คิดว่าจากควมมีประสบการณ์และมีผู้สื่อข่าวและช่างภาพอยู่ทั่วทุกภูมิภาคในโลกของสำนักข่าวต่างประเทศ มีระบบการบริหารจัดการที่มีมาตรฐาน มีการฝึกอบรมเรียนรู้การทำงานในพื้นที่เสี่ยงภัยบ่อยครั้ง ซึ่งต้นสังกัดข่าวของไทยจะเป็นไปในการสังสรรค์กันมากกว่า”

ที่ผ่านมากการลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลของเหตุการณ์ อาดัมต้องมีการวางแผนและระมัดระวังทุกงาน ยิ่งช่วงหลังเขาบอกว่ายิ่งต้องเพิ่มมากขึ้น

“ต้องเช็ครายละเอียดให้แน่ใจ ทางสังกัดจะบอกตลอดว่าการลงพื้นที่ต้องระวังตัว ถึงไม่ได้ภาพแต่ให้รักษาชีวิตไว้ก่อน ชีวิตเป็นเรื่องสำคัญกว่า จากประสบการณ์จะสอนเราได้ว่าต้องระวังตัวอย่างไร อย่างผมจะใช้อุปกรณ์เป็นตัวช่วยด้วยเลนส์ ถ้าดูระยะในที่เกิดเหตุไม่น่าปลอดภัยจะใช้เลนส์ระยะไกล ดึงภาพเข้ามาหรือเลนส์ที่เหมาะสมกับระยะของเหตุการณ์ อย่างเหตุระเบิดหน้าสถานีรถไฟยะลาเมื่อปีที่แล้ว ไม่มีใครคิดว่าจะมีระเบิดลูกสอง มีนักข่าว

เข้าไปใกล้รถที่ระเบิดหลายคน ผมเข้าไปแล้วถอยออกมาโดยใช้เลนส์ จังหวะนั้นก็เกิดระเบิดขึ้นจึงเก็บไว้สอนตัวเองตลอดว่าต้องระวัง”

อาดัมบอกว่าความเป็นคนในพื้นที่ของเขาทำให้ไม่ค่อยมีปัญหาในการทำงานมากนัก ยังสามารถเข้าถึงข้อมูลและแหล่งข่าวได้ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่แต่ต้องบอกกล่าวตัวตนและการทำงานให้แหล่งข่าวเข้าใจ และสื่อเองต้องตระหนักว่าจรรยาบรรณที่ควรมีและควรเป็นของสื่อมวลชนที่ตั้นนั้นต้องจำและนำมาใช้อยู่เสมอ

“เราต้องบอกเขาให้ชัดเจนว่าเราทำงานในสังกัดไหนมีจุดประสงค์อย่างไร ซึ่งแต่ละสื่อจะได้รับการไว้วางใจจากแหล่งข่าวไม่เหมือนกัน อย่างของผมจะบอกว่าเป็นสำนักข่าวต่างประเทศ ภาพและข่าวจะนำเสนอทางไหน มีการควบคุมและบอกรายละเอียดซึ่งเขาสามารถตรวจสอบได้ อยากให้ชาวบ้านมองว่าสื่อไม่ได้เข้าไปสร้างภาพลบให้พวกเขา อยากมองพวกเราด้วยความกลัว อยากให้มองในแง่บวกและเข้าใจในการทำงานของสื่อ สื่อเองต้องมีจรรยาบรรณในหัวใจ มีความเป็นกลาง ไม่อคติ เผยแพร่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ไม่เห็นแก่รายได้ที่มาล่อ ผมจะรู้สึกดีหากภาพถ่ายได้รับการเผยแพร่ออกไปเพราะหมายถึงมีคนเห็นคุณค่างานของเรา”

แม้จะกลัวแต่อาดัมยังตั้งใจเช่นแวดดาโอะที่จะทำหน้าที่สื่อมวลชนของตนเองต่อไปไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม

“เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความกลัว กลัวที่จะมีความรุนแรงมากไปกว่านี้ ภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งระเบิด ยิง และเหตุอื่นเป็นภาพซ้ำซ้อนน่าเบื่อ ทางสังกัดเองก็ไม่อยากเห็นนอกจากเหตุการณ์ใหญ่ๆ เรื่องราววิถีชีวิตอีกหลายหลากของพื้นที่ยังมีอยู่และเป็นเรื่องราวดีๆ ที่สามารถถ่ายทอดผ่านภาพถ่ายและผมมีความสุขมากกว่าในการทำงาน ความรักและชอบในงานที่ทำ ทำให้ผมมีความอยากที่จะทำงานมากขึ้น งานของผมทำให้คนในสังคมและทั่วโลกได้รับรู้ความเป็นไปของสังคมที่นี่”

อับดุลการิม รามันห์สิริวงค์ ผมรอดมาได้เพราะยึดหลัก 3 ประการ

ชีวิตการทำงานข่าวของอับดุลการิม รามันห์สิริวงค์ นักข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ประจำจังหวัดจันทบุรี ไม่ได้เริ่มต้นจากอาชีพนี้โดยตรง แต่ได้ใช้ประสบการณ์จากการที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) โดยรับผิดชอบการถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวเพื่อเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ ในพื้นที่รวมทั้งการส่งข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานให้กับสื่อต่างๆ ในพื้นที่มาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในที่สุด ได้รู้จักคุ้นเคยกับ “คุณไชยยงค์ มณีรุ่งสกุล” หัวหน้าศูนย์ข่าวเดลินิวส์ภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งเป็นผู้ชักชวนให้เขามาเป็นนักข่าวภูมิภาคของ น.ส.พ.เดลินิวส์ ประจำ จ.ยะลา กระทั่งต่อมาถูกส่งให้ไปปฏิบัติหน้าที่ในเขต จ.นราธิวาส ก่อนที่จะกลับมาทำหน้าที่นักข่าวเดลินิวส์ประจำจังหวัดยะลาจนถึงปัจจุบัน

อับดุลการิม เล่าว่า ระหว่างที่เป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ โดยมีพื้นที่รับผิดชอบอยู่ในเขต จ.นราธิวาส และ จ.ยะลา ยังได้ทำหน้าที่เป็นนักข่าวสดริงเกอร์ให้กับสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวีหรือ (ช่อง 9) ในยุคนั้นด้วย นอกจากนี้ยังทำหน้าที่กระบอกเสียงให้กับหน่วยงานราชการ โดยเป็นผู้จัดรายการ (ดีเจ) วิทย์โดยใช้ภาษามาลายูท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กันใช้นาม “เปาะเต๊ะ” ประจำสถานีวิทยุ กวส.7 จ.ยะลา และ ทก.4 ค่ายสิรินธร อ.ยะรัง จ.ปัตตานี

“ผมคลุกกับวงการสื่อสารมวลชนในพื้นที่มานานกว่า 15 ปี มีเพื่อนฝูงและรู้จักคนมากมายไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ข้าราชการและประชาชนโดยทั่วไป ทั้งในพื้นที่ จ.นราธิวาส และยะลา ดังนั้นทุกครั้งเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ จึงทำให้การทำงานที่ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข่าวในพื้นที่จึงเป็นเรื่องที่ไม่ยากนัก”

นอกจากนี้อับดุลการิม ยังบอกอีกว่า หลักการทำข่าวในพื้นที่ไม่ใช่มีเพียงการโทรศัพท์เพื่อตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข่าวเท่านั้น แต่ยังคงจำเป็นต้องลงพื้นที่เพื่อพบปะแหล่งข่าวด้วยตนเองอีกด้วย เพราะนั่นหมายถึงการได้เรียนรู้สภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมและความรู้สึกของชาวบ้านต่อเหตุการณ์ที่

เกิดขึ้น

“เป็นเรื่องที่สนุก ที่เราได้มีโอกาสได้พบปะแหล่งข่าวไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านทั่วไป หรือเจ้าหน้าที่ที่อยู่พื้นที่ ตามประเพณีของชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อภารกิจของเราเสร็จก็นั่งดื่มชา หรือรับประทานอาหารร่วมกัน บางครั้งเข้าไปในพื้นที่กันดารออกมาไม่ทัน ผมก็จะนอนค้างในนั้นเลย การลงพื้นที่บ่อยๆ ทำให้เราได้เปรียบในการทำงาน เพราะจะทำให้ทราบเส้นทางเข้า-ออกหมู่บ้านต่างๆ ในทุกอำเภอของจังหวัดนราธิวาสหมด 3 ปีที่ประจำอยู่ที่นั่น เรารู้หมดว่าทางหนีทีไล่เป็นอย่างไร”

อับดุลกาติม ยังย้อนอดีตการทำงานให้ฟังเมื่อหลายปีก่อนว่า การทำข่าวจะไม่มีการแข่งขันในเรื่องของความรวดเร็วมากเหมือนในยุคนี้ การส่งภาพข่าว ต้องฝากส่งให้กับรถตู้ที่วิ่งระหว่างนราธิวาสกับ อ.หาดใหญ่ เท่านั้น ถึงแม้ว่าเรารีบนำเทปภาพข่าวไปให้ แต่รถตู้ยังมีผู้โดยสารไม่เต็มรถ รถก็ยังออกจากสถานีไม่ได้ ส่วนการส่งข่าว จะต้องพิมพ์ดีดแล้วใช้วิธีส่งทางแพคเกจเท่านั้น ไม่มีอินเทอร์เน็ตเหมือนปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม หลังจากเกิดเหตุความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อต้นปี 2547 เป็นต้นมา เขี้ยวข่าวอาวุโส บอกว่า ทำให้การทำหน้าที่นักข่าว หรือสตริงเกอร์ให้กับสถานีโทรทัศน์ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ที่เห็นได้ชัดเจนคือ นักข่าว ต้องแข่งขันในการผลิตข่าวหรือรายงานข่าวเพื่อส่งให้กองบรรณาธิการจากส่วนภูมิภาคเข้าไปยังส่วนกลางอย่างรวดเร็ว โดยเน้นความใหม่ สด และที่สำคัญต้องถูกต้อง โดยเฉพาะข่าวเกี่ยวกับการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ สำคัญ ซึ่งมีทั้งข่าวการสืบสวน ข่าวเหตุการณ์รายวัน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องระมัดระวังตัวเพิ่มขึ้น

“ช่วงหลังๆ การทำข่าวในพื้นที่เริ่ม จะเห็นได้ว่า นักข่าวเริ่มทิ้งการข่าวในลักษณะการสืบสวน ติดตามความคืบหน้า แต่จะผลิตข่าวที่เกิดขึ้นในรายวันเป็นส่วนใหญ่ ส่วนปัญหาในฝ่ายของเจ้าหน้าที่เอง ก็ไม่สามารถที่จะตอบคำถามที่มาขอของเหตุการณ์มากนัก เพราะไม่มีเวลาที่จะไปสาวเรื่องที่เกิดขึ้นมาชี้แจงกับนักข่าว มัวแต่ต้องมาทำคดีของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา เพียงแต่จะพูดว่า คดีมีความคืบหน้าไปมาก ไม่สามารถที่จะให้รายละเอียดเกรงว่าจะเสียรูปคดี”

อับดุลการิม เล่าว่า เมื่อสถานการณ์ในพื้นที่มีความรุนแรงมากขึ้นจากกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ ทุกครั้งที่ออกไปทำข่าว นอกจากดูแลเรื่องความปลอดภัยของตนเองแล้ว ยังต้องเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ประจำกายด้วยไม่ว่าจะเป็นกล้องวิดีโอ และกล้องถ่ายภาพนิ่ง สมุด ปากกา เทปบันทึกเสียง รวมทั้งอาวุธปืนสั้นคู่กาย เพราะไม่ทราบว่าจะมีเหตุการณ์อะไรอยู่ข้างหน้า

“การสำรวจความพร้อม ต้องดูว่าเราเตรียมกระสุนไปกี่แม็ก มีเชื้อเกาะอยู่ในรถหรือยัง และที่สำคัญที่สุดคือ ต้องวิเคราะห์พื้นที่เกิดเหตุที่จะไปเก็บภาพเก็บข้อมูลนั้นมีความปลอดภัยระดับใด เส้นทาง การเข้าไปสองข้างทางมีลักษณะภูมิประเทศเป็นอย่างไร มีเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบหรือยัง การลงพื้นที่ ณ จุดเกิดเหตุ ต้องพยายามอย่าเข้าไปใกล้เจ้าหน้าที่หรือเข้าไปรวมกลุ่มกับเขา เพราะเราอาจตกเป็นเป้าของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบได้”

เหยี่ยวข่าวอาวุโสยังบอกอีกว่า แม้นักข่าวส่วนใหญ่ในพื้นที่จะยังมีความเชื่อมั่นว่า นักข่าวไม่เป็นเป้าของฝ่ายตรงกันข้ามก็จริง แต่ก็มีความวิตกกังวลได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากจุดเกิดเหตุอยู่ในเขตเมือง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเหตุ 511 หรือเหตุระเบิดจากการใช้ปฏิบัติการคาร์บอมบ์ ดังนั้น ทางรอดและทางเลือกที่ดีที่สุดขณะนั้นคือ ก่อนไปที่เกิดเหตุ ควรต้องรอฟังรายงานวิทยุของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีการสูญเสียหรือไม่ หากมีการสูญเสีย ต้องรีบเดินทางไปยังโรงพยาบาลก่อน เพื่อรอเวลาให้เจ้าหน้าที่เข้าเคลียร์พื้นที่จุดเกิดเหตุ จากนั้นจึงเดินทางไปยังบันทึกภาพ หรือในกรณีที่เกิดระเบิดแล้ว และยังไม่มีการสูญเสีย ก็จะต้องรอให้เจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบให้แน่ชัดว่า ยังมีลูกที่ส่องรอยอยู่หรือไม่

สำหรับเหตุการณ์ระทึกขวัญที่เคยประสบระหว่างการทำงานในพื้นที่ อับดุลการิม บอกว่า เป็นเหตุการณ์เกิดเหตุระเบิดร้านน้ำชา ใกล้กับโรงเรียนอนุบาลประณีต ซ่างที่ทำการไปรษณีย์ยะลา ในช่วงสายของวันที่ 29 ตุลาคม 2547 ซึ่งหลังจากเกิดเหตุระเบิดแล้ว ได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรเมืองยะลา ชุดเก็บกู้วัตถุระเบิด ตชด.ที่ 44 ชุดตรวจสอบที่เกิดเหตุ ตำรวจกองวิทยากรเขต 45 ยะลา และบรรดานักข่าวทั้ง นสพ. โทรทัศน์และวิทยุแห่เข้าไปทำข่าวในที่เกิดเหตุจำนวนมาก โดยขณะที่เจ้าหน้าที่กำลังตรวจหาชิ้นส่วนของระเบิด เพื่อนำเป็นชิ้นส่วนพยานหลักฐานนั้น ได้เกิดเหตุระเบิดซ้ำ

สองเป็นลูกที่สอง ทำให้เจ้าหน้าที่ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนหนึ่ง ส่วนตัวเองและเพื่อนๆ นักข่าว แม้จะอยู่ในที่รัศมีที่ปลอดภัย แต่ทุกคนก็มีอาการหูอื้อ เกือบทำให้แก้วหูแตกไปตามๆ กัน

“ภาพเหตุการณ์ระเบิดครั้งนั้น ถือเป็นบทเรียนที่มีค่าสำหรับผมในการเป็นอุทากรณีเตือนตัวเองทุกครั้งที่เดินทางเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ แต่ไม่ว่าจะอย่างไรทุกครั้งแม้จะมีเหตุรุนแรงเกิดขึ้น ผมก็ยังคงสะพานคล้องพร้อมอุปกรณ์ลุยเข้าทำงาน เคยบอกตัวเองว่าอันตราย แต่มันห้ามใจไม่ได้ที่จะไม่ให้ก้าวเท้าเข้าไปในที่เกิดเหตุ ถึงแม้ว่า พื้นที่แห่งนั้น จะมีความปลอดภัยน้อยก็ตาม”

อุบลกุลกริม บอกว่าในฐานะที่เป็นนักข่าวอาวุโสและอยู่ในพื้นที่มานาน สิ่งที่ยากเตือนนักข่าวรุ่นใหม่ที่ลงสนาม คือ 1. ต้องตอบตัวเองให้ได้ว่าเราจะทำอย่างไรเพื่อให้ได้ข้อมูล และภาพข่าวที่ดีที่สุดมานำเสนอ และ 2. ทำอย่างไรจึงจะรักษาความปลอดภัยของตัวเองในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ทั้งระหว่างการเดินทางไปและกลับให้มากที่สุดและ 3. ตระหนักในหน้าที่ของเราคือ ต้องรายงานข่าวตามข้อเท็จจริงให้มากที่สุดและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ใหยึดถือความเป็นกลางในการนำเสนอ

“เพราะการนำเสนอข่าวในสถานการณ์อ่อนไหวและวิกฤตนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ นักข่าวต้องระมัดระวังในการนำเสนอเป็นพิเศษ” เป็นเสียงเตือนจากเหยี่ยวข่าวอาวุโสในพื้นที่

อะหมัด รามันห์สิริวงค์
ผมโดนสะเก็ดระเบิดมาแล้วครับ

ปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ไม่ว่าจะเป็นการสังหารประชาชนผู้บริสุทธิ์ ไม่ยกเว้นแม้แต่เด็กสตรี และ คนชรา ที่กระทำโดยกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ ด้วยเป้าหมายในการสร้างความหวาดระแวง และ ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยพุทธกับชาวมุสลิม หรือแม้กระทั่งชาวมุสลิมด้วยกันเอง ในบางกลุ่มก็ตาม ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างมากมายแก่ทายาท และญาติพี่น้องของผู้สูญเสียชีวิต เด็กเล็กๆ หลายร้อยชีวิตในพื้นที่

ทั้งไทยพุทธ และไทยมลายู ต่างต้องกำพร้าพ่อหรือแม่ จากเหตุความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องคร่าเอาชีวิตผู้คนในพื้นที่ไปแล้วกว่า 3,000 ศพ

นับจากเหตุปล้นปืนเมื่อต้นปี 2547 เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังคงเหมือนว่าสถานการณ์จะยังคงเลวร้ายต่อไปและยังคงเพิ่มเติกรอคความโหดเหี้ยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในหลากหลายรูปแบบตลอดระยะเวลา 5 ปีกว่าที่ผ่านมาการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับเป็นสงครามแย่งชิงประชาชนที่แท้จริง กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ ได้บิดเบือนหลักศาสนา อัลกุรอาน เชื้อชาติ ประวัติศาสตร์ บัฏตานี รวมทั้งภาษาและวัฒนธรรมจารีตประเพณี ก่อให้เกิดเงื่อนไขสงครามและได้ปลุกกระตมมวลงชนเพื่อแย่งชิงประชาชนเป็นพวกให้กองกำลังทั้งที่ไม่ติดอาวุธ และที่ติดอาวุธ บังคับข่มขู่เชิญประชาชนไม่ให้การสนับสนุน หรือให้ความร่วมมือกับทางราชการ ให้ทำตัววางเฉยและปฏิเสธอำนาจรัฐอย่างเด็ดขาด ในสถานการณ์ที่ประชาชนวางเฉยไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐบาล ถือได้ว่ารัฐบาลเปลืองปล้ำในยุทธศาสตร์สงครามการแย่งชิงประชาชน ไม่สามารถที่จะควบคุมประชาชน และยังไม่สามารถพิทักษ์ประชาชนจากการกระทำของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบได้ แต่ในสภาพพื้นที่ยังมี ความรุนแรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ก็ยังมีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่ควบคู่กับทางเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ทหาร ในพื้นที่มาโดยตลอด ต่างกันตรงที่ไม่ได้ถือปืนเป็นอาวุธประจำตัวเหมือนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร แต่ในมือพวกเขาเหล่านั้นมีเพียง ปากกา สมุด และ กล้องถ่ายรูป เป็นอาวุธ ในการที่จะนำเสนอข้อมูลข่าวสารในมุมมองต่าง ๆ ให้ประชาชนทั่วประเทศได้รับรู้ เรื่องราวต่าง ๆ พวกเขาเหล่านั้น ที่เรารู้จักกันดีในชื่อว่า สื่อมวลชน หรือว่า “นักข่าว” นั่นเอง

โดยเฉพาะนักข่าวที่ทำงานอยู่ที่ปลายด้ามขวาน ซึ่งเสี่ยงอันตรายมากกว่านักข่าว ที่ทำงานอยู่ในเมืองหลวงหลายร้อยเท่า และมีนักข่าวจำนวนไม่น้อยที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ จนทำให้ตัวเองได้รับบาดเจ็บ บางคนถึงตาย และบางคนก็ถึงขั้นพิการ

อะหมัด รามันห์สิริวงค์ ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ผู้สื่อข่าวศูนย์ข่าวอิศรา และ ผู้สื่อข่าวพิเศษ สถานีโทรทัศน์ NBT ประจำจังหวัดยะลา เป็นหนึ่งในเหยื่อจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้รับผลกระทบในระหว่างการทำงานปฏิบัติหน้าที่ ขณะเกิดเหตุการณ์ 511 (ระเบิดที่หน้าร้านยะลาบุญศรี) หน้าสถานีรถไฟยะลา อ.เมือง จ.ยะลา

“เมื่อได้รับแจ้งเหตุผมก็โทรบอก พี่มะลูตึง ซ่อง 7 และมูอำหมัดซบรี นักข่าว AFP ว่าเตรียมตัวให้พร้อมผมจะไปรับ เพื่อไปทำข่าวด้วยกัน หลังจากจับบุคคลทั้งสองแล้วผมก็ขับรถยนต์มุ่งหน้าไปยังบริเวณที่เกิดเหตุ พอถึงจุดเกิดเหตุก็พบว่าเจ้าหน้าที่ได้พยายามกันผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปให้พื้นที่มีระเบิด แล้วก็เข้าตรวจสอบพบว่าคนร้ายได้นำประทัดยักษ์ใส่ไว้ในตะกร้าของรถจักรยานยนต์ ที่จอดอยู่บริเวณหน้าร้าน ยี่ห้อฮอนด้าเวฟ 100 สีเขียว”

อะหมัด เล่าว่า ระหว่างนั้นเขาได้เข้าไปถ่ายรูปโดยใช้เวลาประมาณ 2 นาที จึงได้เปลี่ยนมุมไปถ่ายด้านข้างของร้าน ซึ่งอยู่ห่างจากหน้าร้านประมาณ 20 เมตร จากนั้นจึงนั่งลง แล้วคว่ำกล้องวิดีโอ และกล้องถ่ายรูปเพื่อเตรียมบันทึกภาพ และมองเห็นนักข่าวซ่อง 7 ยืนอยู่ด้านหน้า ห่างไปประมาณ 5 เมตร โดยระหว่างที่กำลังนั่งถ่ายภาพเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดเก็บกู้วัตถุระเบิดที่กำลังทำการตรวจสอบรถจักรยานยนต์ต้องสงสัยนั้น ก็ได้ยินเสียงระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว คิวเต็มท้องฟ้า เศษรถจักรยานยนต์ และสะเก็ดระเบิดปลิวลอยมาทางที่ตน และยังไม่รู้สึกตัวว่าถูกสะเก็ดระเบิดแล้ว

“สิ่งที่เห็นตรงหน้าคือพี่มะลูตึง ซ่อง 7 มีเลือดเต็มตัว แก่ร้องบอกว่าถูกระเบิด ผมเองก็ตรวจสอบร่างกายตัวเองพบว่า มีเลือดไหลเต็มตัวเช่นกัน ที่มีมือมีบาดแผลหลายจุด ที่บริเวณนิ้ว และ ขา ผมวิ่งไป ร้องไป แล้วกระโดดขึ้นรถกู้ภัยพร้อมๆ พี่มะลูตึง เพื่อไปโรงพยาบาล เมื่อถึงห้องฉุกเฉินพบว่า มีทั้งตำรวจและสื่อมวลชนได้รับบาดเจ็บจากแรงระเบิดหลายคน ตัวผมเองเมื่อแพทย์มาดูบาดแผล พบว่าสะเก็ดระเบิดเข้าไปในฝ่ามือผมจำนวน 3 ชิ้น ที่ข้อเท้าขวา 1 ชิ้น ส่วนนิ้วชี้ด้านซ้ายเกือบขาด ผมต้องพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลศูนย์ยะลา 17 วัน ซึ่งเป็นช่วงที่รู้สึกทรมานและเบื่อที่สุดนอนบนเตียงเฉยๆ เช่นเดียวกับพี่มะลูตึง ซ่อง 7 ที่มีอาการหนักกว่า”

หลังจากนอนพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลยะลามาถึง 25 วัน แพทย์ได้อนุญาตให้อะหมัดกลับมาพักฟื้นอยู่ที่บ้าน และยังไม่ให้ออกไปทำงานเนื่องจากบาดแผลจากแรงสะเก็ดระเบิดที่มือยังไม่หายดี

“ช่วงนั้นผมยังอยากออกไปทำงาน เพราะคิดว่า คนเราถ้าถึงที่ตาย จะอยู่ตรงไหนของโลกก็ตาย เดินสะดุดขาตัวเองก็ตายได้ แต่สิ่งหนึ่งที่ผมได้จากเหตุการณ์ในครั้งนั้นคือ ทุกครั้งก่อนจะเข้าพื้นที่ผมต้องระวังมากขึ้น เวลาจะเข้าไปถ่ายภาพ ต้องรอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตัดสัญญาณโทรศัพท์-รีโมต และให้

ชุดเก็บกู้วัตถุระเบิด เข้าตรวจสอบจุดที่เกิดเหตุเสียก่อนเพื่อป้องกันลูกที่ส่อ
รวมทั้งประเมินก่อนว่าปลอดภัยมากน้อยแค่ไหน แล้วจึงค่อยเข้าไปถ่ายภาพ
ตั้งอยู่ห่างจากรัศมีของระเบิด ประมาณ 100 เมตร ถึงแม้ว่าภาพที่ถ่ายอาจ
จะไม่ค่อยดีเหมือนกับภาพที่หลังเกิดเหตุใหม่ๆ แต่ก็ยังดีกว่าได้ภาพที่สวย แต่
ไม่มีชีวิตให้หายใจ”

อะหมัด ได้ฝากคำเตือนถึงเพื่อนนักข่าวในพื้นที่ว่า ทุกครั้งที่ลงสนาม
อยากฝาก ว่าการทำงานทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าหากอยู่บนความประมาท ก็จะส่ง
ผลร้ายตามมาจนถึงขั้นเสียชีวิต ดังนั้น หากมีความรอบคอบและระมัดระวัง
ตัวเพิ่มขึ้น ใฝ่ใจในเรื่องความปลอดภัย นักข่าวก็จะมีชีวิตรอดเพื่อสามารถ
นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนได้อีกนาน

หลักปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับนักข่าว“คนนอก”ในพื้นที่ชายแดนใต้

แม้การเสนอข่าวและภาพความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาค
ใต้ในช่วงที่ผ่านมา นักข่าวและบรรณาธิการจากส่วนกลางจะยังคงให้ความสำคัญ
สำคัญกับเนื้อหาของประเด็นข่าวในเรื่องของความขัดแย้ง ความสูญเสีย
ความผิดปกติ และความไร้อารมณื โดยเน้นการรายงานข่าวเพียงระดับ
ปรากฏการณ์รายวัน (Event-Based Reporting) เพื่อตอบสนองความต้องการ
ของผู้บริโภคให้ได้มากที่สุดและเร็วที่สุดก็จริง

แต่ในทางปฏิบัติของผู้สื่อข่าวที่ต้องเผชิญกับสภาพความเป็นจริงในสนาม
ยังมีข้อจำกัดอีกมากที่จำเป็นต้องพึงระวังอย่างยิ่งยวดในการเก็บข้อมูลจาก
พื้นที่ก่อนที่จะคัดกรองเพื่อนำมาเสนอ และต้องระมัดระวังมิให้ข้อมูลนั้นถูกนำไป
บิดเบือนเพื่อสร้างความขัดแย้ง หรือเป็นผู้ขยายความขัดแย้งเสียเอง ใน
พื้นที่ที่มีความแตกต่างและอ่อนไหวทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ชชาติพันธุ์ ไม่
ว่าจะเป็นช่วงที่จะเข้าไปทำข่าว ระหว่างที่อยู่ในสนามข่าว และหลังจากออก
จากพื้นที่ทำข่าวแล้วก็ตาม

หากผู้สื่อข่าวเป็นคนในพื้นที่ที่สามารถสื่อสารด้วยภาษามลายูท้องถิ่นได้
อยู่แล้วก็คงไม่กระไรนัก แต่ถ้าเป็นนักข่าวไทย-พุทธที่พูดไม่ได้ แปลไม่ออก
ยิ่งเฉพาะนักข่าวจากส่วนกลางที่ถูกส่งลงไปทำข่าวโดยที่ไม่มีการเตรียมตัว

มาก่อนล่วงหน้า ไม่ทราบกฎ กติกา ไม่รู้หลักการพื้นฐานหรือข้อห้ามทางศาสนาขั้นต้น จึงเป็นเรื่องที่ยากลำบากพอสมควร

ดังนั้น ในบทความชิ้นนี้จะขอสรุปกฎอันพึงปฏิบัติของการทำงานในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง และมีความหวาดระแวงระหว่างรัฐกับชาวบ้าน และชาวบ้านกับนักข่าว หรือนักข่าวกับเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงการวางตนในขณะที่ต้องเข้าไปทำงานอยู่ในสนามข่าว ไม่ว่าสนามนั้นๆ จะอยู่ในช่วงเหตุการณ์หน้าสีว-หน้าขวาน หรือในสนามที่ไม่ปรากฏการเคลื่อนไหวใดๆ เลย โดยเฉพาะในหมู่บ้าน ชุมชนที่เคยเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมาแล้ว

ในที่นี้จะขอล่าวเฉพาะนักข่าวที่ถูกมองว่าเป็น “คนนอก” จริงๆ ซึ่ง “คนนอก” ณ ที่นี้ หมายถึงนักข่าวที่ถูกส่งลงไปจากกองบรรณาธิการข่าวส่วนกลาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ไม่เคยสัมผัสกับวิถีชีวิต และสภาพความเป็นจริงในพื้นที่มาก่อน ไม่เคยรับรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของดินแดนแห่งนี้ นอกจากความรู้ที่ได้รับจากการเสกข่าวทางทีวีและหนังสือพิมพ์ไม่ต่างจากประชาชนทั่วๆ ไปในประเทศนี้ว่า สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นดินแดนแห่งกลิ่นคาวเลือด ควันระเบิด และเสียงปืน ทั้งๆ ที่ความจริงอีกด้านหนึ่งไม่ใช่เช่นนั้นเลย

สำหรับการเตรียมตัวในระหว่างที่จะลงไปสัมผัสดินแดนปลายด้ามขวานนั้น ไม่เพียงแต่ต้องหมั่นหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารบนสื่อสิ่งพิมพ์และโทรทัศน์อย่างเดียว แต่ยังจำเป็นต้องทำ “การบ้าน” ล่วงหน้า โดยการอ่านประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาหรือแม้กระทั่งความขัดแย้งในอดีต กฎหมายที่บังคับใช้ในพื้นที่ ทั้งพระราชบัญญัติความมั่นคง พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน กฎอัยการศึกเพื่อสะสมไว้เป็นเสบียง หรือจัดทำคลังข้อมูลส่วนตัวเพื่อเตรียมรับสถานการณ์บางด้าน บางมุมที่เราอาจจะต้องเผชิญโดยไม่ทราบล่วงหน้ามาก่อน

รวมทั้งการหัดเรียนรู้ภาษามลายูท้องถิ่นประโยคขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นสะพานนำไปสู่มิตรภาพ ทั้งกับนักข่าวมุสลิมในพื้นที่หรือแหล่งข่าวชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ อาทิ คำทักทาย ของคนมุสลิมเมื่อพบหน้ากันครั้งแรก “อัสลามุลัยกุม” ที่แปลว่า “ขอสันติสุขจงมีแด่ท่าน” หรือคำตอบรับ “วาอะลัยกุมซาลาม” ซึ่งหมายถึง “สันติสุขนั้นจงมีแด่ท่านเช่นกัน” การเรียกรับประทานอาหาร “มาแก นาซี” (กินข้าว) การกล่าวคำขอบคุณ “ตีมอกาแซะ”

และยังรวมถึงถ้อย “คำผรุสวาท” ที่แสดงความรู้สึกไม่พอใจของชาวไทย-มุสลิม ในบางพื้นที่ที่มีต่อ “คนนอก” ไม่ว่าจะเป็นนักข่าวหรือเจ้าหน้าที่ ซึ่งถ้อยคำเหล่านี้ นักข่าวสามารถสอบถามได้จากนักข่าวหรือผู้รู้ในพื้นที่ได้

อย่างไรก็ตาม หลังจากผ่านความเตรียมพร้อมสภาพร่างกายและจิตใจ แล้ว การเดินทางลงสู่สนามข่าวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป เหตุผลคือ นักข่าวไม่ได้ไปสู่สนามแบบตัวเปล่า แต่เดินทางไปพร้อม “อาวุธ” ซึ่งหมายถึงความรู้และความกระตือรือร้นที่พร้อมจะเรียนรู้ ตื่นตัวและมีความพร้อมในการตั้งรับสถานการณ์ที่ไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใดอยู่ตลอดเวลา

และไม่ว่าเหตุการณ์ข้างหน้าจะเป็นอย่างไร สิ่งสำคัญที่นักข่าวพึงต้องปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นก่อนลงพื้นที่ ระหว่างอยู่ในพื้นที่ หรือพ้นออกจากจุดที่ต้องการแล้ว นักข่าวส่วนกลางซึ่งอย่างไรเสียก็ยังมีสถานะของความเป็น “คนนอก” ก็มักถูกติกาที่พึงระวังและควรปฏิบัติ โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. นักข่าวจะต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตนในการพบปะกับแหล่งข่าว ไม่ว่าคนคนนั้นจะเป็นเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ หรือชาวบ้านทั่วไป โดยไม่แสดงกิริยาอาการที่ดูถูกดูแคลน ไม่พูดจาคะนองปาก เนื่องจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประเด็นความอ่อนไหวทางด้านศาสนา และมีความแตกต่างทางภาษา และชาติพันธุ์จึงจำเป็นต้องรับฟังข้อมูลให้มาก อย่าล้อเลียนคำพูด-ภาษาด้วยความคะนองปาก และต้องพร้อมเปิดใจรับฟังข้อมูลให้รอบด้าน

2. นักข่าวจะต้องเรียนรู้การทักทายเพื่อเปิดทางสานสัมพันธ์ไมตรี เช่น การหัดสลาม ด้วยการพูดและใช้ภาษามือด้วยการสัมผัสภาษา โดยผู้ชายกับผู้ชายสามารถสัมผัสกันได้ แต่ผู้ชายไม่สามารถสัมผัสผู้หญิงได้ เป็นต้น หากกรณีที่ยังรู้สึกเคอะๆ เซินๆ กับการกระทำได้กล่าว นักข่าวทั้งชาย-หญิง ก็ใช้วิธีทักทายแบบทั่วไป คือ การกล่าวคำสวัสดิ์ พร้อมทั้งยกมือไหว้ โดยไม่จำเป็นต้องสนใจว่า ผู้ที่เราไหว้เขานั้นจะไหว้ตอบกลับมาหรือไม่ เนื่องจากในบางพื้นที่ ชาวบ้านยังไม่คุ้นชินกับการไหว้ หรือการรับไหว้

3. นักข่าวจะต้องระวังเรื่องการแต่งกาย ทั้งหญิงและชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้าไปทำข่าวในพื้นที่ที่ยังคุกรุ่นด้วยปัญหา หรือพื้นที่ที่เคยเกิดโศกนาฏกรรม เฉพาะนักข่าวผู้หญิง ห้ามนุ่งกางเกงเอวต่ำ กางเกงขาสั้น-สามส่วน-สี่ส่วนหรือห้าส่วน แต่ให้สวมยาวปิดถึงข้อเท้า ไม่ควรสวมเสื้อเอวลอย-

เสื้อยืดรัดรูปหรือเปิดให้เห็นท่อนแขน รวมทั้งเสื้อบางๆ จนสามารถมองเห็น
เสื้อชั้นใน หากสวมใส่สร้อยพระให้เก็บไว้ในเสื้ออย่างมิดชิด ส่วนนักข่าวชาย
ห้ามสวมกางเกงขาสั้น- ใส่ต่างหู- กำไล เพราะถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติ

4. นักข่าวจะต้องไม่เข้าไปยังบริเวณพื้นที่หวงห้าม โดยไม่ได้รับอนุญาต
โดยเฉพาะที่ “มัสยิด” ในกรณี ที่มีความจำเป็นจะต้องขออนุญาต “โต๊ะ-
อิหม่าม” “โต๊ะคอเตป” หรือ “โต๊ะบิหลัน” ซึ่งเป็นผู้ดูแลสถานที่ดังกล่าวเสีย
ก่อนว่า จะเข้าไปได้บริเวณหรือจุดใด โดยเฉพาะผู้หญิง ซึ่งตามหลักศาสนาจะ
อนุญาตคนต่างศาสนาให้อยู่เฉพาะ ระเบียงด้านนอกเท่านั้น

5. ระหว่างที่ลงพื้นที่ หากชาวบ้านเรียกให้ดื่มน้ำชา “แต-ออ” พร้อมทั้ง
ขนม “ตือปง” ก็จะต้องดื่มเพื่อเป็นการให้เกียรติเจ้าของบ้าน เช่นเดียวกับการ
เรียกร่วมวงรับประทานอาหาร

6. นักข่าวจะต้องเปิดใจกว้างพร้อมรับฟังข้อมูลทุกๆ ด้านจากทุกฝ่าย
ที่เกี่ยวข้อง โดยปราศจากอคติ ไม่ตัดสินเข้าข้างใด-ข้างหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้
ทุกฝ่ายสามารถชี้แจงความเห็นของตนเองได้อย่างเต็มที่ อย่าด่วนสรุป-ตัดสิน
ว่าใครดีหรือไม่ดี ใครถูกหรือผิด แต่ต้องพยายามสืบค้นข้อมูลให้ได้อย่างเต็มที่

7. ระหว่างที่เข้าไปอยู่ในพื้นที่สภาพภูมิศาสตร์ เส้นทางเข้า-ออก ที่
เรียกกันว่า “ทางหนีทีไล่” จำเป็นจะต้องศึกษา หรือชอกแซกหาความรู้ เพื่อ
ในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉินจะได้ไม่เป็นอันตราย เนื่องจากในบางพื้นที่ชาวบ้าน
ยังมีความหวาดระแวงคนนอกพอสมควร หรือหากเข้าไปในพื้นที่ที่เรียกกันว่า
“สีแดง” มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ดี ก็ต้องสังเกตอาการปฏิกิริยา
อาการ ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา เช่น ภาษาพูด 3 คำ ไม่รู้-ไม่อยู่-ไม่เห็น
หรือ การเมินหน้าหนี มีสายตาที่เย็นชา ว่างเปล่า การแสดงสีหน้าไม่เป็นมิตร

นอกจากนี้ต้องเลี้ยวเส้นทางถนนคอนกรีตที่มีร่องรอยการขูดเจาะข้างทาง
โดยให้ผู้ขับรถยนต์ยึดเลนกลางถนนไว้เสมอ เพราะพื้นที่ดังกล่าวอาจมีการ
เจาะใต้พื้นปูนเพื่อวางระเบิดถึงดับเพลิง รอกดชนวนเพื่อลอบสังหารเจ้าหน้าที่
และในกรณีที่ได้รับคำเตือนจากคนในหมู่บ้านให้รีบออกจากพื้นที่ ห้ามอยู่ต่อ
เด็ดขาด แต่ให้รีบออกมาโดยเร็ว

8. นักข่าวจะต้องแสดงตัวอย่างชัดเจนและแจ้งวัตถุประสงค์ให้คนใน
ชุมชน หรือในพื้นที่ทำข่าวรับทราบว่าจะเข้าไปทำอะไรเรื่องอะไร จะติดต่อพูดคุย
กับใคร ไม่ควรแสดงอาการลับๆ ล่อๆ แต่ควรลงไปแนะนำตัวต่อชาวบ้านหรือ

แหล่งข่าวอย่างเปิดเผย และบอกต้นสังกัดให้ชัดเจน

9. ในพื้นที่ที่เข้าไปทำงานยาก เช่นพื้นที่สีแดง หรือบางพื้นที่ซึ่งเคยมี ปัญหาความขัดแย้งและความหวาดระแวงระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้าน นักข่าวจะต้องเข้าไปอย่างต่อเนื่อง อย่าทิ้งพื้นที่ เพราะจะทำให้ชาวบ้าน มีความรู้สึกที่นักข่าวจะเข้าพื้นที่ก็ต่อเมื่อตามเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาเท่านั้น เพราะ เบื้องหลังของแต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ยังมีเรื่องราวบางแง่มุมที่อาจยังไม่ได้ นำเสนอ ดังนั้น นักข่าวจึงจำเป็นต้องวางตัวให้ชาวบ้านรู้สึกไว้วางใจและเปิด พื้นที่ให้เขาได้ระบายออกบ้าง

10. นักข่าวจะต้องไม่ฟังความข้างเดียว ในกรณีที่หมู่บ้านที่เคยเกิดเหตุ สะเทือนขวัญแล้วมีหมู่บ้านไทยพุทธและมุสลิมอยู่รวมกัน ไม่ว่าจะในขณะนั้น ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านจะเกิดปัญหาความขัดแย้งกันหรือไม่ก็ตามจะต้องเปิด โอกาสให้ทุกฝ่ายได้อธิบาย หากเป็นหมู่บ้านไทยพุทธ นักข่าวที่เป็นชาวไทย พุทธอาจจะเข้าไปเองหรือไปพร้อมกับนักข่าวมุสลิมก็ได้ เช่นเดียวกับใน หมู่บ้านมุสลิม อย่าทำข่าวและเชื่อข้อมูลทั้งหมดเพราะเห็นว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เดียวกัน และอย่าทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกที่นักข่าวเป็นกระบอกเสียงของ เจ้าหน้าที่รัฐ ทำงานเข้าข้างเจ้าหน้าที่รัฐ

11. ในพื้นที่จำเป็นต้องใช้ล่ามแปล หากมีนักข่าวมุสลิมอยู่แล้ว ก็ สามารถทำงานร่วมกันได้ ในกรณีที่ไม่มีจะต้องจ้างบุคคลที่มีความรู้ ความ เข้าใจทั้งสองภาษาให้มาช่วยงาน

12. นักข่าวจะต้องรู้จักรอคอยไม่รีบร้อนที่จะได้ข่าวและต้องทำให้ชาวบ้าน มีความรู้สึกที่ดีและเป็นมิตร อย่าเข้าไปพบแหล่งข่าว โดยเฉพาะชาวบ้าน แบบมือเปล่า ควรนำของฝากติดไม้ติดมือไปด้วย เช่น ขนมปัง น้ำตาลทราย น้ำหวานเฮลบลูบอย ผลไม้ ขนมสำหรับฝากเด็กๆ และคนแก่ ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของการเยี่ยมเยียน

13. นักข่าวต้องย้ำเตือนกับตัวเองไว้เสมอว่า การนำเสนอข่าวในพื้นที่ สยามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้มีเฉพาะเหตุการณ์ความไม่สงบหรือเหตุ รุนแรงอย่างเดียว แต่ยังมีเรื่องราวดีๆ ที่ซุกซ่อนอยู่อีกทั้งในเรื่องวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของผู้คนที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ที่สมควร นำไปเผยแพร่ให้กับประชาชนในภูมิภาคอื่นมีความเข้าใจเพื่อนร่วมชาติได้ มากยิ่งขึ้น

14. นักข่าวจะต้องไม่ใช่ภาษาที่เขียนแล้วทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้สึก ว่าตัวเองเป็นเหยื่อ หรือการใช้ภาษาที่เหมารวม ตัดสิน ป้ายสีให้อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นผู้ร้ายตลอดเวลา ไม่เลือกข้างเพื่อสร้างความเกลียดชังระหว่างกัน และที่สำคัญจะต้องไม่เป็นผู้ขยายปมความขัดแย้ง เสียเอง

15. นักข่าวต้องไม่ทำงานเกาะติดเจ้าหน้าที่จนเกินไป ไม่ไปนั่งรับประทาน อาหาร เครื่องดื่มในร้านที่มีเจ้าหน้าที่นั่งเป็นประจำ หากมีความจำเป็นต้อง ขับรถตามเพื่อไปยังจุดเกิดเหตุต้องขับรถให้ห่างรัศมีระเบิดเท่าที่จะทำได้ หาก พบว่าพื้นที่นั้นมีความเสี่ยงสูงที่อาจจะมีการลอบวางระเบิดไว้ตามทาง

16. นักข่าวต้องตั้งตนอยู่บนความไม่ประมาท การทำงานในพื้นที่เช่นนี้ ไม่จำเป็นต้องเร่งรีบแข่งกับใคร จะต้องแน่ใจว่า เจ้าหน้าที่เข้าไปเคลียร์พื้นที่ได้ ทั้งหมดแล้ว จากนั้นจึงเข้าไปเก็บข้อมูล หรือจะต้องไม่จรถูกทิ้งไว้ในที่ลับตา หรือหากจำเป็นจริงๆ ควรจะมีคนเฝ้ารถอยู่อย่างน้อย 1 คน และอย่าเชื่อสิ่งที่ ตาเห็นทั้งหมด ทุกครั้งที่ทำงานในสนามต้องคิดให้รอบคอบ ต้องวางแผน เพื่อ รักษาความปลอดภัยของตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านมุมมอง “วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์”

ราม อินทรวีตส

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ ประธานชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อมวลชนที่ทำข่าวสิ่งแวดล้อมมานานนับสิบปี เป็นบรรณาธิการนิตยสารสารคดี มาเกือบ 25 ปี และเป็นสื่อสี่เสี้ยวที่รายงานข่าวสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องยาวนาน จนเข้าใจแก่นแท้ของความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างดี

ปลายเดือนเมษายน 2552 วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ ให้สัมภาษณ์พิเศษที่มงาน ดังต่อไปนี้

อยากให้วิเคราะห์ความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดูจะรุนแรงขึ้น

ต้องเข้าใจว่า พื้นที่ของประเทศไม่ขยาย เมื่อ 40 ปีที่แล้วเรามีพื้นที่ป่าครึ่งหนึ่งของประเทศ ประชากรราว 34.5 ล้าน แต่วันนี้ ประชากร 70 ล้านแล้ว แต่พื้นที่ป่าไม่เหลือแค่ 20 - 25 เปอร์เซ็นต์ ไม่นับพวกแร่ธาตุที่หมดแล้วหมดเลย

น้ำก็เป็นปัญหาใหญ่ เมื่อมนุษย์ใช้น้ำมาก โดยเฉพาะโรงงาน น้ำเสียก็ถูกปล่อยออกมาตามไปด้วย อากาศทุกวันนี้ก็แยลงจากน้ำมือของมนุษย์แทบทั้งสิ้น นับวันความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจะรุนแรงมากขึ้น เพราะมนุษย์เอาไปสร้างความเจริญ เอาไปพัฒนาประเทศ ทุกวันนี้ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติระหว่างผู้มีโอกาสและผู้ด้อยโอกาสในสังคมจึงเกิดขึ้นทั่วไปหมด

ที่ผ่านมา ผู้มีโอกาาคือ ชนชั้นกลางและคนในเมือง จะทำอะไรก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น จะสร้างเขื่อนก็เอาแผนที่ขนาดสเกล 1 ต่อ 50,000 มาวางในห้องแอร์ แล้วก็วิ่งไปเลยว่า จะสร้างเขื่อนตรงไหน รัฐเองไม่เคยมองลึกลงไปว่า พื้นที่ที่ถูกเลือกมีชาวบ้านอาศัยอยู่ ถ้ามีปัญหาก็กายออก สมัยก่อนอาจทำได้โดยง่าย แต่วันนี้ ชาวบ้านมีปากมีเสียง ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะปกป้องทรัพยากรของเขา

รัฐบาลชอบบอกว่า ประเทศต้องการพลังงาน ต้องการไฟฟ้า เพื่อความเจริญของประเทศชาติ ชาวบ้านต้องเสียสละ แล้วก็เอาชาวบ้านออกไป แต่ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา คนในชนบทเรียนรู้ ลูกขึ้นปกป้อง ชาวบ้านรู้สึกว่าเขามีส่วนและมีสิทธิ์ที่จะลุกขึ้นต่อสู้ อย่าลืมว่า การสร้างเขื่อนที่ผ่านมา สายไฟฟ้าข้ามหัวชาวบ้านวิ่งเข้าสู่เมือง ชาวบ้านไม่ได้รับประโยชน์ตรงๆ จากโครงการ แต่กลับต้องเสียโอกาสการทำมาหากิน

สำหรับผมถือว่า กรณีเขื่อนปากมูลเป็นจุดพลิกผันที่สำคัญที่สุด ในขบวนการต่อสู้ของชาวบ้าน โครงการนี้ต่อสู้กันมาเป็น 10 ปี ทุกวันนี้ก็ยังมี การต่อสู้ เชื่อหรือไม่ว่า เขื่อนปากมูลเป็นหัวข้อวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโท และปริญญาเอกของนักศึกษาจากทั่วโลกที่เดินทางเข้ามาศึกษาเรื่องนี้ อาจเป็นเพราะเขื่อนปากมูลดังไปทั่วโลก เพราะธนาคารโลกเป็นผู้ปล่อยกู้ให้โครงการ

กรณีเขื่อนปากมูล ถือว่าชาวบ้าน ประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง แม้ว่าที่สุดแล้ว จะมีการสร้างเขื่อนเกิดขึ้น แต่กรณีเขื่อนปากมูลกลายเป็นบรรทัดฐานเรื่องการจ่ายค่าชดเชยให้ชาวบ้านที่เดือดร้อน ในอดีตราชการเอาเงินไปให้ชาวบ้านแล้วก็จบกัน แต่กรณีเขื่อนปากมูล ราชการต้องจ่ายค่าชดเชยเป็นค่าเสียโอกาสในการจับปลาที่เป็นอาชีพของชาวบ้านมาช้านาน

ผมจำได้ว่า ครั้งนั้น กฟผ. ลงทุนเป็นร้อยล้านจ้างบริษัทใหญ่ทำโฆษณาสะพานปลา เพื่อให้คนเชื่อว่า ปลาจะกระโดดขึ้นสะพานไปวางไข่เหนือเขื่อน แต่จริงๆ วันนั้น ใครไปดูก็ได้ มีแต่ปลาตัวเล็กๆ กระโดดไปกระโดดมา ปลาบ้านเราไม่ใช่ปลาแซลมอน ปลาบ้านเรากระโดดไปวางไข่ไม่ได้ มันเป็นแค่ภาพ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นจุดพลิกผันคือ จากนั้นไปราชการจะต้องละเอียดมากขึ้น ในการดูแลผลกระทบของชาวบ้านจากโครงการรัฐ ในเชิงสัญลักษณ์ ชาวบ้านอาจแพ้ เพราะเขื่อนสร้างเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ หลักการใหม่เรื่องค่าชดเชย และข้อตกลงเรื่องการเปิดปิดเขื่อน

ครั้งหนึ่ง ผมเคยพานักธุรกิจไปดูเขื่อนปากมูล นักธุรกิจบอกว่า เขื่อนก็ใหญ่ไม่มาก มูลค่า 6,000 ล้าน ในเชิงธุรกิจแล้ว 6,000 ล้านแลกกับความเสียหายที่เกิดขึ้น เทียบกันไม่ได้เลย ทั้งความสูญเสียของชาวบ้าน และภาพลักษณ์ที่เสียไปของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ สิ่งนี้จะตามติดตัว กฟผ. ไปตลอด ไปปลูกป่าไปอนุรักษ์ธรรมชาติมากมายก็ล้างไม่ออก นักธุรกิจผู้นั้นบอกว่า

ทบทึง ยังได้เลย

จากกรณีเขื่อนปากมูลก็ลามมาสู่การต่อสู้คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า ถ่านหินที่ ปอนอก บ้านกรูด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ชาวบ้านที่นี้ลุกขึ้นต่อสู้อย่าง แข็งขัน มีการรวมตัวขึ้นมาต่อสู้ จริงๆ แล้ว บ้านกรูดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็น เหมือนชายหาดหัวหิน เมื่อ 20 ปีที่แล้ว นั่นคือ สวยและถูก ชาวบ้านเที่ยวได้

แต่หากโรงไฟฟ้าถ่านหินเกิด สภาพธรรมชาติจะเปลี่ยนไป แม้บริษัทจะ อ้างว่า จะสร้างระบบดักฝุ่นละออง จะสร้างท่าเรือขนส่งถ่านหิน แต่ที่สุดก็ไม่มี หลักประกันอะไรว่า จะไม่เกิดมลพิษ นี่เป็นเหตุให้ชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้าน โรงไฟฟ้า

สำหรับผมแล้ว การสร้างไม่สร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน ผิดหรือถูก ผมไม่ ตัดสิน แต่สิ่งที่ผมสนใจคือปรากฏการณ์รวมตัวของชาวบ้าน ชาวบ้านที่บ้าน กรูดเห็นบทเรียนจากโรงไฟฟ้าถ่านหินที่แม่เมาะ จ.ลำปาง แม้ว่ามัน กฟผ. จะ บอกว่า ปรับปรุงมาตรฐานสิ่งแวดล้อมดีแล้ว แต่ภาพของชาวบ้านที่ได้รับผล กระทบจากมลพิษยังมีให้เห็น สิ่งเหล่านี้ผู้ได้รับผลกระทบจากแม่เมาะ จาก มาบตาพุด และผู้คัดค้านโรงไฟฟ้าบ้านกรูด พวกเขาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้กันตลอดเวลา

ผมเคยคุยกับนักอุตสาหกรรม สายตาพวกเขามองแค่การลงทุน เมื่อซื้อ ที่ดิน ล้อมรั้วสูง จากนั้นก็จ้างบริษัทที่ปรึกษาทำ EIA (Environment Impact Assessment) ทำตามขั้นตอนกฎหมายทุกประการ เรื่องก็น่าจะจบ แต่สิ่งที่ พวกเขาไม่มีวันเข้าใจก็คือ คุณคือคนแปลกหน้าในท้องถิ่น (นะครับ) เมื่อคุณ เป็นคนแปลกหน้า ทำไมคุณไม่ทำความรู้จักคนท้องถิ่น

นักลงทุนอ้างว่า โรงงานก่อให้เกิดการจ้างงานจำนวนมาก

ก็เป็นเรื่องดี แต่เป็นการมองมุมเดียว ชาวบ้านมองไปไกลกว่านั้นแล้ว วันนี้ไม่มีโรงงาน ชาวบ้านก็ไม่อดตาย แต่สิ่งที่จะตามมาหลังการตั้งโรงงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านไม่มั่นใจก็คือ มลภาวะ ชาวบ้านเขาเห็นปล่องโรงงาน 40 ปล่อง ห่างจากบ้านเขา 1 กิโลเมตร แค่นี้เขาก็หายใจไม่ทั่วท้องแล้ว

ตกลงแล้ว ประเทศไทยควรเดินทางไปทางไหนดี ไม่มีอะไรฟรีในโลกนี้ ผมไม่ได้ปฏิเสธอุตสาหกรรม แต่ประเด็นของผมคือ รัฐบาลต้องชัดเจน

ว่า พื้นที่ไหนเป็นท้องเที่ยว ตรงไหนเป็นอุตสาหกรรม และต้องเลิกวิถีทางแผน
ที่ 1 ต่อ 50,000 แล้ววงเลือกพื้นที่ตั้งโรงงาน คุณต้องไปคุยกับชาวบ้าน ที่ผ่าน
มา ชาวบ้านรู้ว่าโรงไฟฟ้าก็วันที่มีการปักป้ายแล้ว แต่ถ้าจริงใจต้องไปถาม
ชาวบ้านก่อน บอกเขาด้วยว่า ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจะแก้ไขอย่างไรให้
ชัดเจน

กรณีมาบตาพุด ให้บทเรียนอะไรบ้าง

ต้องแพร่กับโรงงาน ตอนแรกนิคมมาบตาพุดไปตั้งในที่ไม่มีคน แต่สิบปี
ต่อมา มาบตาพุดกลายเป็นเมืองโรงงาน แต่อีกด้านโรงงานสมัยก่อนก็ไม่มี
มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมเช่นทุกวันนี้ โดยเฉพาะโรงงานเล็กๆ ที่ปล่อยมลพิษ
ผมเชื่อว่าปัจจุบันโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ดูแลสิ่งแวดล้อมค่อนข้างดี
แต่สิ่งที่ทำมาในอดีต ก่อให้เกิดมลพิษอย่างมาก ชาวบ้านเป็นมะเร็งกันมาก
คำถามคือ ถ้าไม่ถูกกดดันจากชาวบ้าน หรือแรงกดดันจากสื่อมวลชน โรงงาน
ในมาบตาพุดจะปรับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมหรือไม่ ผมเชื่อว่า สงครามแย่งชิง
ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการปรับตัวของผู้ประกอบการครั้งสำคัญ

คณะกรรมการร่วมภาคเอกชน 3 สถาบันบอกว่า เขตควบคุม มลพิษใหม่จะกระทบการลงทุนนับแสนล้าน

ถ้าให้ผมพูดแบบอดีตนายกษัตริย์ สุรินทร์เวช คือ มันจะเป็นจะตายไหม
ถ้าไม่เอาโรงงาน หรือ พุดแบบที่ชาวบ้านเขาพูดกันก็คือ มันเกี่ยวอะไรกับ
โรงงานจะมาหรือไม่มา ชาวบ้านก็ไม่ได้อะไร มูลค่าแสนล้านก็เป็นเรื่องของ
พวกคุณ ก็คราวยึดสนามบินสุวรรณภูมิเสียหายแสนล้าน หรือล้มอาเซียน
แสนล้าน ก็ไม่เห็นจะตาย

หลังจากศาลปกครองประกาศให้มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ ผม
เขียนในมติชนว่า เป็นโอกาสอันดีที่ของพวกกลุ่มอุตสาหกรรมรายใหญ่อย่าง
ปตท. หรือ ปูนซิเมนต์ จะแสดงความรับผิดชอบ แสดงความเสียใจกับสิ่งที่เกิด
ขึ้นในอดีต ด้วยการขอโทษชาวบ้าน แล้วบอกว่าอนาคตจะไม่เกิดปัญหาเช่นนี้
อีก ผมถือว่าเป็นการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส

อย่างไรก็ตาม เป็นไปไม่ได้หรอก ที่คุณจะบอกว่า คุณไม่ผิด เพราะภาพ
ที่มาบตาพุดมันฟ้องอยู่ว่า ปล่อยจำนวนเยอะมาก ซึ่งมีผลกระทบแน่นอน

ถามว่าน่าจะอยู่หรือเปล่า

บทบาทของนักข่าวสิ่งแวดล้อม ในสถานการณ์การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ นำพึงพอใจหรือยังในการตีแผ่ความจริงออกสู่สาธารณะ

พูดกันตรงไปตรงมา (นะ) ผมคิดว่า นักข่าวสิ่งแวดล้อมเปรียบเหมือนลูกเมียน้อย ในบรรดานักข่าวทั้งหมด ในหนังสือพิมพ์หรือในโทรทัศน์ก็ตาม

ประการแรก ข่าวที่จะขึ้นหน้าหนึ่งได้ทุกวันนี้ ไม่ข่าวอาชญากรรมก็ข่าวดาราดารา ข่าวการเมือง หรือกีฬา ข่าวสิ่งแวดล้อมขึ้นหน้า 1 ได้ก็ต่อเมื่อโยงกับเรื่องการเมือง เช่นกรณี สปก. 4-01 ถ้าไม่โยงกับพรรคประชาธิปัตย์ ก็เป็นเรื่องยาก

หรือกรณีทุ่งใหญ่นเรศวร ถ้าไม่โยงกับเฮลิคอปเตอร์ที่นำผู้ใหญ่ไปล่าสัตว์ตก ก็ไม่มีสิทธิ์ เพราะตราบไตที่เจ้าของหนังสือพิมพ์หรือ บก. ยังมองหาภาพในการมองสิ่งแวดล้อมไม่ออก บก.ส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเข้าใจประเด็นสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ส่วนนักข่าวสิ่งแวดล้อมเอง ผมคิดว่าต้องมีความรู้ในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกฎหมาย วิทยาศาสตร์ เรื่องสังคม เศรษฐกิจ เพราะเอาเข้าจริงข่าวสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ด้วย และเป็นเรื่องที่ถูกพันกับกฎหมายเยอะ ดังนั้น ข่าวสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เพราะมีหลายประเด็น

ไม่เหมือนกับทำข่าวดาราดารา หรือข่าว การเมือง ที่มีช่องทางเดินค่อนข้างชัดเจนอีกอย่าง นักข่าวสายสิ่งแวดล้อมไม่มีข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่อง ไม่เหมือนนักข่าวสายการเมืองที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ทางการเมือง หรือเรื่องราวสายกีฬา มีข้อมูลให้คุณเยอะเยอะ ฉะนั้น นักข่าวสิ่งแวดล้อมจึงค่อนข้างใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูล จึงเป็นเรื่องซับซ้อน

นักข่าวสิ่งแวดล้อมเลือกข้างหรือเปล่า ที่จะอยู่กับชาวบ้าน แต่ไม่ได้ฟังนายทุนพูดเลย

โดยธรรมชาติของนักข่าว ผมคิดว่าไม่ใช่หุ่นยนต์ เขาก็มีจิตริต มีความโน้มเอียงผูกพันไปได้ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง แต่ถ้าถามผม ผมคิดว่า นักข่าวทำหน้าที่เป็นเมสเซนเจอร์ เอาความจริงมาบอกให้คนอ่านตัดสินใจเอง เหมือน

นักข่าวอุตสาหกรรม ก็อาจจะมีทัศนคติ ก็อาจจะเกลียดเอ็นจีโอ หรือนักข่าว
สิ่งแวดล้อมหรือสายสังคม ก็อาจจะมีทัศนคติที่ไม่ดีกับนายทุน ก็เป็นเรื่องปกติ

นักข่าวลงไปในสนามข่าวที่มีความขัดแย้ง มีความเสี่ยงต่อการถูก ทำร้าย ช่มชู้บ้างไหม

การทำร้ายที่ชัดเจนไม่ค่อยมี ไม่เหมือนกับนักข่าวที่ไปชุกค้ำผลประโยชน์
ของนักการเมืองหรือนักเลงท้องถิ่น เพราะองค์กรขนาดใหญ่ คงจะไม่ไปยุ่งกับ
นักข่าว

แต่ผมเชื่อว่า ในอนาคต ความขัดแย้งขององค์กรกับมวลชนในพื้นที่จะมี
สูง ตราบใดก็ตามที่ธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไม่ปรับตัวที่จะเข้าใจสิ่งเหล่านี้

ส่วนนักข่าว โดยเฉพาะในระดับที่ต้องตัดสินใจ ส่วนใหญ่อยู่แต่ในห้องแอร์
ขณะที่ปัญหาจริงๆ อยู่ข้างนอก โดยเฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อมก็อยู่ไกล

ฉะนั้น การที่คุณไม่ออกต่างจังหวัด ไม่ลงพื้นที่ ก็ทำให้โลกทรรศน์ของ
เขาแคบลงเรื่อยๆ มองแต่สิ่งที่นักข่าวในพื้นที่ส่งเข้ามา คุณอาจได้แค่ข้อเขียน
แต่มองภาพใหญ่ไม่ได้

ทุกวันนี้ คนทำข่าวรุ่นใหม่ใช้แค่ google กับมือถือ ทำมาหากิน แต่ผมคิด
ว่า ทุกข่าวไม่เฉพาะข่าวสิ่งแวดล้อม การลงพื้นที่หรือการได้สัมผัสข้อมูลจริง
เป็นเรื่องสำคัญมาก ตราบใดที่คุณไม่ลงพื้นที่เลย ต่อไปข่าวก็จะเหมือนกัน
หมด ใช้วิธีเช็กข่าวเหมือนกันหมด

ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับ

การทำข่าวสิ่งแวดล้อม *

วันชัย ตันตวิทย์วิทยภัทท์

ประธานชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม

ผู้เขียนทำข่าวสิ่งแวดล้อมมานานับสิบปี จึงอยากถ่ายทอดประสบการณ์ใน
การทำข่าวมาให้ผู้สนใจได้ฟังพอเป็นสังเขป

ข่าวสิ่งแวดล้อม คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นรอบตัวมนุษย์ทั้งที่เกิดจากมนุษย์
เป็นผู้กระทำหรือธรรมชาติเป็นผู้กำหนด ไม่ว่าจะเรื่องน้ำ ดิน ฟ้า อากาศ สารเคมี

มลพิษ ป่าไม้

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อระยะยาว คนอ่านทั่วไปไม่ค่อยสนใจ เพราะปกติคนทั่วไปจะสนใจปัญหาหรือข่าวที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้ามากกว่า ไม่ว่าจะข่าวฉ้อโกง ตราดทับกัน ขาวนักการเมืองด่ากันไปมา ข่าวอาชญากรรม ข่าวบอลยูโร ทีมใดแพ้หรือชนะ

แต่ข่าวสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ เป็นการรายงานข่าว ที่อาจจะยังไม่เกิดขึ้นทันทีทันใด อาทิ ปัญหาโลกร้อน ซึ่งเกิดจากการที่มนุษย์ได้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกขึ้นสู่ชั้นบรรยากาศเป็นเวลานานร้อยปีกว่าที่ผลกระทบจะเกิดขึ้น และทำให้มนุษย์เริ่มต้นตัวซึ่งไม่แน่ใจว่าจะสายเกินไปหรือไม่ หรือผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเมื่อสร้างเขื่อนเสร็จไปแล้วหลายปี ผลกระทบจึงเริ่มมองเห็น หรือปัญหานโยบายพลังงานของประเทศ ซึ่งเป็นเพียงนโยบาย ยังไม่เห็นรูปธรรมชัดเจน

การทำข่าวสิ่งแวดล้อม หลายประเด็นเป็นข่าวเชิงสืบสวน หรือข่าวเจาะ เพราะมีมุมมองของข่าวขึ้นเดียวหลายมิติ ไม่ใช่เป็นแค่การรายงานข่าวทั่วไปประเภท เกิดอะไรขึ้น ที่ไหน เมื่อไร อย่างไรและใครทำอะไร

ดังนั้น การทำข่าวสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจจึงอาจจะต้องใช้เวลาในการติดตามเบื้องหน้า เบื้องหลัง หากมีการปรึกษาหารือ ทำงานเป็นทีม อาจจะทำให้ได้เนื้อข่าวสมบูรณ์ขึ้น

การทำข่าวสิ่งแวดล้อม หลายประเด็นเป็นเรื่องของ ความขัดแย้ง อาทิ ความขัดแย้งระหว่างโครงการของรัฐ (อาทิ โรงไฟฟ้า เขื่อน) กับคนในพื้นที่ หรือความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับชาวบ้าน หรือความขัดแย้งระหว่างนักวิชาการด้วยกันเอง (เรื่องจีเอ็มโอ) นักข่าวจะต้องไม่เอาตัวไปอยู่ในท่ามกลางความขัดแย้ง แต่จะต้องเอาตัวเองออกมาข้างนอก และมองเข้าไปเพื่อจะให้เห็นประเด็นและปัญหาจากทั้งสองฝ่ายได้ดีขึ้น นักข่าวมีหน้าที่รายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อให้คนอ่านได้ตัดสินใจ นักข่าวไม่ได้มีหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ปัญหา เพราะนั่นเป็นพื้นที่ของบทความ หรือคอลัมน์ต่างๆ ตามหน้าหนังสือพิมพ์ นักข่าวจึงมีหน้าที่เพียงรายงานข่าว ไม่จำเป็นต้องใส่ความคิดเห็นของตนเองลงไป

แหล่งข่าวทุกฝ่าย ตั้งแต่ นักวิชาการ เอ็นจีโอ ชาวบ้าน ข้าราชการ นักธุรกิจ ฯลฯ จำเป็นต้องมีการตรวจสอบข้อมูลมากกว่าหนึ่งครั้ง เพื่อกรองข่าว

ให้รอบด้าน

นักข่าวสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ ในหลายเรื่อง ตั้งแต่เรื่องกฎหมาย วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม เพราะข่าวสิ่งแวดล้อมมักจะแวดล้อมไปด้วยข้อมูลด้านต่างๆ มากมาย ซึ่งนักข่าวจะต้องพอเข้าใจบริบทเหล่านี้ด้วย อาทิ เรื่องน้ำเน่าแม่น้ำสายหนึ่งคนทำข่าว อาจจะต้องรู้เรื่องสารเคมีที่โรงงานปล่อยลงมา ต้องรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อม พ.ร.บ. โรงงานอุตสาหกรรม รู้เรื่องประวัติของแม่น้ำ ไปจนถึงความขัดแย้งการเมืองท้องถิ่น ฯลฯ

ความภูมิใจของคนที่ได้เข้ามาเป็นนักข่าวสิ่งแวดล้อม ก็คือการได้ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ไปชั่วลูกชั่วหลานและได้เข้ามาเป็นปากเสียงแทนให้กับผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม

เพราะทุกนาที ทุกโมงยามที่พวกเขาและเธอได้ทำงาน เล็กๆ เหล่านี้ล้วนมีคุณค่าต่อการดูแลสังคมไทยและโลกสีน้ำเงินใบนี้

“ข่าวสิ่งแวดล้อม” คืออะไร

Whitman Bassow บรรณาธิการของนิตยสารเพื่อการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมกล่าวว่า แม้ว่าการทำข่าวเรื่องสิ่งแวดล้อม จะมีการพัฒนามากขึ้น และมีการนำเสนอในสื่อต่างๆ มากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาบางประการ ที่ทำให้การนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร นั่นคือการขาดจิตสำนึกของบรรณาธิการ ในประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และปัญหาความยากและความซับซ้อนของเรื่อง ซึ่งนักข่าวจะต้องมีความรู้และความเข้าใจอย่างเพียงพอ

ความเห็นของเขาได้รับการสนับสนุนจาก Robert Gilles บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาของหนังสือพิมพ์ Detroit News ซึ่งบอกว่านักข่าวจำนวนมาก ไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องที่ทำอยู่ และในขณะเดียวกัน บรรณาธิการจำนวนไม่น้อยก็ไม่รู้เกี่ยวกับเนื้อหาของเรื่องที่มีอบหมายให้นักข่าวไปทำ หรือเรื่องที่บรรณาธิการทำการบรรณาธิการ (Edit) ตลอดจนไม่รู้ว่าจะนำเสนอเรื่องนั้นๆ ในหน้าไหนของหนังสือพิมพ์

การทำข่าวสิ่งแวดล้อม มีเรื่องมากมายนักที่จะต้องทำไม่ใช่เพียงแค่การอนุรักษ์สัตว์ป่า การก่อกมลพิษทางอากาศ หรือการทำลายดิน ทั้งยังไม่ใช่เรื่องที่ “แห้ง” หรือเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์เกินกว่าจะเข้าใจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม

หลายครั้งมีเรื่องการเมืองและสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ชาวสิ่งแวดล้อมเหมือน-ต่างจากชาวอื่น ๆ อย่างไร

เป้าหมายของการทำข่าว แม้ว่าบรรณาธิการอาวุโสจำนวนไม่น้อยยังคงให้ความสำคัญกับประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมรองลงมาจากความขัดแย้งทางการเมือง คดีอาชญากรรม และเรื่องทางเพศ แต่ความจริงแล้ว องค์ประกอบของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้น ทั้งต้นตอ และเต็มไปด้วยความขัดแย้งมากเกินไปพอสำหรับเรื่องที่จะนำเสนอเป็นข่าวใหญ่ หรือแม้แต่พาดหัว แต่สิ่งที่เป็นเป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักในการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อม ซึ่งแตกต่างจากการนำเสนอข่าวอื่นๆ ก็คือ บทบาทในการให้ข้อมูลที่ประโยชน์ต่อสาธารณชนและสำนึกรับผิดชอบในเรื่องสิ่งแวดล้อม ด้วยการชี้ให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และเป็นการกระตุ้นสาธารณชนให้เกิดความตื่นตัวในการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งอาจจะเป็นนโยบายรัฐบาล กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทัศนคติของมหาชน นักข่าวสิ่งแวดล้อมก็อาจจะเข้ามามีบทบาทในแถวหน้าได้

บุญรักษ์ บุญญะเขตมณฑล อาจารย์คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขียนไว้ในบทความ “วารสารสีเขียวฐานันดรที่สี่ จากระบบโลกถึงรัฐไทย” ว่า “หน้าที่ของวารสารศาสตร์สีเขียว คือ การทำทายนิยามของคำว่า “ข่าวในกรอบความคิดเก่าๆ เช่น รายงานด้านสิ่งแวดล้อมไม่ควรเน้นการทำลายสมดุลภาพในดินน้ำลมไฟ แต่ควรจะให้ความสำคัญแก่รากเหง้าของมัน รวมทั้งแนวทางแก้ไขระยะสั้น-ยาว สำหรับการปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับนโยบายและธุรกิจ”

เป้าหมายของการรายงานข่าวสิ่งแวดล้อม จึงมีทั้งเพื่อให้เกิดการคิดตระหนักและตื่นตัวในการดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมรอบตัวนั่นเอง หากย้อนไปดูเส้นทางการเกิดขึ้นและนำเสนอ “ชาวสิ่งแวดล้อม” ในประเทศไทยก็เห็นว่า มีจุดมุ่งหมายดังกล่าวอย่างชัดเจน

สื่อมวลชนและนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลงมติร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการว่า “ข่าวการล่าสัตว์ทุ่งใหญ่” เมื่อ พ.ศ.2516 ซึ่งเป็นขบวนการนำมาสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นั้น เป็นจุดนับหนึ่งของ “ชาวสิ่งแวดล้อม” ในประเทศไทย

ต่อจากนั้นข่าวสิ่งแวดล้อมก็ปรากฏตัวเป็นรูปเป็นร่างชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ พร้อมกับเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน ข่าวเหตุการณ์สำคัญที่อยู่ในความทรงจำของสังคม เช่น การต่อต้านเขื่อนน้ำโจน (2529) เฝ้าโรงถลุงแร่แทนทาลัมที่ภูเก็ต (2532) คัดค้านเขื่อนปากมูล (2534) การคัดค้านท่าอากาศยาน-พม่า (2536) การจับกุมแก๊งล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร (2537 - 2538) การคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบอนอก-หินกรูด (2540) การคัดค้านโครงการวางท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย (2542)

ระยะหลังขอบเขตของงานข่าวสิ่งแวดล้อมเริ่มขยายครอบคลุมถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมเมือง เช่น มลพิษ การจัดการน้ำเสีย การฝังกลบขยะพลังงานข่าวเทคโนโลยี และกิจกรรมรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

หน้าที่ของผู้สื่อข่าวก็คือ ต้องพยายามเสนอข้อเท็จจริง ผลดี และผลเสีย ที่มีต่อประชาชน และทิ้งให้ประชาชนเป็นฝ่ายพิจารณาเอาเองด้วยเหตุผลและสำนึกที่มีอยู่ มิใช่เป็นฝ่ายชี้แนะหรือจุดไฟให้แก่ประชาชนเสียเอง

ข่าวสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน

ข่าวสิ่งแวดล้อมแตกต่างไปจากข่าวทั่วไปตรงที่มีความสลับซับซ้อนของตัวมันเอง ข่าวสิ่งแวดล้อมไม่เพียงแต่จะมีเรื่องราวทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังรวมเอาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเงินเข้าไปด้วย โยงใยไปถึงประเด็นการเมือง ภาวะทางสังคม ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสุขภาพของคนเรา ซึ่งไม่เฉพาะแต่กับคนรุ่นนี้เท่านั้น แต่อาจส่งผลไปถึงคนรุ่นต่อไปด้วย

ยิ่งกว่านั้น มีบ่อยครั้งที่ประเด็นทางสิ่งแวดล้อมไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะด้านบวกกับด้านลบ หรือมีเฉพาะสองค่ายความคิดที่เห็นไม่ตรงกัน แต่ทว่าอาจเกิดขึ้นพร้อมกันหลายๆ ด้าน และมีหลายกลุ่มคนที่มีทรรศนะแตกต่างกันออกไปในเรื่องเดียวกัน

ในตอนแรกข่าวสิ่งแวดล้อมอาจเกิดขึ้นโดยมีเพียงแค่ประเด็นเดียว เช่น การประกวดนโยบายของรัฐบาลเรื่องการเพิ่มความพยายามในการอนุรักษ์ป่าไม้ ตามหลักการแล้ว เนื้อความข้างต้นถือว่าเป็นข่าวประเด็นเดียว แต่ด้วยสัญชาตญาณและความมี “จมูกข่าว” แล้วนักข่าวย่อมไม่หยุดที่จะสืบข่าวเพียงแค่นี้ แต่จำเป็นต้องกลับมาพิจารณาหรือวิพากษ์วิจารณ์กันในโต๊ะข่าว

เกี่ยวกับปัญหาของการตัดไม้ทำลายป่าและสภาพการณ์ดังกล่าวว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร เช่นเดียวกันต้องมองให้ทะลุต่อไปด้วยว่า สภาพการณ์นี้มีส่วนพัวพันกับการเสื่อมของสภาพดิน หรือการขยายตัวของประชากรด้วยหรือไม่

นอกจากนี้ผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมควรถูกศึกษาต่อไปด้วยว่า ก่อนหน้านี้รัฐบาลได้เคยมีนโยบายหรือแผนงานใดในการอนุรักษ์ป่าไม้ มาก่อนหรือไม่ รวมทั้งมองข้ามออกไปยังวิธีการจัดการของรัฐบาลประเทศอื่นๆ และองค์กระระหว่างประเทศอื่นๆ ด้วย หลังจากนั้นผู้สื่อข่าวต้องสำรวจด้วยว่า มีหน่วยงานทางวิทยาศาสตร์หน่วยงานใดหรือมหาวิทยาลัยแห่งใดในภูมิภาคที่ทำงานหรือศึกษาเกี่ยวกับปัญหาเรื่องนี้อยู่

ตัวอย่างของความสลับซับซ้อนที่เคยเกิดขึ้นและเห็นชัดเจน เช่น เมื่อหลายปีก่อนที่กองทัพบกได้กระโดดเข้ามาร่วมอย่างจริงจังในการผลักดัน “โครงการอีสานเขียว” (2533) หากมองโดยภาพรวมแล้วสิ่งแรกที่เห็นชัดที่สุดก็คือ สัญญาณที่บ่งบอกถึงนโยบายทางการเมืองที่กำลังเปลี่ยนไป คือ ทหารเข้ามามีบทบาทใกล้ชิดกับประชาชนในแง่ของการพัฒนามากขึ้น ในขณะเดียวกัน ประเด็นสำคัญของชาวนาที่ไม่ควรมองข้ามก็คือประชาชนซึ่งเคยอาศัยจับจองอยู่ในเขตป่าสงวนและต้องอพยพออกไป จะได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง และรัฐได้คอยติดตามให้การช่วยเหลือมากน้อยแค่ไหน

นอกจากคำนึงถึงประเด็นทางการเมืองและผลกระทบทางสังคมในข่าวสิ่งแวดล้อมแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้สื่อข่าวต้องตระหนักไว้เสมอก็คือ เรื่องของงบประมาณ หรือการเงินต่างๆ อาทิ งบประมาณในการขจัดมลพิษ งบประมาณในการอนุรักษ์พื้นที่ที่ตกอยู่ในสภาพอันตรายหรืออนุรักษ์สัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ งบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้แก่ประชาชนที่ต้องอพยพออกจากเขตป่าสงวน เงินสนับสนุนซึ่งอาจจะมาจากธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีผลประโยชน์อย่างอื่นแอบแฝง

นอกเหนือจากเรื่องงบประมาณเองแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงินๆ ทองๆ ก็คือ ผลกระทบที่มีต่อภาวะเศรษฐกิจความหายนะทางสิ่งแวดล้อม ในแง่กลับกัน ผู้สื่อข่าวควรมองด้วยว่าการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นๆ จะเป็นตัวบ่อนทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่ คือเข้าลักษณะที่เรียกว่าพัฒนาทางวัตถุแต่ทำลายธรรมชาติ

การทำข่าวสิ่งแวดล้อมให้ได้ครบคุณค่าของความเป็นข่าวนั้น ผู้สื่อข่าวต้องมองให้ออกถึงโยงใยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องนั้นๆ ทั้งนี้เพราะข่าวสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ข่าวที่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นข่าวที่มีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกันแทบทุกกิจกรรมของโลก

ข่าวสิ่งแวดล้อมเต็มไปด้วยเรื่องทางวิชาการ

ข่าวสิ่งแวดล้อมมักเต็มไปด้วยข้อมูลทางวิชาการและศัพท์เทคนิคต่างๆ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะข่าวสิ่งแวดล้อมมีเรื่องราวของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเศรษฐกิจเข้าไว้ด้วยกัน เช่น เรื่องโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ การรั่วของสารตะกั่วที่คลิตี้ จ.กาญจนบุรี, จีเอ็มโอ, ไข้หวัดนก, สารแคดเมียม ที่ อ.แม่สอด จ.ตาก, มลพิษที่มาจากพุด จ.ระยอง

ดังนั้น แหล่งข่าวหลักก็เห็นจะไม่พ้นผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการทางด้านต่างๆ เมื่อนักข่าวไปสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการเหล่านี้ก็จะใช้ภาษาหรือศัพท์เฉพาะที่เข้าใจกันในแวดวงของเขา ซึ่งคนทั่วไปไม่อาจเข้าใจได้หมด นักข่าวสิ่งแวดล้อมจึงต้องพยายามอธิบายหรือถ่ายทอดออกมาให้คนทั่วไปเข้าใจได้ ไม่ใช่การรายงานเพียงข้อเท็จจริงออกมาให้ประชาชนทราบเท่านั้น

ดาร์ล เดอ มองต์เต นักเขียนอิสระเรื่องสิ่งแวดล้อมชาวอินเดียเขียนไว้ในข้อเขียนของเขาเรื่อง “การระแวดระวังสิ่งแวดล้อม” ว่า

“ดูเหมือนว่า ทั้งทางราชการ นักการเมือง และนักธุรกิจจะมีความเห็นโดยมิได้นัดหมายว่า การทำให้ประชาชนตกอยู่ในความมืดมนเพราะความไม่รู้ไม่เข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมต่างๆ นั้น เป็นการสร้างเสถียรภาพให้แก่ตนเองได้อย่างดีเยี่ยม โดยเฉพาะหากมีนโยบายหรือการดำเนินกิจการนั้นจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติการที่ทางการแสดงออกมาบ่อยๆ ก็คือ การอ้างว่าข้อมูลนั้นเป็น “ความลับ” เปิดเผยไม่ได้ หรือไม่กี่ใส่แต่ข้อมูลยากๆ ที่เต็มไปด้วยศัพท์เฉพาะให้แก่ผู้สื่อข่าว ส่วนทางฝ่ายเอกชนนั้นก็มักจะเอาข้ออ้างว่าไม่สามารถให้ข้อมูลหรือพาไปชมโรงงานได้ก็เพราะเกรงว่าหากกลายเป็นข่าวแล้วจะเสียเปรียบบริษัทคู่แข่งของตน ทำให้เกิดความสับสนและความไม่เข้าใจในผลกระทบที่อาจมีต่อสิ่งแวดล้อม ยังคงเป็นเหมือนความลับสำหรับประชาชนอยู่ต่อไป...”

ดังนี้แล้ว สิ่งที่คุณผู้อ่านควรคำนึงไว้เสมอก็คือ การอธิบายข้อมูลด้านวิชาการเปรียบเหมือนกับการเปิดประตูความลับต่างๆ ไปสู่สาธารณชน

ข่าวสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ต้องรายงานอย่างต่อเนื่อง

ข่าวสิ่งแวดล้อมอาจไม่สามารถยุติลงได้ เพียงแค่การรายงานข่าวครั้งเดียวทำข่าววันต่อวัน หรือการรายงานเพียงแค่เหตุการณ์เดียว ทั้งนี้เพราะความเป็นไปทางสิ่งแวดล้อมต่างๆ ย่อมต้องอาศัยเวลาในการสั่งสมตัวเอง วันนี้อาจจะเป็นเพียงการเริ่มต้นของสภาพการณ์ทางสิ่งแวดล้อม แต่ในวันหนึ่งซึ่งอาจจะยาวนานเป็นหลายสิบปี สิ่งต่างๆ ที่สั่งสมมาอาจจะปะทุขึ้นหรือปรากฏผลขึ้นอีกก็ได้ ดังนั้น ผู้สื่อข่าวไม่ควรยุติข่าวสิ่งแวดล้อมแต่ละประเด็นที่ได้มาวันนี้เสียโดยทันที แต่ควรเก็บบันทึกไว้และคอยติดตามเพื่อนำกลับมาอ้างอิงได้อีกในเหตุการณ์ภายหน้า

ความคาดหวัง ภาระหนักของนักข่าวสิ่งแวดล้อม

นักข่าวสิ่งแวดล้อมอาจแตกต่างจากนักข่าวประเภทอื่นตรงที่ถูกคาดหวังจากประชาชน รัฐบาลและองค์กรเอกชนให้เป็นผู้แสดงบทบาทสำคัญในการจัดการกับสภาพการณ์ทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ความคาดหวังนี้ยังเป็นการตอกย้ำให้ผู้สื่อข่าวประพฤติตนเองเยี่ยง “สุนัขเฝ้าบ้าน” หรือ “Watch-dog” มากขึ้น

นักข่าวกลายเป็นเสมือนที่พึ่งของทุกฝ่าย เช่น หากเป็นฝ่ายประชาชน สื่อมวลชนก็มักถูกขอร้องให้ลงข่าวร้องทุกข์จากการที่เขาได้รับความเดือดร้อนจากโครงการของรัฐ หรือหากเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือองค์กรเอกชน สื่อก็มักจะถูกคาดหวังให้เสนอข่าวที่กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของประชาชนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมต่างๆ อันช่วยทำให้นโยบายของรัฐบาลประสบความสำเร็จ

อย่างไรก็ตาม ในการแสดงบทบาทเป็นผู้ร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนี้ สื่อมวลชนต้องตระหนักไว้ด้วยว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของตนเองนั้นไม่ใช่เข้ามาเพราะตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ใด แต่เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยวิชาชีพ นักข่าวเข้าถึงข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่หลากหลายอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุที่เป็นปฏุนิยมมา บางครั้งนักข่าวก็พลอยมีอารมณ์ร่วมไป

กับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ตัวเองต้องเข้าไปเกี่ยวข้องโดยหน้าที่ ทว่าในที่สุดแล้วความเป็นนักข่าวก็ทำให้ต้องพยายามดึงตัวออกจากเหตุการณ์และหันมองดูเหตุการณ์หรือเรื่องราวนั้นๆ ในแง่มุมที่หลากหลาย

เตรียมตัวเป็นนักข่าวสิ่งแวดล้อม

1. ให้ความรู้แก่ตัวคุณเอง ถ้ามีความรู้หน่อยหรือไม่มีเลยให้พยายามหาเรื่องนั้นๆ มาศึกษา คุยกับนักข่าวที่กำลังทำรายงานข่าวเรื่องนั้นอยู่ หรือผู้ที่ติดตามวิเคราะห์เรื่องนั้นอยู่ เป็นต้น
2. ทำตัวเป็นสุนัขเฝ้าระวางข่าว หรือ Watchdog ต้องพยายามค้นหาให้ได้ว่า ในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นแต่ละเรื่องนั้น มีใครที่เข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ในเรื่องบ้าง มีสิ่งใดที่ทำไปแล้วมีสิ่งใดที่ยังไม่ได้ทำ หน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องมีปฏิกิริยาใดๆ จากเรื่องนั้นบ้าง รวมทั้งตรวจสอบด้วยว่า มีเหตุการณ์อื่นๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นติดตามมาหรือเกิดแทรกซ้อนขึ้นหรือไม่
3. ฝึกเป็นนักสงสัยอยู่เสมอ
4. พยายามมองหาประเด็นข่าวในท้องถิ่น และติดตามข่าวนั้นต่อไปเรื่อยๆ ขณะเดียวกันก็ศึกษาเปรียบเทียบกับประเด็นข่าวจากประเทศอื่นๆ เพื่อเพิ่มความรู้ให้กับคนอ่าน
5. หาหนังสือที่เป็นประโยชน์มาใช้ในงาน อาจบอกรับเป็นสมาชิกหรือติดต่อตามทางานวิจัย รายงานจากหน่วยงานวิจัยต่างๆ ทั่วประเทศและทั่วโลก
6. หมั่นตรวจสอบสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ ข้อมูลบางอย่างต้องตรวจสอบความถูกต้อง หรือ มาตรวัดสิ่งต่างๆ เช่น “ปริมาณสารตะกั่วที่ยอมรับได้ในอาหาร” แต่ละหน่วยงานอาจจะกำหนดค่ามาตรฐานไม่เท่ากันต้องตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ ด้วย

พื้นฐานในการทำข่าวสิ่งแวดล้อม

สิ่งแรกที่คุณต้องทำคือ ความรับผิดชอบต่อผู้อ่าน เพราะคนส่วนใหญ่จะอาศัยการรายงานข่าวเป็นแหล่งข้อมูลเพียงแหล่งเดียวในเรื่องของสิ่งแวดล้อม นั่นหมายความว่าบทบาทของผู้สื่อข่าว นั้น จะต้องเป็นทั้งผู้ให้การศึกษาและอธิบายเรื่องในเชิงเทคนิคให้เป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าสนใจ

เมื่อผู้สื่อข่าวมีความรับผิดชอบต่อผู้อ่าน และนึกถึงผู้อ่านอยู่ในใจแล้ว ก็มีแนวโน้มที่ผู้สื่อข่าวจะเขียนและให้ข้อมูลพื้นฐานที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น มีผู้สื่อข่าวบางคนไม่เห็นด้วย และแย้งว่าเขาเขียนให้กับเฉพาะบางกลุ่ม เช่น ผู้เชี่ยวชาญอ่านเท่านั้น แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่เลย เพราะทุกคนก็สนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

นอกจากนี้ในเรื่องของการตั้งคำถามในการทำข่าว บ่อยครั้งนักข่าวไม่กล้าตั้งคำถาม เพราะรู้สึกว่าจะทำให้ตัวเองฉลาดน้อยกว่าผู้อื่น แต่สิ่งนี้เป็นสิ่งที่นักข่าวจะต้องทำ มิฉะนั้นแล้วจะทำให้ขาดความกระจ่างในเรื่องที่เขียน และทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจ

ในบางครั้งผู้สื่อข่าวจะต้องพยักหน้า เพื่อทำเป็นเข้าใจในสิ่งที่เขาพูด และผู้สื่อข่าวหลายคนไม่กล้ายอมรับว่าไม่รู้ ซึ่งจริงๆ ผู้สื่อข่าวจะต้องกล้ายอมรับในเรื่องที่ตนไม่รู้ พึงระลึกอยู่เสมอว่าเรื่องไหนที่จะทำให้ผู้สื่อข่าวเข้าใจมากขึ้น เรื่องนั้นเป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การถาม จริงอยู่เป็นสิ่งที่น่าอายที่จะยอมรับว่า “ไม่รู้” แต่คงไม่น่าอายเท่ากับชื่อเสียงและคุณภาพในการรายงานข่าว

การค้นหาและคิดประเด็นข่าวสิ่งแวดล้อม

การรายงานข่าวสิ่งแวดล้อม ไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดเหตุการณ์ขึ้นก่อน แล้วจึงไปติดตามสัมภาษณ์ผู้อยู่ในเหตุการณ์ แต่เราต้องเป็นผู้ไปค้นหาสิ่งที่เป็นปัญหาขึ้นมาเอง และตัดสินใจด้วยตัวเองว่าจะรายงานข่าวนี้ในลักษณะเช่นใด ความกระตือรือร้น ความคิดสร้างสรรค์ในการมองประเด็นทางสิ่งแวดล้อม การเสนอข่าวอย่างเจาะลึก และการรายงานข่าวที่ได้สมดุล ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบในวิชาชีพหนังสือพิมพ์และเป็นภาระของผู้สื่อข่าว

ในยุคปัจจุบันมีบทความและข่าวทางสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก ที่นำเสนอหรือสะท้อนเฉพาะเหตุการณ์ที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานอื่นๆ เป็นผู้แถลง แต่การรายงานข่าวที่มีประสิทธิภาพ นักข่าวจำเป็นต้องตัดสินใจได้ด้วยวิจารณญาณของตัวเองว่าควรจะทำข่าวไหน เมื่อไร อย่างไร

เราไม่ควรรายงานข่าวสิ่งแวดล้อมแต่ข้อมูลที่ได้มาจากข่าวแจกหรือจากงานวิจัย หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสดๆ ร้อนๆ เราต้องติดตามเรื่องหรือเหตุการณ์ที่ได้เบาะแสมาให้ลึกยิ่งขึ้น

ประเด็นสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะแสบกหรือลบนั่นอยู่รอบๆ ตัวเรา คุณอาจ

คิดขึ้นได้หลายเรื่องขณะที่เดินทางอยู่ในเมืองหรือในชนบทก็ตาม การรู้จักสังเกตอาจจะช่วยชี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมให้เป็นที่น่าสนใจได้

1. ตามปกติ ชาวต่างชาติ ทั่วไป มักจะมาจาก “ชาวแจก” รายงานหรือแถลงการณ์จากหน่วยงานรัฐบาลทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่นสำหรับนักข่าวสิ่งแวดล้อมแล้ว ชาวแจกควรจะมึบบทบาทแค่เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่อง แต่ไม่ใช่ตัวรายงานข่าวหรือเรื่องสารคดีในตัวมันเอง นักข่าวควรมองเห็น “อะไร” ในข่าวที่ดูเหมือน “ไม่มีอะไร” นั้น เพราะชาวแจกมักจะให้ร่องรอยหรือบอกใบ้อะไรบางอย่างเสมอ

2. บ่อยครั้งที่เดียวที่สามารถ ขุดเรื่อง จากข้อมูลที่ยืดเยื้อ ไม่น่าอ่าน จากสถิติ รายงานทั่วไป เช่น รายงานจากทางราชการ การสรุปงบประมาณประจำปี เป็นต้น จึงใช้ชาวแจกเพื่อสร้างความตื่นตัวแก่ตนเอง และให้แนวคิดเพื่อสานต่อไปถึงข้อมูลภูมิหลัง ความพยายามเหล่านี้จะนำไปสู่ประเด็นข่าวสิ่งแวดล้อมที่ดีได้

3. การพูดคุยกับข้าราชการก็มีประโยชน์ และเป็นที่มาของข่าวหรือบทความเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ สิ่งที่ข้าราชการพูด สามารถนำมาอ้างได้เพื่อสร้างน้ำหนักสืบของเรื่อง ในบางโอกาสข้าราชการอาจจะบอกใบ้หรือแนะนำเรื่อง หรืออาจจะแกล้ง ปล่อย ข้อมูลบางอย่างออกมาอย่างจงใจ เพราะไม่สามารถให้ข้อมูลหรือชี้ช่องทางตรงๆ ได้ นักข่าวต้องจุกไว้ และติดตามข่าวหรือเรื่องที่ได้ต่อไป

ซึ่งการพูดคุยหรือหาเบาะแส อาจจะไม่จำเป็นต้องคุยกับข้าราชการระดับสูงที่สุดเสมอไป นักข่าวสิ่งแวดล้อมบางคนได้ข่าวเจาะลึกมาจากข้าราชการระดับล่าง เช่น เจ้าหน้าที่ตรวจตรา หรือพนักงานในองค์กรสิ่งแวดล้อม เพราะคนเหล่านี้เปิดเผยความลับ หรือเจตนาของบริษัหรือโรงงาน ที่มีกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือมีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. องค์กรระหว่างประเทศก็เป็นแหล่งข้อมูลที่ดี องค์กรเหล่านี้ล้วนแต่มีข่าวแจก หรือข้อมูลแก๊สือมวลชนที่สามารถขยายต่อเป็นที่มาของเรื่องได้ดี เช่น องค์กรสหประชาชาติ องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FOA) องค์กรอนามัยโลก (WHO) ฯลฯ เอกสารจากองค์กรเหล่านี้ นอกจากจะมีเนื้อหาในประเด็นต่างๆ แล้วยังให้แง่มุมของเรื่องจากนานาชาติเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศของเรา ที่สำคัญคือ มักจะมี

รายชื่อแหล่งข่าวต่างๆ ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้

5. องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ก็เป็นแหล่งข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีในประเทศไทย มีองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมอยู่มากมาย แต่ละองค์กรมีเป้าหมายและประเด็นในการทำงานแตกต่างกันไปหลายองค์กรก็ทำงานในประเด็นเดียวกัน เช่น การอนุรักษ์สัตว์ป่า การอนุรักษ์ป่าไม้ เรื่องทะเล เป็นต้น นอกจากนี้องค์กรพัฒนาเอกชนระดับสากลที่ทำงานเป็นเครือข่ายหลายประเทศก็มีอยู่จำนวนไม่น้อย พวกนี้มักจะทราบข้อมูลและความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเด็นนั้นๆ อย่างรวดเร็ว

6. กลุ่มผลประโยชน์ในด้านอุตสาหกรรม แรงงาน แวดวงการศึกษา มหาวิทยาลัย และกลุ่มประชาชนที่สามารถให้แนวคิดเกี่ยวกับการข่าวหรือเรื่องสิ่งแวดล้อม สภาแรงงานอาจให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการทำงานในโรงงานที่มีผลต่อสุขภาพพลานามัย แต่ผู้สื่อข่าวต้องใช้วิจารณญาณพิเศษต่อข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเหล่านี้ (เพราะเมื่อเป็นกลุ่มผลประโยชน์ก็ย่อมมีผลประโยชน์ได้เสียเข้ามาเกี่ยวข้อง) แต่ข้อมูลที่ได้แม้จะเล็กน้อย แต่ก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นในการขุดคุ้ยหรือสืบสาวเรื่องราวสิ่งแวดล้อมได้

7. แหล่งข้อมูลที่ไม่ควรมองข้ามอีกแหล่งหนึ่งก็คือ วงการอุตสาหกรรม บริษัทใหญ่ๆ มักจะพยายามติดต่อกับสื่อมวลชนและมักจะออกแถลงข่าวหรือข่าวแจก ตลอดจนข้อมูลประชาสัมพันธ์เป็นระยะและสม่ำเสมอ บริษัทเหล่านี้จะมีนักวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่เป็นเจ้าหน้าที่หรือพนักงานของบริษัทที่สามารถตอบคำถามเราได้ หรือให้แง่ประเด็นของข่าวได้ ตลอดจนข้อมูลภูมิหลังของประเด็นนั้นๆ ทั้งนี้อาจจะต้องคุยกับหลายๆ บริษัท เอาคำอธิบายจากผู้เชี่ยวชาญ บริษัทต่างๆ มาเปรียบเทียบกันและตรวจสอบข้อมูลด้วย

8. แหล่งข้อมูลอีกแหล่งหนึ่งก็คือ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้สอนผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทำวิจัยในสาขาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น ชีววิทยาทางทะเล นิเวศวิทยา มลพิษทางอากาศ ธรณีวิทยา ป่าไม้ อุทกวิทยา และชีววิทยา เป็นต้น นอกเหนือจากให้ความคิดที่อาจจะนำไปสู่ประเด็นข่าวสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็อาจจะให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำศัพท์ หรือความหมายของวงการ และให้ข้อมูลภูมิหลังได้

9. รายการหรือรายชื่อโครงการวิจัยต่างๆ คณะ แผนก หรือภาควิชา ใน

มหาวิทยาลัยบางแห่งอาจจะออกจดหมายข่าว เอกสารวิจัยหรือวารสารทางวิชาการ ก็เป็นแหล่งที่มาของประเด็นข่าวสิ่งแวดล้อมได้ รวมถึงวารสารทางวิชาการที่ไม่ได้ขึ้นกับมหาวิทยาลัยก็ช่วยได้

10. การประชุมหรือการบรรยายทางวิชาการ ก็เป็นที่มาของสารคดีหรือข่าวที่ดีได้ นอกจากจะได้ข้อมูลแล้ว ก็อาจจะสร้างแหล่งข่าวหรือข้อมูลประจำของตน เพราะเรามีโอกาสคุยกับนักวิทยาศาสตร์หรือนักสิ่งแวดล้อมโดยตรง และสร้างความสัมพันธ์ไว้ติดต่อกันภายหลัง

11. แหล่งที่มาของแนวคิดในแง่ประเด็นอีกทางหนึ่งก็คือ บทความหรือสารคดีที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวันทั้งในและต่างประเทศ โดยปกติแล้วข้อเขียนดังกล่าวมักจะเน้นแง่ใดแง่หนึ่งของเรื่องเป็นพิเศษโดยให้ความสำคัญแก่รายละเอียดปลีกย่อยอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับหัวใจของเรื่องน้อยมาก

ถ้านักข่าวมีความละเอียดอ่อนในการอ่านและพิจารณาเรื่องแล้วอาจจะพบแง่ หรือประเด็นใหม่ๆ ที่น่าสนใจซ่อนอยู่ในเรื่องเหล่านั้นก็ได้ บทความหรือข่าวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในประเทศหนึ่ง ก็อาจปลุกความสนใจนักข่าวอีกประเทศหนึ่งว่า เรื่องหรือเหตุการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมเช่นนี้อาจเกิดขึ้นในประเทศของตัวเองได้

การค้นหาแหล่งข่าวที่เหมาะสมในการสัมภาษณ์

การหาข่าวสิ่งแวดล้อมนั้น นักข่าวมักจะพึ่งพาข้อมูลจากข้าราชการหรือหน่วยงานของรัฐมากเกินไป อาจเป็นเพราะมีสิ่งให้นักข่าวต้องการอยู่พร้อมแล้วและน่าเชื่อถือด้วย ทำให้คิดกันไปว่าข้าราชการด้านสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎระเบียบและดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามระเบียบหรือข้อบังคับนั้น จึงยอมเป็นผู้รู้ดีที่สุด

ดังนั้น นักข่าวจึงเลือกเอาหน่วยงานของรัฐเป็นแหล่งข่าวและแหล่งข้อมูลเพียงอย่างเดียว โดยมองข้ามแหล่งข่าวและแหล่งข้อมูลอื่นๆ นักข่าวพึงตระหนักว่า ข่าวหรือเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีหลายด้านหลายประเด็น ดังนั้นแหล่งข่าวและข้อมูลจากทางราชการไม่ใช่แหล่งเดียวที่นักข่าวควรไปติดต่อด้วย

แหล่งข่าวอื่นๆ ที่นักข่าวควรติดต่อเช่น องค์การระหว่างประเทศอาจจะช่วยคิดประเด็นและปัญหาในระดับชาติ คนทำงานประจำ ที่ปรึกษาหรือ

อาสาสมัครในองค์กรพัฒนาเอกชน อาจจะมีความรู้เกี่ยวกับประเด็นและ
เนื้อหาสิ่งแวดล้อม นักวิทยาศาสตร์อุตสาหกรรมอาจให้ข้อมูลได้ อาจารย์มหา
วิทยาลัยก็เป็นแหล่งข่าวที่สามารถอธิบายแง่มุมหรือเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อม
ไม่ว่าในเชิงวิทยาศาสตร์ สังคม อนามัย หรือแม้แต่ในเชิงรัฐศาสตร์และ
การเมืองได้ และอาจจะให้ได้ดีกว่านักการเมืองและข้าราชการด้วย

นอกจากนี้ นักข่าวควรสัมภาษณ์บุคคลที่เคยมีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับ
เรื่องนั้นๆ เช่น บุคคลที่เคยอยู่กับแหล่งของมลพิษ อย่างไรก็ตาม ข้อมูล
จากแหล่งข่าวประเภทนี้มีข้อควรระวังหลายประการคือ เนื้อหาสาระอาจไม่
ถูกต้อง เพราะเขาไม่ใช่ผู้รอบรู้ แต่ให้ข้อมูลได้เฉพาะสิ่งที่เขาเคยเจอเท่านั้น
ไม่สามารถ นำมาใช้เป็นข้อสรุปทั้งหมดของเรื่องได้

ข้อแนะนำเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

เราต้องมีการเตรียมตัวที่ดี ก่อนไปสัมภาษณ์เราต้องรู้จักบุคคลและ
เรื่องราวพอสมควร ผู้ให้สัมภาษณ์มักจะหงุดหงิดถ้าหากนักข่าวถามข้อเท็จ
จริงที่ควรจะรู้ล่วงหน้าแล้ว ถ้าเป็นบุคคลมีชื่อเสียง บุคคลสำคัญหรือเป็น
ข้าราชการระดับสูง เราอาจจะหาประวัติของเขาได้จากสื่อต่างๆ ได้ไม่ยาก
หากไม่รู้ประวัติของแหล่งข่าวที่จะไปสัมภาษณ์เราจะไม่มีทางรู้เลยว่า แหล่ง
ข่าวนั้นให้ข้อมูลที่ถูกต้องหรือบิดบังบางส่วนไว้

การเริ่มการสัมภาษณ์ที่ดี ควรสร้างความเป็นกันเองกับผู้ให้สัมภาษณ์
ก่อน โดยเริ่มจากการสนทนาเรื่องเบาๆ ก่อนจะเริ่มคำถามแบบเป็นการเป็นงาน
แต่การจะสร้างความเป็นกันเองนั้นต้องดูตาม้าตาเรือด้วย บางครั้งผู้ให้สัมภาษณ์
อาจจะยุ่งและไม่มีเวลามาสนทนาเรื่องทั่วๆ ไป ก็ไม่ควรเกริ่นยาวก็ได้ เมื่อ
สร้างความเป็นกันเองแล้ว ก่อนเริ่มให้สัมภาษณ์ควรสรุปปัญหา หรือสถาน
การณ์ที่จะพูดคุยกันต่อไปนี้เสียก่อน พร้อมทั้งอธิบายว่าทำไมถึงสนใจปัญหา
นี้ คำแนะนำในการสัมภาษณ์มีดังนี้

1. พยายามหลีกเลี่ยงการตั้งคำถามนำ ซึ่งทำให้ผู้สัมภาษณ์ตอบ
คำถามที่เขากำหนดไว้ตายตัวแล้ว
2. ถามทีละคำถาม ไม่ใช่ถามคำถามหนึ่งแล้วถามคำถามย่อยตามไป
อีกอันก่อให้เกิดความสับสน
3. ต้องแน่ใจว่าคำถามที่ถามนี้ชัดเจน

4. จงถามคำถามพื้นฐานเกี่ยวกับข้อมูลทางวิชาการ ในกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์พูดในสิ่งที่คุณไม่เข้าใจ จงรีบชัดจังหวะและขอให้เขาอธิบายให้ฟังอย่างง่าย ๆ

5. จงอย่ากลัวที่จะถามคำถามยากๆ หรือคำถามที่ทำให้ผู้ตอบต้องใช้ความคิดตอบสนองหรือต้องค้นหาคำตอบ ถ้าคำถามนั้นยากและทำให้ผู้ตอบกระอักกระอ่วนใจ แนะนำว่า อ่างบุคคลอื่นเช่นเกริ่นนำว่าเป็นเรื่องที่คุณอ่านส่วนใหญ่อยากทราบ ค่อยๆ ตะล่อมด้วยการสนทนาที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์สบายใจก่อน รอคอยที่จะถามคำถามนั้นในตอนท้ายของการสัมภาษณ์ หลังจากที่ได้ข้อมูลเพียงพอ และหลังจากถามและได้คำตอบแล้ว จงถามต่อด้วยคำถามง่ายๆ ที่ทำให้ผู้สัมภาษณ์มีความรู้สึกที่ดี

6. จบท้ายการสัมภาษณ์ด้วยคำถามรวบยอดว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีอะไรติดค้างอยู่และต้องการเพิ่มเติมเพื่อให้การรายงานข่าวนี้สมบูรณ์หรือไม่

7. ในการเลือกใช้คำถามต่างๆ ต้องใช้ความรอบคอบและระมัดระวังที่จะให้ทุกคำถามอยู่ในกระบวนการของการสัมภาษณ์ตั้งแต่ต้นจนจบ อย่างไรก็ตามถ้าผู้ให้สัมภาษณ์พูดออกนอกเรื่อง แต่เรื่องนั้นน่าสนใจก็จงอย่าไปกลัวหรือกังวลกับการสานต่อข้อมูล เพราะมันอาจช่วยให้ข้อเขียนของคุณมีประสิทธิภาพขึ้นได้

ข้อแนะนำในการรายงานข่าวสิ่งแวดล้อม

1. เขียนเรื่องเป็นของตัวเอง

2. เมื่อบรรณาธิการขามอบใบแถลงข่าวให้ และขอให้คุณเขียนเรื่องสักเรื่องหนึ่ง บ่อยครั้งที่ผู้สื่อข่าวมักจะจุดประกายความคิดใหม่ๆ จากตรรกะนั้น ใบแถลงข่าวนั้นเป็นกระดาษที่มีค่าเป็นจุดเริ่มของเรื่องต่างๆ อย่างไรก็ตามนักข่าวบางคนใช้ใบแถลงข่าวนี้เป็นตัวข่าวเลย โดยที่ตัวเองไม่ต้องทำงานเพิ่มซึ่งเปรียบเสมือนกับทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์เท่านั้น การรายงานข่าวเพียงอย่างเดียว ไม่เพียงแต่ทำให้ผู้สื่อข่าวผู้นั้นเป็นคนที่ใช้ไม่ได้เท่านั้น แต่ยังทำให้เนื้อข่าวน่าเบื่อไปด้วย

3. ผู้สื่อข่าวควรมีมุมมองที่หลากหลาย ผู้สื่อข่าวอาจจะใช้เวลาไม่นานในการดูประเด็นจากใบแถลงข่าวเหล่านั้น ว่าสามารถเขียนเป็นข่าวได้หรือไม่ เช่น ถ้าเป็นเรื่องบริษัทเอกชนที่ทำกิจกรรมในพื้นที่ป่า ผู้สื่อข่าวอาจจะต้องไป

ตามความเห็นจากกลุ่มอนุรักษ์ในท้องถิ่น นักวิชาการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกรณีเดียวกัน หากกลุ่มอนุรักษ์ส่งข่าวแจ้งเรื่องการห้ามนำเข้าสารเคมีบางชนิด ผู้สื่อข่าวควรไปคุยกับนักธุรกิจเจ้าหน้าที่รัฐ หรือนักวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

4. ในกรณีที่โบแกลงข่าวอ้างถึงรายงานหรือการสำรวจ ผู้สื่อข่าวควรพยายามหาต้นฉบับตัวจริง เนื่องจากโบแกลงข่าวนั้นเขียนโดยเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ไม่ได้เขียนโดยนักวิทยาศาสตร์โดยตรง และข้อเท็จจริงอาจบิดเบือนหรือกล่าวเกินจริง

5. นอกจากการหาเรื่องใหม่ๆ จากโบแกลงข่าวแล้ว วิธีอีกอย่างที่ดีและเสียค่าใช้จ่ายไม่มากนักคือ เพิ่มแหล่งข่าวเพื่อจะพัฒนาแนวคิดใหม่ในการเขียนเรื่อง ซึ่งอาจทำได้โดยให้ชื่อตัวเองกับแหล่งข่าวที่ติดต่อหรืออาจจะเขียนจดหมายแนะนำตัว บอกวัตถุประสงค์และขอบเขตของเรื่องที่เราสงสัย หรือสอบถามกับบุคคลที่เราสัมภาษณ์ว่ามีบุคคลไหนที่จะแนะนำ ในเรื่องที่เรากำลังจะทำอยู่ นอกจากนี้ผู้สื่อข่าวควรจะต้องติดต่อแหล่งข่าวอย่างสม่ำเสมอว่ามีอะไรเกิดขึ้นใหม่บ้างเพื่อที่จะได้ติดตามข่าวได้ทันเหตุการณ์

นอกจากนี้ การจุดประกายความคิดใหม่ๆ ในการเขียนเรื่องก็คือ “การอ่านข่าวสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ” เพื่อเพิ่มความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ให้มากขึ้น หรืออ่านงานของเพื่อนร่วมงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะสามารถจุดประกายความคิดใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นได้

การสร้างและรักษาแหล่งข่าว

ในการทำข่าวสิ่งแวดล้อมรายชื่อของแหล่งข่าวเป็นสิ่งจำเป็น ผู้สื่อข่าวจะทำงานไม่ได้เลย หากปราศจากแหล่งข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายชื่อของผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เพราะเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆ ทางที่ดีที่สุดที่จะมั่นใจว่าเรื่องของเราจะครอบคลุมประเด็นต่างๆ ก็คือ คุยกับแหล่งข่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ที่สำคัญผู้สื่อข่าวควรมีรายชื่อของผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ หรือสร้างแฟ้มข้อมูลผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ของตัวเองได้

การขยายแหล่งข่าวให้กว้างขึ้น วิธีที่ง่ายที่สุดคือ ขอเยี่ยมชมจากเพื่อนนักข่าวด้วยกัน หรือดูจากข่าวอื่นๆ ที่นักข่าวไปสัมภาษณ์มาหรือพยายามโยงเป็นลูกโซ่โดยการให้เขาแนะนำคนอื่นให้

นอกจากนี้ แหล่งข่าวอาจจะเป็นนักวิชาการหรือนักวิจัยจากมหาวิทยาลัย หรือไม่กี่เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรอิสระก็สามารถชี้แหล่งข่าวให้ผู้สื่อข่าวได้

ในการทำงาน ผู้สื่อข่าวควรจะประเมินแหล่งข่าวของตนเองด้วยว่าแหล่งข่าวนั้นได้ให้ความช่วยเหลือดีหรือไม่ ให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงหรือไม่ ถ้าไม่ ก็ควรตัดทิ้งไปได้ เพราะว่าชื่อเสียงและความเชื่อถือของการรายงานข่าวส่วนใหญ่จะอยู่กับคำพูดของแหล่งข่าวเป็นสำคัญ

สิ่งที่ต้องคำนึงอีกประการหนึ่ง คือ นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญที่เราไปสัมภาษณ์นั้น พุดออกมาได้ชัดเจนหรือไม่ เพราะว่ามีนักวิทยาศาสตร์บางคนจะไม่สามารถสื่อสารกับผู้ที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งทางที่ด็อกเตอร์คุยกับคนที่ มีชื่อเสียงน้อยกว่า แต่สามารถพูดในประเด็นที่เราต้องการได้ชัดเจน และควรแน่ใจว่าผู้เชี่ยวชาญที่เราสัมภาษณ์นั้นเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ จริง

แหล่งข่าวนั้นมีความสำคัญและควรจะรักษาแหล่งข่าวเอาไว้ การไปสัมภาษณ์นั้น เราไม่ควรทำให้เขาเสียเวลา โดยไม่ได้เตรียมตัวไปอย่างดี ผู้สื่อข่าวควรจะศึกษาแนวคิดหรืองานที่ผ่านมาของผู้สัมภาษณ์ก่อนที่จะไปสัมภาษณ์เขา

ในการติดต่อกับแหล่งข่าว ผู้สื่อข่าวไม่ควรติดต่อกับแหล่งข่าว เพียงในฐานะที่ต้องการขอข้อมูลอย่างเดียว แต่ควรมีการให้และการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วย เพราะว่ามีนักข่าวเป็น บุคคลแรกๆ ที่รู้ว่ามีคืบหน้าอะไรบ้าง การให้ข้อมูลกับคนอื่น ผลตอบแทนที่ได้มาอาจเป็นในรูปแบบของแนวคิดของเรื่องใหม่ๆ ที่เราจะเขียน

นอกจากนี้ หัวใจสำคัญของนักข่าวคือ พยายามรักษาแหล่งข่าวอย่างดี และมีจริยธรรม เพื่อที่ว่าจะได้เป็นแหล่งข่าวให้เราได้ในโอกาสต่อไป สิ่งที่นักข่าวจะต้องจดจำในการติดต่อกับแหล่งข่าวก็คือ จะต้องจริงใจ คือ ต้องแนะนำตัวเองว่าเป็นผู้สื่อข่าว และเปิดเผยถึงสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่ ต้องไม่ลงคำพูดผิด ผู้สื่อข่าวไม่จำเป็นต้องกล่าวความเห็นเพิ่มเติมของตน ในการลงคำพูดที่แหล่งข่าวพูดมา สิ่งทีลงไปจะต้องเป็นสิ่งที่แหล่งข่าวพูดจริงๆ ซึ่งจะแก้ไขได้ ก็ต่อเมื่อแก้คำหรือไวยากรณ์เท่านั้น จะต้องสุภาพและเคารพแหล่งข่าวนั้นไม่ได้หมายความว่าเราจะหลีกเลี่ยงคำถามที่ยากๆ เป็นไปได้ที่เราต้องมีความสุภาพพร้อมๆ กับมีความช่างสงสัยไปในตัว จะต้องรู้ข้อตกลงเบื้องต้น

นั่นคือเมื่อสัมภาษณ์แหล่งข่าว เราต้องรู้ว่าข้อมูลตัวไหนที่แหล่งข่าวไม่ยอมให้ตีพิมพ์หรือไม่ยอมให้อ้างชื่อ ซึ่งผู้สื่อข่าวต้องใช้วิจารณญาณเอาเองว่าจะเออลงหรือไม่ หรือว่าอยากจะทำให้เสียแหล่งข่าวไป

ทั้งนี้บางครั้งข่าวที่ออกมาอาจไม่ใช่ในทิศทางที่แหล่งข่าวต้องการ ซึ่งจริงๆ แล้วเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นบ่อย อย่างไรก็ตามผู้สื่อข่าวไม่ควรเขียนข่าวเพื่อเอาใจแหล่งข่าวเพียงอย่างเดียว เพราะความรับผิดชอบหลักของผู้สื่อข่าวคือการให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับผู้อื่น มิใช่แหล่งข่าว

เตรียมตัวล่วงหน้า

ผู้สื่อข่าวควรจะทำตัวเป็นนักเรียนในเรื่องที่ตัวเองเขียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สื่อข่าวคือ ทำให้ผู้สื่อข่าวสามารถพัฒนาความเชี่ยวชาญในเรื่องแวดวงของตนเอง

หัวใจสำคัญของการรายงานข่าวที่ดีคือ ต้องเตรียมตัวก่อนล่วงหน้า ไม่ว่าจะป็นนักข่าวเก่าหรือใหม่ ในช่วงแรกๆ นักข่าวใหม่อาจต้องเตรียมตัวในการสัมภาษณ์และการประชุมให้มาก ซึ่งหากเป็นนักข่าวใหม่ไม่ควรกลัวที่จะถาม และควรถามซ้ำหากยังไม่เข้าใจ ฟังระลึกลอยเม่อว่าอะไรไม่สำคัญไปกว่าความตั้งใจและความสามารถในการถามคำถาม

ในทางกลับกัน นักข่าวที่มีประสบการณ์ไม่กี่ปี ในเรื่องสิ่งแวดล้อมก็เป็น ที่คาดหวังว่าต้องมีความรู้ในประเด็นและเรื่องพื้นฐานต่างๆ ฉะนั้นนักข่าว ต้องติดตามความคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง

การมีความรู้พื้นฐานในเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นในการรายงานข่าวเช่นกัน มีผู้สื่อข่าวจำนวนไม่มากนักที่มีพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ ในขณะที่มีผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อมจำนวนมากเขียนข่าวโดยไม่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่เขียน วิธีหนึ่งที่จะได้ข้อมูลพื้นฐานก็คือ การเข้าชั้นเรียนในเรื่องนิเวศวิทยาหรือเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ก็ป็นเรื่องที่ป็นไปไม่ได้เพราะนักข่าวนั้นไม่ค่อยมีเวลาและส่วนใหญ่แหล่งข่าวมักคิดว่าผู้สื่อข่าวมีความรู้พื้นฐานในเรื่องนั้นๆ อยู่แล้ว แต่เรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่กว้าง จึงป็นไปไม่ได้ที่ผู้สื่อข่าวจะรู้หมดทุกเรื่อง

วิธีที่ดีที่สุดก็คือ การถามและพยายามอธิบายคำตอบ อย่างชัดเจนและถูกต้อง ผู้สื่อข่าวเก่าก็เช่นกัน สามารถใช้เทคนิคนี้เมื่อถามตัวเลขและข้อมูล

ใหม่ ๆ

สำหรับผู้สื่อข่าวที่มีความรับผิดชอบ สิ่งที่ต้องทำคือให้การศึกษากับตนเองเพื่อที่จะสามารถให้การศึกษาแก่ผู้อ่านได้ โดยผู้สื่อข่าวอาจเข้ารับการอบรม หรือสัมมนา อ่านหนังสือ หรือให้นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญกล่าวสรุปย่อเรื่องต่างๆ หรือคุยกับเพื่อนร่วมงานที่รู้เรื่องนั้นๆ

สิ่งที่ควรระลึกไว้เสมอคือ การเรียนรู้เรื่องใหม่ๆ อาจใช้เวลานาน แต่ก็เป็นการเพิ่มศักยภาพและความสามารถของผู้สื่อข่าวในระยะยาว ยิ่งรู้มากเท่าไรก็ยิ่งสามารถขุดประเด็นของเรื่องต่างๆ ที่จะเขียนได้เร็วมากขึ้นเท่านั้น และผู้สื่อข่าวที่รู้เรื่องมาก ก็จะสามารถผลิตงานได้ถูกต้องและสามารถที่จะให้การศึกษาแก่สาธารณชนได้ด้วย

*จากหนังสือ ทึ่งท้อย สุภารเป็นนักข่าวสิงคโปร์, ชมรมนักข่าวสิงคโปร์ 2551.

ความขัดแย้งระหว่างรัฐ/สังคมกับคนชายขอบ

ชุตินา ชุณเธรณี

ข่าวคราวความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคนชายขอบ แม้จะไม่ใช่เรื่องใหม่ และหลายคนอาจไม่ถือเป็นเรื่องใหญ่ แต่การดำรงอยู่ของปัญหาแท้จริงแล้วมีสภาพไม่ต่างจากยอดของภูเขาน้ำแข็ง ส่วนที่มองไม่เห็นมีทั้งความกว้างและความลึก หากไม่หยั่งถึงสมมุติฐานแห่งปัญหา เรื่องที่สังคมไทยมองเห็นว่าเป็นเรื่องของ “คนอื่น” อาจกลายเป็นประเด็นที่คอยกัดเซาะความมั่นคงผาสุกของสังคมที่ละเล็กที่ละน้อย

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นตัวอย่างของความขัดแย้งที่โผล่พื้นผิวน้ำมากที่สุด ขณะที่การกระทบกระทั่งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในมิติของการจัดการทรัพยากร เป็นอีกเรื่องที่สะสมมายาวนาน

แต่มิใช่เพียงสองกรณีนี้เท่านั้น ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคนชายขอบยังสามารถขยายขอบเขตออกไปได้มากพอๆ กับการถูกเบียดขับของคนกลุ่มต่างๆ ให้กลายเป็น “คนชายขอบ”

ด้วยเหตุนี้การทำความเข้าใจถึงความเป็นมาของปัญหาคนชายขอบ จึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะกับสื่อมวลชนผู้มีหน้าที่นำเสนอประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้สู่สาธารณะ

“ใครคือคนชายขอบ” ถือเป็นคำถามพื้นฐานที่จะช่วยคลี่คลายของกลุ่มคนที่ตกอยู่ในสภาพไร้สิทธิไร้เสียงมากที่สุดในสังคมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในบทความเรื่อง “สังคมศาสตร์กับการศึกษาความเป็นชายขอบ” **ชูศักดิ์ วิทยากัด** นักวิชาการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงที่มาของคนชายขอบในหลายมิติ โดยในมิติของพื้นที่และเวลานั้นอาจพิจารณาจากการกำหนดเขตครอบครอง และการใช้อำนาจในการควบคุมพื้นที่ของภาครัฐ นับตั้งแต่ยุคของการสร้างรัฐชาติ

“แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมและครอบครองพื้นที่ที่เกิดขึ้นมาในสังคมไทย พร้อมกับการเข้ามาของแนวคิดรัฐชาติสมัยใหม่ที่ต้องการความชัดเจนในเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดนของประเทศ เพื่อแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนของชาติตามแนวคิดรัฐชาติแบบตะวันตก ทั้งนี้โดยมีวิชามิติศาสตร์สมัย

ใหม่ที่มีเทคนิควิธีการทำแผนที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการกำหนดเขตแดนของประเทศ กระบวนการสร้างรัฐชาติไทยและการสร้างความเป็นไทยได้ดำเนินไปภายใต้แนวคิดการจำแนกแยกพวก และลัทธิชาตินิยม ส่งผลให้เกิดคนไทยที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ และคนกลุ่มน้อยอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนไทยมีสถานภาพเป็นคนชายขอบของสังคมไทยเรื่อยมา”

หลังจากนั้นเมื่อรัฐชาติได้ก้าวเข้าสู่ยุคของการพัฒนา นอกเหนือจากความ เป็นชายขอบในทางภูมิศาสตร์แล้ว คนที่ก้าวไม่ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม เข้าไม่ถึงศูนย์อำนาจก็ตกอยู่ในสถานภาพคนชายขอบด้วยเช่นกัน

ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์การเมือง “ความเป็นชายขอบ (Marginality) จึงหมายถึงถึง ผู้คนที่ด้อยอำนาจ คนที่ตกเป็นเบี้ยล่างของคนกลุ่มใหญ่ คนชั้นล่างในสังคมและคนยากไร้ และเมื่อคนเหล่านี้เป็นชาติพันธุ์กลุ่มน้อย เพศด้อย และไม่มีตำแหน่งแห่งที่ในสังคม หรือเรียกรวมๆ ว่ามีสถานะเป็น “คนอื่น” (The others) อีกด้วยแล้ว พวกเขาจึงตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกกีดกันออก ฆ่าแล้วฆ่าเล่า”

กรณีการถอนสัญชาติชาวอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ย้อนหลังไปเมื่อปี พ.ศ. 2545 ระหว่างการประชุมในเวทีด้านสิทธิมนุษยชนที่จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีกลุ่มชาวบ้านจากอำเภอแม่เมาะ รวมตัวกันมาร้องเรียน เนื่องจากถูกถอนสัญชาติ ด้วยข้อกล่าวหาแบบเหมารวมว่า “ไม่ใช่คนไทย”

แม้จะเป็นการยากที่จะเชื่อว่า การถอนสัญชาติคนจำนวนถึง 1,243 คน เป็นความผิดพลาดบกพร่องของเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ในฐานะสื่อมวลชนที่ได้ร่วมรับฟังความคับข้องใจของชาวบ้านซึ่งกำลังตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากอย่างยิ่งในขณะนั้น การที่คนกลุ่มหนึ่งถูกกีดกันจากสิทธิขั้นพื้นฐาน หลายคนต้องตกงาน เด็กนักเรียนขาดโอกาสทางการศึกษา แม้แต่พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดก็ยังคงกลายเป็นผู้ลี้ภัยหลบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เรื่องนี้ถือเป็นประเด็นที่ไม่อาจมองข้ามหรือปฏิเสธ เพียงเพราะพวกเขาเหล่านี้เป็นคนเล็ก คนน้อยที่อยู่ชายขอบของสังคม

แต่จะทำอย่างไรที่จะฝ่าม่านอคติที่ว่าคนเหล่านี้ “ไม่ใช่คนไทย” ถือเป็นโจทย์ที่ทำทนายไม่น้อยสำหรับสื่อมวลชน อีกทั้งการทำความเข้าใจปัญหาที่ดำเนินมาอย่างยาวนานแต่กลับขาดการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ จำเป็น

อย่างยิ่งที่จะต้องใช้ความระมัดระวัง ทั้งในการเลือกแหล่งข่าวและตรวจทานความถูกต้องซึ่งต้องอาศัยข้อมูลจากหลายแหล่ง

ดังนั้น นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน พระ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแล้ว การหาข้อมูลเอกสาร รวบรวมความเห็นทางวิชาการ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา กฎหมาย รวมถึงหลักสิทธิมนุษยชน คือ สิ่งที่ต้องให้นักวิจัยคำนึงไป

จากการสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนนอกจากจะทำให้ทราบถึงความบกพร่องในการกำหนดสถานะบุคคลให้กับชาวบ้านตั้งแต่ครั้งอดีต ความเสียหายของเอกสารราชการจากเหตุการณ์ไฟไหม้ ยังได้ทราบว่าคนกลุ่มนี้มีการเคลื่อนย้ายขยายพื้นที่ทำกินอยู่ในบริเวณแนวพรมแดนตลอดเวลา เนื่องจากในอดีตไม่เคยมีการแบ่งเขตพม่าและไทยอย่างชัดเจน เป็นเหตุให้เมื่อรัฐไทยมีแนวคิดที่จะกำหนดสถานะบุคคลและทำ “ทะเบียนราษฎร” คนเหล่านี้บางส่วนตกหล่น บางส่วนถูกยึดเยียดให้ยอมรับการเป็น “คนสัญชาติพม่า” ท่ามกลางบรรยากาศของความไม่รู้และความเกรงกลัวเจ้าหน้าที่รัฐ

ภายหลังแม้จะมีการต่อสู้หลายรูปแบบเพื่อพิสูจน์ความเป็นคนไทยและเรียกร้องสิทธิในฐานะคนสัญชาติไทย แต่ก็ไม่เป็นผล ชาวบ้านจึงได้ถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้มีการหาข้อมูลและเข้ามาแก้ไขปัญหาค้นชื่อของคนจำนวนไม่น้อยได้เข้าไปอยู่ในทะเบียนราษฎร และต่อมาในปีพ.ศ. 2542 - 2544 ได้มีการเพิ่มชื่อคนที่มิสิทธิใน ทร.14 อีกโดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงทั้งทางเครือญาติและประวัติศาสตร์ชุมชน

แต่ไม่นานปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อนายอำเภอแม่ายประกาศถอนสัญชาติชาวแม่าย 1,243 คน ในปี พ.ศ. 2545 โดยให้เหตุผลว่าการให้สัญชาติที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ไม่ถูกต้อง ซึ่งในเบื้องต้นคนทั่วไปอาจจะคล้อยตามความเห็นของฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐเพราะมักมีการให้ข่าวทำนองว่าคนเหล่านี้ไม่ใช่คนไทยเนื่องจากหลายคนมีบัตรผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า

ด้วยเหตุนี้ในการนำเสนอข่าวหากสื่อพยายามสร้างคู่ขัดแย้งโดยมีตัวละครคือชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ และเพียงเปิดโอกาสให้สองฝ่ายให้เสนอความเห็นเท่าๆ กันในนามของความเป็นกลาง ย่อมไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นได้

หลังจากที่ชาวชาวแม่เฒ่าถูกนำเสนอบอกผู้สาธารณะ ในที่สุดได้มีกลุ่มองค์กรทั้งทางกฎหมายและสิทธิมนุษยชนเข้ามาให้การช่วยเหลือ และเสนอให้ชาวบ้านนำเรื่องนี้เข้าสู่การพิจารณาของศาลปกครอง ซึ่งศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งในวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2548 ให้กรมการปกครองนำชื่อชาวบ้าน 1,243 คนเข้า ทร.14 ให้มีสถานะดังที่เคยได้รับการพิสูจน์ในปี พ.ศ. 2542 - 2544

แม้ว่าการต่อสู้ของชาวแม่เฒ่ายังไม่สิ้นสุด แต่เรื่องนี้ก็ถือเป็นประจักษ์พยานประการหนึ่งว่า การกีดกันคนชายขอบออกจากสิทธิที่พวกเขาพึงมีพึงได้นั้นเป็นปัญหาได้พรมในสังคมไทยมาเนิ่นนาน และเหตุผลส่วนหนึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเกี่ยวข้องกับอคติทางชาติพันธุ์

ยิ่งไปกว่านั้นภายใต้วาทกรรมของการพัฒนา กลุ่มคนชายขอบเหล่านี้ยังถูกยึดเยียดให้เป็นจำเลยของรัฐในปัญหาเรื่องความมั่นคงและยาเสพติด ภาพเหล่านี้ถูกตอกย้ำบ่อยครั้งจากข่าวกระแสหลักที่ไม่เคยสร้างความชัดเจนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่อาศัยบนผืนแผ่นดินไทยมาหลายชั่วอายุคน หรือที่นักกฎหมายเรียกว่า “ชาวเขาดั้งเดิม” กับกลุ่มคนลักลอบเข้าเมือง ไม่ให้ความสำคัญกับการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์อย่างถูกต้องแต่กลับเรียกด้วยความเคียดแค้นและเหมารวม ที่สำคัญคือการมองว่าการก่ออาชญากรรมเกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ แทนที่จะสรุปว่าเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นได้กับคนทุกชาติทุกภาษา

ทว่าวิบากกรรมของคนชายขอบยังไม่จบสิ้น เมื่อกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรเริ่มลงหลักปักฐานในสังคมไทย คนชายขอบโดยเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าได้รับข้อหาเพิ่มเติมอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือเป็นตัวการของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในฐานะจำเลยของสังคมพวกเขาถูกลิดรอนสิทธิหลายด้าน กลายเป็นคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ และถูกมองว่าเป็นภระของสังคม

วาทกรรมเรื่อง “ชาวเขาตัดไม้ทำลายป่า” กลายเป็นความเชื่อที่ปราศจากการตั้งคำถาม เช่นเดียวกับการนำมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปเชื่อมโยงกับ “กระบวนการก่อการร้าย” หรือการให้ภาพของคนจนเมืองในด้านที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและอาชญากรรม ฯลฯ

การอพยพย้ายชุมชนหลายแห่งออกจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยอ้างปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ทั้งที่มีได้มีการพิสูจน์สิทธิว่าชุมชนอยู่

ก่อนการประกาศเขตอุทยานฯหรือไม่ ถือเป็นละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากคนในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ติดกับปัญหาสิ่งแวดล้อมจนไม่ได้พิจารณาถึงข้อเท็จจริงว่าพื้นที่ป่านั้นถูกบุกรุกจากนายทุนอยู่ตลอดเวลา และการทำลายป่าแท้จริงแล้วส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากแผนการพัฒนาของรัฐนั่นเอง

คนชายขอบตกเป็นเหยื่อของปัญหาการจัดการทรัพยากรที่ได้รับสิทธิภาพครั้งแล้วครั้งเล่า เช่น กรณีการจับกุมชาวปะหล่อง หรือ “ดาระอั้ง” บ้านปางแดง อ.เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ หลายครั้งในช่วงเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา เพื่อรับบาปจากสถานการณ์ไฟป่าที่เกิดขึ้นในพื้นที่

วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2541 เจ้าหน้าที่ราว 120 คนพร้อมอาวุธครบมือบุกจับชาวบ้านปางแดงนอก ทั้งปะหล่อง ลานู ลีซู และคนเมือง รวม 56 คน ซึ่งเป็นการดำเนินการครั้งที่สองหลังจากเมื่อ 9 ปีที่แล้ว ในข้อหาเดียวกันคือ บุกรุกทำลายป่า

สำหรับสื่อกระแสหลักเรื่องนี้อาจไม่มีความสลักสำคัญอะไร หากว่าไม่มีชื่อของนายเนวิน ชิดชอบ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในขณะนั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากเขาได้ขึ้นเฮลิคอปเตอร์มาดูสถานการณ์ตรวจพื้นที่ก่อนการจับกุมไม่กี่วัน

แต่สำหรับนักข่าวที่สนใจปัญหาคนชายขอบแล้ว กรณีนี้ถือเป็นกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง นอกจากจะไม่มี การแจ้งข้อกล่าวหาและดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายแล้ว ยังแฝงไว้ด้วยการเลือกปฏิบัติ

อย่างไรก็ดีในการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูล สิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญก็คือ การสื่อสาร ชาวบ้านปางแดงส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ มีเพียงผู้นำชุมชนและคนหนุ่มอีกไม่กี่คนเท่านั้นที่สามารถให้ข้อมูลได้ การปะติดปะต่อภาพเหตุการณ์จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างระมัดระวัง เนื่องจากหลายประเด็นเกี่ยวข้องกับข้อกฎหมายและอาจมีผลทางคดี

ขณะเดียวกันท่ามกลางกระแสการอนุรักษ์ ซึ่งมีชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งลุกขึ้นมาแสดงความไม่พอใจเพราะเห็นว่าชาวปางแดงกลุ่มนี้คือตัวการทำลายป่า จำเป็นอย่างยิ่งที่การนำเสนอข่าวจะต้องชี้ให้เห็นกระหนาบ การรักษาทรัพยากร กับการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยไม่มองข้ามการเลือกปฏิบัติและ

ความลึกซึ้งของกฎหมาย

ข่าวสารของชาวบ้านปางแดง แม้จะได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะมาพอสมควร แต่ทุกวันนี้พวกเขาก็ยังต้องเผชิญกับความทุกข์ยากสารพัดในฐานะคนชายขอบที่ถูกกระทำซ้ำแล้วซ้ำเล่าตราบเท่าที่กระบวนการทำให้เป็นชายขอบยังได้รับการสนับสนุนจากระบบการศึกษาและสื่อสารมวลชน

หลายคนอาจตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อสังคมโลกเคลื่อนเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สถานการณ์น่าจะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น แต่เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงแล้วดูเหมือนว่าวาทกรรมเกี่ยวกับคนชายขอบจะยังคงเป็นเครื่องมือของรัฐเพื่อสร้างความชอบธรรมในการใช้กำลังเข้าจัดการกับปัญหาบางอย่าง เช่น ปัญหาความมั่นคง ปัญหายาเสพติด และปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

เพียงแต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือ กลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าเป็น คนชายขอบจำนวนไม่น้อยได้ลุกขึ้นมาปฏิเสธความไม่เป็นธรรมเหล่านี้ ด้วยการรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย และใช้ช่องทางการสื่อสารที่มีมากกว่าในอดีตเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของตนเองและเผยแพร่ข้อเท็จจริงด้วยมุมมองที่แตกต่าง ส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคนชายขอบในปัจจุบัน ไม่ใช่เหตุการณ์แมวไล่จับหนูที่ไม่มีทางสู้่อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสังคมไทยจะได้เห็นการต่อสู้ในเชิงความคิดและการเรียกร้องความชอบธรรมมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงพวกเขาเหล่านี้ก็ยังคงขาดพื้นที่และโอกาสอยู่มากในสื่อกระแสหลัก

ในกระบวนการนำเสนอข่าวความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคนชายขอบ นักข่าวจึงยังคงมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนปัญหาดังกล่าวบนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งนอกจากการแสวงหาข้อมูลรอบด้านแล้วยังจะต้องมีความรอบคอบในการนำเสนอข้อมูลนั้นๆ ด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการใช้ภาษา สิ่งที่ไม่ควรละเลยคือการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างถูกต้อง ให้ความหมายของประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ตามเจตนาของเจ้าของวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะในหลายกรณี “สาร” ที่สื่อส่งต่อไปยังสาธารณชนอย่างขาดความเข้าใจ อาจกลายเป็นตัวตอกย้ำอคติที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคม

ที่สุดแล้วความเป็นธรรมในสังคมจะเกิดขึ้นได้ ส่วนหนึ่งย่อมเป็นผลมาจากการทำหน้าที่ของนักข่าวด้วยความเชื่อมั่นในหลักการ “ทำความจริงให้

ปรากฏ” บนพื้นฐานการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคน

ที่สำคัญต้องตระหนักว่าปัญหาเหล่านี้มิได้จำกัดขอบเขตอยู่ที่ท้องถิ่น หรือความเป็นชายขอบเท่านั้น หากแต่เป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมที่สะท้อน ถึงความเป็นประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนหลักนิติรัฐ-นิติธรรมอย่างแท้จริง

ไม่เช่นนั้นสิ่งที่น่าสนใจออกไปสู่สาธารณะ อาจเป็นเพียงแค่ส่วน หนึ่งของกระบวนการทำให้เป็นชายขอบและเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคนชายขอบกลายเป็นปัญหาเรื้อรังยากจะ เยียวยา

บทที่ 4

บทเรียนจากต่างประเทศ

👁️ พงษ์สารสิริ ฤทลาบ

“การมีสื่ออย่างเดียวไม่พอ เพราะถ้าสารที่สื่อออกไปไม่เป็นความจริงไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ การสื่อสารนั้นก็ทำร้ายสังคม”

(นายแพทย์ประเวศ วะสี 2545 : 48)

ข้อความจากหนังสือ “สุขภาพ สังคม สู่อสังคมนิยม” ที่เขียนโดย นายแพทย์ประเวศ วะสี ชำรงต้น ไม่เพียงสะท้อนความเชื่อมั่นต่อบทบาทสำคัญของสื่อมวลชนในการสร้างสันติภาพในสังคม แต่ยังมีข้อควรระวังที่ผู้อ่านต้องทำหน้าที่ย้ำไว้เพื่อลดความขัดแย้ง เพราะไม่เช่นนั้น การถ่ายทอดสารของสื่อมวลชนอาจทำให้เกิดความขัดแย้งยิ่งฝังลึกหรือแผ่ขยายรากลอกออกไปได้

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของ Johan Galtung นักวิชาการด้านสันติภาพชาวนอร์เวย์ที่เห็นว่า “วารสารศาสตร์ไม่เพียงสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง แต่ยังมีพลังความรุนแรงและเป็นสิ่งที่รุนแรงในตัวเองด้วย” (“Journalism not only legitimizes violence but it is violent in and of itself.” Galtung 1997, อ้างถึงใน Siraj, 2008 : 7) เขาจึงริเริ่มแนวคิด “วารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ” (peace journalism) ให้นักวิชาชีพสื่อนำไปใช้เพื่อลดความรุนแรงในสังคม

เมื่อภาคส่วนต่างๆ ของสังคมตระหนักถึงบทบาทอันสำคัญของสื่อมวลชนในการบรรเทาความรุนแรง คลี่คลายความขัดแย้ง และสร้างสันติภาพ องค์กรวิชาชีพด้านวารสารศาสตร์ นักวิชาการ และหน่วยงานรณรงค์ด้านสันติภาพ

ในต่างประเทศหลายแห่งจึงเสนอแนะแนวปฏิบัติของสื่อในการรายงานและนำเสนอสารที่สร้างสรรค์ให้กับสาธารณะ โดยไม่เพียงเสนอวิธีการที่เหมาะสมแต่ยังมุ่งสร้างความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและความรุนแรง เพื่อให้ นักวิชาชีพสื่อตระหนักถึงหน้าที่อันสำคัญยิ่งนี้ด้วย

เมื่อประมวลความรู้จากคู่มือสำหรับสื่อมวลชนในการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งและการเรียนรู้เกี่ยวกับการคลี่คลายความขัดแย้งในต่างประเทศแล้ว สามารถสรุปได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่

- ก. การเข้าใจนิยามของความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพ
- ข. แนวปฏิบัติในการลงพื้นที่เพื่อรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง
- ค. แนวปฏิบัติในการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง
- ง. ทศนคติและค่านิยมในการรายงานข่าว นโยบายองค์กร

ก. การเข้าใจนิยามของความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพ

ก่อนจะเสนอแนะวิธีการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง ผู้ผลิตคู่มือส่วนใหญ่จะอธิบายแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพ เพื่อให้เข้าใจตรงกันก่อนว่า ความขัดแย้งและความรุนแรงเกิดขึ้นได้อย่างไร เกี่ยวข้องกับสันติภาพอย่างไร สื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่ใดในการจะนำไปสู่สภาวะสันติสุข และจะทำหน้าที่นั้นได้อย่างไร การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจะทำให้มุมมองของผู้สื่อข่าวที่มีต่อความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพเปลี่ยนไป ไม่มองเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างผิวเผิน แต่มุ่งศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้ง ปรากฏการณ์ของความรุนแรงในระดับต่างๆ และกระบวนการสร้างสันติภาพ ซึ่งจะช่วยให้สามารถรายงานหนทางคลี่คลายความขัดแย้งและป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงอย่างเหมาะสมได้

ในหนังสือ Conflict Sensitive Journalism ที่เขียนโดย Ross Howard (แปลเป็นภาษาไทย โดยใช้ชื่อ การสื่อข่าวที่ไหวรู้ต่อความขัดแย้ง โดย วลัักษณ์กมลจ่างกมล) ผู้เขียนอธิบายว่า ความขัดแย้งอาจเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด การขาดการสื่อสารระหว่างกลุ่มคน การมีความเชื่อหรือมุมมองต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างไม่ถูกต้อง ความทุกข์ทรมานที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต รวมไปถึงการกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียม (Howard 2003 : 6) ซึ่งสาเหตุเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีที่มาที่

ไป และเมื่อได้พิจารณาสาเหตุเหล่านี้ สื่อก็ควรสืบเสาะข้อมูลเพื่อสาวไปยังต้นเหตุ หรือใช้วิธีการวิเคราะห์ความขัดแย้ง (conflict analysis) ก่อนจะหาทางออกที่ “ถูกกับโรค” ได้จริง ไม่เพียงรักษาอาการที่ปรากฏ

ส่วนคู่มือชื่อ Peace Journalism: What is it? How to do it? ที่เขียนโดย Anna McGoldrick และ Jake Lynch สองนักวิชาชีพที่ผันตนมาเป็นนักบรรณาธิการและวิทยากรฝึกอบรมด้านวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ เห็นว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติและไม่ใช่ว่าสิ่งที่ต้องกวาดล้างให้หมดไป พวกเขาบอกว่าความขัดแย้งไม่เหมือนกับความรุนแรง เพราะอาจทำให้เกิดผลทางบวกและสร้างสรรค์ได้หากมีการเปิดเวทีให้แลกเปลี่ยนกันและมีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (McGoldrick & Lynch 2000: 6) ดังนั้น ผู้สื่อข่าวจึงไม่ควรมีทัศนคติในแง่ลบต่อ “ความขัดแย้ง” เพราะหากรายงานข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ ความขัดแย้งก็จะเป็นประตูเบิกทางไปสู่การคลี่คลายปัญหาที่ถูกบ่มเพาะมานานอย่างสันติวิธีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการนำเสนอผลกระทบจากความขัดแย้ง ทั้งที่ปรากฏให้เห็นและไม่ปรากฏให้เห็น (visible and invisible effects) (อ้างแล้ว, หน้า 10)

การทำความเข้าใจความรุนแรงยังทำให้สื่อตระหนักได้ว่า ตนควรแสดงบทบาทและปฏิบัติหน้าที่อย่างไร โดยในกรณีของ McGoldrick และ Lynch (2000 : 11 - 12) ได้อธิบายวงจรของความรุนแรง และแนะว่า สื่อมวลชนควรเข้ามาขัดจังหวะวงจรนั้นก่อนที่ความโกรธและเกลียดชังในสังคมจะแปรไปเป็นการใช้ความรุนแรง ทั้งนี้เพื่อให้ฝ่ายต่างๆ ได้เข้าใจผลกระทบด้านลบและความสูญเสียที่เกิดขึ้น แล้วสื่อสารปรับความเข้าใจกัน เพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรงขึ้นต่อไป

ข. แนวปฏิบัติในการลงพื้นที่เพื่อรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง

หนังสือ Live News: A Survival Guide for Journalists ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ. 2003 โดยสมาพันธ์ผู้สื่อข่าวนานาชาติ (International Federation of Journalists) ได้ประมวลประสบการณ์ของผู้สื่อข่าวและช่างภาพที่รายงานจากพื้นที่ที่เผชิญกับความขัดแย้งหรือมีการสู้รบ แล้วถอดบทเรียนเพื่อเป็นคู่มือให้กับนักวารสารศาสตร์ต่อไป

หนังสือเล่มนี้มีข้อเสนอแนะแนวปฏิบัติในการรายงานจากพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในลักษณะต่างๆ ตั้งแต่การเตรียมตัวก่อนลงพื้นที่ การเข้าไปในพื้นที่ที่มีอันตราย (The Danger Zone) เช่น มีการสู้รบ การชุมนุมและจลาจล และ

การคุกคามสื่อมวลชน รวมทั้งการลงพื้นที่ที่กำลังฟื้นฟู (The Recovery Zone) จากเหตุความขัดแย้งหรือความรุนแรง

ในด้านการเตรียมความพร้อมของนักวารสารศาสตร์ก่อนการลงพื้นที่นั้น คู่มือฉบับนี้แนะนำว่า ผู้สื่อข่าวต้องตระหนักถึงความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยอย่างโรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุจากการเดินทาง ความเหน็ดเหนื่อยทั้งทางกายและทางจิตใจของคุณะผู้สื่อข่าวเอง ไปจนถึงเรื่องใหญ่อย่างการคุกคามและโจมตีสื่อ หรือการละเมิดสิทธิของสื่อ ดังนั้น ผู้สื่อข่าวจึงต้องตรวจสอบความพร้อมทางร่างกายและจิตใจของทีมงาน เตรียมเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมและป้องกันภัยได้ มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ อย่างทะลุปรุโปร่ง รวมทั้งเข้าใจสิทธิของสื่อในการรายงาน นอกจากนี้ ยังเสนอแนะให้ผู้สื่อข่าวและองค์กรต้นสังกัดทำความเข้าใจของเรื่องการติดต่อสื่อสารจากพื้นที่ให้ตรงกัน เช่น ผู้สื่อข่าวควรกำหนดช่วงเวลาในการติดต่อกับบรรณาธิการ รวมทั้งรายงานให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อให้ต้นสังกัดทราบว่า ทีมข่าวทำอะไรอยู่ จะสามารถรายงานข่าวได้ในเวลาใด และควรตัดสินใจแก้ปัญหายังไรในสถานการณ์ฉุกเฉิน

ในการลงพื้นที่ที่ความขัดแย้งยังคงคุกรุ่นและมีการต่อสู้ สิ่งแรกที่คู่มือเล่มนี้เสนอแนะคือการรายงานด้วยใจที่เป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายกองทัพซึ่งอาจเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่จนมองข้ามความสำคัญของฝ่ายอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบ นอกจากนี้ ยังแนะนำให้ผู้สื่อข่าวเรียนรู้ลักษณะต่างๆ ของอาวุธที่มักจะพบในพื้นที่ขัดแย้งเพื่อให้ทราบวิธีป้องกันตัวหรือกระทั่งการปฐมพยาบาลหากได้รับบาดเจ็บจากอาวุธนั้นๆ และต้องประเมินสถานการณ์เพื่อรักษาความปลอดภัยของตนเองด้วย

แม้จะเสนอแนะวิธีเตรียมตัวเพื่อป้องกันอันตราย แต่คู่มือเล่มนี้ก็ยังไม่ยืนยันให้นักวารสารศาสตร์ทำตัวเป็นกลาง โดยไม่แนะนำให้ผู้สื่อข่าวพกอาวุธ เพราะจะทำให้เสียสถานะความเป็นพลเรือนได้ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีการแนะนำคือ การที่ผู้สื่อข่าวต้องแสดงตนว่าเป็นสื่อมวลชนเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจบทบาทของตน และอาจเป็นเกราะป้องกันการถูกทำร้ายได้

ส่วนในพื้นที่ซึ่งมีการชุมนุมหรือเกิดเหตุจลาจลซึ่งอาจกลายเป็นสมรภูมิต่อหน้าขนาดย่อมนั้น คู่มือเล่มนี้ระบุว่า จุดมุ่งหมายสำคัญคือ “การนำเสนอรายงานที่ดีขณะที่ผู้สื่อข่าวเผชิญความเสี่ยงน้อย” นั่นหมายความว่า ผู้สื่อข่าวต้อง

ข้างสังเกต คอยเฝ้าระวังว่าระดับความไม่พอใจของมวลชนที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรงได้ เช่น การปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ประท้วง ดังนั้น การวางแผนการรายงานเป็นสิ่งที่จำเป็น รวมทั้งต้องพิจารณาด้วยว่า จะวางตนอยู่ในตำแหน่งใดจึงจะปลอดภัยและรายงานสถานการณ์ได้อย่างครบถ้วน หากทำงานกันเป็นคณะ ก็ต้องเกาะกลุ่มกันไว้ เพื่อให้ทราบความเคลื่อนไหวของสมาชิกตลอดเวลาและช่วยเหลือกันได้ทันท่วงทีหากเกิดเหตุที่ไม่คาดคิด

ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ หลังการลงพื้นที่ในแต่ละวัน ผู้สื่อข่าวควรสรุปให้กองบรรณาธิการฟังว่า สถานการณ์ความขัดแย้งเป็นอย่างไร และต้องเผชิญความเสี่ยงอะไรบ้าง เพื่อสร้างนโยบายและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการรายงานในพื้นที่เดิมหรือในเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันต่อไป

คู่มือฉบับนี้ยังแนะนำการป้องกันอันตรายจากการคุกคามสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การลักพาตัว การถูกข่มขู่โจมตี โดยระบุว่า ปัจจัยหนึ่งที่อาจทำให้นักข่าวถูกลักพาตัวหรือถูกกักขังหนึ่งชั่วโมงได้คือเมื่อมีแหล่งข่าวที่มักไม่เปิดเผยตัวเสนอให้สัมภาษณ์ ในกรณีเช่นนี้ ผู้สื่อข่าวควรศึกษาประวัติของแหล่งข่าวให้ดีเสียก่อน รวมทั้งประเมินความเสี่ยงของตนและทีมงานให้รอบด้าน ทั้งยังแนะนำให้ผู้สื่อข่าวศึกษาเทคนิคการเจรจาต่อรองหรือการปฏิบัติตนในกรณีถูกลักพาตัวด้วย

ในส่วนแนวปฏิบัติเมื่อลงพื้นที่ซึ่งกำลังฟื้นฟูจากเหตุรุนแรงนั้น คู่มือเล่มนี้แนะนำให้ ผู้สื่อข่าวต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพของตนเป็นสำคัญ โดยต้องดูแลความสะอาดของอาหารและน้ำ การป้องกันตนเองจากโรคภัยไข้เจ็บในพื้นที่ การเรียนรู้การปฐมพยาบาลในกรณีเกิดการเจ็บป่วยหรือบาดเจ็บ รวมทั้งการเฝ้าระวังสภาพจิตใจของตนเองและเพื่อนร่วมงานไม่ให้เกิดความเครียดหรือเหนื่อยล้าจากการอยู่ในพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและความรุนแรง

ค. แนวปฏิบัติในการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง

Ross Howard ผู้เขียนหนังสือ Conflict Sensitive Journalism กล่าวว่าวารสารศาสตร์ที่ดี (good journalism) ควรมีหลักการ 3 ประการ คือ ความถูกต้อง (accuracy) ความไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดหรือความสมดุล (impartiality or balance) และความรับผิดชอบ (responsibility) ซึ่งทั้งสามหลักการนี้จะนำไปสู่ความน่า

เชื่อถือ (reliability) ขององค์กรสื่อและสิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งไม่เพียงเป็นหลักประกันให้กับสถานะของสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตย แต่ยังเป็นปัจจัยที่จะสร้างความหลากหลายและความเป็นอิสระในการรายงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสมด้วย

ส่วน McGoldrick และ Lynch ได้เสนอสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง 17 ประการในการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งตามแนวคิดวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ เช่น การไม่แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งออกเป็นเพียง 2 กลุ่ม แต่ต้องพิจารณาว่ามีกลุ่มใดบ้าง หรือไม่แบ่งว่าเป็น “ฝ่ายเรา” และ “ฝ่ายเขา” รวมทั้งไม่รายงานโดยระบุว่าฝ่ายใดชนะ และฝ่ายใดพ่ายแพ้ การไม่โทษว่าใครเป็นผู้เริ่มเหตุรุนแรงก่อน การไม่มองการกระทำรุนแรงหรือละเมิดสิทธิมนุษยชนของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว ไม่ประเมินความสำเร็จของนโยบายการใช้กำลังจากผลกระทบที่มองเห็นเพียงอย่างเดียว แต่ต้องดูผลที่ไม่ปรากฏด้วย รวมทั้งอย่ารื้อให้ผู้นำ โดยเฉพาะจาก “ฝ่ายเรา” เป็นคนเสนอว่าจะสร้างสันติภาพอย่างไร แต่ควรดูว่ามีการเสนอแนวทางการสร้างสันติภาพจากฝ่ายใดบ้าง แล้วนำมาเสนอให้ครบถ้วน

ในแง่ของการใช้ภาษา McGoldrick และ Lynch (2005 : 28 - 31) แนะนำผู้สื่อข่าวควรหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่ทำให้อีกฝ่ายตกเป็นเหยื่อ (victimising language) เช่นคำว่า พิณาศ ป้องกันตัวเองไม่ได้ โศกนาฏกรรม น่าสงสาร เป็นต้น เพราะคำเหล่านี้แสดงถึงสิ่งที่คุณกลุ่มหนึ่งถูกกระทำ ซึ่งเป็นการลดทอนอำนาจของคนกลุ่มนั้นและไม่ทำให้เกิดทางเลือกอื่นที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ผู้เชี่ยวชาญทั้งสองแนะนำให้ใช้คำที่แสดงให้เห็นการที่คนที่ถูกกระทำแก้ไขปัญหา เช่น แทนที่จะถามว่าเขารู้สึกอย่างไร ควรถามว่า เขาใช้วิธีรับมือกับสถานการณ์ และจะทำอย่างไรต่อไป

นอกจากนี้ เพื่อเลี่ยงการใช้ภาษาที่แสดงอารมณ์ (emotive language) เช่น โศกนาฏกรรม การลอบสังหาร การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ McGoldrick และ Lynch ระบุว่า ผู้สื่อข่าวควรเลือกใช้คำที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งนั่นไม่ได้หมายความว่า ผู้สื่อข่าวต้องลดทอนการรายงานความรุนแรงของสถานการณ์ แต่แทนที่จะใช้ถ้อยคำ ก็ควรใช้หลักฐานมาประกอบ ส่วนคำอีกลักษณะหนึ่งที่ไม่ควรใช้ คือ การป้ายสีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้เป็น “ปีศาจ” (demonizing language) โดยใช้คำคุณศัพท์ อย่างเช่นคำว่า ร้ายกาจ โหดเหี้ยม ป่าเถื่อน เป็นต้น หรือคำนาม

เช่น ผู้ก่อการร้าย กลุ่มหัวรุนแรง เพราะเป็นการบ่งชี้ว่า ผู้สื่อข่าวใช้ความรู้สึกแบบ “ฝ่ายเรา” กับ “ฝ่ายเขา” แบ่งแยกกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ผู้เชี่ยวชาญจึงเสนอให้ผู้สื่อข่าวรายงานสิ่งที่เป็นการกระทำผิดนั้นอย่างตรงไปตรงมา หรือใช้คำเรียกคนเหล่านี้ตามตำแหน่งที่ถูกต้องหรือตามชื่อที่เขาใช้เรียกตนเอง

เมื่อถอดบทเรียนในเชิงทฤษฎีมาเป็นเชิงปฏิบัติ ในหนังสือ “แนวปฏิบัติและกรอบจรรยาบรรณของบีบีซี” ซึ่งเป็นเสมือนคัมภีร์ของนักวารสารศาสตร์ในองค์กรสื่อสาธารณะแห่งนี้ มีบทที่ว่าด้วยการรายงานเกี่ยวกับสภาวะสงคราม การก่อการร้าย การจับตัวประกัน ภาวะฉุกเฉิน การชุมนุมและการจลาจล โดยระบุว่า ในสถานการณ์ความขัดแย้งเช่นนี้ ผู้รับสารต้องการให้สื่อสาธารณะให้ข้อมูลที่เที่ยงตรง ครบถ้วน และไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้สาธารณะได้เข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกัน ก็ต้องพึงระวังไม่ให้การรายงานกระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้ชมผู้ฟัง หรือกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนในข่าวด้วย

แนวปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การอธิบายให้สาธารณชนทราบและเข้าใจถึงข้อจำกัดในการรายงานของสื่อ รวมถึงกระบวนการตรวจสอบหรือควบคุมเนื้อหาโดยเจ้าหน้าที่หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง และยังคงรายงานอย่างตรงไปตรงมา ไม่ปรุงแต่ง ไม่สร้างบรรยากาศเกินจริง ทั้งในส่วนของเนื้อหาและกิริยาท่าทางของผู้รายงาน

ในประเด็นการรายงานข่าวการชุมนุมและการจลาจลนั้น บีบีซีระบุว่า หากการเข้าไปติดตามทำข่าวในบริเวณการชุมนุมของเจ้าหน้าที่บีบีซีทำให้กลุ่มผู้ชุมนุมเกิดการฮึกเหิมและต้องการแสดงออก ก็ควรถอนตัวออกทันที นอกจากนี้ ยังไม่ควรรายงานด้วยการคาดคะเนสถานการณ์ล่วงหน้า ควรระมัดระวังการรายงานเกี่ยวกับตัวเลขของผู้ชุมนุมที่ต้องอ้างแหล่งข่าวเสมอ รวมทั้งหานักวิชาการและนักวิเคราะห์อิสระมาอธิบายภาพรวมของเหตุการณ์ เพื่อให้การรายงานมีความรอบด้าน

แม้จะเป็นกิจการหลักขององค์กรสื่อสาธารณะแห่งนี้จะเป็นสื่อกระจายเสียง แต่บีบีซียังให้ความสำคัญกับการนำเนื้อหาบนหน้าจอบีบีซีขององค์กรด้วย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ข้อความและภาพ รวมทั้งระวังไม่ให้มีการใส่อารมณ์มากกว่าการโต้แย้งด้วยเหตุผล

ง. ทักษะคิดและค่านิยมในการรายงานข่าว นโยบายองค์กร

Gadi Wolfsfeld นักวิชาการด้านวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ (2004 อ้างถึงใน Bratic และ Schirch 2007:8) กล่าวว่า พื้นฐานแนวคิดที่ตรงกันข้ามกันระหว่างธรรมชาติของกระบวนการสันติภาพกับคุณค่าข่าวทำให้สื่อมักทำหน้าที่อย่างบ่อนทำลายความพยายามสร้างสันติภาพ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารองค์กรสื่อมักให้ความสำคัญกับคุณค่า 4 ประการต่อไปนี้ คือ ความเร่งด่วน ความเกินจริง ความเข้าใจได้ง่าย และชาติพันธุ์นิยม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ยากต่อการจะให้สื่อช่วยสร้างสันติภาพ

เหตุที่สื่อต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่เป็นขั้วตรงข้ามกับแนวทางสู่สันติภาพคือ การดำเนินธุรกิจที่ต้องหวังผลกำไรจากการ “ขาย” ข้อมูล เพราะหากลูกค้าหรือผู้รับสารในสังคมชื่นชอบเรื่องที่มีองค์ประกอบ 4 ประการข้างต้น องค์กรสื่อจึงต้องผลิตสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ส่วน McGoldrick และ Lynch (2000) ก็เห็นว่า ในบางกรณี การที่องค์กรสื่อต่างแข่งขันกันอย่างเข้มข้นก็ทำให้นักข่าวใช้การรายงานแบบยั่วยุอารมณ์ (provocative reporting) เพื่อสร้างข่าวที่มีสีสัน สอดคล้องกับ Joergen Erik Klusmann (2003) ผู้เขียนคู่มือการรายงานเกี่ยวกับสันติภาพและความหลากหลายสำหรับสื่อในอินโดนีเซีย ที่กล่าวว่า สื่อมักเลือกเหตุการณ์ที่ “ขาย” ได้ และสร้างเป็นเรื่องแนวผจญภัยเพื่อให้เกิดความบันเทิง แต่ในการสร้างสันติภาพ ผู้สื่อข่าวต้องสังเกตการณ์โดยไม่มีอคติตัดสิน ต้องแยกแยะความคิดและความรู้สึกระหว่างของตนเองกับคนในข่าวให้ได้

Klusmann ยังกล่าวว่า การดำเนินธุรกิจของสื่อก็มีผลต่อการกำหนดงบประมาณในการใช้ผลิตรายงานข่าว บางสังคม อุตสาหกรรมสื่อมีความเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอื่นๆ จึงต้องคำนึงถึงการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่าและหวังกำไรเป็นหลัก ดังนั้น องค์กรสื่อเพื่อพาณิชย์จึงต้องการข่าวที่มีการผลิตมาอย่างดีแล้วและไม่ต้องค้นคว้าเอง เพราะประหยัดค่าใช้จ่ายกว่า ทำให้ข้อมูลที่น่าเสนอสู่สาธารณะไม่มีความหลากหลาย นอกจากนี้ สายสัมพันธ์กับนักการเมือง ผู้นำด้านธุรกิจและกลุ่มบุคคลอื่นๆ ก็ทำให้สื่อนำเสนอข้อมูลเพียงบางด้าน

ในเมื่อปัจจัยทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการรายงานข่าวและอาจทำให้สื่อทำหน้าที่ขยายความขัดแย้งแทนที่จะเป็นบรรเทาความรุนแรง ทางออกหนึ่ง

ที่องค์กรสื่อทำได้คือการสร้างความเข้าใจด้านสันติภาพและการฝึกอบรมเกี่ยวกับ การรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง

McGoldrick และ Lynch เห็นว่า การขาดการฝึกอบรมที่ดีจะทำให้สื่อเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นผลลบ และยิ่งกระพือความรุนแรงให้เพิ่มขึ้น องค์กรสื่อและหน่วยงานที่ทรงพลังเพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพของสื่อมวลชนและสันติภาพในบางประเทศจึงจัดการฝึกอบรมเพื่อให้นักวิชาชีพจากองค์กรสื่อประเภทต่างๆ ได้ทำความเข้าใจและทดลองใช้แนวปฏิบัติในการรายงานแบบใหม่ รวมทั้งการจัดทำคู่มือการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศนั้นๆ ด้วย ซึ่งในคู่มือ Peace Journalism: What is it? How to do it? (2000) และหนังสือ Peace Journalism (2005) ซึ่งเขียนโดยนักวิชาชีพทั้งสองนี้ มีกรณีศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้ง ตัวอย่างวิธีการรายงานของสื่อตามแนวคิดวารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพ รวมทั้งแบบฝึกหัดให้นักวิชาชีพได้ลองคิดว่า หากตนอยู่ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งเหล่านี้ จะมีวิธีการรายงานอย่างไรให้บรรเทาความขัดแย้งและป้องกันความรุนแรงได้

ความเห็นของ McGoldrick และ Lynch สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Nord และ Strömbäck (2003) นักวิจัยชาวสวีเดนที่เห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างการเตรียมตัวของสื่อ (media preparations) กับกิจวัตรของสื่อ (media routines) ในการรายงานในแต่ละวัน โดยระบุว่า สื่อมวลชนจะสามารถรายงานวิกฤตการณ์ได้อย่างมีคุณภาพ หากเหตุการณ์นั้นเป็นเรื่องที่คาดคิดไว้แล้ว หรือเคยเกิดขึ้นมาก่อน ทำให้สื่อมีประสบการณ์และเตรียมการล่วงหน้าได้ เช่น สามารถหาแหล่งข่าวที่เกี่ยวข้องชาญและหลากหลาย หรือวางแผนการลงพื้นที่ แต่หากเป็นสถานการณ์ที่ใหม่และไม่คาดฝัน สื่อก็จะทำหน้าที่อย่างไรประสิทธิภาพและทำให้การรายงานไม่มีคุณภาพ นักวิชาการทั้งสองจึงเสนอแนะให้สื่อมวลชนหมั่นทบทวนและประเมินการนำเสนอข่าวสารและถอดเป็นบทเรียนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติสำหรับการรายงานวิกฤตการณ์ในอนาคต

ส่วนสมาพันธ์ผู้สื่อข่าวนานาชาติได้เสนอแนะในคู่มือ Live News: A survival guide for journalists ว่า ไม่เพียงการฝึกฝนทักษะการรายงานข่าวเท่านั้นที่เป็นสิ่งจำเป็น แต่การอบรมเรื่องการรักษาสวัสดิภาพ (safety training) ให้กับผู้สื่อข่าวก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน

นอกจากนี้ หากผู้สื่อข่าวถูกคุกคามจากการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง องค์กรสื่อและองค์กรวิชาชีพต้องร่วมกันกระจายข่าวให้สังคมได้รับรู้ถึงความเสี่ยงที่นักวารสารศาสตร์ต้องเผชิญ และเรียกร้องให้มีการรับประกันความปลอดภัยของนักสื่อสารมวลชน เพื่อให้ทุกภาคส่วนเข้าใจบทบาทของสื่อมวลชนในการรายงานความขัดแย้ง ทั้งยังเสนอแนะให้มีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการรายงาน เพื่อทำให้นักวิชาชีพและผู้เกี่ยวข้องทั้งในระดับชุมชน ในประเทศ และนานาชาติ ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถร่วมกันสร้างมาตรฐานในการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งที่เหมาะสมได้

การถอดบทเรียนที่ได้จากการศึกษาคู่มือและหนังสือเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในสถานการณ์ขัดแย้งในต่างประเทศสะท้อนให้เห็นว่า ความพยายามในการผลักดันและส่งเสริมให้นักวารสารศาสตร์ได้ทำหน้าที่เพื่อบรรเทาความขัดแย้ง ป้องกันความรุนแรง และสร้างเสริมสันติภาพมีมาอย่างต่อเนื่องและมีแนวปฏิบัติที่หลากหลาย ครอบคลุมทุกขั้นตอน

อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตที่เกิดขึ้นก็คือ แม้การรณรงค์ด้านนี้ในหลายประเทศทั่วโลกจะดำเนินมาเป็นเวลากว่าทศวรรษ แต่ปัญหาในการนำเสนอสถานการณ์ความขัดแย้งก็ยังคงเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ความขัดแย้งและความรุนแรงแปรเปลี่ยนรูปแบบไป หรือเกี่ยวพันกับความมั่นคงในอธิปไตยของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง นั่นหมายความว่า หากนักสื่อสารมวลชนยังไม่เข้าใจถึง “แก่น” ของความขัดแย้งและความรุนแรงอย่างแท้จริง ก็จะไม่ตระหนักถึงบทบาทอันสำคัญในการสร้างสันติภาพและไม่เห็นความจำเป็นในการใช้แนวปฏิบัติต่างๆ ที่มีผู้เสนอมา จนกลายเป็นเพียงผู้เล่นที่ไร้ค่าในสนามแห่งความขัดแย้งเท่านั้น

แต่หากนักสื่อสารมวลชนได้ไตร่ตรองและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนในสถานการณ์ความขัดแย้งอย่างถ่องแท้ และเรียนรู้จากอดีตเพื่อนำบทเรียนนี้ไปสู่การคลี่คลายความไม่ลงรอยกันของกลุ่มคนต่างๆ ในอนาคต ความขัดแย้งอาจไม่เป็นที่สังคมตั้งแ่งรังเกียจและต้องการกวาดล้าง เพราะสื่อมวลชนทำให้สาธารณะเข้าใจได้ว่า ความแตกต่างสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหอย่างสร้างสรรค์ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีใครเป็นฝ่ายชนะหรือฝ่ายแพ้เพียงอย่างเดียว.

บรรณานุกรม

- ประเวศ วะสี. (2545). **สุขภาพ สังคม สู้สังคมสันติภาพ**. สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข: นนทบุรี.
- สมชัย สุวรรณบรรณ (บรรณาธิการ). (2550). **แนวปฏิบัติและกรอบจรรยาบรรณของบีบีซี** (Editorial Guidelines: The BBC's values and standards). ดิน ดีไซน์: กรุงเทพฯ.
- Bratich, V. and Schirch, L. (2007). Why and When to Use the Media for Conflict Prevention and Peacebuilding. European Centre for Conflict Prevention, Global Secretariat of the. Retrieved on March 31, 2009, from <http://www.gppac.net/uploads/File/Programmes/Awareness%20Raising/Issue%20paper%20Media%20and%20Conflict%20Prevention%20-%20final%20version.pdf>
- Howard, R. (2003). Conflict Sensitive Journalism. International Media Support and Institute for Media, Policy, and Civil Society: Denmark. Retrieved on March 30, 2009 from http://www.i-m-s.dk/files/publications/IMS_CSJ_Handbook.pdf
- Klussmann, J.E. (2003). On the road of conflict communication!: A Peace and Diversity Journalism Manual.
- Friedrich-Ebert-Stiftung: Indonesia.
- McGoldrick, A. and Lynch, J. (2000). Peace Journalism: What is it? How to do it? Retrieved on March 29, 2009 from <http://waccglobal.org/en/programmes/communication-for-peace/1312-peace-journalism-what-is-it-how-to-do-it-2000-.html>
- McGoldrick, A. and Lynch, J. (2005). Peace Journalism. Hawthorn Press: London.
- Nord, L. W. and Strömbäck, J. J. (2003). Making Sense of Different Types of Crises: A study of the Swedish Media Coverage of the Terror Attacks against the United States and the U.S. Attacks in Afghanistan. The Harvard International Journal of Press/ Politics. 2003; 8; 54. Retrieved March 24, 2009 from <http://hij.sagepub.com/cgi/content/abstract/8/4/54>

“กวี จงกิจถาวร” ทุกสมรภูมิ “นักข่าว” ต้องปลอดภัย

“กวี จงกิจถาวร” ผู้ช่วยบรรณาธิการเครือเนชั่น ถือเป็นคนหนึ่งที่เคยวกำงานข่าวมาเกือบทุกสมรภูมิ ทั้งอัฟกานิสถาน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กัมพูชา ฯลฯ โดยเฉพาะการทำข่าวในกัมพูชานั้นเป็นช่วงที่เรียกว่า เขมรแตกออกเป็น “เขมร 3 ฝ่าย”

กวี เป็นเหยี่ยวข่าว ที่อาสาสมัครลงพื้นที่เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวและรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง โดยไม่มีหลักสูตรอบรมในการเอาตัวรอด การหลบกระสุน

การวิ่งหนีถือเป็นสัญชาตญาณการเอาตัวรอด

สมัยทำข่าวเสี่ยงตาย กวี บอกว่า ไม่ได้คิดอย่างอื่น นอกจากความท้าทาย พอมาถึงวันนี้ กวี มองว่าการ “เสี่ยงภัย” เพื่อแลกกับ “ข้อมูล” ถือเป็นการแลกที่ไม่คุ้มค่า เพราะ “ชีวิตมีค่า” มากกว่านั้น ...

บทเรียนครั้งนั้นสอนให้รู้ว่า การมีความรู้พื้นฐานในการเอาตัวรอดเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ซึ่งคราวนั้นเขารอดมาได้เพราะปาฏิหาริย์และไหวพริบแท้ๆ

ชีวิตมีค่ามากกว่านั้น

จากสมรภูมิสงคราม มาสู่การทำข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง

ปลายปี 2551 เมื่อแกนนำกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ประกาศสรุปด้วยการเคลื่อนไหวกดดันการทำงานของรัฐบาล “สมัคร สุนทรเวช” และ รัฐบาล “สมชาย วงศ์สวัสดิ์” ยาวนานถึง 193 วัน

แม้ไม่ใช่ภาวะสงครามแต่ “กวี” ก็มองว่า สถานการณ์นั้นนำมาซึ่งความตึงเครียดต่อสังคม โดยเฉพาะความตึงเครียดเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อนักข่าวที่ทำหน้าที่รายงานการเคลื่อนไหวโดยตรง

“การชุมนุมดังกล่าวเป็นการชุมนุมที่ยืดเยื้อยาวนาน ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทยมาก่อน ช่วงที่ผ่านมามีนักข่าวต่างๆ ที่ส่งนักข่าวลงพื้นที่จึงไม่ได้เตรียมตัวและไม่มีความพร้อมในการทำงาน เพราะไม่มีเวลามาสนใจเรื่องเหล่านี้

แต่หลังจากพันธมิตรฯ ยุติการประชุมจึงเป็นโอกาสอันดีที่สื่อและคนทำสื่อต้องมานั่งคุยกันเพื่อหาวิธีการ รวมทั้งหาวิธีให้ความปลอดภัยแก่นักข่าวในการทำข่าวความขัดแย้งที่รุนแรง เพราะสถานการณ์แบบนี้อาจจะเกิดขึ้นอีก

ถึงเวลา นั่งพูดคุยกันได้หรือยัง ?

แต่ปัญหามีอยู่ว่าวัฒนธรรมการทำข่าว บรรณาธิการ (บก.) ข่าวแต่ละสำนักข่าวไม่ค่อยได้นั่งคุยกันเท่าใดนัก ความจริงวิชาชีพสื่อจะต้องมาคุยกัน เพราะสื่อเป็นหน่วยงานที่สื่อสารกับประชาชน แต่สื่อด้วยกันเองกลับไม่สื่อสารถึงกัน”

แน่นอนว่า ตามหลักการแล้ว นักข่าวต้องรายงานข้อมูลให้ได้มากที่สุด และทำข่าวอย่างรอบด้านที่สุดเป็นเรื่องจำเป็นของนักข่าวในสนาม

แต่ กวี ยอมรับว่า เขาเข้าใจจริง ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ หน้าอินทรีหน้าพราหมณ์ ก็ไม่มีความหมาย ไม่มีใครกลัวใคร

“เมื่อเรารู้ว่าหลังจากนี้สถานการณ์บ้านเมืองจะเป็นอย่างไร สื่อแต่ละสำนัก โดยเฉพาะบรรณาธิการข่าวควรมานั่งคุยกันเพื่อตกลงกันถึงข้อควรปฏิบัติและข้อที่ไม่ควรปฏิบัติในการทำข่าวช่วงที่มีความขัดแย้ง เพราะท่ามกลางความขัดแย้งมีความจำเป็นที่นักข่าวจะต้องให้ความร่วมมือในการทำข่าวมากขึ้น”

“ในสภาพความขัดแย้งที่อันตรายที่สุด คือ นักข่าวไปทำข่าวความขัดแย้งคนเดียว การตัดสินใจประเมินสถานการณ์บางครั้งอาจจะไม่สมบูรณ์หรือครบถ้วน ดังนั้น บรรณาธิการข่าวแต่ละสำนักข่าวควรมานั่งตกลงกันหรือทบทวนวิธีการต่างๆ เพื่อทำให้นักข่าวทำงานได้ดีขึ้นและป้องกันความปลอดภัยของนักข่าวไปด้วย” กวีกล่าว

กระบวนการทำงานร่วมกันนั้น กวีเสนอว่าแต่ละสำนักข่าวอาจจะมีชื่อของคนทำข่าวในแต่ละวันแล้วส่งรายชื่อเหล่านั้นให้กับสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง โดยในอนาคตสมาคมฯ อาจจะตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้นมาดูแลและมอนิเตอร์เพื่อติดตามนักข่าวที่สื่อข่าวอยู่ในสนาม เพราะตอนนี้คนทำข่าวแต่ละโรงพิมพ์ก็จะส่งนักข่าวของตัวเองลงพื้นที่วันต่อวัน ไม่มีข้อมูลเชื่อมกัน ทั้งที่สิ่งนี้มีความจำเป็นในการทำข่าวที่มีความยืดหยุ่น นักข่าวต้องมีความเข้าใจต่อสถานการณ์แบบวันต่อวัน

ไอเดียใหม่ ศูนย์ข่าวเฉพาะกิจ

กวี เสนอไอเดียเรื่องบทบาทของคณะกรรมการเฉพาะกิจว่า สมาคมนักข่าวฯ อาจประเมินสถานการณ์ในช่วงเช้าทุกเช้าเพื่อส่งข้อความไปยังนักข่าวแต่ละคนที่ลงสนามว่า สถานการณ์แต่ละวันเป็นอย่างไรเพื่อให้ นักข่าวเตรียมตัวก่อนลงพื้นที่หรือถ้าเหตุการณ์ไม่ปกติก็ควรเตือนเพื่อให้ระวังตามขั้นตอนหรือข้อควรปฏิบัติเป็นลำดับขั้นเพื่อเตือนนักข่าวล่วงหน้า โดยวิธีประเมินสถานการณ์แบบนี้ก็เกิดขึ้นจากการคุยข่าวของ บก.ข่าว จากนั้นก็บอกสมาคมนักข่าวฯ ให้รู้หรือสมาคมนักข่าวฯ จะประเมินสถานการณ์เองก็ได้

ส่วนนักข่าวเองก็ต้องได้รับการฝึกฝนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการป้องกันตัว อาทิ การปฐมพยาบาลในกรณีที่ถูกยิง การได้รับบาดเจ็บ การโดนแก๊สน้ำตา การห้ามเลือด การพูดคุยกับคนลักพาตัวในกรณีถูกจับเป็นตัวประกันควรจะทำอย่างไร กรณีเจอทุ่นระเบิดลอย ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วเกิดขึ้นจากการฝึกอบรม เพราะถือเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่นักข่าวจำเป็นต้องรู้ เพราะความขัดแย้งมีหลายระดับ ความขัดแย้งไม่ใช่การยิงปืนหรือมีระเบิดเสมอไป

ความรุนแรงจากการพูด การขว้างปาข้าวของก็ถือเป็นความรุนแรง เรื่องเหล่านี้ต้องเรียนรู้ว่าความรุนแรงระดับนี้ต้องมีมาตรการอะไรรับมือ ถ้ามีการใช้อาวุธจะใช้มาตรการอย่างไร หรือถ้าสถานการณ์ยืดเยื้อ จะต้องมีการอย่างไร โดยมองว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในเรื่องนี้อาจจะเป็นสำนักข่าวแต่ละสำนักจัดหาหลักสูตรอบรมเองหรือไม่อาจจะให้สมาคมนักข่าวฯ เป็นเจ้าภาพเพื่อหาหลักสูตรนี้มาอบรมให้กับนักข่าว เพราะสถานการณ์เหล่านี้อาจเกิดขึ้นได้อีก

“ถ้าในอนาคตการเมืองมีความยืดเยื้อ นักข่าวจะต้องมีความเข้าใจถึงสภาพที่เป็นไปที่เรารายงาน การฝึกอบรมจะช่วยได้มาก เพราะนักข่าวไทยส่วนใหญ่มักจะบอกว่าตัวเองแน่ ไม่ต้องฝึกก็ทำข่าวได้ทุกสถานการณ์ ทั้งที่ของอย่างนี้อยุ่ไปแก่งกาจกับลูกกระสุนหรือทุ่นระเบิด ถ้าเรามีความรู้ขั้นพื้นฐานก็จะทำให้เราวางแผนการทำงานได้ดีขึ้น”

ถามหลักประกันคนทำข่าว

สิ่งที่ “กวี” เน้นย้ำและอยากผลักดันให้เกิดขึ้นภายหลังการเรียนรู้บทเรียนความขัดแย้งของสังคมไทยในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมา คือ การให้หลัก

ประกันความปลอดภัยกับผู้สื่อข่าว อย่างน้อยๆ แต่ละสำนักข่าวต้องมีหน้ากากป้องกันแก๊ส ในขณะที่ต้องลงพื้นที่ที่มีการยิงแก๊สน้ำตา

นอกจากนี้สิ่งที่ “กวี” เป็นห่วงอีกเรื่องหนึ่ง คือ การทำหน้าที่ของนักข่าวในสนามที่ต้องรู้เขารู้เรา เพราะหลายครั้งมีคนแอบอ้างว่าเป็นนักข่าว ทั้งที่ไม่รู้ว่าจริงหรือเปล่า บางครั้งอาจจะปลอมตัวเพื่อมาโยนระเบิดหรือเปล่าก็ไม่มีใครรู้ได้

ดังนั้น สิ่งที่จะแก้ไขปัญหาได้คือการใช้สัญลักษณ์เป็นปลอกแขนพิมพ์คำว่า “press” ก็ได้เพื่อให้สังเกตง่าย แต่สิ่งที่ดีที่สุดคือการทำข่าวต้องรู้เขารู้เราและเวลาไปทำข่าวต้องไปกันเป็นกลุ่มเพื่อจะได้ช่วยเหลือกันได้

อย่าลืม เยียวยาบาดแผลทางจิตใจ

ทั้งนี้ประเด็นหนึ่งที่เรามองว่าเป็นเรื่องสำคัญไม่แพ้ความปลอดภัยทางด้านร่างกาย คือ “สุขภาพจิต” ภายหลังจากการทำข่าวความขัดแย้ง กวีมองว่าเรื่องนี้ไม่มีใครพูดถึงเลย

ทั้งที่นักข่าวตกเป็นเหยื่อของการทำข่าวแต่ไม่มีใครดูแล ไม่เฉพาะเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองที่ทำลายสุขภาพจิตเท่านั้น แต่ในช่วงปี 2547 ที่เกิดเหตุการณ์สีนามิ นักข่าวที่ไม่เคยเห็นศพเป็นร้อยละ ศพแต่กลับถูกส่งไปทำข่าวบางคนก็แทบเป็นบ้าไปเลย เพราะรับสภาพไม่ได้

หัวหน้าข่าวเองก็คงไม่ได้คิด เพราะเห็นว่านักข่าวก็ต้องทำหน้าที่ในการไปรายงานข่าว โดยหลงลืมไปว่าคนที่ทำงานด้านนี้จะต้องฝึกฝน คนที่ไม่เคยได้กลิ่นศพพอดักกลิ่นศพเป็นครั้งแรกชีวิตมันรับไม่ได้ นักข่าวเก่งแค่ไหนถ้าไม่มีการฝึกมาก็รับไม่ได้ อันนี้เป็นสิ่งที่ไม่มีใครคิดและไม่มีใครดูแล

“เราต้องขอใจสีนามิและเหตุการณ์ทางการเมืองที่ยืดเยื้อ ทำให้เราต้องทบทวนถึงความปลอดภัยในการทำงานของนักข่าวว่าจะต้องดูแลกันอย่างไร เราไม่ได้เรียกร้องว่านักข่าวจะต้องมีประกันภัยหรือเรียกร้องให้ซื้อเสื้อกันกระสุนอย่างดีให้ แต่เรียกร้องแค่ให้มีมาตรการเพียงพอที่จะปกป้องความปลอดภัยของนักข่าวและให้นักข่าวสามารถรายงานข่าวในช่วงที่มีความขัดแย้งยืดเยื้อได้อย่างดีเท่านั้นก็พอ

การดูแลนั้นต้องพิจารณาจาก

1. ก่อนที่เกิดความขัดแย้งขึ้น
2. ระหว่างความขัดแย้ง
3. หลังความขัดแย้งเกิดขึ้น จะต้องมีการเยียวยา เพราะตอนนี้สังคมพูดแต่เรื่องเยียวยาคู่ต่อสู้หรือคู่ขัดแย้งแต่ทำไมไม่พูดถึงการเยียวยานักข่าวบ้าง ..บ้างที่สุด ทั้งที่นักข่าวก็เป็นเหยื่อ” กวี กล่าว

การทำหน้าที่รายงานสถานการณ์ความขัดแย้งนั้นหลายต่อหลายครั้งสื่อถูกวิพากษ์ว่า ไม่ได้รายงานข่าวตามข้อเท็จจริง

“กวี” เห็นว่า สถานการณ์ความขัดแย้งไม่มีใครเป็นเจ้าของความจริงเจ้าเดียว

นักข่าวเองก็ต้องทำงานวันต่อวันและจำเป็นต้องอธิบายสิ่งที่เจอแล้วนำมาประกอบในบริบทที่ใหญ่ ยกตัวอย่างเช่น ในเหตุการณ์ 7 ตุลาคม 2551 รายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตรงข้ามกับสิ่งที่นักข่าวเห็นกับตา เหมือนกับสถานการณ์ในประเทศอิรัก เวลาโทรทัศน์โฟกัสไปที่หนึ่งเราก็เห็นว่าทั้งประเทศเลวร้าย แต่ความเป็นจริงกลับเป็นแค่กระจุกเดียวเท่านั้น

“การนำเสนอข่าวขึ้นอยู่กับว่าเราจะเสนออย่างไร ต้องทำความเข้าใจกับคนอ่านและคนรับสาร เพราะเป็นเรื่องยาก ซึ่งในสังคมไทยเราพยายามเขียนข่าวและอธิบายความเป็นไปแต่หลายครั้งคนอ่านก็ไม่เข้าใจและวิธีการเขียนข่าวการให้องค์ความรู้มันยังไม่เป็นระบบและไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ คนจึงเข้าใจอะไรขาดๆ

การที่นักข่าว ต้องรายงานข่าวแบบวันต่อวัน บางครั้งลืมนึกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมันมีสาเหตุมานาน เรื่องนี้จะโทษนักข่าวไม่ได้ เพราะน้อยคนที่จะเขียนข่าวให้เห็นภาพกว้าง

“ผมเชื่อว่าคนที่ติดตามข่าวเป็นประจำจะไม่กล่าวโทษว่าสื่อไม่มีความเป็นกลาง แต่ยืนยันว่าสื่อจะต้องให้องค์ความรู้ที่ครบถ้วน” นักข่าวรุ่นใหญ่ฉายภาพการทำงานของสื่อ

สื่อต้องเป็นกลางและรอบรู้

สำหรับกรณีที่ถูกผลักดันให้เลิกชางั้น กวีเชื่อว่า ปัญหาที่มีเฉพาะในประเทศไทยประเทศเดียว เพราะในประเทศอื่นๆ ไม่มีแบบนี้ เนื่องจากเรามีการรายงานข่าวสถานการณ์แบบวันต่อวัน การรายงานสถานการณ์สื่อใดมากเกินไปในวันนั้นก็ถูกตีความหมาย

การตีความหมายของคุณต่อผู้กับผู้อ่านก็จะตีความแตกต่างกัน ดังนั้น ต้องดูด้วยว่าคนอ่านติดข่าวในลักษณะไหน การจะบอกว่าเราเข้าข้างใครมันก็ไม่ถูก เพราะสื่อก็มีความมุ่งหมายที่พยายามเสนอข่าวอย่างเป็นทางการมากที่สุด

อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่สื่อมวลชนทุกแขนงจำเป็นต้องมีมากที่สุด คือ “องค์ความรู้” ทั้งมิติอดีต ปัจจุบัน และอนาคต กวียกตัวอย่าง เรื่องการเขียนข่าวสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นักข่าวจะต้องเข้าใจมิติทางศาสนา สังคมและวัฒนธรรมของไทย มาเลเซียและอินโดนีเซีย และจะเป็นการดีมาก ถ้าเราเข้าใจบริบทภูมิภาคที่มีต่อมุสลิม

“บางที่นักข่าวไทยอาจจะคิดว่ารายงานเฉพาะเรื่องในเมืองไทยเท่านั้น แต่ความจริงข่าวมีความเชื่อมโยงกันทั่วโลก โดยเฉพาะปัญหาข้ามชาติ อาทิ วิกฤตการเงินการคลัง เอตส์ ก่อการร้าย โรฮิงญา แต่ความเข้าใจของเราก็ยังเป็นมิติเดียว

ดังนั้น นักข่าวสายพันธุ์ใหม่จะต้องเข้าใจทั้งภูมิภาคและทั่วโลก การรายงานข่าวจะรายงานเฉพาะไทยอย่างเดียวไม่ได้แล้ว เพราะเราอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์และอินเทอร์เน็ตมันเชื่อมถึงกันหมด เราต้องก้าวให้ทัน เรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งทีนักข่าวจะต้องพัฒนาความรู้” กวี กล่าวทิ้งท้าย

“สุณัย ผาสุก” ความเป็นกลางสร้างภูมิคุ้มกัน “คนนอก”

การเดินทางเข้าไปท่ามกลางความขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางความคิด การเมือง ศาสนาหรือภาวะสงคราม ล้วนแล้วแต่มีความเสี่ยงด้วยกันทั้งนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ “คนนอก” จะต้องวางบทบาทของตัวเองให้อยู่เหนือความขัดแย้งให้ได้

“สุณัย ผาสุก” ที่ปรึกษาประจำประเทศไทย ฮิวแมนไรตส์วอตช์ (Human Rights Watch) ถือเป็นหนึ่งคนที่คลุกคลีกับความขัดแย้งหลากหลายรูปแบบ ทั้งในบทบาทการสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ความขัดแย้งทางการเมือง ความแตกต่างทางความคิด โดยมีประสบการณ์เข้าไปฝังตัวเก็บข้อมูลความขัดแย้งทั้งในและต่างประเทศ อาทิ ปากีสถาน ติมอร์ตะวันออก ศรีลังกา อัฟกานิสถาน หรือแม้แต่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่สุ่มเสี่ยงต่อความอยู่รอด

ปลายปี 2551 การเคลื่อนไหวชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เขาถือเป็นหนึ่งคนที่เข้าไปคลุกคลีร่วมรับรู้เหตุการณ์ความเป็นไปตั้งแต่การก่อขบวนขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อปี 2548 กระทั่งการประกาศชัยชนะในสงครามครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2551 ทุกจังหวะก้าวของผู้ชุมนุมและแกนนำพันธมิตรฯ จึงอยู่ในสายตาของ “สุณัย” โดยตลอด

จากประสบการณ์กว่า 15 ปีในการสังเกตการณ์ความขัดแย้งทั้งในและต่างประเทศทำให้ “สุณัย” สรุปบทบาทของผู้สังเกตการณ์ในฐานะนักเฝ้าระวังความขัดแย้งว่า แต่ละพื้นที่ปัญหามีความแตกต่างกัน ทว่าสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้สังเกตการณ์ที่เข้าไปในพื้นที่ คือ

1. ความเป็นอิสระ
2. ความปลอดภัย
3. ความน่าเชื่อถือ

ข้อที่ 3 อาจจะเป็นตัวแถม แต่ถือเป็นสิ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่า 2 ข้อแรก โดยทั้ง 3 ส่วนนี้จะเกิดขึ้นได้ เพราะ “ตัวเราเอง” เป็นสำคัญ

สุณัยให้ความสำคัญกับการวางบทบาทความเป็นกลางเป็นพิเศษ แม้ว่าในฐานะมนุษย์จะปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความรัก มีความเกลียด และมีการเลือก

ข้างอยู่ในใจ แต่เมื่อสวมหมวกของผู้สังเกตการณ์แล้ว ต้องแยกความเชื่อส่วนตัวและงานที่ทำอยู่ให้ขาดออกจากกัน

“ไม่ว่าจะในประเทศหรือระหว่างประเทศ ความรู้สึกส่วนตัวต้องพักไว้ รักชอบข้างไหนต้องพักไว้ แต่เอาแว่นตากับหมวกความเป็นกลางมาสวมเพื่อทำหน้าที่” เขาเน้นย้ำหลักการอย่างมั่นแมน

ด้วยการยึดหลักความเป็นกลางจึงทำให้เขารอดพ้นอันตรายในพื้นที่สุ่มเสี่ยงอย่างศรีลังกาเหนือและปากีสถาน ได้อย่างหวุดหวิด

“ตอนนั้นซึกทมิพิกับสิงหลในศรีลังกาเหนือยิงกันและผมก็เข้าไปอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย สิ่งเดียวที่จะกันให้ผู้สังเกตการณ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างอยู่รอดปลอดภัย คือ ความเป็นกลาง โดยต้องแสดงให้คู่ขัดแย้งและสังคมโดยรวมเห็นถึงความเป็นกลาง การไม่ย่อหย่อนหรือประนีประนอมให้กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ว่าจะสังเกตการณ์ในประเด็นใดเราก็ต้องมีไม้บรรทัดแค่ชุดเดียวเท่านั้น”

ในฐานะผู้ต้องสังเคราะห์ข้อมูลด้านสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาประชาธิปไตยในไทย “สุณัย” ฝ่ามองกระบวนการการเติบโตของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยด้วยความสนใจและมองด้วยไม้บรรทัดเดียวที่ใช้วัด นั่นคือ มองด้วยความเป็นกลาง

โดยเขาสรุปบทบาทของกลุ่มผู้ชุมนุมพันธมิตรฯ ภายหลังจากนัดชุมนุมครั้งที่ 2 ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม - 3 ธันวาคม 2551 ว่า การชุมนุมของพันธมิตรฯ มีเงื่อนไขพิเศษกว่าครั้งอื่นๆ เพราะครั้งนี้เขามีความเชื่อทางจริยธรรมแฝงอยู่บนการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเชื่อว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นเป็นสงครามศักดิ์สิทธิ์ เป็นหน้าที่ทางศีลธรรมและทำถูกต้องแล้ว คนอื่นจะตั้งคำถามกับการกระทำไม่ได้

เขาเล่าอีกว่า เหตุการณ์นั้นเมื่อผู้สังเกตการณ์ตั้งคำถามต่อสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการชุมนุมเขาจึงไม่สนใจ เช่น กรณีการยึดรถเมล์ การยึดสนามบิน การปิดเส้นทางจราจร การปิดทางด่วน ฯลฯ เขารู้สึกว่ากำลังทำสงครามศักดิ์สิทธิ์ และทำสิ่งที่ถูกต้อง ถือว่าอยู่เหนือการวิจารณ์ การคิดเช่นนี้มีผลกระทบต่อผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์และวิจารณ์เขา เหมือนกับน้ำกำลังเซียวแล้วเอาเรือมาขวาง คนที่ทำหน้าที่วิจารณ์ก็ถูกผลักออกไป พร้อมกับข้อครหาว่าคุณสังกัดสีแดงหรือเปล่า

“แต่บทบาทของผู้สังเกตการณ์จะต้องติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิด และวิจารณ์ทุกฝ่ายที่เห็นว่าการกำลังล้ำเส้น” สุณัย เน้นย้ำ

การสังเกตการณ์ความขัดแย้งมากกว่า 15 ปี ทำให้เขาสรุปได้ว่า หน้าทีของผู้สังเกตการณ์ไม่ได้แตกต่างจากหน้าที่ของสื่อมวลชน ทั้งสองบทบาทสามารถนำหลักไปต่อเชื่อมกันได้ โดยการทำงานท่ามกลางความขัดแย้งนั้นมี 3 ส่วนที่ประกอบกัน คือ 1. ผู้สังเกตการณ์หรือนักข่าว 2. คู่ขัดแย้งทั้งสองชั่วคราวหรือมากกว่า และ 3. สังคมโดยรวม ซึ่งสังคมโดยรวมต้องเข้าใจบทบาทในการทำหน้าที่ของนักข่าวหรือนักสังเกตการณ์ที่เป็นมืออาชีพว่า การทำหน้าที่นั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของใครและไม่ได้ตอบสนองกลุ่มผู้ชุมนุม

“การเป็นคนกลางต้องทำหน้าที่บอกให้รู้ว่ามีปัญหาจริงหรือไม่ ถ้ามีปัญหาแล้วจะต้องหยุดได้อย่างไร คือ เราต้องชี้ให้เห็นว่าปัญหาและตะเก็นต่างๆ ว่าต้องหยุด ซึ่งเป็นโจทย์ที่ยากกว่า การทำหน้าที่นี้ต้องโปร่งใสและตรวจสอบได้ ไม่มีอะไรปิดบัง ถ้าใครถามก็สามารถตอบได้ว่าเราไม่ได้เข้าข้างใคร เราไม่มีสี การประเมินออกมาไม่ว่าทางลายลักษณ์อักษรหรือทางวาจาก็ควรต่อเนื่องให้เห็นถึงบรรทัดฐานที่ตรวจสอบย้อนหลังได้ว่ามีความสมดุลตั้งแต่ต้น ไม่ใช่เอียงตั้งแต่ต้น การทำเช่นนี้จะทำให้สังคมวางใจและสร้างความน่าเชื่อถือไปในตัว รวมทั้งคู่ขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นฝ่ายไหนก็จะได้สบายใจว่าเราไม่ได้เข้าข้างใคร”

อย่างไรก็ตามการวางตัวอย่างเป็นกลางท่ามกลางความขัดแย้งไม่ใช่หลักเดียวที่จะใช้ได้กับทุกบริบท โดย “สุณัย” บอกว่าแม้เราจะพยายามแสดงบทบาทของความเป็นกลางแล้วแต่เมื่อคู่ขัดแย้งก็ไม่สนใจ บทบาทนี้ ปัญหาในระยะเวลาสามารถแก้ไขได้ด้วยการสร้างมาตรฐานของตัวนักข่าวเองและต้องสร้างการรับรู้ใหม่ของสังคมว่านักข่าวจะต้องได้รับการคุ้มครอง ส่วนนักข่าวก็ต้องปรับตัวให้สมกับการได้รับการคุ้มครอง

ทั้งนี้ผู้สังเกตการณ์หรือนักข่าวจะต้องมีทักษะในการเอาตัวรอดด้วย การเอาตัวรอดจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยต้องรู้ว่าสถานการณ์แบบใดต้องใช้ “หลงพ้อโกย” ซึ่งแน่นอน “สุณัย” ฟันธงว่า ทักษะเหล่านี้ไม่เกิดขึ้นจากโชคช่วยหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ต้องเกิดขึ้นจากการฝึกฝนและการฝึกอบรม ในฐานะนักเฝ้าระวังความขัดแย้งก็ต้องฝึกอบรมเพื่อให้รู้ว่ อาวุธแต่ละชนิดเป็น

อย่างไร การจัดรูปขบวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมจราจรแต่ละรูปแบบหมายความว่า ความอย่างไร ถือเป็นความรู้สำหรับการเอาตัวรอดในฐานะนักสังเกตการณ์ที่ต้องเข้าพื้นที่ความรุนแรงอยู่เสมอ

“ส่วนใหญ่นักข่าวจากสำนักข่าวต่างประเทศจะได้รับการอบรมก่อนเข้าไปทำงานพื้นที่ความขัดแย้ง แต่ละหลักสูตรก็จะแตกต่างกันออกไป อาทิ การทำข่าวสงคราม การทำข่าวจราจร เป็นต้น ดังนั้นนักข่าวไทยจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องปูพื้นฐานการทำงานที่ท่ามกลางความขัดแย้งก่อนเข้าพื้นที่”

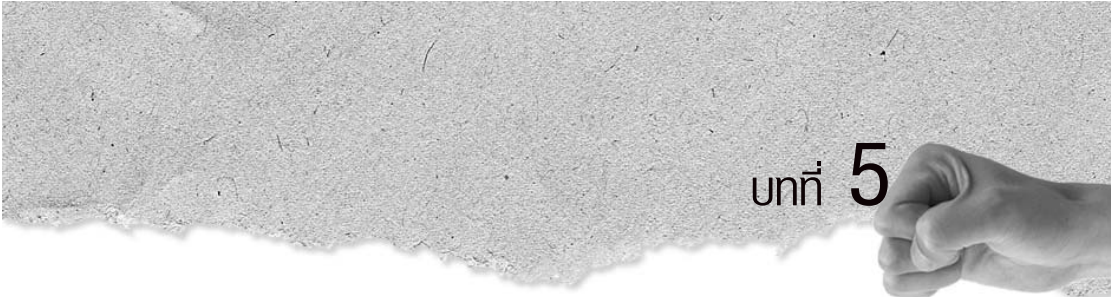
การให้ความรู้ก่อนเข้าพื้นที่ความขัดแย้งจะทำให้นักข่าวหรือผู้สังเกตการณ์ประเมินสถานการณ์เพื่อวัดระดับความขัดแย้งและวางแผนถูก ว่าต้องเตรียมอุปกรณ์อะไรติดตัวไปบ้าง รวมถึงต้องวิเคราะห์ว่าเราอยู่ในเงื่อนไขอะไร การวางแผนและประเมินสถานการณ์ต้องทำเป็นระยะ หากอยู่ในพื้นที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงก็ไม่สามารถทำงานแบบตัวคนเดียวได้ ต้องมีทีมสนับสนุน โดยการเตรียมความพร้อมเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต้องมีความพร้อมมาจากสองส่วนคือ 1. ตัวเรา และ 2. ฝ่ายสนับสนุน ซึ่งหน่วยงานต้นสังกัดจะต้องช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์และการเงิน รวมทั้งต้องมีระบบคุ้มครองที่เป็นเรื่องสวัสดิการและระบบประกันภัยด้วย

“การเก็บข้อมูลท่ามกลางความขัดแย้งต้องคำนึงเสมอว่าเราไม่ได้ไปรบทัพจับศึกกับใคร เรามีหน้าที่ต้องไปทำหน้าที่และกลับมาอย่างปลอดภัย พร้อมกับข้อมูลในมือ ถ้าคุณไปแล้วเกิดบาดเจ็บล้มตายไปก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร” เขากล่าวด้วยเสียงอันหนักแน่นกับภารกิจที่ต้องรักษาชีวิตให้รอดท่ามกลางภาวะวิกฤตของพื้นที่ความขัดแย้ง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรฯ ที่ต้องทำงานร่วมกับสื่อมวลชนทั้งสำนักข่าวไทยและสำนักข่าวต่างประเทศทำให้เขาเห็นข้อด้อยที่นอกเหนือจากการทำหน้าที่ของผู้สื่อข่าวไทย โดยจะเห็นว่ามีสวัสดิการและความปลอดภัยน้อยมาก

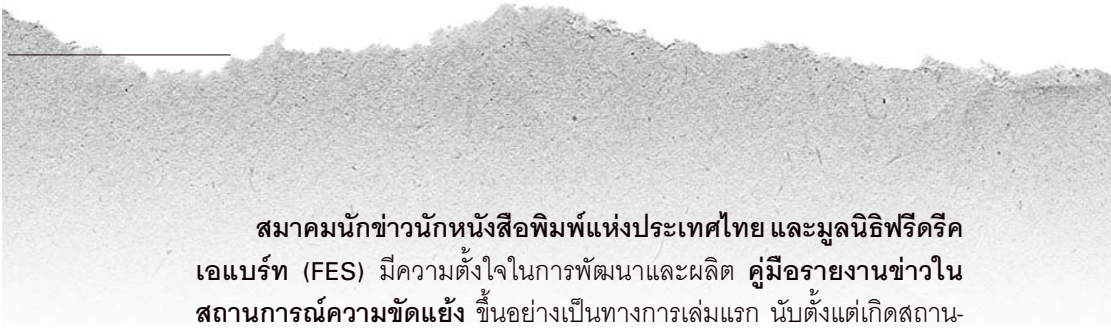
“สุดท้าย” เสนอว่า เรื่องความปลอดภัยในการทำหน้าที่ หากหน่วยงานต้นสังกัดไม่สามารถสนับสนุนได้ อาจจะเป็นหน่วยงานกลางหรือสมาคมนักข่าวฯ อาจจะต้องประสานงานกลางขึ้นมาเพื่อติดตามและดูแลความปลอดภัยให้กับผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นการเฉพาะ อาจจะต้อง บก.ภาคสนามขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่นี้

“เหตุการณ์ความขัดแย้งในเมืองไทยยังไม่จบ มันแค่เริ่มต้นและการหยุดการชุมนุมนี้เป็นแค่ช่วงพักให้หายใจหายคอก่อนที่จะเริ่มเผชิญหน้ากันครั้งใหม่ ผมมองว่าช่วงจังหวะนี้เป็นช่วงเวลาที่เราควรประเมินสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะเหตุการณ์ปีที่ผ่านมาเป็นบทเรียนว่า ผู้สื่อข่าวจะต้องเตรียมความพร้อมอย่างไร ตัว บก.ข่าวแต่ละสำนักจะต้องเตรียมความพร้อมและช่วยเหลืออย่างไร โดยเฉพาะหลักสูตรและการฝึกอบรมจำเป็นต้องเตรียมให้กับทุกคนที่ต้องทำข่าว ความขัดแย้งและหลังความขัดแย้งก็ควรมีนักจิตวิทยา来帮助บำบัดจิตใจที่อาจจะสะสมความเครียดมา เพราะเรื่องนี้ก็สำคัญเช่นกัน” สุณัย เสนอแนะในมุมมองของผู้มีประสบการณ์ .

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) มีความตั้งใจในการพัฒนาและผลิต คู่มือรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง ขึ้นอย่างเป็นทางการเล่มแรก นับตั้งแต่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้สื่อข่าวต้องเผชิญกับความเสี่ยงสูงในด้านความปลอดภัย ซึ่งต้องปฏิบัติงานท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางสังคม ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ แตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศไทย

ภาพรวมการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง นับตั้งแต่ข่าวภาคใต้ มาจนเหตุก่อความไม่สงบกลางเมืองหลวง เมื่อวันสงกรานต์ 13 เมษายน 2552 และเหตุผู้ชุมนุมเสื้อแดง บุกเข้าไปในโรงแรม รอยัลคัลลิฟ บีช รีสอร์ท แอนด์ สปา ที่พัทยา ซึ่งเป็นสถานที่การจัดประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาการค้า +3 +6 เมื่อวันที่ 11 เมษายนที่ผ่านมา ยังคงใช้กรอบความคิดในการรายงานเหตุการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรง (War Journalism) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้บทบาทของสื่อมวลชนถูกวิจารณ์และตั้งคำถามอย่างมากว่า เป็นการซ้ำเติมความรุนแรง นำไปสู่การขยายวงของปัญหาให้ร้ายลึกมากขึ้นหรือไม่ แม้ว่าที่ผ่านมา สื่อจะพยายามปรับตัวในการปฏิบัติภาระหน้าที่ แต่ดูเหมือนสถานการณ์ในภาพรวมยังก้าวไม่พ้นความน่ากังวลจะเป็นด้วยเหตุผล สื่อมวลชนเคยชินกับการชูประเด็นความรุนแรง เนื่องจาก

ความขัดแย้ง ความรุนแรง เป็นองค์ประกอบหนึ่งเรื่อง “คุณค่าข่าว” ของ การนำเสนอ เป็นวิธีคิดของสื่อมวลชนที่ได้รับการฝึกฝนและสั่งสมกันมานาน ที่สอนในด้านวารสารศาสตร์ ในมหาวิทยาลัย หรือแม้แต่ในต่างประเทศ หลักการวารสารศาสตร์แบบดั้งเดิมจะบอกว่า what bleeds is the lead หรือ “อะไรที่มีเลือดตกยางออกก็จะได้เป็นข่าวลำดับต้นๆ”

เหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจ เมื่อเกิดสถานการณ์ อันเป็นผลจากความรุนแรง ทั้งระเบิด ฆาตกรรม การก่อการร้าย สื่อมวลชนจะเลือกของค์ประกอบหรือ คุณค่าด้านข่าวความขัดแย้งทางกายภาพเหล่านี้ เพราะเป็นสิ่งที่โดดเด่นและ เห็นชัดกว่าองค์ประกอบด้านอื่น จากนั้นจึงรายงานในรูปแบบเดียวกับการ รายงานผลสถานการณ์ความขัดแย้งอื่นๆ เช่น อาชญากรรม อุบัติเหตุ ที่ต้อง บอกว่า มีคนเสียชีวิตหรือบาดเจ็บกี่คน ตายและบาดเจ็บอย่างไร การสืบสวน เป็นอย่างไร เพียงเท่านั้นก็จบข่าว

ส่วนความรุนแรงเชิงโครงสร้างและทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากเหง้าของ ปัญหา อาทิ ความไม่เท่าเทียมทางสังคม การถูกกดขี่ และความแตกต่าง ทางศาสนา วัฒนธรรม เป็นสาเหตุที่ไม่ปรากฏในการนำเสนอเหตุผลให้ชัดเจน มักถูกมองข้ามหรือสวไปไม่ถึง และไม่ได้รับการนำเสนอด้วยความถี่เท่ากับความรุนแรงเชิงกายภาพ

ดังนั้น การนำเสนอเหตุการณ์แทนที่จะสะท้อนความรุนแรงในระดับ โครงสร้างและวัฒนธรรม ก็นำเสนอเพียงสะท้อนความรุนแรงที่เกิดขึ้นระดับ กายภาพ ไม่มีการนำเสนอข้อมูลเพื่อไปคลี่คลายปัญหาได้จริง

อย่างไรก็ตาม การสร้างความเข้าใจให้นักวิชาชีพ และนักวิชาการ สื่อมวลชนเกี่ยวกับการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง ทั้งด้านวิธีคิดและ แนวปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญ การระดมสมอง จัดทำ “คู่มือรายงานข่าวใน สถานการณ์ความขัดแย้ง” รวมถึงการรายงานข่าวเฉพาะทางด้านอื่นๆ อันจะ นำไปสู่การฝึกอบรม เพื่อเสริมทักษะในการรายงานข่าว สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย จะผลักดันไปยังกองบรรณาธิการสื่อมวลชน สาขาต่างๆ เพื่อเป็นการติดอาวุธทางความคิดและทักษะให้นักวิชาชีพสื่อสาร- มวลชนได้เข้าใจ เพิ่มบทบาทตัวเอง และพยายามเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหา ด้วยการนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการสันติภาพ ความสงบสุข ในสังคม และนำเสนออย่างมี “ศาสตร์” และมี “ศิลป์” เพื่อให้การรายงาน

สถานการณ์มีความน่าสนใจ และขยายพื้นที่ให้กับการนำเสนอหลักการและแนวปฏิบัติการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง อย่าง Peace Journalism นำไปสู่กระบวนการทำความเข้าใจกันอย่างทั่วถึง และป้องกันการเผยแพร่ข่าวลือที่เป็นผลลบต่อกระบวนการสันติภาพด้วย

ข้อเสนอแนะต่อกองบรรณาธิการ

1. ควรใช้คู่มือและหลักสูตรรายงานข่าวความมั่นคง เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้สื่อระมัดระวังกับสถานการณ์อ่อนไหว ที่ทับซ้อนระหว่างความมั่นคงแห่งชาติและความมั่นคงแห่งมนุษย์ เพื่อนำไปสู่การนำเสนอและรายงานเหตุการณ์ โดยยึดถือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ
2. ร่วมกันสร้างคนทำงานด้านสื่อเพื่อสันติภาพและความมั่นคงที่มีศักยภาพในการทำงาน และเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนแนวทางสันติวิธีในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และทั่วประเทศ การยึดมั่นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเป้าหมาย สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
3. เปิดมุมมองใหม่ให้กับคนทำงานสื่อมวลชน ทั้งผู้บริหารงานข่าว และผู้ปฏิบัติงานในภาคสนาม อันเป็นกำลังสำคัญในการปฏิรูปสื่อในสังคมไทย
4. สร้างเครือข่าย รวบรวมและประสานจัดการมุมมอง คนและระบบอื่นๆ ให้กับคนและระบบสื่อ เพื่อก้าวข้ามทัศนคติ มุมมองในการสื่อสารแบบเดิม
5. สร้างกระบวนการในการทบทวนสถานการณ์ องค์ความรู้เดิม และสร้างความรู้ชุดใหม่ๆ อันเกิดจากการให้ความสำคัญกับเสียง ประสบการณ์ การเคลื่อนไหว วิถีชีวิตและการแสดงออกของคนทำงานสื่อ คนในพื้นที่และคนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงและความขัดแย้งนี้
6. แนวทางตามคู่มือปฏิบัติการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งนี้ สามารถนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมให้กับกองบรรณาธิการ

วิถีคิดและการเสริมทักษะ การฝึกอบรมผู้สื่อข่าว

แนวคิดและการปฏิบัติการรายงานสถานการณ์ความขัดแย้ง เพื่อนำไปสู่สันติภาพ มีความจำเป็นกับนักวิชาชีพสื่อมวลชน ในฐานะเป็นตัวกลางการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสารไปสู่สาธารณชน โดยหลักการ “คุณค่าข่าว” ในด้านวารสารศาสตร์ มีโอกาสเอื้อให้สื่อละเมียดคัดสรรความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ที่สำคัญ ขาดการผนวกประเด็น “ความเข้าใจ - ความสมานฉันท์” ต่อกันอันเป็นส่วนหนึ่งของคุณค่าข่าวเช่นกัน

การไหวรู้ต่อความขัดแย้ง จะช่วยทำให้ผู้สื่อข่าว มีเป้าหมายในการรายงานสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของบุคคลกลุ่มและฝ่ายต่างๆ ผลักดันไปสู่ความพยายามที่จะแก้ไขหรือช่วยคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น โดยให้ความสำคัญกับการค้นหาทางออก ที่สำคัญผู้สื่อข่าวจะต้องตระหนักในการเลือกใช้ถ้อยคำ ภาษาในการรายงานสถานการณ์อย่างระมัดระวัง ด้วยเป็นความรับผิดชอบทางวิชาชีพ

หมายถึงสื่อต้องปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ ด้วยการมีระบบกลไกพัฒนาความเป็นมืออาชีพ นับตั้งแต่...

การฝึกอบรม (Training) ของสื่อมวลชน เป็นกระบวนการสร้างความเป็นมืออาชีพลักษณะหนึ่ง เนื่องจากสื่อจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ เพื่อจะได้เป็นผู้ถ่ายทอดสารที่ดีและถูกต้อง การฝึกอบรมบุคลากรในวิชาชีพสื่อจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะพัฒนาคนที่ถือเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุด

โดยแบ่งระดับการพัฒนาตนเองออกเป็น 5 กลุ่ม

- **ให้ความรู้แรกเข้า** - มีระบบการอบรมพนักงานเข้าใหม่โดยฝ่ายบุคลากร ให้เรียนรู้วัฒนธรรมองค์กร เข้าใจกระบวนการผลิตทั้งหมด ภาษา และเขียนอย่างไรไม่ให้เป็นการยุ่ง สร้างความขัดแย้ง รวมทั้งอบรมจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อ
- **เพิ่มทักษะทางเทคนิค** - ความสามารถในการปฏิบัติภาระหน้าที่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง การหลีกเลี่ยงตกเป็นเครื่องมือหรือเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มขึ้น
- **พัฒนาผู้นำและสร้างเครือข่าย** - มีขั้นตอนในการพัฒนาบุคลากรระดับหัวหน้างาน อาทิ ฝึกอบรมหัวหน้าข่าว เชิญองค์กรข่าวต่างประเทศมาอบรม สัมมนาให้บุคลากร มีการส่งคนไปดูงานทั้งในและต่างประเทศ การอบรม

ผู้บริหารที่ระดับต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาผู้นำและสร้างเครือข่ายทางสังคม

- *เสริมประเด็นความรู้* - ซึ่งจะช่วยให้วิชาชีพเพิ่มพูนความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องงานซึ่งมีทั้งองค์กรที่จัดเองและร่วมกิจกรรมกับองค์กรภายนอก เช่น สมาคมวิชาชีพ สถาบันการศึกษา องค์กรอิสระ เป็นต้น อาทิ กฎหมายใหม่ๆ เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายเลือกตั้ง หรือบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ความขัดแย้งทางการเมือง เป็นต้น

- *สร้างทีมและทักษะชีวิต* - บางองค์กรเน้นการสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มผู้ทำงาน เช่น การสร้าง Teamwork การสร้างแรงจูงใจ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ข้อเสนอต่อสถาบันการศึกษา

คู่มือดังกล่าว สามารถใช้เป็นเอกสารกำหนดแนวทาง **เพื่อการปรับปรุงและเพิ่มเติมองค์ความรู้หลักสูตรการเรียนการสอนด้านวารสารศาสตร์** สำหรับเนื้อหาของรายวิชาสื่อสารมวลชน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การพัฒนาทฤษฎี ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ๆ

บรรณานุกรม

- สมชัย สุวรรณบรรณ (บรรณาธิการ). (2550). แนวปฏิบัติและกรอบจรรยาบรรณของบีบีซี (Editorial Guidelines: The BBC's values and standards). ดินดีไซน์: กรุงเทพฯ.
- Bratic, V. and Schirch, L. (2007). Why and When to Use the Media for Conflict Prevention and Peacebuilding. European Centre for Conflict Prevention, Global Secretariat of the.
- Galtung, Johan. (2000). Conflict Transformation by Peaceful Means (the Transcend Method). United Nations Disaster Management Training Programme.
- Howard, R. (2003). Conflict Sensitive Journalism. International Media Support and Institute for Media, Policy, and Civil Society: Denmark. (ฉบับแปล : วลัยลักษณ์กมล จ่างกมล. (2551). การสื่อข่าวที่ไหวรู้ต่อความขัดแย้ง. คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.)
- Klussmann, J.E. (2003). On the road of conflict communication!: A Peace and Diversity Journalism Manual.
- Friedrich-Ebert-Stiftung: Indonesia.
- McGoldrick, A. and Lynch, J. (2000). Peace Journalism: What is it? How to do it?
- McGoldrick, A. and Lynch, J. (2005). Peace Journalism. Hawthorn Press: London.
- McIntyre, P. (2003). Live News: A survival guide for journalists. The International Federation of Journalists: Brussels.
- University for Peace. (2005). The Role of the Media in Conflict Prevention and Peace Building. University for Peace, Institute for Media, Peace, and Security: San Jose, C.R.